

CIRCASSIAN ORGANIZATIONS IN THE OTTOMAN EMPIRE

(1908-1923)

ELMAS ZEYNEP (AKSOY) ARSLAN

BOĞAZIÇI UNIVERSITY

2008

CIRCASSIAN ORGANIZATIONS IN THE OTTOMAN EMPIRE

(1908-1923)

Thesis submitted to the

Institute for Graduate Studies in the Social Sciences

in partial fulfillment of the requirements for the degree of

Master of Arts

in

History

by

Elmas Zeynep (Aksoy) Arslan

Boğaziçi University

2008

ABSTRACT

Circassian Organizations In The Ottoman Empire

(1908-1923)

by

Elmas Zeynep (Aksoy) Arslan

My thesis is composed of two main sections, namely, Circassian Union and Support Association and Circassian Women's Support Association. In these two main sections, there are two sub-headings in these two sections such as the newspaper *Gûâze* and *Diyâne* magazine.

Circassian Union and Support Association, the first society founded by the Circassians in the Ottoman Empire, was founded in Istanbul on 4 November 1908. I introduced my thesis by describing where and under what conditions the Circassian Union and Support Association was founded.

After learning about the founders and the active members, I focused on the activities of Circassian Union and Support Association. Under a general heading, I mentioned about the activities of the society. I tried to demonstrate those activities of the society that were ahead of its respective era and gave rise to great sensations.

The Circassian Women's Support Association and its activities which I can call the second section of my thesis was one of the parts of my thesis worthy of attention. I introduced to this section by touching upon the foundation process and founders of Circassian Women's Support Association. We can see that, in this society founded by five women, Hayriye Melek Hunç took the leading role.

Following the founders of Circassian Women's Support Association, I started studying the activities of the society. The Circassian Women's Support Society realized a dream of Circassian Union and Support Association and founded the Circassian Girl School. The *Diyâne* magazine, the publication body of Circassian Women's Support Association, was the sub-heading of this section.

To conclude, I tried to describe how the Circassian Union and Support Association and Circassian Women's Support Association aimed to bring the Circassians living in diaspora under the single roof and create a Circassian nation with a single past, and a common future.

ÖZET

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Çerkes Cemiyetleri

(1908-1923)

Elmas Zeynep (Aksoy) Arslan

Tezim, Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti ve Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti olmak üzere iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu iki ana bölümde ise *Guaze* gazetesi ve *Diyane* dergisi olarak iki alt başlık bulunmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Çerkesler tarafından kurulmuş ilk dernek olma özelliği taşıyan Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti 4 Kasım 1908 yılında İstanbul'da kuruldu. Cemiyetin nerede, hangi şartlarda ve nasıl kurulduğunu anlatarak tezime başladım.

Kurucuları ve aktif üyeleri tanıdıktan sonra Çerkes İttihat ve Teavün Cemiyeti'nin faaliyetlerine yoğunlaştım. Genel bir başlık altında cemiyetin faaliyetlerinden bahsettim. Özellikle dönemin önünde ve ses getiren çalışmalarına tezimde ayrıntılı yer vermeye çalıştım.

İkinci bölüm olarak adlandırabileceğim Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti ve faaliyetleri ise tezimin dikkat çeken parçalarından biriydi. Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti'nin kuruluş çalışmalarına ve kurucularına yer vererek bu bölüme başladım. Beş bayan tarafından faaliyete geçirilen bu cemiyette özellikle Hayriye Melek Hunç Hanım'a tezimde büyük bir yer ayırdım ve onun hayatını inceledim.

Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti tarafından kurulan Çerkes Kız Numune Mektebi 'ne yer verdim. Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti'nin yayın organ olan *Diyane* dergisi ise bu bölümün ara başlığıydı.

Sonuç olarak da; erkes İttihat ve Teavün Cemiyeti ve erkes Kadınları Teavün Cemiyeti'nin diasporada yaşayan Çerkesleri tek çatı altında toplamayı amaçladığını ve “gemişi bir; geleceği ortak” bir Çerkes milleti yaratmayı hedeflediğini gözler önüne sermeye alıştım.

ACKNOWLEDGEMENTS

There is physical and moral support of many people in presenting this thesis with the signature of Elmas Zeynep Aksoy Arslan.

First, I would like to voice my gratitude to my supervisor, Assoc. Prof Yavuz Selim Karakışla who supported me in every stage of this thesis and who guided me whenever I lost my way and became desperate,

And, to Prof. Dr Selçuk Esenbel and Prof Dr. Günhan Danışman who enhanced my thesis with their comments and the information they gave to me.

I would like to thank to my mother İclal Aksoy and my father Nevzat Aksoy who have made me feel that I'm the luckiest child in the world by their endless love, support and care since I was born. It's just as well that I am your child...

I would like to tender my thanks to my elder brother Elbruz Umut Aksoy who pulled the trigger of this study in my first academic year at the university saying that "Zeynep, you should study on Circassian Union and Support Association."

I would like to thank to my beloved father-in-law Yalçın Arslan who listened to me before thesis defense and relieved my mind by his unique comments.

I would like to thank to Mrs. Rengin Yurdakul, Mr. Rami Tuna, Mr. Sefer Berzeg and Mr Aytek Kurlmel who helped me greatly in finding resources and during my oral history studies.

I would to express my special thanks to the beloved secretary of History department Mrs Oya Arıkan, and to Mr Barış from Durak Copy and Dear Bülent Çelik for their operational support.

And, “I” would like to thank to my beloved brother Selim Ahmetoğlu who preceded me throughout my life at this university for all kind of support he provided me.

Finally, I would like to thank to my classmate, best friend and dear husband Enver Arslan who contributed his efforts to every single line of this thesis. He encouraged me holding my hand and saying “Don’t worry, you will finish this thesis” whenever I became stressful, unbalanced because of sleeplessness, beetle-browed due to despair, burst into laughter because of nervousness, and whenever I burst into tears because of sadness. He did not hesitate to make contributions to my thesis at the expense of ignoring his own work.

The greatest fortune of my life....If you had not been here with me this thesis would not have existed.

Thanks for your care, heart and love. This thesis is for you my dearest ...

CONTENTS

CHAPTER1: INTRODUCTION.....	1
Subject Choice and Its Importance.....	19
Methodology and Sources.....	22
CHAPTER 2: CIRCASSIAN UNION AND SUPPORT ASSOCIATION.....	27
The Foundation of the Circassian Union and Support Association.....	27
The By-law and Declaration of Circassian Union and Support Association....	35
The Activities of Circassian Union and Support Association	44
CHAPTER 3: <i>GÛÂZE</i> JOURNAL.....	53
General Features of <i>Gûâze</i> Journal.....	53
The Writers of <i>Gûâze</i> Journal	56
The Content of <i>Gûâze</i> Journal.....	58
Facilities of Circassian Union and Support Association that took place in <i>Gûâze</i> Journal	62
The Audience and The Messages of <i>Guaze</i> Journal.....	161
CHAPTER 4: CIRCASSIAN WOMEN’S SUPPORT ASSOCIATION.....	165
The Establishment of the Circassian Women’s Support Association.....	165
The Founders of the Circassian Women’s Support Association.....	167
Circassian Women’s Support Association and Its Activities.....	185
The Structure of Circassian Women’s Support Association	186
Schools For Circassian Girls.....	191
CHAPTER 5: <i>DİYANE</i> JOURNAL.....	200
General Characteristics of <i>Diyane</i>	200
The Content, Articles and Messages.....	202
The End of Circassian Women’s Association.....	209
CHAPTER 6: CONCLUSION.....	213
BIBLIOGRAPHY.....	220
Primary Sources.....	220
Secondary Sources.....	223
APPENDICES.....	227
Index.....	227
Modern Turkish Transcription of the Selected Articles in <i>Gûâze</i> and <i>Diyane</i>	243
Selected Documents from Ottoman Archives and Photographes.....	297

CHAPTER I

INTRODUCTION

Each geographical place has a story... And the beings who lived, is living and who will live there are the ones sharing this story. One of the richest geographical places, in terms of its many stories, is Anatolia. In fact, Anatolia, as a crossing point of civilizations and an engagement of cultures, is a story book that is to become thicker “as long as the world exists”... Undoubtedly, a little page of this book has also been allocated to Circassians, as well; with their woolens, dances and daggers...

Also, a short paragraph of this page certainly mentions about Circassian heroes who tried to set their seal on the era they lived in; who ran after cultural heritage they would like to hand down their descendants and who achieved this goal partly; perhaps we know their names perhaps not...

And a sentence from this paragraph is allocated for Circassian Societies. From the first one to the old one; from the pioneer to the new one... And a word of this sentence must be or was allocated for the names that had missions and set their seal upon their era with their activities! And this thesis tries to tell a word from the endless story of Anatolia... A word that is not noticed by many people or ignored by them, but a word that is as valuable as “life” for some people...

I would like to begin with a summary mentioning briefly about the title of “Circassian Societies in the Ottoman Empire”, subject of my thesis and regarded as a word in Anatolian history by me, about who are Circassians; how they met with this

region and their contributions to it. I plan to go on a deep research about Circassian Societies in the Ottoman Empire after this short article on Circassians. I believe that this subject, on which I studied enjoyable, will excite, concern and inform you as much as me.

Circassians, whose history is almost as old as humanity, are one of the colored Stones of cultural history in Turkey. They have maintained their traditions till today and reflected their color on Anatolian culture.

“Cerkess,” (Circassian) is a common name given to Northern Caucasians by non-Cerkess peoples such as Turks, Europeans and Arabs. Although the word Cerkess is used today as a word covering all Northern Caucasia people; ethnically it includes all the people who live in North Western Caucasia and speak Adıge-Şapsıĝ and Kabardey, namely Adıgece. Circassians name themselves as “Adıge”.

Caucasia looks like a mosaic structure of tribes. For centuries, many tribes have lived in Caucasia altogether, but they haven't lost their different characteristics and features. Some of Circassian tribes, living as dispersed groups, are as follows; Abzah, Bjeduh, Şapsuĝ, Temirgoy, Natuhay, Hatkoy, Besleney, Hakuçi, Kabardey and Vubih.¹

According to western sources, the appearance of Circassians, stated as the origin of white race, on the stage of history is traced back to 3000 BC. Maykop and dolmen cultures, which are dated to the second half of 3000 BC, are related with old Cerkess-Abazah peoples. And in 1 BC , when Sint-Meot cultures had developed in the later stage of Old North Caucasian, the actual population of North Caucasia made up of Meots and their akin tribes living around the Black Sea coast. Sint, Dandari,

---

¹ Bedri Habiçoĝlu. *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler* (İstanbul: Nart Yayıncılık, 1993) p. 26.

Fatey, Kerket, Zih, and Henioh are known as “Meot” tribes. And it is considered that the name Cerkess derived from the name of “Kerket” tribe.²

Northern Caucasia witnessed many invasions throughout history because of its geopolitical location. This invasion range, began with Hunnish raids, was followed with Byzantine and Mongolian raids.

Because of these Hunnish raids, Circassians lost both almost all their coastal cities and fertile land. This was a great disaster for them because they lost both their commercial and agricultural resources.

Yet, the greatest misery and disaster was experienced upon invasion of North Caucasia by Mongolian armies. Having begun to invade Caucasia, Mongols killed some part of Circassians and most of Alans.

After the break-up of *Altın Ordu* State in the second half of fifteenth century, Circassian tribes first re-gained the land they had lost before, however then they became a target for Kırım Khanate that was established on the land of late *Altın Ordu* State. Kırım Khanate imposed a burdensome tax on Circassians, including presentation of 3000 children per year. This led to a convergence between Circassians and Russia and protection of Kabartay Princes by Russians in 1557. This convergence led them towards the cruelest end that they had experienced throughout their history.

Circassians were the greatest community in terms of population in Northern Caucasia. They were living in a vast area ranging from Don River to Abhazya and from Azak and Black Sea coast, and they earn their living from agriculture and stock breeding. The worst misfortune of this land, which is rich in terms of natural

---

² Murat Papşu. “Kafkasya’daki Çerkesya,” *Atlas Dergisi*, Mart 2004, p. 14.

resources and fertile agriculturally, was that it was at the intersection point of two big states' interests such as Czarism Russia and Ottoman Empire.

The Circassian people, who got tired of the pressures and heavy duties from Kırım khans, were trying hard to get rid of this yoke. Although they asked Russia for help at first, it didn't take long for them to notice their invasive aims. Since the policy of Czarism Russia about Black Sea coast and hot waters was not in conformity with freedom lover, warrior and harsh characteristics of Circassian people, a war series between Caucasians and Russian, which were to last more than a hundred years, began in this way.

These bloody struggles, known as Caucasian-Russian Wars and lasted from 1567 to 1878 at intervals, resulted in favor of Circassian at the beginning. They were attacking in small groups to Russians and then returned to their places rapidly as they knew Caucasia, a highland, well. Having achieved many successes against Russians in such way, Circassians began to loose blood against Russians' economic and military power in time.

Circassians, having a disc entered feudal structure, didn't have a regular army. For Circassian social structure, where tribalism stood out, each tribe had its own irregular trop. Because of these inadequate small troops against Russian regular army, Circassians began to sustain defeats one after another. Weak points of Circassian Princes and Begs and the disagreements among them also weakened Caucasian societies against Russia and paved the way for achieving their "goals".

Circassians began to retreat against Russians due to increasing attacks by them and plague epidemic particularly at the beginning of nineteenth century. They had neither powerful guns nor enough food to resist blockades by Russians. Nevertheless, they resisted amain. The reason behind this continuing resistance

despite all impossibilities was the Müridism movement of Şeyh Şamil, which gained strength. Being a follower of Nakşibendi order, Şeyh Şamil got married with the daughter of Nakşibendi order's sheikh and became strong both religiously and politically.³

Şeyh Şamil, aimed at uniting Circassians against Russian invasion through holy war ideal, led Caucasian-Russian wars since the beginning of 1830s. He established a centralized army from dispersed Circassian tribes fighting against Russia.⁴ Although he achieved many things on the way of becoming a state, this legendary leader tried so hard to unite Caucasian peoples against Russians but failed at the end. They didn't have any power to resist any longer.

Anapa was invaded by Russian troops after Sohum and its neighborhood in 1810.. The process of leaving Caucasia for Czardom Russia step by step since Kaynarca Agreement of 1774 ended up with Edirne Agreement which was signed at the end of 1828-1829 Ottoman-Russian war. After this agreement, all these lands, that had never been ruled by Ottomans, were left to Czardom Russia, except for a few castles by the Black Sea coast.⁵ And other big countries, mainly Britain and France, ignored this situation.

After Şeyh Şamil's striking the flag in 1859 and Muhammed Emin's switching to Russians, Russian government speeded up the process of expelling Circassians from their land.⁶

Following a policy of establishing a "Caucasia free from Circassians", Czardom Russia committed many inhumane impositions and treatments to that end.

---

³ Lesley Blanch. "*The Sabres of Paradise*," (Great Britain: Butler&Tanner Ltd, 1960), pp.100 – 140.

⁴ John F. Baddeley. "Rusların Kafkasya'yı İstilası ve Şeyh Şamil," (İstanbul: Kayıhan Yayınları, 1995), pp. 228 – 257.

⁵ Murat Papşu. "Kafkasya'daki Çerkesya," *Atlas Dergisi*, March 2004, p. 33.

⁶ *Ana Britannica*, (İstanbul: Ana Yayıncılık, 2004), v. 6, p. 382.

It devastated Caucasian villages; grabbed their animals, put the people to all sorts of torture and thus left a wild trace on the era. Right after expelling Caucasians from their villages, Russia settled Kazaks in this region and “Russianized”

While the situation was on this course in this Circassian region, I think it is necessary to observe Ottoman Empire- Caucasia- Russia triangle from Ottoman Empire’s and Circassians’ side in order to interpret the issue differently.

The eternal hostility and competition between Ottomans and Russia also affected Muslim peoples living in Caucasia; and caused them to be regarded as a “threat” by Russia. And the Ottoman Empire established strong bonds with these Muslim peoples by sending heralds and imams; thus increased the hatred to Russia and sympathy to itself.

The Ottoman Empire acted in line with its own interests. It is indeed necessary to state that Caucasian land had never been a part of Ottoman Empire. Yet, this did not prevent it from making policy on Caucasia and also its religious and caliphate-oriented policy of Caucasia was obvious. Mixed up in these conflicts of interest, Caucasia could not get itself out of this swamp although it tried hard to maintain its freedom. The winner party was to be Russia after all those invasions and wars lasted for hundreds of years. ..

Only bond between Caucasians and Ottoman Empire was Islam. Met with Islam since eighteenth century, Circassians had good relation with Ferruh Ali Pasha particularly, who was assigned as a governor to Anapa. As a result of these good relations, promulgation of Islam among Circassians speeded up and the intimacy between Circassians and Ottoman Empire enhanced. So, they felt a religious loyalty to the Empire as a caliphate. This loyalty improved through aid sent by the Empire in

war and epidemic disease times, that's all. Except this religious loyalty, Circassians had never become a subject of Ottoman Empire.

In 1864 Czardom Russia reached its goal and prejudiced all those wars, lasted for years, in favor of itself. First of all, they tried to disarm the region. They displaced highlander Circassians and made them to settle plains by pressure and cruelty; and substituted them with Kazakhs. They had only one option: exile! Whether to Ottoman land or to Siberia in one month...

The result of this compulsory choice was the way to Ottoman Empire due to influence of religious feelings and great trust towards caliphate. This was not considered as an arbitrary choice of Circassian groups. Since this case was described as "Circassian Immigration" by many and they fell into a great mistake. It was not immigration but an exile. Even for many Circassians it was genocide.

Only a small part of Circassians accepted to be exiled to inner regions of Russia, however most of them preferred to settle in Ottoman Empire. The Ottoman Empire also wanted them to come and intended to use Circassian population for its benefit. The Ottoman Empire would benefit from them by settling them in places where Christians lived to increase Muslim population there, and to improve war skills of Ottoman army. In line with these benefits, the Ottoman Empire made them to come to its land especially by making religious propaganda.

The fact that they believe in the same religion also enhanced Circassians' trust on the Ottomans. After all, Ottoman sultan was the caliph of Caucasian tribes who were followers of Islam. The propagandas made via imams and hodjas finally took effect and most Circassians accepted to come to the Ottoman land.

Various propagandas were made.... That the people would loose their religion under Russian rule, dieing in an unbeliever country was contrary to Islam,

and providing immigrants with house and land by Ottomans were a few of them.⁷ Most of them were cheated with the rumor that they would live a happy life in the land of Islam caliph. Yet, the truth was so different...

In the year 1860, the first stage began for exiling Circassians to Ottoman Empire. Russia was “Russianizing Caucasia” through settling Kazakhs in places where Circassians evacuated.⁸ Discontented with settling Kazakhs in Caucasian region only, Russia promised land for successful people in wars and for workers working on Russia-Caucasia railway route, and in that way allocated the lands left by Circassians.

The first step of the plan was exiling of Circassians, who lived in inner regions, to the coast. Russian commanders gave some time to them for evacuating their villages. Some part of them evacuated their villages in that time period. Some of them resisted till the last minute, but result didn't change. One of the tribes resisting against exile order was Besleneys. They were surrounded suddenly on 20 June 1860 and four thousand families were exiled from their villages under supervision of Russian troops.⁹

Between the years 1860–61, more than four thousand Circassians from Kbardey region were forced to emigrate and to leave their country. In 1862, it was Abzeh region's turn. They also resisted against Russians at first like Besleneys but they were exiled at the end. In 1863, Kuban region was completely invaded by Russians. Virtually a Cerkess hunt began in Caucasia and the people, who were still

---

⁷ Arsen Avagyan. *Osmanlı İmparatorluğu ve Kemalist Türkiye'nin Devlet-İktidar Sisteminde Çerkesler*, (İstanbul: Belge Yayınları, 2004), pp. 29–36.

⁸ Arsen Avagyan. *Osmanlı İmparatorluğu ve Kemalist Türkiye'nin Devlet-İktidar Sisteminde Çerkesler*, (İstanbul: Belge Yayınları, 2004), p. 30.

⁹ Murat Papşu. “Kafkasya'daki Çerkesya,” *Atlas Dergisi*, March 2004, p. 19.

on highland, were exiled to coastal areas. After Abzehs, Şapsıĝs and Ubihs were exposed to the same treatment by Russians.

In 1864, Russia got almost all places. There was just a small Abazah group left living on mountainous valleys. Russians evacuated Abazah villages in a short time and exiled them to coasts. On 21 May 1864, Russia already announced its victory. On the same days, thousands of Circassians were waiting in hunger and misery at ports on Black Sea coast to go on their unknown future. Their gathering on coastal regions and exiling to Ottoman Empire realized under quite hard circumstances, and thousands of them died of whether diseases or undernourishment.

Since 1860, this immigration flow increasingly continued. The Ottoman Empire established an Immigrant Commission in 1860 in order to register and settle them. And Trabzon Governor Hafız Pasha, who was of Cerkess origin, was assigned as the head of this commission. Previously, all things were under control of two states. Ottoman government accepted coming of forty or fifty thousand Circassians gradually and informed Russian government about that. However, everything changed in time and number of Circassians, exiled to Ottoman land, amounted to one hundred thousand. According to the data by Immigrants Commission, the number of immigrants who reached at Anatolian ports was eighty thousand in 1863 summer only.¹⁰

Total number of that exiled population is not known. According to some Russian sources, it didn't exceed five hundred thousand. When we look at the sources by Turkish historians, we see that the total number was between five hundred thousand or one million five hundred thousand people. İsmail Berkok, the author of *Tarihte Kafkasya (Caucasia in History)* and a famous general, stated this number as

---

¹⁰ Kemal Karpat. *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003)

one million people.¹¹ And according to Kemal Karpat, known for his researches on Ottoman population, two million people, most of them were Circassian origin, were exiled from Caucasia between the years 1859–1875, yet one million five hundred thousand of them survived and were settled in Ottoman Empire.¹² According to *Gûâze* journal, published in 1991 by Circassian Union and Support Association established by Circassians in II. Constitutional Period, the number of these exiled Circassians was one million seven hundred thousand.¹³

This incalculability about immigrant population arises from the fact that many unregistered Circassians entered the country. According to the record of Russian Immigration Commission, four hundred ninety three thousand people were shipped from the ports on east of Black Sea between 1858–1865. Epidemic diseases and mass death incidents began to appear among Circassians who had to wait for ship at the ports of Black Sea for months without food and money. According to the records, only fifteen thousand Abzeh, Şapsıĝ and Bjeduĝ were able to survive to leave although their total number was twenty five thousand people on 21 November 1864 in Tsemey.¹⁴ And only some of them, who were off, could arrive at Ottoman land. Besides death cases due to hunger, thirst and closeness, many Circassians lost their lives on the way since human-stack ships sank.

It became really hard after a while to register that Circassian population accumulated on the coasts and immigrants commissions could not carry out their duties any more. It has been estimated that unregistered immigrants twice as much as the registered ones came to the Ottoman Empire. Despite of the differences in

---

¹¹ İsmail Berkok. *Tarihte Kafkasya*, (İstanbul: 1958) p. 529.

¹² Kemal Karpat. *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003)

¹³ “Hicret mi Hezimet mi?” *Gûâze*, issue. 1911, 2, p. 1.

¹⁴ Murat Paşu. “Kafkasya’daki Çerkesya,” *Atlas Dergisi*, Mart, 2004. s. 28.

numbers, in general it has been presumed that almost one million Circassians were exiled to the Ottoman Empire between the years of 1864 – 1875.

Most of the immigrants first arrived at Trabzon and Samsun ports. And they were forwarded to inner regions; thus accumulation at the ports was avoided. Ottoman government acted strategically in choosing settlement places for Circassians. In order to avoid solidarity and rebellions among them, the Ottoman Empire were settling them as it were scattering. Most of them were settled in cities such as Samsun, Sivas, Erzurum, Çorum, Adapazarı and Bursa in Anatolia. Other part of them was forwarded to Damascus, Aleppo and Jordan.

Some of them was also more unfortunate. They were sent to Balkans. Most of the Circassians in Rumelia were placed at strategic points along Tuna River to Serbian-Ottoman border and Dobruca in order to set a line of defense.¹⁵ Upon outbreak of Ottoman-Russian War (24 April 1877) and progress of Russian troops in July 1877 after crossing Tuna River, the settlement areas of Circassians were invaded by Russians. The Russian army didn't slacken and marched towards İstanbul. Circassians had to leave off together with other Muslims. Most of them, came by road, were placed between İstanbul and Edirne. And those who emigrated by seaway were forwarded to Anatolia and Syria.¹⁶

The Circassians, who had been exiled from their homeland Caucasia, were able to arrive at Ottoman land experiencing great difficulties, and most of them died or got sick on the way. The end of those sick ones was death again. The Circassians, who had to travel in small ships in human-stack, had to leave their sick parents, siblings and relative for death on the way. In order to avoid spread of sicknesses, they threw the sick ones into the sea. Therefore, these exiled Circassians did not eat

---

¹⁵ Murat Paşu. "Kafkasya'daki Çerkesya," *Atlas Dergisi*, Mart, 2004. s. 31.

¹⁶ Bedri Habıçoğlu. *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, (İstanbul: Nart Yayıncılık, 1993), p. 82–83

fish for a long time since they believed that the fish was fed up with their ancestors' meat.

Russia finally achieved its goal at the end of the nineteenth century exiling Circassians from their homeland. Everything was to be quite different for those exiled people who had believed that they would lead a "happy" life in the country of Caliph; their homeland was far away from them...

I think now it's time for a skip from experiences of Circassians in the process of their moving to Anatolia to their contributions to it. The Circassian culture, which became the most colorful stones of this region's mosaic, has held the traces of a four thousand-year history.

Social structure of Circassians was based on a tribe system. Each Circassian knew his/her own tribe and family. Each family had its own seal. Circassians were a feudal community. The society was composed of *Pşı* (princes), *Verk* (feudal aristocrats), *Tfekotl* (free villagers) and *Pşitl* (slaves).¹⁷

Pşı(Prince) had a right to decide on properties of all people related to him. They were the dominant class particularly among Kabardeys and partly among Bjedugs ve Hatkoys.

And *Verks*, meaning beg or aristocrat, had privileged place in society though not as much as princes. They had their own clothing and emblems. The title of a *verk*, who behaved against the values of society, was taken back.

Tfekotl, namely free villagers, constituted more than ninety percent of Circassian society. They didn't have property right only on the common land of the tribe.¹⁸

---

¹⁷ İzzet Aydemir. *Göç*, (Ankara: Gelişim Matbaası, 1988), pp. 117–122.

¹⁸ İzzet Aydemir. *Göç*, (Ankara: Gelişim Matbaası, 1988), pp. 117–122.

The bottom class of the society was made up of slaves like in other societies. They composed of foreigners mostly such as Russians and Tatars who were enslaved after wars. Such slaves were used as attendants or agricultural laborer. Except for those, some Circassians were kidnapped and enslaved due to hostilities between tribes. Today, slavery class of Circassians still important, causing springing of different views in Circassian society.

This feudal structure began to break down upon Caucasian's falling under Russian rule and immigration of many to the Ottoman Empire, and today this structure is almost completely disappeared.

Circassians name all social rules as *Habze* (*Xabze*). *Habze* influences their lives all the time. All kinds of social acts, ranging from wiving to wedding ceremonies and from funerals to entertaining guests, are practiced in the framework of *Habze* rules. *Habze*, traced back to thousands of years ago, is a life style for Circassians.

If you come across a group with boys and girls dancing and enjoying themselves with the beautiful sound of harmonica in a gas station or any free place, be sure of that they are Circassians. I have thought that their keenness on happiness and entertainment was the best starting point to tell about Circassians. These three are almost a life philosophy for them.

Circassians, despite all miseries they suffered, did not forget to enjoy life, and not leave aside happiness and entertainment. If you go on a Circassian village some day you will understand better what I have been trying to say. They don't dance or enjoy themselves in wedding ceremonies only. The smallest reason of happiness for them, for example a guest visiting them, is enough for them to hold a party. When youth of the village have gathered, then watch their happiness and enjoying

themselves with *mızika*(*harmonica*) and *doli*. This entertaining party is a symbol of respect to the guest.

For Circassians, wedding is a kind of ceremony lasting for days. Preparations for it begin months before the wedding and they continue for a few days more after it has finished. Before mentioning about wedding ceremonies, I would like to tell about the necessary qualifications, a Circassian must have, to get married.

If a Circassian youth wants to get married; he must have financial power as much as to feed his family, he has to wait until his elder sibling has got married, he must not choose his spouse from close or distant relatives, should not prefer someone from the same village if possible, but he must look out for a Circassian absolutely.¹⁹

As it can be understood from these conditions, there is no kin marriage among Circassians. Let alone kin marriage, you don't even encounter marriages between people from the same village often. Because the youth of village have grown together and they must be considered as brothers and sisters. Such kinds of marriages are not approved by Circassian Thamades (the old people). I suppose it is all clear why Circassians get married so late when we think about their admiring with difficulty in addition to these conditions.

It is time for telling about Circassian wedding ceremonies now. As I have mentioned above, Circassian wedding is a kind of ceremony lasting for days. This ceremony is quite important for them since every smallest detail is thought and each process is determined by *Habze* rules.

Since Circassian girls and boys can easily meet with each other they can choose their spouses by themselves. They see each other in wedding ceremonies, societies, and *zege*s. *Zege*s is a kind of entertainment meeting of young people. It can

---

¹⁹ Murat Paşu. "Kafkasya'daki Çerkesya," *Atlas Dergisi*, March 2004. p. 20.

be held for different reasons. If a guest or a group of young people have come for a wedding, girls and boys gather in a house, chat and dance together until late at night.

Thanks to *Zeges*, young people know each other, and take the first step towards marriage through *kaşenlik* (a kind of flirting). *Kaşen* is the title of the girl whom the boy has been dating with the intention of getting married. Although the term has lost its meaning today, it is still used for boys and girls who are accompanying each other not with the purpose of marriage.²⁰

Those young people, who have met thanks to wedding ceremonies, societies and *zeges* and decided to get married through *kaşenlik*, have to be approved by their families, as well. Under some circumstances, families may object to marriages due to some reasons. Under such conditions, the girl runs away with her lover. And sometimes the girl runs away with his lover in order to avoid long wedding ceremonies. Abduction of a girl is a common type of marriage observed among Circassians. Yet, it is rarely practiced with force. It is even never seen today.

Another important incident for Circassians is *Haynape*. It is the concept of shame that has moral influence on them. Many incidents, which are regarded as natural by other societies, can be considered as shame by Circassians. Marriage is one of these issues. Talking about marital issues to parents so directly is regarded as a shame. Therefore, all kinds of marital talks and relations are negotiated through friends, aunts and uncles.

The incident of asking for the girl in marriage is called *Ihuh*. The group from the boy's side does not include the groom and his father. In general it includes well-esteemed uncles but not women. On the girl's side, the case is not so different. The group from the boy's side is met by close relatives of the girl's father. The girl and

---

²⁰ Murat Paşu. "Kafkasya'daki Çerkesya," *Atlas Dergisi*, March 2004. p. 38.

her father do not participate to this asking for the girl ceremony. The first asking usually results in vain. And the girl's side sends the boy's side saying that "we'll think about it and inform you". If the boy's side is not known by the girl's family; they check out and gather information about the boy's side during this period. If the result is good, they send a message to the boy's side and decide on the wedding date.

An interesting tradition of Circassians is that the bride does not kiss her parents' hands while leaving the home. Since leaving her parents, who have grown up her with great care, for someone else, is considered as a disrespectful and shameful behavior, she is ashamed of facing them at that time.²¹ While leaving her home, the bride is usually accompanied by her aunt or uncle's wife.

The wedding ceremony starts with these interesting traditions at groom's house. During this ceremony, groom and his father do not attend. The groom stays in one of his friends' house and does not come out certainly. This slave life not only lasts during the wedding ceremony but also after it. His friends do not leave the groom alone; they stay together and chat with him. The groom goes his home secretly at nights and returns to his friend's house early in the morning. The bride also does not participate to the ceremony and she stays together with her friends in the room prepared for her. Three or four days after bringing the bride into the house, the groom is brought to home accompanied by his friends.

The wedding ceremony is managed by *Hatiyak*. This person manages the wedding instructing boys and girls to dance in a specific order. Thanks to these days-long wedding ceremonies, Circassian traditions, which are traced back to thousand of years ago, are conveyed to next generations in a strong manner.

---

²¹ Jabaghi Baj. *Kökleri-Sosyal Yaşamları-Gelenekleri Çerkezler*, (Ankara: İtalik, 2000), p. 47.

Circassians name their language as *Adıgeabze*. Circassian language is difficult to pronounce and has different phonemes. Thus, it is believed in Anatolia that Circassian language is the “bird language”.

Circassian language is one of the Caucasian languages which are classified as a different language family among world languages. Its kin languages are Abaza and Ubyh languages. It is accepted that these three languages derived from a Northwestern Caucasian language about three thousand years ago. Although they have similar grammar and logic, and have many common words, it is not so possible to communicate with them mutually.²²

Circassian language has eight vowels and almost fifty consonants corresponding to eight vowels and twenty one consonants in Turkish. Abaza language has six vowels and fifty consonants; Ubyh language has two vowels and eighty consonants.

Today, Circassian language is spoken by about six hundred thousand people, and Abaza language is spoken by one hundred fifty thousand people. The exact number of people in Turkey speaking these languages is not known. Unfortunately Ubyh language became one of the disappeared languages. Upon death of Manyaslı Tevfik Esenç in 1992, who was the last person speaking this language, Ubyh language became one of the dead languages. Circassian and Abaza languages have written forms but Ubyh language did not.

Many studies were carried out for Circassian Alphabet but they were not efficient necessarily. The first alphabet was prepared by Ahmet Cavit Pasha in 1897 during Ottoman period. This alphabet was prepared with Arabic letters. Later, a *Circassian Alphabet* based on Latin letters was prepared by Mustafa Butbay.

---

²² Murat Paşu. “Kafkasya’daki Çerkesya,” *Atlas Dergisi*, March 2004. p. 38.

I think it is not surprising for us to know that Circassians has had epics as rich as their language. *Narts* are the mythological heroes, semi-human semi-god, of Circassians whom they believe as their ancestors. Heroic stories are old in *Nart* epics. *Sosruko*, *Bedenok* and *Aşemez* are the names of some of these heroes.

Narts are warriors but their only duty is not fighting. They deal with daily activities and farming. The *Narts*, known as powerful creatures, sometimes struggle with dragons and ogres, and sometimes with Gods whom they have intense relations.

In epics, the heroes not only use their power but also magic. Transforming, understanding birds and other animals' languages are their powers as well. Some stops the sun, some creates fog; some of them fight with gods and some with dragons. *Nart* epics, shedding light upon common past of Caucasians, have an important place in mythology with its nature, religion, sun and spirit myths.

I have previously stated that I consider Circassians as one of the most colorful stones of Anatolian mosaic. The reason behind my consideration is the rich culture and social structure of them, which have been maintained until today without any change. I would like to conclude this part giving some information about where and how Circassians live today.

Except for their homeland Northern Caucasia, Circassians have been living in Turkey most intensively, today. It is possible to encounter Circassian population in a number of cities such as Samsun, Kayseri, Sakarya, Eskişehir, Çanakkale, Çorum, Tokat and Düzce mainly. Although Circassian population in Turkey was stated as two hundred thousand people in the research published on *Milliyet* newspaper, the real number is much more than that.²³ According to demographic studies conducted and estimations, about three million Circassians (Adige) live in Turkey.

---

²³ *Milliyet*, 22 March 2007.

Circassians also live in Jordan, Syria and the USA, except for Turkey. Especially the Circassians, living in Jordan, have various privileges since they are protectors of the Palace. And those living in Syria could isolate themselves from other communities and decreased terminating effect of assimilation.

Having spread all over the world like wheat kernels, Circassians are still in contact with each other through their societies and journals. They express their hope for returning to their homeland one day again when they gather in meetings and by “World Circassian Association.”

Circassians’ ideal for conveying their traditions to the next generations has led to a life style, that holds an awareness of not “being separatist but maintaining differences” in regions where they live. This study tracks the initial steps taken towards this aim, 44 years after their immigration to the Ottoman Empire.

Subject Choice and Its Importance

This process, beginning with my first assignment on “Family History” for Hist-101 course taught by Assoc. Prof. Yavuz Selim Karakışla during my first semester at Boğaziçi University Department of History in 2000, continued with my study on “The Issue of Slavery in the Ottoman Empire”. I decided to analyze the issue of slavery in detail which I often encountered while doing my assignment about family history. In my second semester at this department I prepared an assignment on “The Issue of Slavery in the Ottoman Empire” for Hist-102 course taught by Assoc. Prof. Yavuz Selim Karakışla.

During my assignment on “The Issue of Slavery in the Ottoman Empire”, I met Circassian Union and Support Association which I had been ignorant of. This

Associaiton, involved in a lot of activities for prohibition of Circassian slavery in the Ottoman Empire, attracted me; even almost captivated me.

As much as I deepen my research on Circassian Union and Support Association, which was active for a long time between 1908–1923, I got interesting information about it and its members, and this was triggering my curiosity more. I got both disappointed and surprised when I discovered that there was not any detailed research about this cemiyet.

I began my research on Circassian Union and Support Association in 2002 summer in order to bring this cemiyet into light from among dusty pages of history and to give it the place it deserves. First, I scanned journals and magazines. The turning point of this study was that I found this article titled as Circassian Union and Support Association published in *Kuzey Kafkasya* by Vasfi Güsar in 1975. When I found this article I virtually found a treasure and became really happy. As one of the most active and youngest members of Circassian Union and Support Association, Vasfi Güsar's knowledge and comments about this cemiyet shed light on my path. As soon as I reached at association's regulations, declaration and instructions, the black clouds on my study lifted a bit.

This study on Circassian Union and Support Association got into a vicious circle after a certain point due to inadequate studies made on that and difficulties in finding first hand sources. Then, the issues of *Guaze* journal, media organ of Circassian Union and Support Association, succored me. At first, I could obtain only eleven issues of this journal which published fifty seven issues, at total. This number increased to forty four issues in time. I was getting more and more ambitious while I was struggling with hardships and inadequacies. I participated in a competition named *Gençler Tarih Yazıyor*, which was organized by *Toplumsal Tarih*

in 2002, with the information and documents I gathered, and I came in second. I became very happy about this result but I recognized that these fifteen page-study was not adequate.

I decided to pursue an academic career on my first day at Boğaziçi University and it was not difficult for me to determine in which subject I would like to specialize. I believed that I would be able to prepare a successful master thesis about Circassian Union and Support Association, which was just a frame work composed of fifteen pages at the beginning. I learnt that there was another association named Circassian Women's Support Association as the women branch of Circassian Union and Support Association while I was scanning magazines.

The starting point of this thesis was that this association, which existed in some way in between 1908–1923 and appropriated social, economic and political causes of a society and governed it “partially”, has not been studied in detail so far. As a person of Circassian descent, I must admit that I was not able to abstract myself of this thesis completely. Although I observed some points of which I was not sure about their objectivity, I think that some questions, that I asked persistently and curiously because of my growing up as a part of Circassian community, will illuminate some of the dark points at this thesis.

It is really thought-provoking that such kind of a deep rooted society has not adopted these two cemiyets so far, which could be qualified as important components of their history, though almost a century has passed away since their existence. I think this thesis, with all its negatives and positives, was prepared by the help of many people and brought happiness to me.

“I suppose myself that I am bowling down a snowball from a high hill. This snowball will whether come apart and fall into pieces or become bigger and turned into an avalanche at the end....”

Methodology and Sources

Each and every thesis process is likely to undergo some hardships. Searching for the sources, examining and interpreting the sources and, finally, writing down the findings. But, I do not know which one is harder: to look for something that exists, or looking for something that does not exist? Since no academic studies were conducted about the Circassian Union and Support Association, Circassian Women’s Support Association and the newspaper *Gûâze* and the *Diyâne* magazine apart from a few articles, I think the stage of hunting and gathering for the sources was the hardest part of my thesis process.

After the Circassian Union and Support Association and Circassian Women’s Support Association were closed down in 1923, the founders and members of these societies were tried in the İstiklal Courts. All documents of the societies were sent to Ankara, in sacks to be used as evidence. Therefore, there is almost nothing left remaining from the Circassian Union and Support Association and Circassian Women’s Support Association.²⁴

Since these societies have not been the subject matter of any detailed study up until now, there were not many second hand sources either.

As the original sources, I made use of 41 out of 57 issues of the newspaper *Gûâze* and “the one and only” issue of the *Diyâne* magazine. In several parts of my

---

²⁴ Dr. Vasfi Gûsar. “Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, no. 48, Nisan-Mayıs-Haziran 1975, p. 25.

thesis, I used articles from the newspaper *Gûâze* and *Diyâne* magazine. Besides, during the studies I conducted in the archives and libraries, I gained access to the Turkish and Ottoman versions of the Circassian Union and Support Association By-Law and Circassian Women’s Support Association Declaration and the Circassian Union and Support Association Regulations. I used these by-laws, declarations and regulations in several parts of my thesis. Also, I gained access to the petitions written by the Circassian Union and Support Association about slavery that were addressed to the Parliament and Prime Ministry.

I gained access to only two visual documents. One of these documents was the photograph taken in Koska on the foundation day of the Circassian Union and Support Association. I gained access to this photograph via Şamil Foundation. The second photograph was the picture showing the teachers and the students before Circassian Girls School (*Çerkes Kız Numune Mektebi*). I gained access to this photograph via Ms. Handan Demiröz.

When it comes to second hand sources, I used a few articles and books released previously in several parts of my thesis. The article by Mr. Vasfi Gûsar released in 1975 about the Circassian Union and Support Association entitled “Çerkes Teavün Cemiyeti” guided me. This article played a great role in formation of the main skeleton of my thesis. The single most important feature of this article is that it is the oldest article written about the Circassian Union and Support Association.²⁵

The article written by Mr. Fahri Huvaj in 1997 under the name of *Gûâze* enabled me to have detailed information about the newspaper *Gûâze*. This article is

---

²⁵ Dr. Vasfi Gûsar. “Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, no. 48, Nisan-Mayıs-Haziran 1975, pp. 25-28.

of paramount importance, as it is one of the first articles written about the newspaper *Gûâze*.²⁶

Also, the articles written by M. Aydın Turan²⁷ and Berat Bir²⁸ enabled me to gain further information about the Circassian Union and Support Association.

In the sections of my thesis dealing with the Circassian slavery in the Ottoman Empire and abolishment of the Circassian slavery, I used several books and articles. The book written by Ehud Toledo entitled *Osmanlı Köle Ticareti*²⁹ and another one written by Y. Hakan Erdem entitled *Osmanlı'da Köleliğin Sonu*³⁰ were my reference books. During the studies I conducted about the Circassian slavery and abolishment hereof, I gained access to articles issued in different magazines. These include “*Çerkes Kızları Saraydan Niçin Çıkarılmıştır*”³¹ written by Hasan Amca in 1953, “*Çerkes Köleliğini Önlemeye Yönelik Faaliyetler*”³² by Zafer Gölen and “*Kafkas-Osmanlı İlişkileri ve Köle Ticareti*”³³ written by Hasan Kanbolat - Erol Taymaz.

Besides, for the purpose of biographical studies about the founders and members of the Circassian Union and Support Association and Circassian Women’s Support Association, I used the books by Sefer Berzeg³⁴ and İzzet Aydemir³⁵ as reference. Owing to the books by both writers, I gained information about the leading Circassian writers and intellectuals of the era.

---

²⁶Fahri Huvaj. “Guaze”, *Kebikeç*, 1997, Yıl 2, no. 5.

²⁷ M. Aydın Turan. “Osmanlı Dönemi Kuzey Kafkasya Diasporası Tarihinden: Şimâli Kafkas Cemiyeti,” *Tarih ve Toplum*, no.172, Nisan 1998.

²⁸ Berat Bir. “Şimal-i Kafkas Cemiyeti ve Şubelerine Gönderilen 1919 Tarihli Bir Talimatname,” *Kuzey Kafkasya*, no. 68-69-70.

²⁹ Ehud, Toledano. *Osmanlı Köle Ticareti 1840–1950*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000)

³⁰ Y.Hakan Erdem. *Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800-1909*, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004).

³¹ Hasan Amca. “Abdülhamid Sarayı’nda Çerkesler: Çerkes Kızları Saraydan Niçin Çıkarılmıştır?” *Tarih Dünyası*, 17 Eylül 1953.

³² Zafer Gölen. “İkinci Meşrutiyet’in İlanından Sonra Çerkes Teavün Cemiyeti’nin Çalışmaları: Çerkes Köleliğini Önlemeye Yönelik Faaliyetler,” *Toplumsal Tarih*, no. 57, Eylül 1998.

³³ Hasan Kanbolat ve Erol Taymaz. “Kafkas-Osmanlı İlişkileri ve Köle Ticareti,” *Tarih ve Toplum*, Temmuz 1990.

³⁴ Sefer E. Berzeg. *Kafkas Diasporasında Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü*, (Samsun: 1965).

³⁵ İzzet Aydemir. *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991).

One of the most important articles used in the sections of my thesis dealing with Circassian Women's Support Society was the article written by Vasfi Güsar in 1975 entitled “*Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti*.”³⁶ This article enabled me to gain detailed information about the members and founders of the Circassian Women's Support Association. Besides, I gained access to the article entitled “*Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti*” by Yavuz Selim Karakışla, and the Turkish translation of the society by-law.³⁷ The writers who enabled me to gain detailed information about the founders, members and structure of Circassian Women's Support Association were Serpil Çakır,³⁸ Nicole Van Os³⁹ and Tarık Zafer Tunaya.⁴⁰

In the sections of my thesis dealing with the Circassian Women's Support Association, I used the by-law of Circassian Women's Support Association as the original source. Besides, during the newspaper scans I conducted, I encountered the adverts released about Circassian Women's Support Association. These advertisements issued in newspaper called *Vakit*, in November 1919 and 1920 are of paramount importance to look at the Circassian Women's Support Society from a different point of view and to have a better understanding of them. I incorporated the texts in their original version in my thesis. The newspapers I examined apart from *Vakit* include *Akşam*, *Tanîn* and *Tasvîr-i Efkâr*. I also encountered the obituary of Hayriye Melek Hunç in a *Cumhuriyet* issue.

I gained access to the information about Hayriye Melek Hunç who was offered a large portion in the section dealing with Circassian Women's Support

---

³⁶ Dr. Vasfi Güsar. “İstanbul Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, no. 48, 1975.

³⁷ Yavuz Selim Karakışla. “Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti (1919),” *Toplumsal Tarih*, no. 88, Nisan 2001.

³⁸ Serpil Çakır. *Osmanlı Kadın Hareketi*, (İstanbul: Metis Yayınları, 1993).

³⁹ Nicole A.N.M. Van Os. “Geçmişten Gelen Kaynaklar, Gelecek İçin Kaynaklar,” *Toplumsal Tarih*, c. XVII, no. 99, Mart 2002.

⁴⁰ Tarık Zafer Tunaya. “Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti Nizamname-i Esasisi,” *Türkiye'de Siyasal Partiler*; cilt 2, *Mütareke Dönemi 1918-1922*, (Hürriyet Vakfı Yayınları, Şubat, 1986).

Association through different sources. Apart from the information I gained from the original and second hand sources, the verbal history studies I conducted are of paramount importance. Owing to the verbal history study I conducted with Mr. Özdemir Özbay who personally knew the nephew of Hayriye Melek, I gained access to many facts that have not been revealed up until now.

I used the letters written by Hayriye Melek Hunç and her sisters and brothers as the original sources. These letters were published by Meral Altındal in the magazine called *Collection*.⁴¹ In the memoirs of Naciye Neyyal, the painter, who hosted Hayriye Melek and her brothers and sisters in her mansion in Bursa, gave me the detailed information that made me better interpret these letters.⁴²

Bearing in my mind that the sources about the Circassian Union and Support Association and Circassian Women's Support Association, and *Gûâze* and *Diyâne*, their publication branches, were so scarce, I started working on this thesis. I was well aware what a tough process was awaiting me. However, lack of sources and the fact that no detailed study about these issues has been conducted encouraged me to focus on my thesis, rather than, discouraging me. Each and every piece of information revealed from the dusty pages of the history encouraged me further. I reviewed the entire literature about the Circassian Union and Support Association and Circassian Women's Support Association and incorporated the information I encountered in my thesis. All other new information and interpretations contained in my thesis are the extra features of the thesis.

---

⁴¹ Meral Altındal. "Asi Meşrutiyet Kadınları," *Collection*, Sayı. 4, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001.

⁴² Fatma Rezan Hürmen, *Ressam Naciye Neyyal'in Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*, (İstanbul: Pınar Yayınları, Mart 2000).

CHAPTER II

CIRCASSIAN UNION AND SUPPORT ASSOCIATION (1908-1923)

The Foundation and Founders of the Circassian Union and Support Association

(Çerkes İttihâd ve Teâvün Cemiyeti)

There are milestones in the history of every nation; such milestone could be an agreement, a war, or reorganization in the management system. One of the most important milestones in the history of the Ottoman Empire is the Second Constitutional Period declared on 23 July 1908. In the Ottoman Empire, where it was impossible for a few individuals to come together and discuss about the political events by “expressing themselves freely” a few years earlier, with the declaration of the Second Constitutional Period, people were now able to express their feelings, and started to announce their feelings and ideas to larger groups. During this rapid change, what they relied distinctively on was publication of newspapers and periodicals.

With the declaration of the Second Constitutional Period, the Ottoman society entered into an era of rapid organization and it did not take so long for several parties founded by different communities to emerge within the borders of the Ottoman Empire. During such era, there were so many newly founded parties, and in order to control such rapid growth, *İttihâd ve Terakki Cemiyeti* (Committee of Union and Progress) enacted a law composed of 19 articles under the title of *Cemiyetler Kanûnu* (Law on Associations) on 16 August 1909.⁴³ The common feature of all these associations was their founders were Muslim or non-Muslim elite Ottoman class.

Historicaly, Ottoman territory was the most prominent stop of the Circassians who were forced to depart their homeland with great anguish and spread to different corners of the world... It did not take them so long for them to realize the territory they though was a stop for them was actually their new homeland... With the reduction in their hope of returning to their original homeland, they assumed this foreign territory as their new homeland; and thus, they decided to become a part of this multinational society.

In those days, when the freedoms expanded and the authority of the absolutist sultan diminished, like any other ethnic groups, the Circassians started working promptly to make use of the rights they got. It was the time to surface their national language, culture and identity that they had concealed for several years!..

In August 1908, the first members who met in the mansion of Gazi Mehmet Paşa, the son of İmam Şamil, located in İstanbul-Koska laid the foundation of the Circassian Union and Support Association. Based on a photograph dating back to that day we learn around one hundred members came together, but it is not possible to

---

⁴³ Yavuz Selim Karakışla. "Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti (1919)," *Toplumsal Tarih*, No. 88, Nisan 2001, p. 39.

reach a great amount of information about the foundation day of the Circassian Union and Support Association. Although I reached the photograph taken in commemoration of that day, I was able to learn about only a few members who attended that meeting. Since it was not possible for me to contact someone who lived in those days or who had information about those days, many of the individuals seen in the photograph found a place for themselves in the dusty shelves of the history as the “heroes with no name.” What the photograph tells us is the dense interest the first meeting of the Circassian Union and Support Association enjoyed.⁴⁴

Looking at the attendees of the first meeting held in Koska; we see popular intellectuals and authors of the era as well as several generals and Paşa. Ahmet Cavit Therket Paşa,⁴⁵ Mareşal Merted Abdullah Paşa, Mareşal Berzeg Zeki Paşa, Gazi Muhammed Fazıl Paşa, General Pooh Nazmi Paşa, General Şhaplı Osman Paşa, Loh Ahmet Hamdi Paşa, Met Çunatuko İzzet Paşa,⁴⁶ İsmail Berkok,⁴⁷ Ahmet Mithat Efendi⁴⁸ and Prof. Aziz Meker⁴⁹ were some of the attendees among many others.

---

⁴⁴ Dr. Vasfi Güsar. “Çerkes Teâvün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, No. 47. Nisan-Mayıs-Haziran 1975, p. 29.

⁴⁵ Ahmet Cavit Therket Paşa (1840-1916), Born in Kuban, 1840, Ahmet Cavit immigrated into Ottoman Empire with his family in 1864 and settled in Bandırma. He worked in Syria and Bandırma, Yeni Pazar, İstanköy, Humus district governor’s offices, He worked in the branches of police department in İstanbul and became a civilian Paşa with the rank of *Beylerbeyi* (Lord of Lords). Having published the Adige Alphabet in Arabic letters in 1897, he made a first.

İzzet Aydemir. *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991), p. 87-88.

⁴⁶ Met Çunatuka İzzet Paşa (1875-1922), He was born in Eskişehir, in 1875. After graduating *Kuleli Askeri Lisesi* (Military High School), he joined the army as captain. He performed beneficial acts during the Balkan War and became a general en route to the First World War. After acting as the commander of Tenth Army Corps Met İzzet Paşa who came to Bursa as 14th Army Corps Commander retained this position until opening of TBMM (Turkish Grand National Assembly) and became a parliament member as Bolu deputy. Met İzzet died on 14 April 1922 due to a heart attack. He was the author of the books entitled “*Kafkas Tarihi*,” “*Evrıklarım*,” “*Hattiler*,” “*Eski Yunanistan’da Çerkesler*,” “*Kadim Kafkasya*,” “*Kadim Trakya’da Çerkesler*.”

İzzet Aydemir. *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991), p. 7-15.

⁴⁷ İsmail Berkok (1890-1954), Following the 1877-78 Ottoman - Russian War, Ali Berkok immigrated into Anatolia from Kabardey district of Caucasus and settled in Uzunyayla and two brothers of his were martyred in the Dardanelles during the First World War. Born in Kayseri in 1890, İsmail Berkok graduated from War Academy in 1910. He fought in various battle fronts and was awarded with several medals. He won his last medal due to his bravery during the War of Independence. First in Macedonia, then Iraq and Caucasus fronts during the First World War, he acted as general staff officer. He took part in the Caucasus immigrants’ associations in İstanbul. He was one of the Caucasian officers who actively contributed to efforts for “Foundation of Independent North Caucasus Republic”. He was stained as general staff officer and organizer in “Islam Army” and “North

The official date of foundation of the Circassian Union and Support Association is actually on 4 November 1908. The society, after a short period of activities in the building located in Koska, moved to a building surrounded by a garden in Aksaray's Sinekli Bakkal Street.⁵⁰ The society which run its operations there between 1913 and 1917 moved to the building acquired in the borough of Fatih, the district Sarıgözel. The great fire that broke out in 1918 around Fatih damaged the building of the society heavily; and most of the furniture and the books

---

Caucasus Army Corps " fighting in Azerbaijan and North Caucasus. He fought for the independence of mother land. After Montreux Truce, he returned to İstanbul (1918). With a committee formed by the Ottoman government with the attempts of Caucasus immigrants' association, he went to Caucasus once again and took part in the national forces in Dagestan and Chechnya (1920). Afterwards, he joined the War of Independence in Anatolia. By holding various positions in the army during the Republic Era, he was appointed to the rank of brigadier general. When he was a major, he had started lecturing about tactics in the military schools and War Academy. With the books he wrote on this issue he came to be known as the "teacher of the Turkish army" and became the teacher of several famous soldiers. He was appointed as a member of War History Committee (1936). He was appointed to Mobilization Branch Director of National Defense Ministry that become important due to mobilization at the beginning of the Second World War. In 1946, as he was a member of Military Supreme Court and Brigadier General, he retired upon his own request. Between 1950 and 1954, he was Kayseri deputy in TBMM. During the 1954 elections, he was re-elected but he died as a result of an operation he had in London without joining the Parliament. (May 1954).

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991), pp. 27–29.

⁴⁸ Ahmet Mithat Efendi (Hagur), He as born in İstanbul, in 1844. He was a member of Şapsığ tribe of the Circassians. Having wrote for the newspapers called *Tuna, Tasvîr-i Efkâr* and *Ceride-i Askeriye* Ahmet Mithat was exiled to Rhodes in 1873, since he was found to be opposed to the religion in one of his articles issued in the newspaper called *Dağarcık*. On his return to İstanbul 3 years later he started publishing a newspaper called *Tercüman-ı Hakikat*. Having founded *Türk Derneği* (Turkish Society) in 1908 and *Türk Yurdu Cemiyeti* (Turkish Homeland Society) in 1911, Ahmet Mithat wrote several articles and books. His play named *Çerkes Özdenleri* was performed in Gedikpaşa Güllü Agop theater and received a lot attention. However, Sultan Abdülhamid II, concerned with such interest, had the theater demolished. Ahmet Mithat Efendi was an author supporting Turkish rather than being a Circassian. Although he took part in the foundation of the Circassian Union and Support Association, I do not think he was an active member of the society. The greatest activity he ever engaged with for the Circassians was gathering documents to write the history of the Circassians and forming a commission for such work. However, with the information given by Circassian Thaguse Ahmet Celalettin Paşa, the master spy of Sultan Abdülhamit II, such attempt was stopped by the Sultan.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara, 1991), p. 67–69.

⁴⁹ Aziz Meker was born in Karaçay-Circassian Autonomous Republic of North Caucasus in 1877. Having settled in Eskişehir with his family, Meker went to France after high school. He studied agriculture. On his return to Turkey, he worked as a teacher, lecturer, Chairman of Agriculture Institute and undersecretariat. He took on active roles in Circassian Union and Support Association as well as *Şimali Kafkas Cemiyeti* and Caucasus Committee. By attending several conferences held in various cities of Europe, he tried to draw attention to the situation of the Circassians and tried to create a public opinion. He attempted to solve the political problems of the Caucasus immigrants in several cases and used every single chance to do so. Aziz Meker was fluent in Adige language, Abkhazian, French, English and Russian. In 1941, he died in Ankara.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara, 1991), p. 89–90.

⁵⁰ The society's building in Aksaray was used as Nursing School from 1924 onwards and this was the case until 2004. In 2004, the building and its garden was put on sale.

Burak Çetintaş. "Üç Dilde Eğitim Yapan Hemşire Okulu," *Hürriyet Tarih*, December 2002, p. 22.

were destroyed. After the building used in Sarıgüzel, the society continued its operations in a building located in Divan Yolu.⁵¹

Ahmet Cavit Therket Paşa was elected the chairman of the society and he remained in office until his death in 1916. Apart from the founder members mentioned above, the other active members of the society included Mareşal Fuat Thuga (Deli) Paşa,⁵² Kurmay Yüzbaşı İsmail Berkok, Yüzbaşı Ahmet Kuşukue, Yüzbaşı Ahmet Hilmi Makaş, Dr. Mehmet Ali Pıçhaluk,⁵³ Hayriye Melek Hunç, Mehmet Fetgeri Şöenü,⁵⁴ Hayrullah Süleyman Yedic, Ajuguykue Mehmet Tevfik,

---

⁵¹ Dr. Vasfı Güsar. "Çerkes Teavün Cemiyeti," *Kafkasya Dergisi*, 1975, Year 12, Volume. 47, p. 29.

⁵² Fuad Thuga Paşa (Deli) was born in 1835. He graduated from Abbasiye Military School of Egypt as cavalier lieutenant. He served as a member of High Military Commission and brigadier general. He was promoted to the rank of marshal in 1878. Having served as ambassador in Russia and Austria, Fuat Paşa lost his rank and titled as a result of a conspiracy. His relation with Sultan Abdülhamid II, got worse. He was exiled to Damascus. He was tried with the punishment of hanging. Upon the declaration of the Second Constitutional Monarchy. He returned to İstanbul. He was elected a member of Senate. He was one of the most active members of Circassian Union and Support Association. He was the chairman of Caucasus Committee when went to Vienna in December 1915. He died in 1931.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara, 1991), p. 79-80.

⁵³ Mehmet Ali Pıçhaluk was born in Syria in 1882. He graduated from Military School of Medicine. Having served as military physician, Mehmet Ali Pıçhaluk worked in several parts of Anatolia. He fought in the Balkan Wars. Being an active member of Circassian Union and Support Association, Pıçhaluk had several articles on national history, alphabet and medicine published in the *Gûaze* journal. He wrote books on Circassian language. He died in Damascus in 1935.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara, 1991), p. 33-34.

⁵⁴ Mehmet Fetgeri Şöenü Circassian patriot, athlete and writer. He was the son of Atkug Musa Afşanba who had to immigrate into Turkey from Gudauta-Vendriş district of Abkhazia as, a result of the Abkhazian revolt after 1877-78 Ottoman vs. Russian War. In 1890, he was born in Yanık village of Sapanca. He was raised by his uncle, Bersis Habiç Bey, they went to İstanbul as a kid with his mother and two sisters after the death of his father at an early age. As a secondary school student, he left classic education and started educating himself. He learnt French. He was interested in history, sociology and sports. The first French books he read were the ones on Caucasus and the Circassians. He was comparing what he read with Ottoman society of the era and the situation of the Circassians in exile and was feeling a deep sorrow. He wrote his books entitled *Hayat-ı İçtimaiye and Yaşamının Felsefesi* under such effects. In 1914, because of sorrow he felt about the implications Celal Nuri (İleri) made about Circassian women in one of his books, he published his book entitled *Osmanlı Alem-i İçtimaisinde Çerkes Kadınları*.

One of the most prominent gymnastic athletes, weight lifters and modern wrestlers Fetgeri wrote several books on sports. In 1913, he was one of the prominent founders and active athletes of "Beşiktaş Osmanlı Spor Kulübü" which is still one of the significant sports clubs of Turkey together with his elder brother Ahmet Fetgeri and a few Circassian youngsters. Mehmet Fetgeri who was appointed as physical education teacher to Skoje had to return to İstanbul following the terrible results of the Balkan War. He worked as a teacher in Bursa for a while. However, after the breakout of the First World War, he resigned and rushed to the battle front. Together with İsmail Ziya Bersis, his uncle's son and İzmit Deputy, and as a member of "Teşkilat-ı Mahsûsa" he fought in various battles in Iraq and Iran. During the Truce period, he continued his activities in the Circassian immigrants' Associations such as "Circassian Union and Support Association" and *Şimali Kafkas Cemiyeti* and his studies and publications on history, sociology (1918-22).

Mustafa Butbay, Seza Pooh, Lami Jankat, Blenav Harun Bateko,⁵⁵ Ömer Hilmi Tsey, Ahmet Nuri Tsago,⁵⁶ Şemseddin Tleseruk Paşa,⁵⁷ Yusuf Suad Neguç,⁵⁸ Hüseyin Şemi

---

During the Independence War, the events that turned into an almost civil war amongst the Circassians in Marmara region and exile of the Circassian villages by the bullying administrators upset Mehmed Fetgery so deeply. In 1923, he published two brochures entitled *Çerkes Meselesi Hakkında Türk Vicdan-ı Umumisine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Arıza* and sent such publications to the respective authorities and the members of TBMM. Being the one and only author who opposed to such unfair and incorrect practices, Mehmed Fetgery was sentenced to a prohibition of actual publication until the end of his life. (such brochures by Fetgery were issued in a transliterated version once again in 1979 and 1994).

Mehmed Fetgery who continued writing between 1924 and 1930 and could not have his writings published in Turkey took part in the organization named "Kafkasya Dağlıları Halk Partisi" that was active in Europe and some Near East countries. In 1927-28, his brochures were published among the publications of a party in Prague under the name of M.F. Aşuenba.

During a fire that broke out in İstanbul, in Agopyan trade center where Adapazarı Maden İşletmesi A.Ş. he worked for was located, with two friends of his from Caucasus as result of toxic gases at a young age (19 January 1931).

His books: *Hayat-ı İçtimaiyye ve Yaşamının Felsefesi* (İstanbul), *Osmanlı Alem-i İçtimaisinde Çerkes Kadınları* (İstanbul 1914), *Eşgal-i Hayat* (İstanbul), *Terbiye-i Bedeniyye Yahud Kendi Kendine Jimnastik* (İstanbul), *Yirmi Hareketle Jimnastik Dersleri* (İstanbul), *Çerkesler* (İstanbul 1920), *Çerkeslerin Aslı Mabudlar Neslindedir* (İstanbul 1922), *Çerkes Meselesi Hakkında Türk Vicdan-ı Umumisine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne Arıza* (two books, İstanbul 1923), *Kafkasya ve Servet Menbaları* (İstanbul 1924), *Russskiy İmperializm i Nezavisimost Gortsev* (Russian Imperialism and Independence of Mountain Dwellers, Russian, Prague 1928) Apart from the above books, he also wrote some books about physical education, Iraq and the Iraqis. Some researches and essays by him such as *Lezgiler ve Adigeler*, *Kafkas Birliği*, *Çarlık ve Sovyet Rejimleri*, *Şimali Kafkasyalıların Prometesi ve Hürriyet Aşkı*, *11 Mayıs ve Sönmeyen Ümit*, *Kafkas Efsaneleri* (Kafkasya'da Üreyen Güzeller Nesli, Altın Postlu Koç, Tek Çarıklı Kahraman ve Kafkas Kızı Mede,...), *Onsekizinci Asırda Şimali Kafkasya* were published by Dr. Vasfi Güsar in *Yeni Kafkas* journal several years after his death.

Sefer Berzeg, *Kafkasya Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü*, (Samsun:1995), p. 232–234.

⁵⁵ Blenav Harun Bateko after the great Caucasus Exile was the child of Adige family who had to immigrate into Syria. He was born in Humus. After completing his primary and secondary education he went to İstanbul; and worked as a teacher. He took active role in Circassian Union and Support Association, *Şimali Kafkas Cemiyeti*, *Kafkasya İstiklal Komitesi* and *Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti* founded between the years 1908 and 1923. He worked in the commissions that were founded to create the Circassian alphabet with Arabic and Latin origin. Several books were published in the alphabet with Latin origin, and most of such books were sent to Caucasus. Having lectured in geography at *Çerkes Kız Numune Mektebi* Blenav Harun had articles that were published in *Diyâne* journal. He settled in Syria after the breakup of the Ottoman Empire. In order to protect, and sustain the Circassian culture and establish union among the Circassians, he continued his works in Syria. There are several reference books and dictionaries he wrote on Circassian language.

Sefer Berzeg, *Kafkasya Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar*, (Samsun:1995), p. 75–76.

⁵⁶ Ahmet Nuri Tsago was born in town of Kuneytra, in Syria, in 1891. Having graduated from İstanbul Faculty of Political Science, Tsago worked as a civil servant in Ziraat Bankası. In his free time, he also worked as the secretary of Circassian Union and Support Association. Having started working as the manager of the *Gûûze* journal in 1912, Ahmet Nuri went to Nalçık district of Northern Caucasus in 1913. He worked as a teacher there, and distributed several books published by Circassian Union and Support Association. His activities in Caucasus were noticed and some circles did not feel happy about his activities. He died in 1923. Several sources state that he was killed due to political reasons.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991), pp. 127–128.

⁵⁷ Şemsettin Tleseruk Paşa was born in Kuban district of Northern Caucasus in 1855. He and his family were exiled in 1864 by the Russians and they settled in İstanbul. Having graduated from Galatasaray Lycée and Civil Service school, Tleseruk Paşa worked at various government positions. After working as the ambassador in Tehran and Bucharest, upon the declaration of the Second

Tümer,⁵⁹ Selahhadin Tamukh, Masvetz Ömer Hikmet, Hit Tefik Talat, Binbaşı Kudey Berduko Salih, Dr. Mehmed Reşid Şahingiray, Mizancı Murad, Hüseyin Tosun Şaplı, Lütfullah Şav,⁶⁰ İsmail Khasık,⁶¹ Dr. Suat Asyok, Rekinda İsmail Zühtü, Vasfi Güsar,⁶² Tahir Hayrettin,⁶³ Zekeriyya Zihni Baj and Düzceli İbrahim Hızelt.⁶⁴

Constitutional Monarchy, he became the Minister of Estates in the new government. In 1912, he was sent to Tripoli as the regent of the Sultan. Upon the Italian invasion, he returned to İstanbul. Being one of the most active members of Circassian Union and Support Association Şemsettin Paşa made some studies about the Circassian language and alphabet. Some of the works were published in Guaze, the publishing body of Circassian Union and Support Association. Şemsettin Paşa believed that the Circassian alphabet need to be composed of 81 letters. Such thought gave rise to some debates. Fluent in several Circassian dialects, Tleseruk Paşa was one of the individuals preparing the first Circassian Alphabet. He died in 1917.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991), pp. 85–86.

⁵⁸ Yusuf Suad Neğuç was born in Düzce in 1877. Having studied theology and law, Neğuç became the owner and head writer of *Gûâze* newspaper that was published in 1911. In 1918, he went to Northern Caucasus and worked as a teacher. The nationalism ideas by Yusuf Suad Neğuç were found to be dangerous by the Russians and, therefore, he was exiled to Siberia. He died due to bad living conditions there.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991), p. 129–130.

⁵⁹ Hüseyin Şemi Tümer was born in town of Serez in 1875. Having graduated from theology and law school, he worked as imam and teacher. Being an active member of Circassian Union and Support Association, Şemi Tümer worked for several years. He published his poems collected under the name of “*Gesefedxid*” in letters of the first Latin Alphabet accepted by Circassian Union and Support Association.(1919). In 1962, he died in İstanbul.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991), p. 45-46.

⁶⁰ Lütfullah Şav was born in Adana, in 1890, and completed his secondary education Adana, and completed the high school in Halab High School. Afterwards, he studied in *İstanbul Mekteb-i Mülkiye*. In 1911, he was appointed to the Ministry of Foreign Affairs, and served as Undersecretariat of London Embassy. He died in Jidda where he was stationed. He had several articles that were published in *Gûâze* and *Musavver Kadın* journals. Also, he translated some works from French.

Sefer Berzeg, *Kafkasya Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar*, (Samsun: 1995), p. 225.

⁶¹ İsmail Khasık was the chairman of the Circassian Union and Support Association for a while.

⁶² Vasfi Güsar was born in İstanbul in 1895. After completing part of his education in Damascus and Jordan, he was accepted to İstanbul Military School of Medicine in 1912. He served in the Dardanelles War, and served as a doctor in various parts of Anatolia during the Independence War. When studying at the first grade of the Medicine School, Güsar became a member of Circassian Union and Support Association, and was an active member until the society was closed. Vasfi Güsar had many articles published on *Çerkes İttihât ve Teâvün Cemiyeti* and *Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti* in 1970s. Vasfi Güsar died in 1978, in İstanbul.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara, 1991), pp. 21–23.

⁶³ Tahir Hayrettin was the son of Tunuslu Hayrettin Paşa. He wrote some articles published in *Gûâze*, then publishing body of Circassian Union and Support Association. He was elected a deputy during 1908–1911 elections, and left the country because of the oppression imposed on the opposition by the members of İttihat ve Terâkki Cemiyeti following the assassination of Mahmud Şevket Paşa. Also he is the owner and the writer of *Şehrah* (1911–1913) newspaper.

M. Aydın Turan. “Osmanlı Dönemi Kuzey Kafkasya Diasporası Tarihinden Şimali Kafkas Cemiyeti,” *Tarih ve Toplum*, no. 172, April 1998, p. 57.

⁶⁴ İbrahim Hızelt was sent as a teacher to Northern Caucasus by Circassian Union and Support Association. He worked as a teacher in a school in Penekhes, and taught many students. After the Northern Caucasus lost its independence, he returned to Turkey.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara:1991), p. 135.

We see that the founders and the members of the party are well-educated or senior individuals from professions who were army members, bureaucrats, doctors, teachers, authors and lawyers. The members of the society who had graduated from the good schools of those years and were fluent in at least one foreign language apart from the Circassian were comprising the intellectual class of the Circassian community. For instance, Mehmet Ali Pıçihaluk was a graduate of Military School of Medicine, Şemsettin Tleseruk Paşa was a graduate of Galatasaray Lycée and Civil Service, İsmail Berkok was a graduate of War Academy. Aziz Meker was fluent in French, Russian and English apart from Circassian and Abkhazian. Likewise, Met İzzet Paşa was good in German and Greek.

Another common feature of the founders was that, almost all of them had been born in the Ottoman territory. Fluent in Ottoman language and Circassian, this generation grew up with the feeling of gratitude for the Ottoman Empire and longing for the homeland. This generation that was born away from their homeland and was Ottoman due to the education they received and was Circassian due to their culture. The anguish their families had been through was still so fresh, and their belief in the Ottoman Empire had not vanished yet.

The society founded by the intellectuals of the Circassian community was far from homogeneity in terms of the profile of the members. Some of them were also the member of the Committee of Union and Progress, and some of them were opposed to the said society... Some of them supported the palace, some wanted to return to Caucasus and some refused such idea... To illustrate, Dr. Mehmet Reşid, one of the founders of Committee of Union and Progress and Tahir Hayrettin, who was elected Parliament Member in 1908 elections and was opposed to Committee of Union and

---

Progress and also was the publisher of the journals such as *Şehrâh* and *Tanzimat* were the members of the same society.⁶⁵ The members were leaving their political ideas in front of the society's gate and were not allowing their ideas to deter the activities of the society.

In a file I encountered in the Ottoman Empire Archives, I found information about the societies founded in İstanbul. The information contained in this file was composed of five sections such as name of the society, date, head office, objective and whether it is in good standing. One of the societies included in such file was Circassian Union and Support Association number 103. This section contained the following details:

Name of the society	Çerkes Te'âvün Cem'iyeti
Date	10 July 1324
Head Office	Apartment adjacent to Circassian Girls' School in Beşiktaş Akaretler ⁶⁶
Objective	Securing the religion, moral values, legality and civilization among the Circassians ⁶⁷

The By-law and Declaration of Circassian Union and Support Association

The by-law of the society is was issued on 15 Kanûnsânî 1324 (Hegira calendar). The by-law is composed of thirty-six articles and was giving information about the administrative and financial structure of the society. In the first article of the by-law, the foundation of the society is described, and in the second article, its objective is described. The first article starts with a verse of Koran and continues as follows:

---

⁶⁵ M.Aydın Turan. "Osmanlı Dönemi Kuzey Kafkasya Diasporası Tarihinden Şimali Kafkas Cemiyeti," *Tarih ve Toplum*, no. 172, April 1998, p. 50.

⁶⁶ The fact that the head office of the society was specified as *Çerkez Kız Numune Okulu* shows that this file was prepared some time after the foundation of the society. *Çerkez Kız Numune Okulu* was opened in 1920. The file bears the number 1337 by hand writing. I believe this is the issuance date of the file.

⁶⁷ BOA, DH.EUM 5.ŞB, Dosya. 79, No. 30.

Circassian Union and Support Association was founded with its head office in İstanbul and with the branches that could be opened later.⁶⁸

The by-law of the society explains the objective of foundation as securing religious, moral and civil relations among the Circassians, and moreover, building commercial, agricultural and industrial relations to ensure advancement in financial and social terms. Besides, studying the past and today of the Circassians, in terms of history, language and traditions was one of the objectives specified in the second article of the by-law. The objective of the society was explained in the by-law as follows:

Article 2: The objective of the society: securing religious, moral and civil relations among the Circassians and, moreover, building commercial, agricultural and industrial relations to ensure advancement in financial and social terms and researching and studying past and today of the Circassians in terms of history, language, and traditions.⁶⁹

In the third article of the by-law, it is emphasized that *rüşdiye* schools (secondary schools) need to be opened in every village for proper education of the Circassian children. It is also stated that would support of those well-off local individuals was needed to open schools.⁷⁰ The fact that the society will support the schools by providing books and granting money was also added to the by-law. It was also stated in the by-law that the society aimed to open a private school in İstanbul. Besides, it was underlined that, when the society was in financially good conditions, a private secondary school and agriculture and industry schools would be opened in the areas densely populated by the Circassians. In this way, the society emphasized that its

---

⁶⁸ Merkezi ‘umûmiyesi İstanbul’da bulunmak ve mevâki‘-i münâsebe de şubeleri açılmak üzere Çerkes İttihâd ve Te‘âvün Cem‘iyeti teşkil edildi.”

Çerkes İttihâd ve Te‘âvün Cem‘iyeti Nizâmnâme-i Esâsiyesi, 15 Kanûnsânî 1324, article 1.

⁶⁹ Madde 2: Cem‘iyyetin maksadı: Çerkesler arasında vazâ‘if-i **diniyeyi**, mekârim-i ahlâkî, kavâ‘id-i meşrûti ve medeniyyeyi te‘mîn ve ta‘lîm ve münâsabat-ı ticâriye ve sanâ‘iyye ve zirâ‘iyyeyi te’sis ve terakkî ettirerek menâbi’ mâddiye ve ma’neviyyeyi istihsâl etmek ve Çerkeslerin mâzî ve hâldeki efl’âlini, ahvâlini, muhîtinini, târihini, lisânını mebhas-ı tevârîh-i beşerriyesini, ‘adat ve ahlak sâlifelerini meydâna çıkarmaktır.

Çerkes İttihâd ve Te‘âvün Cem‘iyeti Nizâmnâme-i Esâsiyesi, 15 Kanûnsânî 1324, article 2.

⁷⁰ *Çerkes İttihâd ve Te‘âvün Cem‘iyeti Nizâmnâme-i Esâsiyesi*, 15 Kanûnsânî 1324, article 3.

field of activity is not limited to İstanbul. In article four, it was stated that the society would release a journal and build a library.

In the subsequent parts of the by-law, detailed information is given about the organization and management of the society. It was stated that every Circassian giving at least fifty *kuruş* for admittance and at least ten *kuruş* as dues would be a member of the society.⁷¹ It was stated that movable and immovable properties to be donated by the members would be welcomed by the Circassian Union and Support Association as aid, and those granting huge sums would be given acknowledgement certificate.

It was stated that the board of directors of the society would be elected with voting for an office term of one year and would be composed of twelve individuals, and the board of directors would convene at least once a week. It was also stated that it was possible to re-elect a member elected and the all decisions of the society depended on the decisions to be passed unanimously by the members. It was also mentioned that resolution by the boards of directors was needed for amendment of the resolutions passed previously.

After official foundation through the publication of the by-law, Circassian Union and Support Association started its activities rapidly. Although it was forty-two years since they were expelled from their homeland and settled in the Ottoman soil, the Circassians were still struggling with several problems, and the responsibility and duty of the society was so big for they aimed to bring welfare and peace to the Circassians.

The slavery of Circassians had not been prohibited yet, the accommodation problems had not been solved yet, and there was no union among the Circassians. The

---

⁷¹ *Çerkes İttihâd ve Te'âvün Cem'iyeti Nizâm-nâme-i Esâsiyesi*, 15 Kanûnîsânî 1324, article 17.

society that aimed to be the common voice of the Circassians was considering itself as the representative of the Circassians. Circassian Union and Support Association was trying to build close relations with the government and the palace, and was trying to solve the problems of the Circassians with the personal relations they built.

In the instructions and declarations they published, they were addressing the Circassians, and were writing about their future actions and advising them how to act.

Although the date of the first declaration published by Circassian Union and Support Association is not known, it bears the seal of Circassian Union and Support Association dated 10 Temmuz 1324. This is the shortest one of the two declarations I have in hand. The declaration starts by emphasizing that one need to learn about the past to walk to the future with accomplishment and learning lessons from one's mistakes is important.

It was stated that the greatest calamity the Circassians ever had was the fact they had been expelled from their homeland and two reasons were shown for this calamity. One of the reasons is the lack of education in the Caucasus and insufficient union between the tribes.

the greatest calamity the Circassians ever had was the fact they had been expelled from their homeland and two reasons were shown for this calamity. One of the reasons is the lack of education in the Caucasus and insufficient union between the tribes.⁷²

In the subsequent parts of the declaration, they continued to criticize themselves. It was stated that the pen and the sword should be used together, and it was mentioned that the Circassians established a system merely depending on the sword. It was stated that after leaving the homeland, the Circassians took refuge in the Ottoman

---

⁷² “Çerkeslerin metânet, salâbet, celâdet ve daha nice nice mekârim-i ahlâk-ı fitriyelerine rağmen birçok felâketlere ve nihâyet terk-i dar u diyâr ile perişâniye –i duçar oluşu esbâbını taharrî edince Kafkasya’da maârifin fıkâdânı ve aşiretler arasındaki ittihâdın noksânı gibi iki hatâ-yı azîmden başka bir sebep görmeyiz.”

Çerkes İttihât ve Teâvün Cemi’yyeti Beyannamesi, 10 Temmuz 1324.

territory which they considered safe and what they had in the Ottoman territory was affection and aid.

In the declaration, it was said that it was the time to correct the mistakes made in the past after the declaration of the Constitutional Monarchy. The solution was strict adherence to the obligatory provisions and the rules of the Constitutional Period, keeping away from bad manners, building commercial, industrial and agricultural relations and improve such relations.

In order to reach the top of the ultimate target of advancing in harmony with the Ottoman communities, it was stated that Circassian Union and Support Association was founded. The last part of the declaration addresses the people, and the they were asked to support the society in financial and social terms. By emphasizing the importance of the union, the declaration was concluded.

All we need is the financial and social aid of our people for the society, the members of the society should be together and never leave the community.⁷³

The second declaration declared by the society is longer and more detailed unlike the first one. In this one, the problems were touched upon and solutions were suggested. The declaration issued in 1908 starts with the gratitude they have for the Ottoman Empire, and the subsequent parts of the same touched upon the problems faced by the Circassians and solutions were suggested.

Let God Almighty do not harm the Islam Caliphate and our government including Ottoman Empire. If we had not taken refuge in a merciful and strong state such as the Ottoman Empire, we would have lost our religion guiding us in the material world and in the after life, there would have been no doubt that we would not have been able to embrace it even if we had not lost it.
...It is a duty for all of us to protect, be loyal to and exalt our state.⁷⁴

---

⁷³ “Yeter ki ashâb-ı hamiyet cem‘iyyetimizi mâdden ve manen ikdâra himmet etsin ve çün sürüden ayrılan koyununun velîsi kurttur, cem‘iyyetin telkînât-ı hayırhânesine umûmumuz itâat eylesin.” *Çerkes İttihât ve Teâvün Cem‘iyyeti Beyannâmesi*, 10 Temmuz 1324

At the beginning of the declaration, it was emphasized that the greatest damage caused by the exile was on the national costumes and traditions. It was underlined that, in order for the Circassian nation to survive, they had to kept faith to their national manners and traditions the entire world envied, and the following advice was given “follow the religion of Islam and live with other nations in a brotherly manner.

75

The importance of the education was emphasized at all times and it was emphasized that the education was the sole solution to any problem. It was also explained that one nation does not only need to protect its traditions to survive, but survival can be possible only through education. In the declaration, some serious advises were given about sending both girls and boys to the schools to be opened in the villages and the provinces, and it was underlined that every sacrifice should be done to send the children to the school.

Therefore, send your daughters and sons to the schools opened or to be opened by the State in the boroughs, districts and major villages and make use of the education! Do not be reluctant to incur expenses for such purpose.⁷⁶

Circassian Union and Support Association wishing to inform the people in this regard draw attention to the importance of the issue in many ways. The declaration also

---

⁷⁴ “Cenab-ı Hak İslam Halifeliği ve Osmanlı Saltanatını kapsayan ulu hükümetimize zeval vermesin. Eğer Osmanlılar gibi acıyan, esirgeyen ve sağlam bir İslam hükümetini sığınak edinmemiş olmasaydık, dünya ve ahirette yolumuzu gösteren dinimizi de kaybetmiş olacağımız, kaybetmesek bile ona tam bir serbestlik ile sarılamayacağımız şüphesiz idi”

“Devletimizi korumak, sadık olmak ve onu yükseltmek hepimiz için farzdır” diyerek devam etmiştir. Sefer E. Berzeg. “Çerkes İttihât ve Teâvün Cem‘iyyeti Beyannâmesi,” *Gurbetteki Kafkasya’dan Belgeler*, (Ankara: 1985), p. 15.

⁷⁵ “İslam dinine sıkıca sarılıp, diğer milletlerle kardeşçe yaşayınız.”

Sefer E. Berzeg. “Çerkes İttihât ve Teâvün Cem‘iyyeti Beyannâmesi,” *Gurbetteki Kafkasya’dan Belgeler*, Ankara: 1985), p. 15

⁷⁶ “Bu nedenle yüksek hükümet tarafından ilçelerinizde, bucaklarınızda ve belli başlı köylerinizde açılan ve açılacak olan okullara mutlaka kız ve erkek bütün çocuklarınızı göndererek eğitimin nimetlerinden faydalandırınız! Ve bu uğurda hiçbir masraftan çekinmeyiniz.”

Sefer E. Berzeg. “Çerkes İttihât ve Teâvün Cem‘iyyeti Beyannâmesi,” *Gurbetteki Kafkasya’dan Belgeler*, (Ankara: 1985), p. 16.

covered the hadith of Prophet Mohammed and his excellence Ali on the education and science.⁷⁷

In the declaration, they also criticized themselves and, in a sense, they faced themselves. It was stated that, among all ethnic groups comprising the Ottoman, it was the Circassians who had the worst record of education and they expressed how upset they were.

Today, we are not able to write in Circassian language, the members of our community fluent in Circassian are diminishing.⁷⁸

In the subsequent parts of the declaration, people were addressed and they were invited to education in their native language. The issues specified in the by-law were emphasized again and the following explanation was made:

If you have problem in providing teachers and books for the schools opened and to be opened, our society is ready to provide you with any aid you need and just let us know when your are in need!⁷⁹

Another issue discussed in the declaration is “working.” They introduced to this issue with the following explanation starting as “Dear patriots! We have one last advice to you all. We advise you to work during the winter and summer time, even day and night to earn money in legitimate ways, and make a fortune.” The hadith of Prophet Mohammed was also included in this section, and it was emphasized that those making money in legitimate ways are the beloved servants of the God.⁸⁰

---

⁷⁷ Fahri Kâinat Efendimiz: Doğduğumuz andan mezara varıncaya kadar ilim öğrenmeye talip olmamızı ve ilmi Çin’de olsa bile gidip öğrenmenizi hadislerinde emretmiş oldukları gibi dört halifeden Hz. Ali de “bana bir harf öğretenin kulu olurum” buyurmuşlardır.

ibid., p. 17

⁷⁸ Bugün Çerkes lisânıyla yazı yazmağa muktedir olmadığımız gibi Çerkesceyi bilenlerimiz de gittikçe azalmaktadır.⁷⁸

ibid., p. 17

⁷⁹ “Açtığımız, açacağınız mektebler için mu‘allim ve ya kitâb tedârîğinde müşkülâta uğrar iseniz cem‘iyyetimiz bu bâb da size her türlü mu‘âveneti îfâ etmeğe hazır ve mecbûr olduğundan hemen bildiriniz!”

ibid., p. 17

⁸⁰ “Fahr-i âlem (S.A.S) Efendimiz Elkâsib habîbüllâh buyurmuşlardır. Yani namusuyla helalinden para kazanmaya çalışan Cenâb-ı Allah’ın sevgili kuludur.”

It was stated that the peoples who were lazy would extinct and everyone, be a slave, be a landlord, had to work:

Yes! Just work! Because be sure that those who depended on their servants did not benefit from such way of living as much as thought. The experience shows that employment of slaves is not a good deed in the after life.
... therefore even the landlords should work.⁸¹

In the later parts of the declaration, agriculture and breeding were shown as the most important way of subsistence, and details about the methods and procedures that need to be applied were also given. It was emphasized that agriculture and breeding were not enough to make a fortune and one needed to work at all times. The importance of engaging with craft was underlined and it was advised that time be spent on craft during the seasons that are not suitable for agriculture. The people were advised to tailor and knit their national clothes themselves, make their shoes and sell the redundant products.

In the declaration, it was stated that agriculture and craft were not enough for advancement on their own and the Circassians had to engage with trade. An example for such advice was horse trading which the Circassians are familiar with. The people were advised to establish stud farm and breed any and all types of horses.

Improve the bred of the horses straight away. Bring pure bred stallions and mares from Russia, Hungary and Arabia to breed high amounts of horses for the army... Establish regular stud farms and ranches. Do not let this important branch of business you have go today just because of conflicts and envy among themselves.⁸²

Sefer E. Berzeg. "Çerkes İttihât ve Teâvün Cem'iyeti Beyannâmesi," *Gurbetteki Kafkasya'dan Bel*(1985), p. 18.

⁸¹"Evet! Yalnız çalışınız! Çünkü emin olunuz ki içinizde şimdiye kadar yalnız hizmetkârlarına tevdi'-i umûr etmiş olanlar zan olunduğu kadar fâ'ide görmemişlerdir. Ve tecrübe ile sâbit olmuşdur ki 'amele makamında esir istihdâmı iktisâtça sevâb değildir... Bu sebeptendir ki beylerin de bizzât sa'y-ü 'amelde bulunmalıdır."
ibid., p. 19.

⁸²"Bu halde atların cinsini hemen ıslah ediniz. Rusya'dan ve özellikle Macaristan'dan ve Arabistan'dan en cins damızlık aygır ve kısraklar sağlayarak orduya gerekli olan nitelikte pek çok at yetiştiriniz... Düzenli haralar ve çiftlikler kurunuz. Bugün elinizde olan bu olağanüstü önemli ticareti birbirinizi çekememek, uyuşamamak ve geçinememek yüzünden sakın elden kaçırmayınız."

At the end of the declaration, it was stated that observing this declaration was the best way of reaching happiness in this world and in the after life.

Only in this way, our nation can earn honor and reputation in the eye of the Ottoman people!

Always keep this declaration in your mind and act in accordance with the same and read the declaration to one another, and telling one another about it, ensure those who do not understand it grasp the declaration and act together at all times!

It is you who will make the best efforts, it is the God who will give you what you deserve!⁸³

Looking at the declaration in general, it is a panorama of the Circassians people Circassian Union and Support Association wants to create. What they desired to create was Circassians people who are faithful to their traditions but not detached from the civilization, are modern, hard-working, have reputation in the art, trade and craft, are well-educated, loyal to one another, have not classes such slaves or lords with a “single past and a common future”... The issues specified in the first declaration were emphasized in greater detail in the last one; the steps to create Circassians loyal to their traditions, who are well-educated and civilized have been describe in details. They tried to draw the attention of the people using the hadith and traditions.

Unlike the first declaration, the second declaration uses a more simplified language. While the petitions and correspondence written by the society up to such date used a complex language, it is evident that they used a language that is easier to understand in this second declaration they published. Since they wanted to inform and guide the people, I believe they preferred writing in a simple language. We guess that

---

Sefer E. Berzeg. “Çerkes İttihât ve Teâvün Cem‘iyyeti Beyannâmesi,” *Gurbetteki Kafkasya’dan Belgeler*, (Ankara: Şafak Matbası,1985), p. 22.

⁸³“Ve ancak bu sâyede milletimiz ‘anâsır-ı ‘Osmâniye meyânında hâ’iz-i mevki‘ ve i‘tibâr ve haysiyet bir ‘unsur olabilir! Binâen’aleyh bu beyânâme hükmü her vakit nazar-ı dikkatte tuttuğunuz ve mücebince hareket ettiğiniz ve birbirinize okuyarak, okutarak, anlatarak anlamayanları irşâd ediniz ve dâ’imâ el birliğiyle çalışınız!Sa’y ve gayret sizden, tevfiğ-i cenâb Hakdan’dır!” *ibid.*, p. 23.

this declaration was copied and sent to the villages. However, we do not have any idea how successful they were in doing so.

Although we are not sure how many declarations were declared, the foregoing texts are the two declarations I have. They wanted to gain support from the people with these declarations where they addressed the people, gave information about the society and they talked about their future activities.

The Activities of Circassian Union and Support Association

The members of the society who started their activities in a short while after the foundation of Circassian Union and Support Association aimed to build a union among the Circassians. The society was quite successful during 1908 and 1923 when they run their operations. Prohibition of the Circassian slave trade, formation of the Circassian alphabet, printing of the books with new alphabet, opening schools in Caucasus, release of the newspaper called *Gûâze* were among the successful activities of the society. I will give detailed information about these issues with the articles derived from the newspaper *Gûâze* in the upcoming pages of my thesis. Therefore, I will touch upon these issues shortly.

The members of the society, first of all, aimed the prohibition of the Circassian slavery which they considered a fundamental problem of their people. They sent petitions discussing the problem and suggesting solutions to Grand Vizier's Office and Ministry of Internal Department and tried to create a public opinion by issuing articles on the daily journals. As a result of the efforts by the society, Circassian slavery was banned pursuant to the law enacted on 25 May 1911. The society was unable to have an improvement order issued about the existing slaves, but

it is not possible to ignore the efforts of the society in prohibition of the Circassian trade.⁸⁴

Bearing in mind the objective of creating a Circassian people “with a single past and a common feature,” the members of the society started their efforts in this regard by forming a new alphabet. In order to secure unity among the tribes comprising the Circassian people, formation of a common alphabet was desired and an alphabet commission was formed under the roof of the society. This commission chaired by Met İzzet Paşa studied the Circassian languages and firstly formed a Circassian⁸⁵ and Abkhazian⁸⁶ alphabet composed of Latin letters. They issued articles using such alphabets, and printed books. By sending these books to the Caucasus, they tried to help these alphabets spread there too. Upon the start of the newspaper *Gûâze*⁸⁷ the newspaper frequently touched upon this issues, and they tried to teach the people how to read and write in this alphabet by issuing articles in these alphabets. Due to the problems encountered during the use of the grammar and alphabet as well as the political reasons, the efforts on alphabet were stopped and the alphabet did not spread.⁸⁸

Besides, the members of the society aimed to publish a newspaper that would act as a bridge between the Circassians. Therefore, after starting the respective efforts, the newspaper named *Gûâze* started its publication process on 2 April 1911. This newspaper that aimed to be the voice of the Circassians run its operations

---

⁸⁴ For further details on prohibition of Circassian slavery, see pages.

⁸⁵ The term Circassian is used to describe the Northern Caucasus community composed of the tribes Abzeh, Bjeduğ, Şapsığ, Kabardey, Hatloy, Besleney, Temirgoy, Natuhay, Hakuçi, Kabardey and Vubih.

⁸⁶ Abkhazian is the language spoken by Abkhazians. The Abkhazians are a nation originating from Caucasus and they are different from the Circassians in terms of their language and ethnicity.

⁸⁷ *Gûâze* journal is the publication body of Circassian Union and Support Association that was active between 1911 and 1914. For detailed information, please refer to pages.

⁸⁸ For detailed information on the alphabet works by Circassian Union and Support Association, please refer to the pages.

between 1911 and 1914 and fifty-eight issues of this newspaper were published during those years. At first, the newspaper that was weekly paper continued to be a fortnightly paper due to economical reasons and the wars.

Gûâze which was composed of eight pages was owned by Yusuf Suad Neğuç and its authorized manager was Tevfik Talat. Looking at the content of this newspaper that was published under the leadership of two young law students, what we see is societal and social problems of the Circassians. In the articles contained in the newspaper *Gûâze*, the newspaper complained about the Circassian people and criticized themselves and sometimes directed the critics to the government and the state. The problems encountered in the course of settlement of the Circassians were frequently touched upon and it was underlined that such problems continued.

The newspaper *Gûâze* offered space to historical articles almost in every volume; it was desired that the Circassians learn about their history. These articles written by Met İzzet Paşa were offered into the readers in the form of a series of articles titled “Caucasus in the History.” Also, the biographies of the prominent figures of the history were included. That could be considered an important part of the efforts of creating a Circassian people with deep roots in the history.

Apart from the articles, the newspaper *Gûâze* included announcements and advertisements and published the name list of the individuals who donated money for the society and schools. The readers’ letters were also frequently released in the newspaper. As can be understood from such letters, the society managed to become the common voice and hope of the Circassians.⁸⁹

Circassian Union and Support Association was supported by the palace and government and receiving monetary and other aids. We see that name list published

---

⁸⁹ For detailed information on *Guaze journal* that is the publication body of Circassian Union and Support Association . Please refer to pages 54.

in the newspaper *Gûâze* contains the names of several sons, daughters and spouses of the sultans. The Circassians employed in the Ottoman palace donated money to the Circassian Union and Support Society whenever they had the chance to do so and never refrained from supporting it.

Besides, the leading members of the society included members of the Committee of Union and Progress. The society that was the center of attention for the Committee of Union and Progress members due to their own ideology and the importance of the Caucasus in terms of conjuncture was supported by the Committee of Union and Progress in many ways.

In the hardest times of the Ottoman Empire, Circassian Union and Support Association had another important mission that was not offered much space in the agenda. During the truce, national union started to be disrupted and, and the national soil was invaded by the forces of the foreign nations. The members of Circassian Union and Support Association were working in order to prevent the Circassians from being taken in by the foreign nations, and were advising them not to engage with any separatist activities against Ottoman Empire.

In the years of Independence War following the end of the First World War, the members of the society did not stay in İstanbul, they either went to Anatolia to join the National Militia or went to the areas densely populated by the Circassians to prevent any potential uprising by the people against the Ottoman Empire. Mustafa Butbay who lived in those days describes those days in his book titled *Kafkaya*

Hatırları:

According to the statement by Tevfik Bey, district governor of Gönen, although there was movement opposed to the Circassians in Gönen and the neighboring villages, it was understood that such movement was not as huge as some exaggerated, yet situation could get worse if no precautions are taken. The single reason for such movement some deserter Circassian youngsters who harassed the

travelers and engaged with robbery. Therefore, it was necessary to advise these rebellious men who do not recognize the authority of the government forces and tell them about the bad deeds they do unintentionally in hard time the nation passes through like this one. The most notorious of these rebellious youngsters were known by Tevfik Bey. Therefore, Tevfik Bey brought together some Circassians. He introduced us, the representatives of the society in İstanbul. He told them that it was desired that these rebellious men who disrupt the peace of people and give rise to feelings of hostility in these hard days of the nation be arrested and delivered to the state forces and, if not possible, such individuals are required to live in a legitimate way in their villages. He also said that this negative situation caused by a few tramps would affect the entire Circassian community in the future. He also said if such individuals do not follow these advises, the Circassians themselves need to surpass them. After this speech, it was found appropriate to travel to the villages where the bandits lived and give them good advice. We, as a group of 8-10 men, traveled to the villages where the bandits lived. It was not possible for me and the district governor to contact the bandits, but we talked to their families. They seemed to agree with us. They promised to prevent them from engaging with similar rebellious acts from that day on. We returned to Bandırma... Seemingly, such initiative of us pleased the government of that time

90
...

As specified in this short anecdote written by Mustafa Butbay, the representatives sent by Circassian Union and Support Association used to be sent to the problematic regions and they were talking to the bandits and trying to persuade them. The members of the society who pursued a moderate and pan-Ottoman Empire policy

---

⁹⁰“Gönen Kaymakam’ı Tevfik Bey’in verdiği izahata göre, Gönen ve civar köylerinde, gerçekten Çerkesler aleyhinde bir akım varsa da, büyütüldüğü derecede olmadığını fakat bu akımın şimdiden önü alınmazsa ilerisi için fena olacağı anlaşıldı. Bu akımın tek nedeni, asker kaçaklarından bazı Çerkes gençlerinin yolculara sarkıntılık ve soygunculuk yapmasıdır. Bunun için, hükümet kuvvetini tanımayan bu serkeşlere öğütte bulunmak, bunlara memleketin bunalımlı bir zamanında, bilmeyerek yaptıkları fenalığı anlatmak gerekiyordu. Bunların en azılılarının kimlikleri Tevfik Bey’ce biliniyordu. Onun için Tevfik Bey bazı Çerkesleri topladı. İstanbul’daki cemiyetin biz elçilerini onlara tanıttı. Memleketin geçirmekte olduğu şu felaketli anında vatandaşlar arasına düşmanlık sokan, memleketin sükun ve rahatını bozan bu serkeşlerin elde edilerek hükümete teslim edilmesi ve bu olamazsa, köylerinde namuskârane oturmalarını cemiyetin istediğini söyledi. İleride üç beş serserinin hareketinden doğacak fenalığın bütün Çerkesleri içine alacağını da ekledi. Dinlemedikleri takdirde, bizzat Çerkeslerin onları yola getirmeleri gerekir, dedi. Bu konuşma ve olaşma sonunda, eşkiyanın buldukları köylere gidilerek öğüttü bulunmak uygun görüldü. Sekiz on kişilik bir atlı grup ile eşkiya yatağı olan köylere gittik. Eşkiya ile temas etmek kaymakam ile benim için kabil olmadı, ama aileleri ve büyükleri ile görüştük. Onlar da bizimle aynı fikirde göründüler. Bundan sonra bu gibi serkeşlikte bulunmalarına meydan vermemeye çalışacaklarını vaat ettiler. Biz de Bandırma’ya döndük... Bu girişimimizden o zaman ki hükümetin de pek memnun olduğu anlaşıldı...”

Mustafa Butbay. *Kafkasya Hatıraları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990) pp. 4-5.

avoided damaging the relations built with the palace and the government and influenced the people in this direction.

Not only did Circassian Union and Support Association address the Circassians living within the border of Ottoman Empire, but also they tried to contact the Caucasus and managed to do so. With the breakout of the First World War, the society's interest for the Caucasus increased. The members of the society who wanted to make use of the separations that took place in Russia during the First World War started their efforts to found an autonomous state in the Caucasus. An independent Caucasus meant a great hope for the Circassians living in the diaspora, and a great step for realization of Turan ideology for Enver Paşa and his supporters. This Islamic state that was planned to be founded between the Ottoman Empire and Russia was suitable for the Circassians and the political structure of the era.

For this purpose, apart from Circassian Union and Support Association, a society named “*Şimâlî Kafkas Cemiyet-i Hayriyesi*” (North Caucasus Society) was also founded in 1335 in İstanbul. Although such society was described as a society different from Circassian Union and Support Association, the founders of the both societies were the same. Circassian Union and Support Association did not want its name to be engaged with political events and preferred managing steps taken in this regard via *Şimâlî Kafkas Cemiyeti*.

Şimalî Kafkas Cemiyeti was founded with the financial support by the government of Committee of Union and Progress particularly by Enver Paşa. Such society was directing the Caucasus politics and efforts were being made for the necessary initiatives. The organization of the society was conducted confidentially as in the case of Committee of Union and Progress. The member registrations were done secretly and the members were being selected among the individuals trusted by the

society and Union and Support Society. The management of *Şimalî Kafkas Cemiyeti* was predominantly composed of members of Committee of Union and Progress. The society was led by Enver and Talat Paşas.

After Committee of Union and Progress government was dissolved, the income resources of *Şimalî Kafkas Cemiyeti* were cut off. Also, after making the truce agreement, the name of the society was changed as *Şimalî Kafkasya Cemiyet-i Siyasiyesi* (North Caucasus Political Society) and had to get rid of its political identity. Now, everyone could become a member of the society.

Despite the financial and social hardships faced during truce, *Şimalî Kafkas Cemiyeti* tried to continue its activities. On 24 February 1919, a meeting where the latest developments within the borders of Ottoman Empire and Caucasus were touched upon was held in the head office of the society with the participation of the other North Caucasus organizations and individuals from army on politics.⁹¹

One hundred eight individuals, including Hüseyin Rauf Bey participated in this meeting chaired by Müşir Fuad Paşa and it was resolved that the matters agreed upon be conveyed to the Sultan by means of a committee.⁹² After a while, the members of the society, pursuant to resolutions passed, started their efforts for offering counseling and advice to the rebellious individuals who give rise to hostile feelings among the patriots and disrupt the peace, particularly in the districts densely populated by the North Caucasus immigrants in southern Marmara and İzmit-Düzce.

On the other hand, a board of four individuals who had different political preferences was formed to engage with initiatives before the foreign missions

---

⁹¹ M. Aydın Turan. "Osmanlı Dönemi Kuzey Kafkasya Diasporası Tarihinden Şimalî Kafkas Cemiyeti," *Tarih ve Toplum*, No. 172, Nisan 1998, p. 54.

⁹² The said board was composed of Müşir Fuad Paşa, Müşir Mehmet Zeki Paşa (Berzeg), Abuk Ahmet Paşa, Kazak Süleyman Paşa and Karzeg Süleyman Paşa. Sefer E. Berzeg, "Şimal-i Kafkas Cemiyeti Nizamnamesi Hakkında Bazı Notlar ve Şimalî Kafkas Cemiyeti," *Kafkas Gerçeği*, No. 3, 1991, Samsun, pp. 28–32.

operating in İstanbul. This board composed of Hüseyin Tosun (Şhaplı), one of the key figures of Müşir Fuad (Thuga) Paşa and Prens Sabahattin group who took on the burden of Freedom and Agreement Party, Namık İsmail, the well-known painter, the first chairman of “Turkish Labor and Farmer Socialist Party,” considered the first legal communist party of Turkey, under the influence of Spartacist movement and Mustafa Butbay pursued efforts to have the independence of North Caucasus recognized.⁹³

Şimalî Kafkas Cemiyeti that engaged with social and cultural activities other than political activities published books in alphabet with Latin letters prepared by Circassian Union and Support Association. Some of these books included two books by Hüseyin Şemi published under the name of *Time Hace Yadıqkue Seyin* and the alphabet study by Blenav Batuka Harun, a Syrian educator.

Although *Şimalî Kafkas Cemiyeti* turned into a society that did not engage with politics after truce, it could not evade the pressure of Damat Ferit Paşa Government. The fact that most of its members were from the Committee of Union and Progress strengthened the impression that the *Şimalî Kafkas Cemiyeti* was an extension of the Committee of Union and Progress. Upon submitting information to the British Command in this regard, the head office of the society in Beyoğlu was closed down on 21 June 1919.

Circassian Union and Support Association and *Şimalî Kafkas Cemiyeti* founded by such society built a bridge between the Circassians and the Caucasus. Although the political initiatives were in vain; they managed to communicate with their homeland through the strong bonds they built.

---

⁹³ M. Aydın Turan. “Osmanlı Dönemi Kuzey Kafkasya Diasporası Tarihinden Şimali Kafkas Cemiyeti,” *Tarih ve Toplum*, No. 172, Nisan 1998, p. 55.

When looking at the activities of Circassian Union and Support Association in general, the main theme of my thesis is revealed. The society that aimed to exalt the Circassians living away from the homeland to the level of civilized nations without losing their national identity and cultures assumed a conservative attitude in cultural terms and a progressive mission for education and politics.

In order to create a Circassian people with a common history, they engaged with history studies and pursued common language and alphabet studies. The society conducted studies and printed several books.

In order to create a Circassian people, the society emphasized the importance of the education at all times and tried to persuade to send the boys and girls to the school. The objective of creating a well-educated, sophisticated Circassian people loyal to the traditions and fluent in a few languages was followed.

Circassian Union and Support Association took concrete steps in this regard during the years it run its operations (1908-1923). It fought to ensure that the Circassian community lived in this geographical area “together and as a single nation.” By managing to use the political, social and economical relations effectively, they assumed a significant place in the history of the Circassians, not only in those years they actively conducted their activities.

CHAPTER III

GÛÂZE JOURNAL

General Features of *Gûâze* Journal

The first issue of *Gûâze*, the media organ of Circassian Union and Support Association, met its readers on 21 Mart 1327 (2 April 1911). As a Circassian word, *Gûâze* means “guide” in Turkish. This detail was noted in parentheses from the Journal’s third issue to the nineteenth issue. The fact that the detail was not placed in the first two issues and written only in parentheses with a quite small font size can be interpreted differently. The Turkish equivalent of *Gûâze* might be added due to the reactions from people, or for the Circassian people who do not know Circassian very well.

In Hasan Duman’s book named *Ottoman-Turkish Periodicals and Journals 1828-1928*, it has been stated that *Gûâze* journal was published between the years of 1911-1914 and reached to 58 issues totally.⁹⁴ However, a journal called “*Kafkas*” began to be published in Bursa with the issue number of 60/1 and put an article in its first issue explaining why *Gûâze* had been closed. Despite the fact that the last issue of *Gûâze* could not be found in any library or society, we think that the 59th issue of the journal might be published because of the numbering system. During my oral

---

⁹⁴ Hasan Duman. *Osmanlı- Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri, 1828-1928*, (Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2000), V. 1, p. 323.

history study, I was able to meet a Circassian old man who had seen and observed the 55th issue of *Gûâze* Journal. Yet, he did not have a copy.

I was able to get the 43rd and 44th issues in addition to the first thirty ones. Under the title of *Gûâze*, there is an explanation that “it is a political, economic, social and scientific journal.” Published on Mondays, the Journal had been published once a week for the first thirteen issues. Since the 13th issue, some disruptions have been observed. The 13th issue was published on 21 Haziran 1327 and the 14th issue met with its readers again only after two days, namely on 23 Haziran 1327. This fact had been announced to the readers in the 13th issue. The 15th issue was published on 7 Temmuz 1327 and the 16th issue on 19 Temmuz 1327. We observe that the expression of “published once a week” have been moved since the 21st issue.

Gûâze published three issues in August 1911, two issues in September 1911, two issues in October 1911, three issues in November 1911, two issues in December 1911, two issues in January 1912, two issues in February 1912, two issues in March 1912, two issues in April 1913, and two issues in May 1912. The 44th issue of *Gûâze*, the latest issue that I have had, met with its readers on 31 November 1912. *Gûâze* journal, which had been active until 1914, published fourteen issues between October 1912 and 1914. When we look it over in general, we can claim that *Gûâze* journal, which was published twice a month since the twenty second issue, was published more rarely since 1912.

When we look at the copyright page of the magazine, we can see Yusuf Suad Neçuç as the owner and Tefvik Talat as the manager. As of the twenty-second issue, the manager in charge was substituted with Ahmet Nuri Tsague. The reason of this change is not obvious. One copy of this journal was twenty *paras*, six-month

subscription was eighteen *kuruş*, and one-year subscription was thirty *kurus*. It may be said that they would like to promote their readers for subscription with such kind of pricing. As from the fourth issue, subscription fee was changed as one and a half meci diye (30 silver *kuruş*) for one-year and one meci diye (20 silver *kurus*) for six months. An explanation of “For foreign countries one-year subscription is ten and six month subscription is six francs.” was added, as well. This means, *Gûâze* journal was or could be sent abroad. Due to letters and subscription processes sent to the magazine, we have known that *Gûâze* journal reached to such places as Syria, Jordan, and Caucasia, where Circassian population was quite high. However, we do not have any information about which countries received this journal except for those mentioned above.

Also, we do not have any absolute idea regarding any price change in the magazine. On the other hand, there was no price change in the 44th issue which I have had as the latest issue.

Gûâze journal consisted of eight pages with 25x37 cm measurement. It cannot be claimed that it is a very rich journal visually. There were eight pictures and photos published in it totally. Circassian Club in Çemberlitaş was shown as the centre of the magazine. In the copyright page of the magazine, it has been explained that it was necessary to apply to the manager for administrative work and essays, and also it has been emphasized that the unpublished essays would not be given back.

The purpose of *Gûâze* journal was explained in the first issue dated 2 April 1911. This short essay titled as “Our Profession” was also the first article of the journal. It begins with such a statement that “*Gûâze* is the guide and media organ of Circassian Union and Support Association.” Their foundational purpose, as also

stated in the second article of association was declared as to provide fraternity and development among Ottoman societies, and to serve for the Ottoman Empire.

Our Profession

Gûâze, is the guide and publisher of Circassian Union and Support Association's thoughts. As our purpose and profession can be understood from this statement to a certain extent, in order to express our intentions better, we would like to note that the duty of the mentioned association, as it was indicated in the second article of its foundation program, is to promote peace, fraternity and union among different components of Ottoman Empire, and thus to serve for our honoured and sacred country with the help of God.⁹⁵

Gûâze journal was written with a more elaborated and redundant language as compared to other journals of the period. It is mostly because of the fact that the writers were elite and well educated people. However, this brings about a dilemma when we think about its total audience, who were common people mostly. The society aimed at going to the public and raising awareness, but it is a dilemma how it achieved this goal with this flowery language.

The Writers of *Gûâze* Journal

The writers of *Gûâze* journal consisted of the prominent figures of Circassian Union and Support Association. Among them, we can see Met İzzet Paşa, Yusuf Suad, Tevfik Talat, Şahab Rıza, Süleyman Tevfik, Tahir Hayrettin Tleş, Pışı Haluk, İsmail Nenev, Rekinzade İsmail Zühdü, Agumuk Ömer Hilmi and Süleyman Yedik. The only woman writer in the journal was Hayriye Melek Hunç. If there were women writers who wrote with a pseudonym or anonymously, we do not have any

---

⁹⁵ “Gûâze, “Çerkes Te’âvün Cemî’yeti”nin rehberi ve nâşir-i efkândır. Bundan maksad ve mesleğimiz, bir dereceye kadar anlaşılabilirse da tavzih-i merâm için deriz ki cem’iyet-i mezkurenin hin-i teşkilinde kabul ve neşr eylediği programın ikinci maddesinde gösterdiği vezâ’ifi îfâ ‘anâsır-ı muhtelif-i ‘Osmâniye arasında vifâk ve revâbit-ı uhuvvet ve ittihâdın husûlune çalışarak, mu’azzez ve mukaddes vatan-ı müşterek-i ‘Osmânimize hizmet etmektir. .Ve mine’t Tevfik.” *Diyane*, “Mesleğimiz”, No. 1, 2 Nisan 1911, p.1.

information about that. Met İzzet Paşa, Şahap Rıza, Pışı Haluk and Yusuf Suad were among the writers who had most articles.

Some of the articles were written out with a pseudonym. The most outstanding of these was “Don Quixote.”⁹⁶ Moreover some writers were contented with writing their initials only instead of using their full names. “Mim. Sad” or “Mim. Şerif” can be good examples for this. Many articles were also published anonymously.

Met İzzet Paşa prepared a column named as “*Gûâze* Serial of Causaian History” and this part became the most long-winded serial publication of this magazine. Informing people about Caucasian history on this column, Met İzzet Çunatuka Paşa published these articles in a collection upon intense requests from readers. In the 28th issue of *Gûâze* journal, the first volume of it was announced to be put up for sale.

Besides, Şahap Rıza wrote articles on political and social problems. Some of them were; “Health Protection at Schools,” “Our Mistakes,” “No man,” and “Let us Know Ourselves.” Three articles of Hayriye Melek met with their readers under the title of “Of Our Troubles,” and many of her stories took place in the journal, as well. Except for his articles on Circassian language and alphabet, a great deal of Pışı Haluk’s essays about various subjects also took part in the journal.

There were not plenty of advertisements in the *Gûâze* journal. In the ads part of the magazine, the books, “Venus of Sorrow” by Hayriye Melek, “Peoples of Travel” by Düzceli Yusuf Suad Neguç, and a theatre called “Climates” by Şahap Rıza Bey were advertised.

---

⁹⁶ *Gûâze*, 25 Mayıs 1911, issue 8, p. 7.

The Content of *Gûâze* Journal

When we look at the articles in *Gûâze* journal in general, we observe that social and cultural matters outweighed the articles with political contents. Most of these articles were about social problems of Circassians. Aiming to be the voice of Circassian society, Circassian Union and Support Association was able to use *Gûâze* journal in a successful way to reach this aim.

In the *Gûâze* journal, the problems of Circassian people were emphasized and solutions were offered. The discussion matters were analyzed deeply and reform programs were published. The matters dwelt upon mainly are; “Circassian Deportation,” “Circassian Slavery,” and “Circassian Alphabet.” In some of the articles, housing policy of Ottomans implemented to Circassian people was criticized, and in some others, inhuman treatments experienced by Circassian people during deportation were tried to be pointed out.

Another matter that was focused on in *Gûâze* journal was the prohibition of Circassians’ slavery. This was often emphasized as a bleeding wound of Circassians, and they got engaged in all kinds of activities in order to prohibit this slavery and to free present slaves through *mukatebe* which is a kind of promised freedom on payment of a stipulated price. They molded public opinion, raised awareness and presented solutions to prohibit Circassian slavery.

In addition to that, the articles written about political and social events in Ottoman Empire were also took place in the journal. Some of them were related to peoples living on the lands which had separated or were about to separate from Ottoman Empire. Besides, news from Ottoman Empire and from the world was

announced under the titles of “News from Internal Affairs” and “News from Foreign Affairs.” Some translated articles were also reached to the readers in *Gûâze* pages as well as the ones published in other journals.

Intending to form and popularize Circassian alphabet, the society began to work hard towards this aim from the very first issue. It gave place to articles on Circassian alphabet in almost every issue, and tables and dictionaries were published to teach the people new alphabet. Since 13th issue, articles mentioning the use and the description of Circassian alphabet were begun to be published. Teaching how to write and read the new letters, these articles helped the readers to learn more easily through making example words and sentences. Along with the proliferation of this new alphabet, it began to be used more in *Gûâze* journal. We have observed that at least three pages of this eight page journal were allocated to articles written in this alphabet especially from thirtieth issues. However, these articles could not be translated since there is no one who knows how to write and read with this alphabet today.

Also, didactic and pragmatic articles took place in the journal to raise awareness among people, and the importance of education was emphasized frequently. Development of educational facilities and schooling were accentuated on all occasions. It was called from the pages of *Gûâze*, and the readers were encouraged to send their children to school without making any sex discrimination. Funds were raised to open a Circassian school, and the names of these charitable people were published in the journal.

In *Gûâze*, some subjects were strongly dwelt upon and lots of articles on these subjects were published. The first one of them was the ones with the theme “working.” There are many articles published with the titles of “Exertion Working,”

“How to Progress?” “Wealth is Working,” and “Time Working.” In these articles, the necessity and importance of working was told to the readers from single mouth again and again. It was emphasized that mentality and desire of tenancy should be abandoned any longer; and it was expressed that they should tend to craft, trade and industry.

Another matter that was dwelt upon was some traditions of Circassian culture requiring to be changed by members of the Circassian Union and Support Association. Late marriage, bride price “vase,” and mastership and slavery system were a few of the criticized matters. It was impressed that these traditions constituted significant hindrances for Circassian society on the way of reaching to the level of modern nations. The Circassian people were called for giving up these traditions.

Besides this, letters of the readers were given place in the journal frequently. Although I do not have absolute information about whether these letters were written by real readers, I esteem that this situation does not have precedence. Whether these letters were penned by readers or by writers; they hold great importance since they were reflecting the conditions of the period and opinions of the Circassian Union and Support Association. The letters were published under the title of “*Verbatim.*” The title draws attention. It emphasized that the letters of the readers took place in the Journal without any change. The information about the name of the reader, place and date of sending took place below the letter, as well. At the end of the letter, the society’s reply to it, with *Gûâze* title, existed in general. These letters usually included complaints about different matters. The people, who wrote these letters, expected from the association to solve their problems and be a remedy for their troubles. The Circassian Union and Support Association tried to help those readers and found solutions as hard as it could go.

Undertaking the duty of being a bridge between Circassian Union and Support Association and Circassian people, the *Gûâze* journal also included many announcements. We encountered various announcements from horse races to teacher advertisement and from calls for subscribers to shows almost in each issue.

When we examine the *Gûâze* journal in general, we can see that it chose the Circassian people, who lived on the lands of Ottomans, as its audience. Whether the matters treated or the messages given reveals the truth that it was a journal for Circassian people. In particular, it began to publish more in Circassian language than in Ottoman Turkish, since the works for the alphabet intensified, and thus limited its number of audience more.

Since the writers were prominent members of Circassian Union and Support Society, we have not encountered new names in *Gûâze* much. Almost eighty-five percent of *Gûâze*, the media organ of Circassian Union and Support Association, were written by its members.

Aiming to create a Circassian nation whose “past is the same, future is common,” the Circassian Union and Support Association put forth its mission explicitly once more through articles published in the journal. This journal, published fifty-eight issues between 1911–1914, became former in various matters. A journal, prepared by Circassians in Ottoman Empire, began to publish for the first time. Muslim subjects, living in Ottoman Empire, used Latin alphabet for the first time.

It is both distressing and thought-provoking that *Gûâze* journal has not been studied academically so far. The fact that there is no detailed study -except for articles mentioning about it in one or two sentences- on this journal presenting significant knowledge about political and social structure of Circassian society;

makes us think that Circassians, one of the components of Ottoman society, have not been regarded as a subject worthy of study till today. I hope that Circassians will become typical subject of studies from now on like other societies.

Despite the difficulties experienced, it succeeded in serving for four years, during when Ottoman Empire was in one of the most colicky periods, and it left a great legacy to its successors. Though it is impossible to determine how effective it was in that period, it is possible to easily claim that it was qualified enough to enlighten audiences through fair evaluations, even by today's way of thinking.

Facilities of Circassian Union and Support Association That Took Place

In *Gûâze* Journal

Founded on 4 November 1908, Circassian Union and Support Association was naturally awaited by intense agenda as a result of the conditions of that period. There were many hindrances to hurdle, matters to discuss and problems to solve. Intending to create a Circassian nation with “the same past, common future,” the Circassian Union and Support Association set to work prioritizing relevant activities. To put an end to the matter of slavery, descending on Circassian nation as a black cloud for centuries, became the greatest aim of the Circassian Union and Support Association. First of all, Circassian slavery was to be prohibited and then other subjects were to be dealt with.

Prohibition of Circassian Slavery

As a system described and accepted legally in Ottoman Empire, slavery was a system based on slave and master relationship eventually although it was practiced more moderately compared to other countries.

Ottoman slavery system survived for centuries within the limits and laws determined by Islamic and customary laws. In foundation and growth periods of Ottoman Empire, prisoners of wars from non-Muslim countries were the greatest source of slavery. During the years when Ottoman Empire was expanding its borders, the prisoners of wars and devshirmes provided the most part of the state's slave needs.

However in unproductive and decline periods, Ottoman Empire, being unable to succeed in wars, began to look for new ways to meet slavery need and turned its face to the East. Prisoner and devshirme part of slavery in Ottomans had ended up then, and slaves and "free" people brought from Africa, Caucasia and Georgia took their places.

In the system of slavery in Ottomans, a free born Muslim could not be converted into a slave but the status of a person, who was born as a Muslim slave or adopted Islam after being a slave, did not change.⁹⁷ Being against converting free people into slaves before, Ottoman slavery system was to ignore this law since the middle of nineteenth century and to shut its eyes to the conversion of free people into slaves in any case.

Ottoman Empire met its need for black slaves from African countries such as Sudan and Ethiopia. These black slaves usually employed in house and gardening

---

⁹⁷ Hasan Kanbolat Erol Taymaz. "Kafkas-Osmanlı İlişkileri ve Köle Ticareti," *Tarih ve Toplum*, Temmuz 1990, p. 37.

works were living under tough circumstances as compared to the white ones in terms of their acquisitions, transfers, and conditions. Because of travel conditions, diseases and mal-treatments, only one third or half of the black slaves could arrive to the slave markets in big centers.⁹⁸

The Ottoman Empire was supplying its need for white slaves from Caucasia and Georgia, as well. Very small part of them was used as maids. Circassian and Abaza slaves, famous for their delicacy, loyalty and good nature, were sold for the highest prices at slave markets. For instance, Vice Minister of Internal Affairs paid eighty Ottoman liras, namely eight thousand four hundred qurush, for a Circassian girl in 1892.⁹⁹

Most of Circassian slaves were women. Since their prices so high that only senior soldiers and bureaucrats could include them in their harems, except for sultans' and princes'. On average one or two thousand Circassian slaves were sold at slave markets annually, and this number increased after the immigration from Caucasia to Ottoman Empire in 1864.¹⁰⁰

Since the slave class in Circassians was a complex issue, it is open to discussions even today. As social structure of Circassians was feudal one, the society was separated in different classes. It was composed of princes, feudal aristocrats, free villagers and slaves. These social classes were separated from each other definitely in Kabardeys.

Circassians got slaves in different ways. The first of them was enslaving people attained during wars. The soldiers and civilians, acquired during wars with Kazakhs and Caucasian-Russian wars lasted more than one hundred fifty years,

---

⁹⁸ Ehud Toledano. *Osmanlı Köle Ticareti 1840–1950*, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000), p. 5.

⁹⁹ *ibid.*, p. 55.

¹⁰⁰ *ibid.*, p. 76.

enslaved. The second way was enslaving a free Circassian for punishment who was responsible of an important crime like murdering or adultery. The third way was enslaving of people kidnapped as a result of hostility between Circassian tribes.¹⁰¹ Particularly, the “Circassian” slaves obtained by the first and third ways met the white slave need of Ottoman Empire after the seventeenth century.

Except for these ways, it was stated in some resources and Ottoman archives that Circassians had a bad and interesting tradition of selling their children.¹⁰² It has been known that the Circassians, who immigrated to Ottoman Empire after Caucasian-Russian war, had to sell their children because of bad life conditions. However, it is difficult to suggest something about whether there was such a bad tradition or not, except for these hard situations like wars and exiling.¹⁰³

The demand for these Circassian slaves increased day by day due to their beauty, delicacy and loyalty. To meet this demand, slave traders sometimes kidnapped free Circassians and sometimes purchased their children cheating their families with promises. It is possible that some of them might sell their children as slaves. However, in my opinion generalizing such unique cases by saying that “Circassians used to sell their children as slaves” would lead us to fall in a great mistake.

One of most important difficulties about this problem is that slavery was a part of Circassian social structure. But there was another factor in Ottoman Empire, strengthening this structure. This factor was that Circassian slaves had an efficient population in Ottoman Harem. Therefore, the process of abolishing Circassian slavery was to be longer and more troublesome in Ottoman Empire.

---

¹⁰¹ Ahmet Cevdet Paşa. *Tarih-i Cevdet*, (İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, 1302), v.1, pp. 231–233.

¹⁰² Ömer Şen. *Osmanlı'da Köle Olmak*, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2007), p. 29.

¹⁰³ Hasan Kanbolat- Erol Taymaz. “Kafkas-Osmanlı İlişkileri ve Köle Ticareti,” *Tarih ve Toplum*, July 1990, p. 37.

Since the first quarter of nineteenth century, slavery has begun to be prohibited by many states notably by France and Britain. This civilized and humanistic wind, blowing from Europe to the Ottoman Empire, was pioneered by Britain having a voice on Ottoman Empire at that time.

Since the middle of nineteenth century, the slavery issue was brought to the agenda and became one of the subjects of heated debates. The Ottoman Empire began to retreat on this issue since it could not resist the pressures. Some of the steps were taken by Ottoman Empire in itself, but most of them realized through pressures from big states, significantly by Britain.

However the first step was taken by the Ottoman Empire. “İstanbul Slave Market” was closed in 1846. Slave sales begun to be practiced secretly at homes not in streets anymore. Supposing that closing slave markets was enough for this problem, the Ottoman Empire was to recognize its fault in a short time. All of the other steps taken in pursuit of this were to be the ones leaded in line with the desire and pressure of Britain. Briefly, these were; prohibition of slave trade in the Persian Gulf in 1847, prohibition and deterrence of white slave trade practiced through Georgia and Caucasian coastline in 1854. Prohibition of black slave trade made in Crete and Janina in 1855, general prohibition of black slave trade in 1857, and signing of English-Ottoman slave trade treaty in 1880.¹⁰⁴

At the beginning of the last quarter of the nineteenth century, slave trade in Ottoman Empire was prohibited “almost” completely except for one item: Circassian slavery. In the 1850s, when Georgian slavery was prohibited, the slavery of Circassians was excepted and ignored. Georgians were Christians and therefore they were protected by big states.

---

¹⁰⁴ Y. Hakan Erdem. *Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800–1909*, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004), p. 91.

When black slave trade was prohibited in 1880s, Circassian slaves were again not included in this group as they were white not black. When Britain attempted to stress on Circassian slavery, the Ottoman Empire reacted saying that “it is our internal issue” and closed all kinds of ways intentionally to prohibit Circassian slavery.

The Circassian Union and Support Association members, desiring to benefit from the freedom and equality environment upon with the declaration of the Second Constitutional period, took initiatives to prohibit Circassian slavery, a bleeding wound of Circassians, firstly. Therefore they chose Circassian slaves and concubines in seraglio as their first goal. Particularly after 1864, the number of Circassian slaves in the palace had increased so much that there had been almost any other race in the seraglio except for Circassians.¹⁰⁵

This situation has been explained in the ninety-fifth footnote of thirty-sixth page of the book by Çağatay Uluçay named *Harem II* as such:

When Abdülhamid was sent o Selanik in 1909, the concubines dismissed from Yıldız Palace were women between 15 or 50 years old. These women were sent to Topkapı Palace with 31 coaches. Almost all of them were Circassian.¹⁰⁶

Aiming to take a big step through releasing Circassian women in Ottoman Seraglio, the Circassian Union and Support Association members invoked Deli Fuat Thuga Paşa the Elena Hero- towards this aim.¹⁰⁷ Two young members went to visit Paşa in his Mansion in Ayaspaşa and began to talk about the women in the seraglio and demanded help from Paşa to release them. The young people insisted on that it was an

---

¹⁰⁵ Halit Ziya Uşaklıgil. *Saray ve Ötesi: Anılar*, (İstanbul: Özgür Yayınları, 2003), pp. 152–153.

¹⁰⁶ “1909 yılında Abdülhamid Selanik’e gönderilince, Yıldızdan atılan cariyeler 15 ile 50 yaşları arasındaki kadınlardı. Bu kadınlar 31 arabaya bindirilerek Topkapı Sarayı’na gönderildi. Bunların hemen hepsi Çerkes’di.” Çağatay Uluçay. *Harem II*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2001), p. 36.

¹⁰⁷ Although Fuat Pasa had been promoted to Marshal for his excellent achievements in 1878, he was deprived of his titles and ranks because of his statements and behaviours criticizing Sultan Abdulhamid II. He was sentenced to death but this punishment was not implemented, and he was deported to Damascus. Upon declaration of Second Constitutional period, he returned to İstanbul and was elected as a member of the senate.

İzzet Aydemir, *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara:1991), p. 80.

issue of honor anymore. In his article named *Circassians in Abdülhamid Seraglio: Why were the Circassian women removed from the Seraglio?*¹⁰⁸ Hasan Amca gave place to Fuat Paşa's explanation as follows:

“Young men, you know that I am crossing with that man (Abdülhamid) and I will until the end of my life, but be sure of the fact that he is so abstemious and moral about these women issues that those women in there are safer than in their family homes. This side of him is such honest. If he receives an offer from us, he will release them immediately. But I am afraid that these women will be in a fix and go for nothing in the end.”¹⁰⁹

Being unable to resist the insistence of young men, Fuat Paşa continued his explanation as follows.

“They do not serve country men, and they do not appreciate them, wont they be miserable then? However, I will tell it to Fiç Moris, and he'll tell it during Friday selamlık. Britain is commissioned with the implementation of the law of abolition of international slavery. Fiç Moris will tell it in this connection and I am sure he will release them. Look, I do not feel good in anyway, I hope we wont harm these women doing this!”¹¹⁰

Paşa relayed Circassian Union and Support Association's wish to Fiç Moris, and Sultan Abdülhamit II was informed about it. One week after, Sultan Abdülhamid II accepted this offer and ordered to release these Circassian women from seraglio.¹¹¹ The Circassian Union and Support Association members, who succeeded in their first

---

¹⁰⁸ Hasan Amca. “Abdülhamid Saray'ında Çerkesler: Çerkes Kızları Saraydan Niçin Çıkartılmıştır?” *Tarih Dünyası*, 17 Eylül 1953, pp. 24–25.

¹⁰⁹ “Çocuklar biliyorsunuz ki ben o adamla (Abdülhamitle) dargınım ve tabi ömrümün sonuna kadar da öyle kalacağım fakat şu öyle biliniz ki, o böyle kadın işlerinde o derece perhizkar, o derece namusludur ki, oradaki kızlar babalarının evinden ziyade emniyettedirler. Adamın bu cephesi böyle sağlamdır. Bizden bir teklif vuku bulur bulmaz, emin olun derhal bunları çıkarır. Sonrabu kızlar ziyan olmasın. Ortada kalırlar diye korkarım.”

Hasan Amca. “Abdülhamid Saray'ında Çerkesler: Çerkes Kızları Saraydan Niçin Çıkartılmıştır?” *Tarih Dünyası*, 17 Eylül 1953, pp. 24–25.

¹¹⁰ “Onlar köylülerin işine yaramaz, Köylüyü de onlar beğenmez, bedbaht olmazlar mı? Mamafih ben Fiç Moris'e söylerim, o da Cuma selamlığında söyler. Beynelmilel esaretin ilgası kanunun tatbikine İngiltere devleti memurdur. Bu münasebetle Fiç Moris söyler. O da eminim çıkarır. Bakın, yine içimde bir üzüntü var, böyle yapmakla bu çocuklara fenalık yapmış olmayalım!” *ibid.*, pp. 24–25

¹¹¹ Hasan Amca. “Abdülhamid Saray'ında Çerkesler: Çerkes Kızları Saraydan Niçin Çıkartılmıştır?” *Tarih Dünyası*, 17 Eylül 1953, pp. 24–25.

step taken towards prohibiting Circassian slavery, inclined to this matter more intensely.

Now it was time for the second step. Notifications and petitions were to be sent to the government for prohibition of Circassian slavery and determination about this issue was to be showed.

Circassian Union and Support Association sent petitions to the Grand Vizier, Parliament and to the Senate on 15 Kanûnısânî 1325 (28 January 1910). They wanted to draw attention of the government to this issue by this petition. Those below were stated in the petition:

“Upon declaration of Constitutional period, it has been desired to provide equality among all people without any religious, sect, sex or race discrimination. Although even Negroes have released from slavery and slave trade and animals are protected from violence, Circassians devoid of individual rights as slaves. This is proper neither for Islam nor for Constitutionalism. Maintenance of slavery for Circassians is a great shame although it was removed in other nations.¹¹²

In the petition, it was emphasized that the maintenance of Circassian slavery legally was against Islamic law and freedom and equality atmosphere of Constitutionalism.

And Islamic and Constitutional laws were demanded to be implemented. The Circassian Union and Support Association members not only stated their demands but also made suggestions about how to prohibit Circassian slavery. The suggestions were as follows:

- a- Declaring the abolition of slavery legally.
- b- Opening of schools as it was practiced by Russia in Caucasia fifty years ago.
- c- 90% of the slaves are deprived of any income. Costs of opening schools should be undertaken by the government and a

---

¹¹²“Meşrutiyet’in ilanıyla birlikte din, mezhep, cins ve ırk ayırt etmeksizin bütün milletin eşitliği sağlanılmak istenmiştir. Zenciler dahi kölelikten ve köle ticaretinden kesinlikle men edildiği ve hayvanlar dahi şiddetten korundukları halde, Çerkes milleti köle olarak kişisel hukuktan mahrum kalmaktadır. Bu durum ne İslamiyete ne de Meşrutiyet ruhuna uyar. Bütün milletlerde ortaya çıkmış ancak ortadan kaldırılmış olan esirliğin Çerkeslerin arasında devam etmesi büyük utançtır.”
Köle ve Cariyelerin Ref'i Hakkında Mebusan-ı Kirama, İstanbul, 1326, Rıza Nur Kütüphanesi, Dosya no. 902, Sıra no. T811

determined amount of money should be given to slaves. And this amount should be indicated in the budget of 1326.

d- Establishment of patronage commissions under the headship of district governors and governor in İstanbul for the housing and catering of slaves. Assignment of members among Circassians to these commissions.

e- Providing a house building, a land, a couple of cattle, necessary tools and equipment for each slave family without any effect from their masters. Including these charges in the budget of 1326.

f- Regarding these slaves as new emigrants and making them benefit from exemptions for emigrants.¹¹³

With this petition, including clear expression of wishes and expectations, the Circassian Union and Support Association members presented a reform program to the government regarding prohibition of Circassian slavery and offered them to implement it.

After the petition sent to the government it was time to mold public opinion on this issue. Attaching great importance to raise awareness among public, the Circassian Union and Support Association members published an article named *Slave Trade* in the *Sada-yı Millet* journal dated 8 Mart 1326 (21 March 1910). Two of the most active young members of the Circassian Union and Support Association wrote this article. These were the students Hit Tevfik Talat and Gotuk Halid from school for Civil Servants.

---

¹¹³a-Köleliğin kanunen kaldırılmış olduğunun ilanı.

b- Rusya tarafından yarım asır evvel Kafkasya'da tatbik olunduğu gibi okulların açılması.

c- Kölelerin %90'ı en küçük bir gelirden mahrumdur. Okulların açılmasının maliyetini de devletin üstlenmesi ve tayin edilecek miktarda bir paranın hükümet tarafından kölelere verilmesi. Bu paranın 1326 tarihli bütçesinde gösterilmesi.

d- Kölelerin iskan ve iâşesi için her kazada kaymakamların ve İstanbul'da bizzat valilerin başkanlığında birer hamiye komisyonu kurulması. Kurulan bu komisyonlara Çerkeslerden de aza tayin edilmesi.

e- Her bir köle ailesi sahiplerinin tesirlerinin haricinde olmak üzere birer ev inşası, birer tarla, birer çift sığır hayvanı ile gerekli alet ve edevatın temin edilmesi. Bu harcamalarında 1326 bütçesinde gösterilmesi.

f- Bu kölelerinde yeni muhacir gibi kabul edilmesi ve muhacirler hakkındaki muafiyetten faydalandırılması.”

Zafer Gölen. “İkinci Meşrutiyet’in İlanından Sonra Çerkes Teavün Cemiyeti’nin Çalışmaları: Çerkes Köleliğini Önlemeye Yönelik Faaliyetler,” *Toplumsal Tarih*, No. 57, Eylül 1998, p. 55.

It was dwelt upon in the article that everybody was equal to each other according to the Ottoman basic law however this was not implemented in real life. It was stated that although slavery and concubinage was prohibited, they continued to exist still. It was mentioned that there were many slaves and concubines living in Sivas, Bursa, Konya, Syria and İstanbul and it was emphasized that prohibition of slave trade was not enough for abolition of slavery.

The article continued as follows:

“...Only in this way these people will also taste freedom and life like others. It is their right to desire this. If our request has been accepted, spirit of our Prophet will be happy, too. Maintenance of this state will be disgrace in Ottoman history.”¹¹⁴

In the article, it was told that acquisition of a slave could be practiced in three different ways. These might be prisoners of wars, sold people since they were from other religions and free born children sold and turned into slaves or concubines because of poverty. Emphasizing the fact that human trade still existed, the writers criticized that the government was ignoring this trade. A panorama of slave trade in Ottoman Empire was drawn up in the article.

Besides, it was accentuated that slavery was not a problem of Circassians only but also of other nations, and the fact that many people suffered from this truth was supported by examples. They stated that some Turkish and Armenian families sold their children for money or goods and insisted that this trade should be ended anymore.

The article enabled raising awareness among people and reaching large audience through molding public opinion. The issue of slavery desired to be

---

¹¹⁴“...Ancak böylelikle bu insanlarda diğer hemcinsleri gibi hürriyet ve hayatın tadını alacaklardır. Bun istemek vatandaşların hakkıdır. Eğer isteğimiz kabul edilirse Peygamberimizin de ruhu şad olacaktır. Bu hallin devamı Osmanlı tarihi için yüz karası olacaktır.”

Zafer Gölen. “İkinci Meşrutiyet’in İlanından Sonra Çerkes Teavün Cemiyeti’nin Çalışmaları: Çerkes Köleliğini Önlemeye Yönelik Faaliyetler,”*Toplumsal Tarih*, No. 57, Eylül 1998, p. 55.

communized. Moreover, the article was of further importance since some information in it was used in a petition presented to the Ministry of Internal Affairs.¹¹⁵

26 days after the publication of this article in *Sada-yı Millet*, namely on 3 Nisan 1326 (16 April 1910), another article named *20.Asr-ı Medeniyette Esaret* was published in the *Yeni Gazete*. This article took place in the issue number 589 of the journal.¹¹⁶

Demanding the support of the public as in the article of *Esir Ticareti*, Circassian Union and Support Association members penned an article provoking sensational emotions. It was underlined in the article as usual that slavery was not in accordance with civilization and laws. In some parts of the article ministers were addressed and in some others people were called out. The ministers were accused of not implementing the law and were called out for duty by Circassian Union and Support Association members:

Hey! Deputies, keeping the fate of nation in their hands, we are addressing you. The malice of slavery is obvious. Despite this fact, the people, who are violating laws and human rights for their brutish aims, are in our country. Unless we struggle with these people by power of law, the situation will remain same. You are responsible of protecting the rights of all humans. This was the first duty demanded from you by civilized world.¹¹⁷

The Circassian Union and Support Association members requested the public to be responsive to this issue and underlined the fact that slaves were also members of the Ottoman Empire.

Honored people, our brothers and sisters are crushed under slavery.
We all need affection. Doesn't the Basic Law protect everyone's

---

¹¹⁵ *ibid.*, p. 55

¹¹⁶ *Köle ve Cariyelerin Ref'i Hakkında Mebusan-ı Kirama 1326*, İstanbul, Rıza Nur Kütüphanesi, Dosya no. 902, Sıra no. T 811

¹¹⁷ "Ey milletin kaderini eline almış mebuslar, sizlere hitab ediyoruz. Esaretin kötülüğü ortadadır. Buna rağmen kendi hayvani emelleri için hukuku, insanlığı ayaklar altına alanlar memleketimizdeler. Bu insanlarla kanun gücüyle mücadele etmedikçe bu durum devam edecektir. Sizler bütün insanların haklarını korumakla görevlisiniz. Medeni alemin sizden istediği ilk görevde buydu."

Zafer Gölen. "İkinci Meşrutiyet'in İlanından Sonra Çerkes Teavün Cemiyeti'nin Çalışmaları: Çerkes Köleliğini Önlemeye Yönelik Faaliyetler," *Toplumsal Tarih*, no. 57, Eylül 1998, p. 56.

rights? Then, aren't these slaves Ottoman? Yes, they are Ottoman, too. They are also children of this country but they are the poor ones enslaved by their brothers; alas, alas!...¹¹⁸

In the following parts of the article, it was impressed that Circassian slavery was against *Seriat*. In the article, stating that *Seriat* does not violate individual rights, it was mentioned that Circassians were turned into slaves inequitably. It was written that free Circassians were kidnapped and converted into slaves and it was even claimed that many non-Circassian people were sold as a Circassian slave.

A paradox resulting from the fact of turning free people into slaves was mentioned in the article. Namely, considering free people as concubines was stated as a situation against *Seriat* and it was emphasized that the children born by them would be out of wedlock.

In the last part of the article, it was wished that the government would abolish slavery immediately and it was underlined that the history would not forgive them otherwise.

Following this article, a petition was presented to the Ministry of Internal Affairs on 6 Nisan 1326 (19 April 1910). In the petition, immediate abolition of slavery was demanded without waiting until the necessary laws to be enacted. They tried to attract government's attention by this petition, as well.

As it has been mentioned above, while writing this petition, they benefited from the knowledge in *Esir Ticareti* article published in *Sâdâ-yı Millet* journal. One of the most interesting points of this article was the suggestions part for the abolition

---

¹¹⁸ “Ey muhterem insanlar, kardeşlerimiz esaret altında ezilmektedir. Cümlemizin şefkatine ihtiyacı vardır. Kanun-u Esasi herkesin hakkını garanti altına almıyor mu? O halde, köle olan bu insanlar Osmanlı değil midir? Hayır, Onlar da Osmanlıdır. Onlar da bu vatanın evladı ancak kardeşleri tarafından esir edilmiş zavallı vatan evlatlarıdır; yazık, yazık!...”
ibid., p. 55.

of slavery. Determining Circassian slaves and concubines in İstanbul, registering their names, and punishing slave traders harshly were few of the suggestions.¹¹⁹

As it was in the article named *Esir Ticareti*, it was stated and emphasized that slavery was not a problem of Circassians only but also Turkish and Albanian people suffered from this trouble, and thus developing public opinion.

Briefly, the message, which was desired to be given with articles and petitions prepared by the Circassian Union and Support Association, was the necessity that “Circassian slavery was not in accordance with neither Seriat nor Constitutional laws; and this disgrace to the public should be prohibited immediately.”

Upon the publication of the first issue of the *Gûâze* journal on 2 April 1911, the media organ of Circassian Union and Support Association members continued their essays against slavery from here. In the first issue, an article named *Ayan ve Mebusanlarına: Kölelik Aleyhinde I* was written by an anonymous member of the Circassian Union and Support Association. The article was the third article of the first issue. As it can be understood from the title, the article was continued in other few issues.

At the beginning of the article, it was underlined that slavery class of Circassians was “a minority in terms of quantity” both in Caucasia and in Empire. The necessity of being merciful towards slaves was stated since they did not live a real life and had to live under tough conditions full of sadness and sorrow.

In the article, the expectation of abolishing class distinctions through *Kanûn-Esâsî* was mentioned; and slaves were also estimated to become free.

The program to be applied for prohibiting Circassian slavery was explained as follows:

---

¹¹⁹ *Köle ve Cariyelerin Ref'i Hakkında Mebusan-ı Kirama 1326*, İstanbul, Rıza Nur Kütüphanesi, Dosya no. 902, Sıra no. T811, pp. 14–16.

- 1- Releasing of Circassian slaves on payment of a reasonable price.
- 2- Paying this amount from the treasury.
- 3- Since there will remain any slaves and concubines, provision of their basic needs.¹²⁰

According to this program, Circassian slaves would gain their promised freedom depending on payment of a stipulated price. This amount would be paid by the treasury. Noting that slavery and concubinage problem would be removed in this way, the Circassian Union and Support Association members presented their program to the government and to the parliament, as well.

The parliament and the government were criticized for implementing imperial rescript:

Now we unhappily confess that our association even doubts whether it could verbalize its voice and wishes to the government. Let alone this, it does not even understand what the government thinks and desires on whether supporting the prohibition and abolition of slavery and concubinage or not, neither from correspondences, records of council, order of sultan, nor from memorandum and on the contrary it had to gape the result of orders.

.... Since everybody knows that slavery is prohibited in Ottoman Empire and this prohibition is based on Kanûn-Esâsî. And who can claim that the existence of slavery does not subject to rules and regulations of seriat. But unfortunately the government pretends to comply with this law and is supposed to stop Circassian slavery and concubinage, but it does not implement it, on the contrary it has backed off through ordering implementation of religious law about the slaves by birth.¹²¹

¹²⁰ “Çerkeslerde köle sınıfının bedel-i mu‘tedil-i mukâbelede mükâtebe usûl –ü meşrû‘asına rabtı Bedel-i mükâtebenin beytü’l mâl mesâ‘inden verilmesi

O halde köle ve câriye kalmayacağı cihetle bey’ ü şirâsının te‘mîn memnû‘iyyeti”

“Kölelik Aleyhinde 1,” *Gûâze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 2.

¹²¹ “Şimdi şunu ma‘a-t-te‘essüf i‘tirâf edeceğiz ki cem‘iyyetimiz nidâsını ve istid‘âsini hükümete esmâ‘ idebildiğinden bile şüphelidir. Esmâ‘ şöyle dursun hükümetin kölelik ve câriyelik denilen bu dağdağanın ref‘ ve imâtası cihetini iltizâm idüp itmek hususunda ne türlü fikir ve arzuda bulunacağı bile ne muhâberâtından ne şûra‘-yı mazbutasından ne irâde-yi seniyyeden, ne de tezkire-yi sâmiyyeden ve-l-hâsıl bu silsile-yi mübhemâttan anlayamayarak bil-l-‘akis ‘âkıbet-i umura intizâren hayretle tevakkufa mecbûr kalmıştır.

.... Zirâ kim bilmez ki memâlik-i ‘Osmâniye de esâret kanunen memnû‘ ve bu memnû‘îyet kanun-u esâsî ile mü‘eyyed. Ve kim diyebiliyor ki mesâğ-ı istirkâkın vücudu usul ve şerâ‘it-i mevzûa‘ya tâb‘i değildir. Fakat ne fâ‘ide ki hükümet ri‘âyet ider gibi görüldüğü ve Çerkeslerimizdeki kölelik ve câriyeligi hedm için hazırladığını zan eylediği bu kavâ‘id-i esâsiye ve nazariyenin kuvvet ve te‘sirini ‘ameli surette göstermek lazım gelirken bi-l-‘akis rıka inkiyâdı mevlaları tarafından ed‘â olunanlar hakkında bir nehc –i şer‘î murâfa‘a-yı icrâ ve hükümlerinin i‘tâsını emr etmek ile gevşetmiştir “Kölelik Aleyhinde 1,” *Gûâze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 2.

Another subject of criticism in the article was the government's argument for the masters not the slaves in the suits sued by slaves in order to obtain their freedom. They noted that a person, determined as a slave by the court, should not live as a slave for rest of his or her life and hoped that a solution would be found to remove this problem.

In the article, it was underlined that under all circumstances all kinds of slavery were the same and uncivilized acts. The Circassian Union and Support Association emphasized that all kinds of slavery were to be abandoned by way of *Mukâtebe* (a promised freedom on payment of a stipulated price), and criticized the government once more that it did not put this law into effect.

For those who are against slavery all kinds of slavery are the same. It is the same either for the ones who are enslaved after birth or for those who were born as slaves. The Circassian Union and Support Association did not state that enacting of laws to that end was sufficient only. It demanded them to put these laws into force. However, the present state gives us the idea that these decisions cover only the ones who are decided as non-slaves but not the current slaves. So, it is obvious that the demand of the Circassian Union and Support Association has not been executed yet. When we think a little now, we understand that we were not tolerated on our demand despite the freedom given to all people by the Kanûn-Esâsî and required by human rights. But can we say that the Circassian Union and Support Association reacts more than necessary about this matter and that is because the government thinks that it is easier to achieve it through inconvenience? ¹²²

---

¹²² “Köleliğin ‘aleyhinde beyân-ı efkâr edenler nazarında köleliğin her türlü birdir. Gerek kabl’el murâfa’a rıkkıyeti müsellemler-i sübût olan köle ve câriyeler gerek ba’de’l murâfa’a verilen hükm-ü şer’î üzerine köleliği sübût bulan köle ve câriyeler ‘ayn-ı hal ve mâhiyettedir. Cem’iyyet, dimedi ki yalnız murâfa’a-yı icrâ ve hükm ‘itâsı kifâyet ider. Cem’iyyet diledi ki mükâtebe-i usul-ü meşrû’ası tetbîk olsun. Buna karşı siyâk-ı mu’âmele anlatıyor ki karar-ı mezkur ancak lede’l murâfa’a köle olmadığı sâbit olacakların kölelikle isti’bâdlarına meydân verilmemesini tasrîh iderek köle olanlar ve ya köleliği bi’l âhire hükmen subût bulunlar hakkında yapılacak mu’ameleyi kapaklı bırakmıştır. Şu halde hakikat daha kat’i bir şekilde anlaşılıyor ki cem’iyyetin dilediği olmamıştır.

Şimdi şöyle birâz düşünür gibi olunca anlıyoruz ki ne Kanun-u Esâsiye’nin ‘umûm-u millete verdiği ne de hukuk-u beşerin iktizâ eylediği hürriyete rağmen talebimizin emr-i tervicinde musâmaha vukû’ kalıyor. Fakat ‘acaba cem’iyyet bunda lüzûmundan ziyâde müfratdır da hükümet ba’zı mülâhazât-ı dakika sevkiyle müte’enniâne hareketi daha muvâffık-ı maslahat mı görüyor diyelim?
ibid., p. 2.

They ended up the article expressing their sadness about maintenance of slavery, a practice against the *Şeriat* and the *Kanûn Esâsî*, in the Ottoman Empire. It was accentuated that this request, repeated tons of times, was not made by one person only but also a request of a nation, and they finished the article with these sentences summarizing it.

Deputies of the nation, we want you to remove the law about slaves which is against the *Şeriat*. But we state that freedom on payment of a stipulated price is lawful. We claim that this method is sufficient for terminating slavery. Today, the great malice of slavery and concubinage can not be denied. It is our main duty to terminate them. We have the opinion that any responsible person or board about this matter will listen and accept our demand immediately. And we say that it is really good to enact a law concerning freedom of slaves on payment of a stipulated price.¹²³

The article titled “*Kölelik Aleyhinde 2*” was published in the second issue of *Gûâze* journal dated 10 Nisan 1911. Though this essay was shorter than the first one, it included a letter from Aziziye of Sivas. In the letter, names of the people and places stated clearly and thus the importance of the subject wanted to be displayed.

In the letter, sent by Dûmânişzâde Mahmûd to the Circassian Union and Support Association on 5 Mart 1327, the information that slaves in Aziziye district began to revolt against their masters was given. Analyzing this event, Circassian Union and Support Association members called out to the public and tried to calm them down. The Circassian Union and Support Association, undertaking the duty of a negotiator between the government and the slaves, tried to sooth the slaves.

---

¹²³ “Meb‘ûsân-ı millet, köleler hakkındaki ahkam-ı şer’iyeye mugâyîr kanun kalksın diyoruz. Fakat mükânebe usulü meşrû’dur diyoruz. Mükâtebe usulünden bahs ediyoruz. Mükâtebe usulü, köleliği mahv etmek için kâfî bir usul-ü meşrû’dur ‘idd’âsındayız. Bugün kölelik ve câriyelikte ki mefâsid-i ‘azîme inkâr olunamaz. Der’ül mefâsid ise vezâ’if-i esâsiyedendir. Vazifesini bilen her hangi bir heyet-i ictimâ’iyye, bizim temenniyâtımızı sem’-i kabul ile dinleyeceği kanâ’atindeyiz ve bu kanâ’atle diyoruz ki: Mevlâları tarafından _____ mu’tedile ile mükâtebeye lüzûm ve sûret-i rabtına dâ’ir bir kanun vaz’ında salah ve selâmet vardır.”

“Kölelik Aleyhinde 1,” *Gûâze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 3.

In the article, indicating that the problem between the slaves and their masters could only be solved by the government, it was wanted to follow what the Circassian Union and Support Association did.

It was specified that all slaves were released upon the declaration of freedom in Russia and this event should be an example for the Ottoman Empire and for the slaves, and it was said that:

During declaration of freedom in Russia, the state also gave freedom to Circassian slaves, which should be an interesting example for both the Ottoman Empire and our slaves – since a state like Russia regarded Circassians' deprivation of freedom as unfair. It is an example for slaves, as well because Russians did not treat Circassians as they used to be, but it implemented the relevant religious law concerning slavery in Islam.¹²⁴

They expectedly that the government would think about a solution for this problem and as a first step they indicated six thousand *lirâs* to be sent to the emigrant commission in Sivas by the government for housing of the slaves in Aziziye.

It is obvious in this article that wanted to provide the prohibition of slavery through holding close relationships with the government not by revolting against it. Instead of provoking slaves against their masters, they advised them to behave patiently. They also required from them not to harass themselves on this subject; and to follow the policy made by the Circassian Union and Support Association. The third article published on slavery in the *Gûâze* journal met the readers under the title of “*Kölelik Aleyhinde 3.*” The shortest article of serial was this article on the fifth page of the sixth issue.

---

¹²⁴“Rusya devletinin i‘lân-ı hürriyet eylediği esnâda bu hürriyeti Kafkasya’daki kölelere teşmil etmiş olması hem hükümet-i ‘Osmâniye için hem de kölelerimiz için câlib-i dikkat ve ‘ibret bir numune olmak lazım gelir – hükümet-i ‘Osmâniye için câlib-i ‘ibrettir diyoruz çünkü Rus gibi bir devlet, hürriyet-i şahsiyeden müsellemler bir sınıf-ı ‘âcizin mahrum kalmasını mugâyir-i ma‘delet buldu. Köleler içinde câlib-i ‘ibrettir çünkü Rus gibi bir devlet, bu mes‘elede kendi bildiğine gitmedi belki İslâmda kölelikle ‘â‘id ahkâmı te‘mîn iden kanun-u mahsus-u şer‘iye tevfiik-i hareketle ilgâ eyledi.”
“Kölelik Aleyhinde 2,” *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 6.

The writer of this article was anonymous like in other two articles. We suppose that the writer or writers of these articles were the same based on the language and style used. As a reflection of the Circassian Union and Support Association's common way of thinking, the style in these articles were quite "moderate" not strong. In this article, it was emphasized that they began to believe, the government was taking concrete steps towards abolition of slavery.¹²⁵

The last article with the title of *Kölelik Aleyhinde* published in the *Gûâze* journal existed in the seventh issue. It was published on 5 May 1327. The writer of it was anonymous again. This article started with stating the dates of initiatives taken by the Circassian Union and Support Association for the prohibition of slavery.

Circassian Union and Support Association gave a petition to the presidency of the Parliament on 29 Kanûnevvel 1326. In the same manner, another petition, strengthening the former, was sent to Grand Vizierate on 23 Şubat 1326.¹²⁶

In the article, emphasizing that they got successful results from their efforts, the steps taken for the prohibition of slavery were mentioned. The first of them is related to the memorandum of 16 Kanûnevvel 1326 and to 1.407 slaves and concubines in Aziziye with 388 houses. It was stated in the memorandum that 911.800 *kurus* were sent for slaves and concubines in order to start their lives. However, it was highlighted that this step was not enough, and they expressed their disturbance once more for not implementing *mukâtebe* method.

---

¹²⁵ "Kölelik Aleyhinde 3," *Gûâze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 5.

¹²⁶ "Çerkes Te'âvün Cem'iyeti, kölelik ve câriyeliğin ilgâsı lüzûmuna dâ'ir Meclis-i Meb'ûsân riyâseti cânib-i 'âlisine 29 Kânûn-u Evvel 1326 târihinde bir istid'â vermişdir. 'Aynı me'alde bir istid'â-i mütekaddemin te'kidi makâmında bulunan bu istid'â münderecâtı 'Arzuhâl Encümeni'nce (câlib-i nazar-ı dikkat görülebilmek hakkında ne gibi tedâbir ittihâz edilmiş ise beyânına himmet buyurulmak üzere) 23 Şubat 1326 târihinde makâm-ı sâmi-i sadâret-penâhiye gönderilmiş idi."
"Kölelik Aleyhinde," *Gûâze*, No. 7, 18 Mayıs 1911, p. 1.

The Circassian Union and Support Association, demanded releasing of slaves on payment of a stipulated price and the amount to be paid by the treasury.¹²⁷

When we look at the serial titled *Kölelik Aleyhinde* in general, the first outstanding feature is that it was published anonymously. The Circassian Union and Support Association intending to create a nation with “the same past and common future,” might have approved to give place to such a serial written by a single voice for the abolition of slavery. From another aspect, we can also think that the writer might abstain from giving his name on such a sore and remarkable subject. In the articles, place and time of the events, date and address of the petitions, replies or no-replies to them, names of the relevant people and foundations were given in detail frequently. This method might be used by the Circassian Union and Support Association to improve its demonstrativeness and credibility. The Circassian Union and Support Association noted that they were the absolute pursuers of this subject and demanded from its readers not to act individually.

In these four articles, we have observed a mild language and style, away from provocations, trying to guide the public through suggestions. The Circassian Union and Support Association, desiring to soothe and to give hope to people, achieved that successfully.

Another article published in the *Gûâze* journal for the abolition of slavery took place on the fourth page of the ninth issue. This essay, written under the title of *Kölelik Aleyhinde*, met the readers on 19 Mayıs 1327. Published in the *Şehrâh* journal for the first time, the article begins with a reproach to other journals, not being interested in this matter, and it continues like that:

---

¹²⁷“Cem’iyyet, kölelerin mükâtebe usûl-ü meşrû’asıyla âzâd etdirilmesini, ve bedel-i mükâtebenin beytü’l-mâl-i müsliminden verilmesini taleb etmiş idi.”
“Kölelik Aleyhinde,” *Gûâze*, No. 7, 18 Mayıs 1911, p. 1.

Since the ideas of people are defender of rights as it supposed to be so, we hesitate how to give meaning or describe this silence and unconcern about slavery which threatens individual freedom, and is against the Kanûnı Esâsi and Constitutionalism.¹²⁸

In the rest part of the article, the bloody conflict, occurred between slaves and masters in Aziziye of Sivas, was mentioned. And the information that six slaves and five masters were killed was given:

They are virtually willing to be soldiers. And naturally they did not accept to obey their masters and even insulted and abused them. It is an explicit confirmation of the government that they were not goods. They gave an answer to their masters in this way. Upon that, a bloody event occurred between two parties in Kazancık of Aziziye District. It ended with six deaths from slaves and five from masters. Continuance of such kind of events can be expected. The government did not disclose this bloodshed and if it will be unveiled as similar events, shame on that government!¹²⁹

The level of criticism against the government was increased in this article. The *hocas*, opposed to the prayer to be performed at the funeral of concubine, was severely criticized by the writer; and he also made strong allegations to the government:

However; I am sure of the fact that the government does not take this issue into consideration as seriously as it supposed to be. If the government had made little effort to remove or exterminate slavery, these wounds would not have been made since the first constitutionalism and it would have removed remove slavery immediately as the Russian government did a half century ago. And these bloods had not been shed. It did not do this. The applications ensued. But they were not noted again.¹³⁰

---

¹²⁸ “Matbû‘âtın tercümân-ı efkâr-ı millet, medâfi‘ hak ve hakikat olduğuna, ve olması lazım geldiğine göre bu sükûta, hürriyet-i şahsiyeyi tehdîd, Kanun-u esâsiye mugâyirti hasebiyle, meşrûtiyeti takyîd iden esâret hakkında bu derece lâkayidiye ne ma‘na verilmek icâb edeceğinde tereddüdler hasıl oluyor.”

“Kölelik Hakkında,” *Gûâze*, No. 9, 1 Haziran 1911, p. 4.

¹²⁹ ““Adetâ ‘askerliğe can attılar. Ve umur-u tabi‘iyyeden olduğu üzere Mevlâlarına da artık itâ‘atten istinkâf ve hatta onlara râst geldikçe tahkîr ve istihfâf yoluna döndüler. Hükümetin kendilerinden ‘asker alması memlûk olmadıklarını zımmen tasdik etmesi demek idi. Mevlâlarına bu yolda cevâb verdiler. Bunun üzerine ‘azîziyenin Kazancık kariyesinde tarafeyn beyninde kanlı bir münâza‘a vukû‘a geldi. Vaka‘ kölelerden bir maktul altı mecrûh, beylerden beş mecrûh ile neticelendi. Bu gibi vukû‘âtın tevâlîsi melhûzdir.

Hükümet katli henüz zâhire ihrâç edememiş (!) bu da emsâli misillû gizli, kapaklı kalacaksa ‘aşk olsun o hükümetel!”

“Kölelik Hakkında,” *Gûâze*, No. 9, 1 Haziran 1911, p. 4.

¹³⁰ “Fakat; bildiğim bir şey vardır ki o da hükümetin bu mes‘eleyi layık olduğu mertebe-yi ehemmiyette telakkî etmemekde olmasıdır. Eğer hükümet bunu ber taraf etmek, köleliği yok eylemek için az bir himmette buluna idi bidâyet-i meşrûtiyetten beri kalb-i _____ bu cerîhalar açılmaz, ta yarım

Till the end of the article, this strong style continues and ends up with his sign. The writer of it was Ayn Lahşok.¹³¹

A short notice and wish under the title of *Gûâze* were attached to the end of the article. In this notice, it was announced that Circassian Union and Support Association had applied to the Grand Vizier for the complete abolition of slavery. Their wishes are as follows:

We hope that the government will end it up completely.¹³²

The first and the last article on slavery by a woman writer was the article named “*Derdlerimizden: Beylik-Kölelik*” written in Büyükada by Hayriye Melek Hunç on 4 Mayıs 1327. this took place in the tenth issue of *Gûâze* journal on 15 Haziran 1911.

In this article by Hayriye Melek Hanım, the writer revealed how she was qualified in both historical knowledge and literature. Hayriye Melek, depicting the stages of slavery beginning from the history of humanity, also mentioned about Romans and feudal system:

The status of slaves in Romans was very low. This world conqueror nation, doubting that women have a spirit similar to men, did not accept slaves as people and used them as an item in serving. They had to right to damage and harm them.

Although feudal lords engaged in wars, horse-riding, pleasure activities only, these poor slaves were the unhappy and miserable ones who worked, gained and grew for those lords.¹³³

‘asır evvel Rusya hükümetinin yaptığı gibi köleliği sızıltıya meydân vermeksizin lağv ider idi. İşte bu kanlar dökülmez idi. Yapmadı. Mürâca‘atlar tevâlî etti. Yine ehemmiyet verilmedi.”
ibid., p. 4.

¹³¹ Following this article by Ayn Lahşok published in *Şehrâh* journal; there were essays by him since 23rd issue of *Gûâze* journal.

¹³² “Ümid ederiz ki hükümet artık buna kat‘iyyen bir netîce verecektir.

“Kölelik Hakkında,” *Gûâze*, No. 9, 1 Haziran 1911, p. 4.

¹³³ “Româlılarda esirin mevki‘î pek zelif ve hakîr idi. Kadınlarında erkeklere benzer bir rûhe mâlik olduğunda şüphede iden bu cihângîr kavme esirinin de kendi gibi bir insân olduğuna kabul edemez, onu hidmât-ı şefeliyyeye münhasır ‘âdî bir alt, vesile-yi tefâhür olacak bir ziyet gibi kollanır. Bu alt istediği zaman kırmak, parçalamak hakkını hâ‘iz bulunurdu.

Kurun-u vusta de derebeyleri, yalnız harb, binicilik, zevk ve sefâhatle meşgûl oldukları hâlde çalışan, kazanan, beylerine vâsita-yı saltanat yetiştiren ma‘mâ-fih aç ve çıplak kalan yine bu bed baht sınıf, bu zavallı esirlerdi.”

Hayriye Melek, making different explanations on slavery in the following parts, expressed her ideas about slavery and concubinage in a short and clear way. She said that there was one way to prohibit slavery and concubinage and she explained it as follows:

“A slave can not be demanded when he is not sold, and cannot be sold when he is not demanded”¹³⁴

She insisted on that the problem was not the form of slavery but the social slavery, and expressed her ideas about this subject with these sentences:

The damages of it are still being underestimated by some people among us that it is indicated by proper research that our conceited insinuations cost us a lot. If we want to survive, we should take these into consideration and not regard and look down, like Romans, on agriculture, trade, art as they are pertaining to slaves only, and we should give up coveting soldiery and officialism and we have to abstain from living a luxury and conceited life like feudal lords. The twentieth century, progressing through social development and humane opinions, will not enliven those who insult itself with the worst tradition of the past.¹³⁵

Indicating that one of the greatest problems hindering Circassian growth was the separation of the public into two as masters and slaves, the writer said that Circassians would not be able to become a civilized community as long as the situation continued. She emphasized the necessity of acting as a single nation through the terminating mastership and slavery distinction. She gave an end to her article

---

“Derdlerimizden: Beylik-Kölelik,” *Gûâze*, No. 10, 8 Haziran 1911, p. 2.

¹³⁴“Köle satılmadığı zaman alınmaz, alınmadığı zamanda satılmaz.”

ibid., p.2

¹³⁵“ Bunun ne kadar muharrib olduğunu, içimizde bir kısmı daha aşağı görmektedir ki ısrâr-ı mağrûrânemizin bize ne kadar pahallıya oturduğunu evfâk bir tedkîk gösterir. Eğer yaşamak istersek bunları nazar-ı dikkate almağa, Româlîlar gibi zirâ‘at, ticâret ve sanâ‘ata hiss-i istihkârla bakarak onları sırf kölelere mahsûs ‘ad etmekten, yalnız ‘askerliğe, me‘mûriyyete göz dikmeden vaz geçmeli, kurûn-u vustâ derebeyleri gibi boş bir hayat-ı mağrûrâne ile yaşamaktan ictinâb eylemeye mecbûruz. Tekâmül-ü ictimâ‘îye, fikr-i insâniyete geniş adımlarla yürüyen 20. ‘asır, kendisini mâzînin en fenâ ‘âdâtıyla tahkîr idenleri göğsünde yaşatamaz.”¹³⁵ “Derdlerimizden: Beylik-Kölelik,” *Gûâze*, No. 10, 8 Haziran 1911, p. 2.

explaining that she was a daughter of a master and renounced all the rights inherited from her ancestors.

I am daughter of a Bey. If there is a right inherited from my ancestors I am ready to share it with all people of my nation without any exception and if this right insults other people I am ready to renounce that, and I will be proud of this act: because it is needed to go up as much as to crush all passions in order to save a nation on the edge of extinction and today Circassians demand this from the whole nation.¹³⁶

In the *Gûâze* journal, the articles on slavery had been discontinued for a long time.

The petition written by the Circassian Union and Support Association to the Ministry of Internal Affairs on 11 Kanûnievvel 1327 was put in the thirty-first issue of the journal. In this petition, they expressed their disturbance about unimplementation of a reform program for the status of current slaves and concubines despite the fact that Circassian slavery had been prohibited.

But unfortunately, the implementation of this decision about the prohibition and abolition of slavery, which became established in life, was not sufficient because of social diseases such as slavery and concubinage. Since all the present Circassian slaves and concubines were born as slaves, it is impossible for them, even for 1% of them, to obtain freedom through referring to the court.¹³⁷

In the later parts, they highlighted the issues again and invited the government to implement the *mükâtebe* method. It was stated that it was the only way to solve

---

¹³⁶“Ben bir bey kızıyım. Eğer ecdâdımdan bana mevrûs bir hak, bir şey varsa onu milletimin – bilâ istisnâ- bütün efrâdıyla paylaşmağa, eğer bende ki hak başkalarını tezlîl ediyorsa o hakkı fedâ etmeğe hazırım ve bununla iftihâr eylerim: çünkü inkırâza yaklaşmış bir milleti kurtarmak için tekmil-i ihirâsâtı ayak altında ezecek kadar yükselmek lazımdır ve Çerkeslik bugün bütün efrâdımdan bunu bekliyor.”

“Derdlerimizden: Beylik-Kölelik,” *Gûâze*, No. 10, 8 Haziran 1911, p. 2.

¹³⁷“Fakat ma`at-teessüf kölelik ve cariyelik denilen ve bir çok emrâz-ı ictimâ`iye-i memleket dolayısıyla – hayat-ı Osmaniyede kökleşmiş kalmış olan hâletin kal`i ve ilgâsında bu kararın tetbiki kâfi gelmemiştir zîrâ Çerkeslerde mevcûd bi`l-umûm köle ve cariyeler eben ‘an cedd-i rıkka-yı münkâd köle oldukları için içlerinden mürâfaa-yı şer’iyye tarikiyle yüzde birinin bile isbât-ı hürriyet itmesi mümkün olamayacaktır.”

“Çerkes Teavün Cemiyeti tarafından Dahiliye Nezarati Celilesine Takdim Kılınan Fi 11 Kanûnisânî Sene 1327 tarihi ve 28 Numaralı takrir suretidir,” *Gûâze*, No. 31, 22 Şubat 1912, p. 2.

problems and conflicts between slaves and their masters, and they published the reform program again:

- 1.) Releasing of all slaves and concubines.
- 2.) Compensation of release costs from treasury
- 3.) Since then there will not remain any slave or concubine, there is no other way to implement a law concerning provision of lands to them in accordance with regulations for emigrant housing.¹³⁸

The Circassian Union and Support Association members also used the same method in this petition and they compared the Ottoman Empire with Russia they “hated.”

At one time even Russia released Circassian slaves and concubines after invasion of Caucasia through a promised freedom on payment of a stipulated price, namely in the scope of religious law.¹³⁹

At the end of the petition, a short “critical essay” with *Gûâze* headline was attached to it. In this part, it was noted that the application would fail even if the *mukâtebe* method was implemented since the government would hesitate to give the money to be paid for slave masters; and the article was completed with an interesting comparison:

We wish that the government, establishing churches for different ethnic elements, will not abstain from spending a few thousand *lirâs* totally in order to avoid such tragedies.¹⁴⁰

The last article on slavery in *Gûâze* existed on the thirty-ninth issue of the journal.

The title of the essay, dated 15 Haziran 1912, was *Çerkes Köle ve Cariyelerin*

Mükâtebeye Rabtı. There was no name under this article again.

---

¹³⁸ “1 - ‘Umum köle ve cariyelerin mukâtebeye rabtı.

2 – Bedel-i mukâtebelerinin hazineden t`adiyesi

3 – Ondan sonra köle ve cariyeye kalmayacağı cihetle te`min memnû`iyetiyle beraber iskân-ı muhâcirîn ta`limâtnameşi mücibince kendilerine ârâzi `ita ve haklarında muhâcirîn mu`amelesi icrâsının bir kânûn-ı mahsûsa rabtından ma`ada bir tarik-i İslam ve islah yoktur.”

ibid., p. 2.

¹³⁹“ Hatta Rusya devleti tarafından vaktiyle Kafkasya'nın istilâsından sonra Çerkes köle ve cariyeleri mukâtebeten yani ahkâm şer'îye dâ'iresinde i`tâk itdirilmişdi.” *ibid.*, p. 2.

¹⁴⁰ “Anasır-ı muhtelefeye kiliseler inşâ iden hükümet-I `âdile ve meşrûtamızdan yekûnu birkaç bin liradan `ibâret cezû`i bir meblağın sarfindan çekinmeyerek bu kadar fecâya`a mahali bırakmamasını temenni ideriz.”

“Çerkes Teavün Cemiyeti tarafından Dahiliye Nezarati Celilesine Takdim Kılınan Fi 11 Kanûnsânî Sene 1327 tarihi ve 28 Numaralı takrir suretidir,” *Gûâze*, No. 31, 22 Şubat 1912, p. 2.

Also in this article, it was desired to draw attention to the state of the present slaves and concubines, as in the preceding one. Even if slavery was prohibited legally in Ottoman Empire on 25 Mayıs 1911, the status of existing slaves and concubines did not change; and the Circassian Union and Support Association continued to be sensitive about this issue.

It was announced that the petition sent to the Ministry of Internal Affairs for releasing current slaves and concubines received by the council of state and that a regulation was being prepared in order to stop this situation. They finished this essay stating that they hoped to receive good news as soon as possible.

Among the forty-one issues of *Gûâze* which we had, we encountered eight articles written on slavery. Four of these articles were published before 25 Mayıs 1911, namely before the abolition of slavery legally. Dates of the other four articles were 1 Haziran 1911, 8 Haziran 1911, 22 Şubat 1912 and 15 Haziran 1912. The most outstanding point was that the news about the prohibition of Circassian slavery did not take place in *Gûâze* journal. It is confusing that the Circassian Union and Support Association, serving for the prohibition of slavery and releasing present slaves, did not give place to this news in the journal.

The Circassian Union and Support Association, trying hard to prohibit slavery and concubinage, succeeded in that “partially” in the end. The imperial rescript, about the releasing of Circassian and other slaves and concubines like black slaves, was published in *Takvîm-i Vekâyi* of 25 Mayıs 1911 and Circassian slavery was prohibited eventually. However, when we look at the dates whether in *Takvîm-i Vekâyi* or in the issue of code of the same order, we observe that the government took the decision regarding this matter earlier but it did not certify that decision. The memorandum, published under the name of the Grand Vizier Hüseyin, held the date of 14

Teşrînievvel 1325 (27 October 1909). But the necessary restrict was enacted three days after, on 17 Teşrînievvel 1325 (30 October 1909).¹⁴¹

We described their success as “partial” since the status of existing slaves and concubines, whom the Circassian Union and Support Association dwelt upon, did not change even little. Although they underlined this issue in their petitions frequently or presented reform programs, the decisions to be taken and the program to be implemented for current slaves and concubines were delayed.¹⁴²

Circassian Alphabet Studies

The most ambitious step taken by the members of Circassian Union and Support Association, in order to realize their ideal of creating a nation with the “same past and common future,” was the project of forming a new Circassian Alphabet. Despite the fact that Circassian Alphabet works were begun before the foundation of the Circassian Union and Support Association, they improved more consciously and rapidly after its foundation. Ahmet Cavit Therket Paşa, one of the founders of the Circassian Union and Support Association and being the head for a long time, formed the first Circassian alphabet with Arabic letters in 1897 and he even achieved to print it secretly.¹⁴³

There were also distinctions between Circassians, made up of different tribes, in terms of language and spelling. Aiming to remove such distinctions and to create a nation writing and reading in the same language, the Circassian Union and Support

---

¹⁴¹ Zafer Gölen. “İkinci Meşrutiyet’in İlanından Sonra Çerkes Teavün Cemiyeti’nin Çalışmaları: Çerkes Köleliğini Önlemeye Yönelik Faaliyetler,” *Toplumsal Tarih*, No. 57, Eylül 1998, p. 57.

¹⁴² “Çerkes ve sâ’ir köle ve câriyelerin de üsera-yı zenciye gibi men-i bey’ü şîrâsı hakkında irâde-i seniyye,” *Takvîm-i Vekâîyi*, 12 Mayıs 1327, p. 2.

¹⁴³ İzzet Aydemir. *Muhacereteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991), p. 90.

Association began to conduct studies on common language and alphabet which is *sine qua non* for transforming communities into nations.

Being aware of the importance of writing and reading in national language, the Circassian Union and Support Association members began to these studies through constituting an alphabet commission in the Circassian Union and Support Association. It is unknown that who took place in this commission. The commission started its facilities by arranging an “Alphabet Competition.” The commission members determined competition time as six months and made announcements about it in Turkish and Russian in via daily newspapers. One of these newspapers was *Şehrâh*. We obtained this information from the article named *Çerkes Elifbâsı Hakkında Çerkes Teâvün Cemiyeti'nin ilk Mukerrarâtı*, which was published in the twelfth issue of *Gûâze* journal.¹⁴⁴ Another information we received from this article was that the competition term was extended because of abundant participations. After the expiration of the first six months, the commission prolonged the competition term twice more. During this period, various studies concerning Circassian alphabet were presented to the Circassian Union and Support Association.¹⁴⁵

An article named *Islah-ı Hurûf* was published in the first issue of *Gûâze* dated 2 Nisan 1911. It was like a report evaluating studies presented to the alphabet commission. The language of this article was much sharper and more ironical than other articles published in the *Gûâze* journal. It was written with a language out of typical article formats in *Gûâze*.

It is obvious that the article was written up by a commission member. The writer mentioned about the works of alphabet commission and gave information about the issues of discussion. He gave an ironical answer to the discussions on

---

¹⁴⁴ “Çerkes Elifbâsı Hakkında Çerkes Teâvün Cemiyeti'nin ilk Mukerrarâtı,” *Gûâze*, no. 12, 22 Haziran 1911, p. 5.

¹⁴⁵ *ibid.*, p. 5.

whether to use Latin letters or Arabic letters for the spelling of Circassian Alphabet. He described pro-Latins as “philosopher” and pro-Arabics as “so-called intellectuals” and stated that these discussions were fruitless. The alphabet commission could not make a choice between these two alphabets and accepted to use both.

The writer suggested that Arabic letters should be used in the alphabet, but they should be simulated to Latin letters as much as possible. He stated that Met İzzet Paşa also supported such kind of alphabet, and told in his article that:

Some of them thought that it was better for all to simulate Arabic letters to Latin letters. Me’t ‘İzzet Bey’s reformation of these letters based on that idea can be regarded as original innovation. However we cannot claim whether it is good or bad for now because the time will tell. Since we are not familiar with it, we just say that it resembles to a plate written with a *kufî* style. These are letters of printing but they require a form of writing, as well.¹⁴⁶

A “revision” was published in the second issue of *Gûâze* and it was emphasized that the article named *Islah-ı Hurûf* did not reflect the views of the Circassian Union and Support Association and it was specified that an article including the Circassian Union and Support Association’s thoughts would be published in the following issues.

In our last issue, the article named Reform of Letters, including views of the writer only, was not signed mistakenly and so it is hereby amended. The views of association on this matter will be published later.¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ “Ba‘zıları, ta‘dilin kabul edilecek hurûfât-ı ‘Arabîyeyi mümkün mertebe Lâtîn hurûfâtına benzetmede menfa‘at-i ‘umûmiye mülâhaza etti. Me’t ‘İzzet Bey dahî öyle bir esâs üzerine elifbe harflerini tebdil derecesinde ta‘dîl ve teceddüd etti ki cidden hakîki bir îcâd ‘ad edilebilir. Şu kadar ki biz bu îcâdın iyi yâhud kötü olduğunu söylemeye kalkışmamız şimdilik _____ çünkü onu zaman gösterecektir. Yalnız bugün bizim gözlerimiz elişmediği için bunu en ziyâde eski hatt-ı kûfî ile yazılmış yapılmış garîb bir levhaya benzetiriz. Hesâbça bunlar, matba‘a hurûfâtıdır ve câ‘izdir ki kabul ‘âmihiye de na‘il olsun. Fakat bunun bir de yazı hattı lazım geliyor nasıl ki sülûs ve neshin rika‘ası vardır.”

“Islah-ı Hurûf,” *Gûâze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 4.

¹⁴⁷“Geçen ki nüshamızda (Islâh-ı Huruf) ‘ünvânı ye sin beyin sarf-ı kanâ‘at-ı vicdâniyesi ve kendi içtihadından ‘ibâret olan makâleye sehven imzâ konulmamış olmağla defa‘en liliştibâ tashîh-i keyfiyet olunur. Cem’iyetin bu babdaki mukarrir âfî bi’l ahire neşr olunacaktır.”

“Tashîh,” *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 8.

The article regarding the Circassian Union and Support Association's thoughts about Circassian alphabet reached to the readers in the twelfth issue of the journal. The title of this article was interesting. It was like *Çerkes Elifbâsı Hakkında Çerkes Teâvün Cemiyeti'nin ilk Mukerrarâtı*. We consider this chosen title as important in two ways. The Circassian Union and Support Association expressed its thoughts about Circassian Alphabet for the first time, and secondly, it underlined the fact that it invalidated all the comments made before this essay.

As we have mentioned above, they gave place to the alphabet commission's Works and their alphabet competition at the beginning of the article. We were informed from it that the commission ended the competition as of 1 Teşrînievvel 1326.¹⁴⁸

The commission focused on Arabic and Latin letters among its entire works and tried to make a choice between the two. In the article, it was stated that there were discussions about whether to use Arabic or Latin letters and ideas of the both sides were quoted. Pro-Latins, claiming that it was difficult to read and write with Arabic letters since they could be written in many forms, argued for their ideas saying that:

Those who want to write with Latin letters put forward the reasons that Arabic letters do not remain in the same shape both in writing or printing and can be written in almost three or four hundred forms, and thus caused difficulties and mistakes in writing, reading and arranging. Especially, there can not be any religious concern about the shape of letters. Therefore, on the condition that Latin letters,

---

¹⁴⁸ “Lâtîn hurûfâtıyla tahrîr tarafdarının der-miyân eyledikleri esbâb, ‘Arabî hurûfâtının gerek tab‘da gerekse yazıda ‘aynı şekl-i esâsiyi muhâfaza edemediklerinden 30, 35 harfin hakîkatta 3-4 yüz şekle münceş olduğu, binâ‘en‘aleyh te‘allümünde, karâ‘itinde, tertibinde fevkâlâ‘de meşkulâta tesâdüf olduğu, yanlışlıklara sebebiyet verdiği ve fazla olarak matba‘a te‘sisinde iktizâda muvâffak olmadığı binâen ‘aleyh sâlim bir şekl-i tahrîr ve ifâde olamayarak terkleri lazım geldiğinden ‘ibâret idi. Ba husûs ki eşgâl-i hurûf için dînî hiçbir mülâhaza olamazdı. Bu hâlde gerek yazıda gerekse tab‘da ‘aynı şekl-i esâsiyi muhâfaza iden, okumakta yazmakta daha ziyâde suhûleti hâ‘iz olan Lâtîn hurûfu kabul edildiği taktir de milel-i garbiyenin terakkiyâtından daha serî‘ sûrette istifâdeyi te‘min etmek üzere onların lisânlarının tahsîlide teshîl edilmiş olacaktır.”

“Çerkes Elifbâsı Hakkında Çerkes Teâvün Cemiyeti'nin ilk Mukerrarâtı,” *Gûâze*, No. 12, 22 Haziran 1911, p. 5.

which are easy to write and read and keep the same form in writing an printing, have been accepted, it will be easier to study western languages and benefit from the advancement of occidental nations rapidly.¹⁴⁹

However, some commission members, arguing that Circassians should not be untied from other Muslim communities, supported the argument for the necessity of Arabic letters' use. They disclosed their thoughts as follows:

The reasons, put forward by the people who have the opinion that spelling and pronunciation of Circassian language should be with Arabic letters are: writing of Circassian language has made up of Arabic letters so far, Circassians are literate, it is easier to find teachers for instructing books written in Arabic letters, and it is necessary for Muslim Circassians in order to be able to read and instruct Qur'an and other religious books written in Arabic. Nevertheless, it is undeniable that Arabic letters are needed to be reformed as much as to achieve positive features of Latin letters and thus it is possible to provide the same benefits presented by printing and writing with Latin letters. The study and instruction of foreign language and books are just necessary for some individuals and it is not a necessity and possible for all people. The progress and support of a nation can be only realized through using its own style of expression and national language! Circassian nation is related more with the eastern nations rather than western ones. Moreover, it is preferred to communicate with Turks, Tatars and Arabs.¹⁵⁰

In the following part of the article, we reached the information that the commission could not make a choice between these two alphabets and decided to make two

---

¹⁴⁹ *ibid.*, p. 5.

¹⁵⁰ “Çerkes lisânın ‘Arabî hurûfla tahrîr ve ifâdesi fikrinde olanların der-miyân eyledikleri esbâb ise ‘Çerkesler de bi’l hassa Kafkasya’dakilerin de lisân-ı tahrîr şimdîye kadar ‘Arapça olduğu gibi Çerkeslerde okur yazar buldukları binâ’en ‘aleyh ‘Arabî esâsî üzerine mürettib elifbâ ve sarf kitâpların tadrîsî için hey’et mua’llime tedârîğinden daha süheyl bulunduğu ve ba-husûs Kurân-ı Kerîm’in ‘Arabî hurûfla yazılmış ve işbû kitâb-ı mübînin ve sâ’ir kütüb-ü dîniyenin ta’limine, kırâatine bi’l-cümle _____ ve bu miyânda kâmilin Müslim bulunan Çerkeslerce de mecbûrî bulunmuş olduğundan ‘ibâret görülmüştür. Ma’mâfi’ hurûf-u ‘Arabiyenin muhtâç-ı ıslâh olduğu gayr-ı kabul-u inkâr olup hurûf-u mezkûrenin tamâmiyle Lâtîn hurûfunun mâlik olduğu evsâfi hâ’iz olacak sûrette ıslâhî ve bu ıslâh edilmiş hurûf ile gerek yazıda gerekse de tab’ında Lâtîn hurûfuyla istihsâl edilen bi’l-cümle fevâ’idin te’mîni kâbilidir. Ecnebî lisân ve kitâbının tahsîl ve mütâla’sı mecbûriyeti ve imkânı ancak ba’zı efrâd için olup bir milletin hey’et-i ‘umûmiyesi için kabil ve hatta lazım değildir. Bir milletin terrakîyesi, temeddünü, sa’âdeti için ancak kendisine hudâ-dâd olan tarz-ı beyân, lisân-ı milliyesi rehber olabilir! O Çerkes kavminin münâsebâtı ise milel garabiyeden ziyâde milel şarkiye iledir. Binâ’en ‘aleyh Türklerle, Tatarlarla, ‘Araplarla daha kolay anlaşılabilmesi tercîh edilir.” “Çerkes Elifbâsı Hakkında Çerkes Teâvün Cemiyeti’nin ilk Mukerrârâtı,” *Gûâze*, no. 12, 22 June 1911, p. 5.

different Circassian alphabets from each one. Putting a five-item statement in this article, the Circassian Union and Support Association revealed that the new Circassian alphabet would be composed through reforming Arabic and Latin letters.

- 1.) The Circassian Union and Support Association regards it as a duty to save existing Arabic letters and its spelling in the alphabet in order to understand and instruct Qur'an and relevant religious books in accordance with the decisions.
- 2.) It was decided to prepare and publish separate alphabets with Latin and Arabic letters to arrange Circassian language and to write and print with it.
- 3.) It was admitted that Arabic letters needed to be reformed so as to be as easier as writing and printing with Latin letters and thus the alphabet made up of such reformed Arabic letters was preferred and accepted to be used.
- 4.) Among the alphabets composed of Latin letters, the one, prepared by a Circassian with Russian letters in 1869 or a half century ago, was accepted since the Circassians especially the ones living Caucasia are in relation with Russians.
- 5.) Which one of these two types of alphabets will be used is to be decided later.¹⁵¹

The Circassian Union and Support Association, decided to build up an alphabet both with Arabic and Latin letters, also expressed its ideas about another important issue in the next part of the article. This was about how many letters would be included in the alphabet. There occurred serious discussions among commission members about this matter. Şemsettin Tleseruk Paşa, a member of the commission, stated that there

---

¹⁵¹ "1-Cem'iyet hükümet-i seniye'nin mukarrerât-ı ahîresi mücebince Kurân-ı mübînin ve kitâb-ı diniyenin mütâla'ata ve ta'lîmi için el yevm mevcûd olan hurûf-u 'Arabîyeyi ve usûl-ü tahrîr-i 'Arabîyi kemâfî's sâbık-ı muhâfaza etmeği vazîfedeb 'ad eyler.

2-Çerkes lisânının tedvini ve bu lisânla tahrîr ve risâle-yi tab'ı için gerek ıslâh edilmiş 'Arabî hurûfla ve gerekse Lâtîn hurûfla birer elifbânın tertîbi ve neşrine karar verilmiştir.

3-Çerkes Lisânına mahsûs ve 'Arabî hurûfla mürettib elifbâsı miyânında işbû nev'-i hurûfun esâsen muhtâç-ı ıslâh ve te'dîl olduğunu kabul ederek Lâtîn hurûfunun hâ'iz olduğu evsâfi gerek yazıda gerekse tab'da hâ'iz olmak üzere ıslâh edilmiş eşkâlde bulun hurûf-u 'Arabîye ile mürettib olan elifbâyı tercih ve kabûl etmiştir.

4-Lâtîn hurûfuyla mürettib muhtelif elifbâlar miyânında da Çerkes Lisânı üzerine takriben 1869 târîhlerinde yâ'nî yarım 'asır evvel Rus hurûfatıyla bir Çerkes tarafından tertîb ve tab' edilmiş ve milel 'Arabîye miyânında Çerkeslerin, bi'l hassa vatan-ı aslîsi olan Kafkasya'dakilerin, en ziyâde Rûslarla münâsebâtında bulunmasına binâ'en bi't-tercih kabul ider.

5-İşbû iki nev'-i hurûfla mürettib olan iki elifbâdan hângisinin daha merci'olunacağı'nın ta'yîn ve takdîri keyfiyetini âtiye ta'alluk ider."

İbid., p. 5.

should be eighty-one letters in the alphabet taking all Circassian tribes into consideration, but later he was in the opinion that seventy-four letters were enough for it.¹⁵²

The alphabet commission of Circassian Union and Support Association determined that some letters in the Arabic alphabet such as “ه-ع-ث-ض-ذ-” did not exist in Circassian accents and decided that these letters were not required in the alphabet.¹⁵³ The commission, decided to constitute the new Circassian alphabet with a total of fifty-seven letters including forty-five prime, eleven spelling and five Arabic letters, told that books in both Arabic and Latin letters were to be printed.

Moreover, those who put forward the idea of writing all of the accents stated that there should be almost eighty letters and on the other hand those in the opinion of adopting a main accent stated that forty-five letters were sufficient and eventually it was decided by a partial majority that a total of fifty-seven letters, including eleven spelling letters and five Arabic letters for writing Arabic words, would be accepted.¹⁵⁴

At the end of the article, it was mentioned that many accents constituting Circassian language were akin to each other except for Abazah accent, and which of them were to be used for composing the alphabet would be decided later. It was announced that some pages of *Gûâze* journal would be allocated for this alphabet in the future.

The Circassian Union and Support Association began to work rapidly, and disclosed the Circassian Alphabet to readers in the thirteenth issue. The article, published under the title of *Çerkes Lisânına Mahsûs Elifbâ (Islâh edilmiş hurûf-u ‘Arabiyye üzerine mürettib)*, made up of explanation, spelling and composition

---

¹⁵² “Islâh-ı Hurûf,” *Gûâze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 4.

¹⁵³ “Çerkes Elifbâsı Hakkında Çerkes Teâvün Cemiyeti’nin ilk Mukerrârâtı,” *Gûâze*, No. 12, 22 Haziran 1911, p. 5.

¹⁵⁴ “Binâ’ en ‘aleyh tekmil-i şivelerin tahrîri fikrini der miyân edenler (80)e karîb hurûfun lazım ve bi’l ‘akis bir ana şivesinin tahrîri fikrinde bulunanlar 45 harfin kâfi bulunduğunu beyân etmişler ve nihâyet (11)i hurûf-u imlâ olmak ve (5) harfi sarf-ı kelimât-ı ‘Arabiyye’ye mahsûs olmak üzere cem’en 57 harfin kabulü hâlinde muhtelif şivelerin pak az bir farkla tahrîrine imkân olacağına ekseriyet-i ara ile karar verilmiştir.” *ibid.*, p. 5.

parts.¹⁵⁵ As it can be understood from the title that, Circassian alphabet met the readers for the first time and it was prepared by Met İzzet Paşa through reforming Arabic letters. When we examine the letter scale published in *Gûâze* journal, we see that the letters were similar to Arabic letters mostly. In addition to that, some letters remained to be used like Latin letters. However in general, they were not used in their original form but to adapt to Circassian.

In the article, information about the new Circassian Alphabet was given and explanations were made about spelling issues. In the first section of the explanation part, the number of the letters in the alphabet was given as information. The Circassian Union and Support Association finally decided upon fifty-seven phonemes and fifty-five letters.

The first forty-three letters above are the main letters existing in Circassian accents: the letters numbered with forty-seven are the ones used in Arabic words. The next eleven letters are spelling letters. Although letter *elif* is a spelling letter originally but it is regarded as the first letter of Circassian alphabet as well and it is regarded as proper to use it with the letter (ye) and therefore it was included in spelling letters. So, Circassian alphabet is composed of forty-one main letters and eleven spelling letters, the letter (Y) is placed in both and therefore there are a total of fifty-two letters for fifty-one forms. And it was regarded as proper to use ( ) (one of Arabic letters) common through pronouncing it as (zel) in Arabic words and as “deze” in Circassian words.

In this way, fifty-seven voices are symbolized with “fifty-five” forms.¹⁵⁶

---

¹⁵⁵ “Çerkes Lisânına Mahsûs Elifbâ,” *Gûâze*, No. 13, 4 Temmuz 1911, p. 6.

¹⁵⁶“ Balâda derç edilen ilk 43 harf Adige ya’nî Çerkes şivelerinde müsta’mel hurûf-u aslîye olup 43: 47 numaralı harfler yalnız ‘Arabî kelimâtta müsta’mel harflerdir. Sonkî 11 harf harf-i imlâdır. Hurûf-u aslîye miyânında (1) numaralı elif harfî esâsen hurûf-u imlâdan ise de bir lisânın esvât-ı mersûmesine “Elifbâ” denmekte olmasına binâen Adige ya’nî Çerkes Elifbâsının da bidâyetine vaz’ edilmiş ve ayrıca hurûf-u imlâ miyânında da mükerreren zikr olunmuş olduğu gibi 41 numaralı (ye) harfinin kesre-yi akile makamında da isti’mâlî münâsib görülmüş ve bu sebeple ayrıca hurûf-u imlâ miyânına idhâl olunmuştur.

Bu hâlde Çerkes elifbâsı hakîkatte 41 hurûf-u aslîyeden ve 11 hurûf-u imlâdan mürekkebe olub (Y) harfi her iki cins harf-i fâ’ide de müsta’mel olunmasına binâen mecmû’î (52) ye bedel (51) şekli ile edilmiş ve beş ‘aded hurûf-u müzeyyel-i ‘Arabîyeden ( ) harfinin de ‘Arabî kelimâtında (zel) ve Çerkes kelimâtında “deze” telafuz edilmek üzere müştereken isti’mâlî münâsib görülmüştür. Şu sûretle 57 sedâ cem’en “55” şekli ile ifâde edilmekte bulunmuştur.”

“Çerkes Lisânına Mahsûs Elifbâ,” *Gûâze*, no. 13, 4 Temmuz 1911, p. 5.

Information related to pronunciation was given in the second section of the explanation part, and then spelling rules were mentioned.

The pronunciation the words above and their equivalents in Ottoman Turkish and Arabic were given in the scale below and particularly the articulation places of the voices, pertaining to Circassian language, were explained by examples.¹⁵⁷

This alphabet was prepared by Met İzzet Paşa, based on Arabic letters. In the spelling rules part, the information about how or in which shape these letters could be used was shared with the readers in detail. The same article was published in the fourteenth issue as well.

However, there were no articles in the *Gûâze* including alphabet scale or spelling rules from fourteenth issue to seventeenth issue. The journal, taking its readers pulse all the time, put a critical short essay written by a reader named Mehmet Ali in the seventeenth issue. This writer named Mehmet Ali, who was to write a lot of articles on Circassian alphabet in the next issues, was Mehmet Ali Pıçihaluk, one the most active members of Circassian Union and Support Association.

Beginning this critical short essay by mentioning of his pleasure from alphabet studies, Mehmet Ali continued it criticizing about the number of letters in the alphabet formed by Met İzzet Paşa.

I have read the first decisions about Circassian alphabet in the second issue of *Gûâze*. Although I appreciate such kind of an effort, it is impossible to accept that spelling of different accents with minor differences with a total of fifty eight letters including five Arabic letters only. I claim that different accents can be written with forty letters and on the condition that I have been able to prove the importance and advantage of this method and then cause acceptance

---

¹⁵⁷ “Balâdaki hurûfatın sûret-i telafuzları ve lisân-ı ‘Osmânî ve ‘Arabîdeki mukâbeleleri atîdeki cetvelde mufassalân irâe’ edilmiş ve munhasrân Çerkes lisânına mahsûs esvât-ı mersimenin mahal-i isti‘mâlleri birer kelime ile şerh ve izâh kılınmıştır.”
ibid., p. 5.

of another alphabet, I promise to pay the association for the charges.¹⁵⁸

A short reply was published by *Gûâze* journal. In the seventeenth issue, short and sympathetic words and aphorisms, with their translations in Ottoman Turkish under, were written in the new Circassian alphabet for the first time.¹⁵⁹

The alphabet works were often published in the next issues. For example, the letter scale was put again in the eighteenth issue and it was tried to familiarize Circassian public with this new Circassian letters. Doctor Mehmet Ali Pçihaluk, who wrote a short critical essay in the seventeenth issue, also penned a long article titled *Lisan Meselesi* in the twenty-third issue of *Gûâze*. Having studied this new Circassian alphabet in a more detailed way, the writer underlined the wrong and deficient information in this essay. He claimed that instead of fifty-seven letters, thirty-eight letters were enough for the new alphabet; and tried to prove his ideas by giving examples. He put this letter scale of thirty-eight letters in his article, made some spellings with them and mentioned about spelling rules.¹⁶⁰

Doctor Mehmet Ali Pçihaluk published the article named the *Lisan Meselesi 2* in the twenty-fourth issue and responded to the article named *Alfabe Nerede?* written by Ayın Lahşok Bey in the twenty-third issue. The writer put a subtitle *If We Study History* to his article and wrote a critical reply concerning Circassian grammar and spelling to Lahşok Bey.¹⁶¹ The discussion between Doctor Mehmet Pçihaluk and

---

¹⁵⁸ “Gûâze’nin on iki numaralı nüshamızda Çerkes Elifbâsı hakkındaki ilk mukarrerâtını okudum. Teşebbüs-ü vâki’ her cihetçe alkışlara layık ise de beş harf-i kelimât-ı ‘Arabîyyeye mahsûs olmak üzere cem‘en elli yedi harfle muhtelif şîvelerin pek az farkla yazılması keyfiyeti kat‘î sûrette redd ve tenkîd olunacak mevâddandır. Bunun muhtelif şîvelerin kırk harfle yazılabileceğini kemâfi’s sâbık idd‘â eder ve bu usûlün rüchâniyyet ve ehemmiyeti isbât edeceğim takdîrde kabul olunacak diğer bir elifbânın masârif çekmesine medâr olmak üzere cem‘iyyete _____ tazmînât vermeği ta‘ahhüd iderim.”

Gûâze, no. 17, 14 Ağustos 1911, p. 8.

¹⁵⁹ “Çerkesce Osmanlıca Güzel Sözler,” *Gûâze* No. 17, 14 Ağustos 1911, p. 8.

¹⁶⁰ “Lisan Meselesi,” *Gûâze*, No. 23, 3 Kasım 1911, p. 2.

¹⁶¹ “Lisan Meselesi 2,” *Gûâze*, No. 24, 16 Kasım 1911, p.7.

Lahşok Bey continued for a long time and essays titled with *Lisân Meselesi* took place in many issues of the journal.¹⁶²

We have observed that *Gûâze* journal gave much more place to articles in Circassian from thirtieth issues. Almost half of journal began to be written in Circassian. These articles were sometimes written with Ottoman letters and sometimes with new Circassian letters. For example, an article in Circassian language with Ottoman letters was published on the eighth page of the ninth issue dated 25 Ocak 1912.¹⁶³

There was an essay titled *Adigeabze* in the twenty-ninth issue of *Gûâze*. The title, written with a different font size and type, draws attention significantly. Such kind of a use was not common in the journal. *Adigeabze* serial continued to be published from twenty-ninth issue to thirty-sixth issue. That same article was published in some issues without any change in the content.

The first article begins like that “today, we would like to give information to our readers about the letters, except for known Arabic letters, added to the alphabet and writing of Adige Language taught by Caucasians and their neighbors and about their rules of spelling: The letters which are peculiar to Adige Language, and added to the Arabic Alphabet¹⁶⁴ and information about grammar and spelling rules was given in later part of it..

The Circassian-Turkish Dictionary, prepared by Mehmet Ali and Ahmet Cavid, began to be published in the thirty-fifth issue of *Gûâze*. The letters were introduced in alphabetical order and some word practices were done. *The Circassian-Turkish Dictionary* continued as a serial and took place in a great deal of issues.¹⁶⁵

---

¹⁶² “Lisân Meselesi 6,” *Gûâze*, No. 30, 8 Şubat 1912, p. 2.

¹⁶³ *Gûâze*, No. 29, 25 Ocak 1911, p. 8.

¹⁶⁴ “Adigeabze,” *Gûâze*, No. 29, 25 Ocak 1912, p. 7.

¹⁶⁵ “Osmanlıca-Çerkesce Kamus,” *Gûâze*, No. 35, 18 Nisan 1912, p. 6.

When we analyze the *Gûâze* journal, we can see that poetic essays and articles, written with the new Circassian alphabet, began to be published more frequently since the twentieth issue. For example, an article with the new letters, supposed to be a poem by Doctor Mehmet Ali Pçihaluk, was published in the twenty-sixth issue of *Gûâze* journal dated 14 November 1911. Right below, its Circassian translation with Ottoman Turkish letters also took place.¹⁶⁶ Again in the thirtieth issue, an article in Circassian with Ottoman Turkish letters took place.¹⁶⁷ Despite the searches we have made, we have not been able to find anyone yet to translate these articles with new letters into Turkish. Therefore, the articles written with the new Circassian letters in *Gûâze* journal could not be translated.

If we have evaluated alphabet works in general, we can say that two alphabets became prominent. The first of them the Circassian Alphabet with Arabic letters prepared by Met İzzet Paşa. A lot of books were published with this alphabet, published in thirteenth and fourteenth issues of *Gûâze* journal. The second alphabet was a completely new one, based on separate letter system prepared by Doctor Mehmet Ali Pçihaluk with special characters. In addition to that, alphabets and grammar books were published by Circassian Union and Support Association in the following years. The first of them was *Adige Sarf*, namely Circassian Grammar, prepared by Seyin Time with Latin letters in 1919. Another one was Circassian-Abkhas Alphabet prepared by Mustafa Butbay. This alphabet was also prepared based on Latin letters.

The Circassian Union and Support Association also maintained its innovative and radical attitude on the alphabet issue, made significant breakthrough and put its signature on important works. It used the *Gûâze* journal in line with this purpose

---

¹⁶⁶ *Gûâze*, No. 26, 14 Kasım 1911, p. 4.

¹⁶⁷ *Gûâze*, No. 30, 8 February 1912, p. 6.

successfully and made that issue to be voiced highly among Circassian public. Besides, it was aimed to popularize new alphabet studies not only in “Ottoman Diaspora” but also in “motherland Caucasia.” To that end, the Circassian Union and Support Association sent the alphabets and books published to Caucasia and this alphabet began to be used for reading-writing in the schools there, as well. However, Circassian Union and Support Association’s alphabet commission couldn’t follow a decisive and coherent policy, so alphabet studies got stuck before they developed completely. The commission could not make a choice between Arabic and Latin letters, and thus caused a complication as a result of their desire to form an alphabet with those two styles. Discussion on which and how many letters to be used impeded alphabet studies and caused clash of ideas between Circassian thinkers.

Besides that, the problems in hand writing and press printing could not be solved since there were newly formed alphabets, and they could not be popularized at required level. The Circassian Union and Support Association was not able focus on a single alphabet and follow a steady policy. Although Circassian Women Support Association also conducted studies on alphabet and did education in Circassian alphabet with Latin letters in Circassian Exemplary School, after closures of Circassian Union and Support Association and Circassian Women Support Association, the alphabet studies ended up and the just formed alphabets tended to be forgotten after a short time period because of impossibilities.

Shortly, we think that a new innovation movement was brought up by Circassian Union and Support Association once more, and it took its place in history as a radical breakthrough of Circassian Union and Support Association although the Circassian Union and Support Association was not able to produce permanent solutions.

Is It An Emigration Or A Fiasco?

Another matter that was given place in *Gûâze* frequently was the deportation of Circassians from Caucasia in 1864, and their settlement in Ottoman Empire and the housing policy. This issue was discussed in the framework of the article titled as *Is it Emigration or Fiasco?* and analyzed in detail by the help of the letters from the readers. This serial, as one of the leading provocative essays taking place in *Gûâze* ever, was different from other essays published in *Gûâze* journal in terms of style and content.

It is unknown who wrote this serial holding different titles, such as: *Is it Emigration or Fiasco? Emigration and Return, Again Emigration and Return, Results of the Emigration, Return to Caucasia* in general. I am of the opinion that its publication anonymously was a conscious preference since it reflected general and view and thoughts of Circassian Union and Support Association.

The first article of the serial named *Is it Emigration or Fiasco?* was published as the first essay in the second issue of the *Gûâze* journal dated 10 April 1911. It starts with a letter from Damascus. It was told in the letter that a person traveling from Terek State of Caucasia for hac visited Damascus governor and demanded land for settlement with two thousand families. In the following parts of the article this matter was dwelt upon and the reasons of why the Circassians had still wanted to come to the Ottoman Empire was discussed.

A person, named as *Zâne Kûha Pâkûha*, from Kaberdey tribe in Terek of Caucasia, came by Damascus while returning from Hejaz and had a talk with the governor...

He demanded land for two thousand Circassian families which were to immigrate to the Ottoman Empire... Then he went away after he had been promised to have as much land as he desired in Kerek or Havran!!

In fact, it is just news but it makes us think that it is credible.
Depending upon similiar affairs, it is impossible to regard it as an
exception.

Of course, we will not search whether this interview was
demanded by Jakuh or the governor. Yet, we need to search
whether these behaviors and escapes of Circassians, which do not
resemble to hejira or nothing but a fiasco in fact, are true or not?

¹⁶⁸
...

The writer emphasized the fact that there must be logical and acceptable reasons for
immigrating to another country leaving your homeland; and explained that emigration
might occur depended on political, economic and climate problems. However,
underlining the fact that such reasons could not be valid or acceptable for migrating
from Caucasia and settling in other countries, the writer continued the article like that:

Because an individual or a group emigrates from one place to
another when the former does not present favorable condition in
terms of health, food, safety and security and when the immigration
place meets such needs, then an emigration from homeland is
reasonable. In fact, this hejira was not based on reasons such as local
attacks, political problems, unfavorable climate or high population.
You should know and imagine that Caucasia is a unique place in the
world with its perfect water and atmosphere, favorable calm climate,
fertile lands, abundant forests and minerals, vast deserts and fields,
coasts and rivers suitable for trade ...¹⁶⁹

---

¹⁶⁸ “Kafkasya’nın Terek eyâleti Kaberdeyelerinden (Zâne Kûha Pâkûha) nam-ı zat, bu sene cenub-u
Hicâzdan ‘avdette Şam’a uğrayıp valîye mülâkî olmuş...”

Çerkesistân’dan iki bin hâne ile memâlike-i ‘Osmâniyeye hicret itmek üzere hâlî arazi
istemiş...Kerekde ya Havran da istediği kadar yer verileceği va‘adini aldıktan sonra çekmiş gitmiş!!
Gerçi bir haberdir. Fakat bizce öyle bir haberdir ki kanâ‘at veriyor..Sıhhatine inanıyoruz..Ba‘zı esbâb
ve emsâl-i sâbıkaya binâ‘en kâ‘idenin hilâfına kezbe ihtimâli de yokdur.

Bu mülâkâtı Jakûh mı yoksa vâlî mi arzu ettiği noktasını araştırarak değiliz. Yalnız
araştırmağa lüzûm gördüğümüz nokta, Çerkeslerin zâhiren hicrete benzemeyen ve
hakîkaten hezimetten başka bir şey olmayan bu hareket ve reca‘itleri doğru mu değil
mi? Cihetfidir...”

“Hicret mi Hezimet mi ?” *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 1.

¹⁶⁹ “Çünkü bir ferdin ve ya bir cem’in bir yerden mahal-i âhire nakli için terk ideceği mahal-i sıhhat,
ta‘yiş, emniyet ve asâyiş gibi hususatta kendine iyi gelmeyecek ve kötü dimeğe sadık olacak bir hal de
bulunmalı ve gideceği mahal ise onun ‘aksî olmalı ki hicret, ma‘kul ‘ad idilebilsin: Esâsen hicret
dedikleri bu hareket tazyikat-ı mahaliye eseri olduğu gibi münafesât-ı siyâsiye, ‘ikâmet-i arz, şedâ‘id-i
iklîm, taşkın derecede tezâyid nüfûs gibi esbâb-ı nazariyeden de ileri gelmiş değildi. Bunu böyle
bilmek için dest-i feyyâz fitratın tersim ve ibdâ‘ eylediği bedâ‘ hârikasıyla ab ve havâsının
fevkâl‘âdesiyle iklimindeki i‘tidâliyle, toprağının hassa-i meşhure-i inbâtiyesiyle, mebzûl
ormanlarıyla ma‘denleriyle, vâsi’ sahra ve mer‘âlarıyla, ticârete müsâ‘id sevâhil ve enhârıyla tekmil
kerre-i ‘arzin nâdide bir kıta’ bi-nazirini taheykül ediniz işte Kafkasya odur...”

“Hicret mi Hezimet mi ?” *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 1.

The writer stated that Circassian had been living in Caucasia with great pleasure and wealth since Bronze Age and emphasized that Caucasia had a unique beauty with its climate and natural features. He also underlined the fact that Circassians in Caucasia did not subject to economic problems, so there was no reason for them to emigrate from their homeland.

No tribe has lived as comfortable life as of Circassians, who have been living in a beautiful climate in Caucasia since almost six thousand years or Bronze Age.

They are not poor in Caucasia. They lived in an unregistered and unlimited freedom there. Their life in Caucasia is a perfect example of simple life. It is such a life that the current lives of the most civilized nations are incapable of achieving it.¹⁷⁰

Denominating life in Caucasia as the last point reachable by civilization, the writer laid stress on that Caucasia was not a place to abandon but a unique homeland to live. From that part of the article, he begins to use strong expressions. Saying that Circassian had been continuously immigrating to the Ottoman Empire for forty nine years since it was a Muslim country, he accused Ferruh Ali Paşa and his practices in Caucasia of this situation. The writer stated that the Ottoman Empire did not show enough interest in Circassian emigrants although they left their motherland to come the State and they were used as a military power by Ottomans.

Probably the Ottoman Empire expected many benefits from this immigration. Because it is possible to estimate how it will be a great benefit for a State to include a three-million military nation as a whole, particularly a nation with the same religion... However, should not the Ottoman Empire have thought the necessity of improving status of such a nation, who provided great benefits for it?¹⁷¹

---

¹⁷⁰ “Çerkeslerin tunç devrinden beri altı bin seneye karîb zamandır içinde sâkin oldukları delâ’il-i târîhiyye ile sâbit olan Kafkas iklim-i bedî’indeki hayatları kadar dünyada hiçbir kavim, henüz hayat – ü refâhet görmemiştir. Çerkesler, Kafkasya’da fakîr değildiler. Çerkeslik orada kuyud ve hudûdi olmayan bir hürriyet-i mutallaka içinde yaşamıştır. Çerkeslerin Kafkasya ‘daki hayatı hayat-ı sâdenin en şahanesiydi.O, öyle bir hayat ki en müterakki diyeceğimiz milel ve akvamın bugünkü tarz-ı hayatları Çerkesistân ve Çerkes hayatına nisbetle pek müz’îç gelmemek kâbil olamaz.”

ibid., p. 1.

¹⁷¹“ Hükümet-i ‘Osmâniye bunların hicretinden belki bir çok menâfi’-i mülâhaza etmiş idi. Çünkü üç milyon nüfuslu ‘askeri bir milletin kitle-i vâhide olarak kollayınca iltihâk edivermesi her hangi bir

Having determined that almost one million seven hundred fifty thousand Caucasian emigrants came to the Ottoman Empire, he mentioned that the state did not give proper places for these people and so they had to live a miserable life.

According the records of Russian government's emigrant commission, the population of Sapsıgs and Abazahs in Kuban state was 258.000 and 250.000 respectively in 1280 emigration. Undoubtedly, a lot of them also were not recorded or informed. Let us, except for these two, add up emigrants of Abaza, Bijeduğ, Hatıkoy, Besleney, Kabardey, Nethuç, Ubuh tribes to this number and let's estimate the total number...Since fiasco of (1280) till now, the total number of emigrant have reached to 1.750.000. This is shown by the latest research.
...Then the ignorance and unconcern of the government became a deserving punishment for Circassians who did not appreciate what they had in their hands. They had to settle down in all places they passed by dead tired. And they were scattered in all over the Ottoman Empire.
It is not a chance that no Circassian village was located on suitable place for their nature! Such kind of housing required the extinction of humanity.¹⁷²

The writer, underlining the fact that Circassian population in Ottoman Empire was decreasing day by day because of housing and economic problems, regrettably said that Circassian population subjected to extinction.¹⁷³

---

devlet için menâfi'-i 'azimeyi hasıl ideceği tahmîn olunabilir husûsâ onlarda hem din ve hem mezhep olursa... Fakat devlete bu menâfi'-i 'azimeyi hasıl iden kavmin bu menâfi'-i 'azimeyi te'mîn etmiş olmasına mukâbil devlet-i 'Osmâniye'de onların terfih-i ahvalî lüzumunu biraz düşünmeli değil mi idi?"

"Hicret mi Hezimet mi?" *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 2.

¹⁷² "Rusya Hükümeti'nin muhâcirin komisyonu kuyud-u resmiyesinin gösterdiği mikdara göre 1280 hicretinde yalnız Kuban eyâletindeki Şağsıgların (258.000) ve Abazahlerinde (250.000) nüfusu gelmiştir. Şüphesiz ki bir çokları da komisyonun kayd ve ma'lumâtı haricinde kalmıştır. Biz, bu iki kabîlenin gayrı Abaza, Bijeduğ, Hatıkoy, Besleney, Kabardey, Nethuç, Ubuh kabâ'ili muhâcirlerini de ona 'ilâve idelim artık yekûnünü siz tahmîn idiniz...(1280) hezimetinden sene-i sâbika-yı hicriye nihâyetine değin hicret edenlerin mecmû'ayı (1.750.000) nüfusa bâliğ olmuştur. Bunu son tahkikât gösteriyor.

...O vakıt ki hükümetin bu agmâz ve müsâmihesi, Kafkasya ni'metini takdîr idememek küfrânında bulunan Çerkeslerimiz için tam bir cezâ-yi sezâ teşğîl eyledi.. Yorgun argın rast geldikleri mahallerde düşüp kalmağa mecbur oldular..Şu sûretle memâlik-i 'Osmâniye'nin her tarafına perişân bir halde serpidiler..

Tesâdüfe bakınız ki hiçbir Çerkes köyü mizâçlarına göre kabil-i sakini sayılacak bir mevki'de teşkil etmemiştir!. İşkânın bu türlü, insanlık mahv ve inkırâzını müstelzim idi."

ibid., p. 2.

¹⁷³ "Hicret mi Hezimet mi?" *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 2.

A short notice penned by *Gûâze* journal was added to the end of this first article. In this notice they emphasized that while publishing that article titled *Is it emigration or a fiasco?* their purpose was not to break ties between Circassian and Ottoman Empire; and they underlined the fact that this was impossible after all.

We do not intend to break the ties between Ottoman Empire and Circassians with these opinions and statements; instead we desire to provide protection for their generations. That tie is so strong that it cannot be broken.¹⁷⁴

Despite the fact that the Ottoman Empire was severely criticized for its policy to Circassians, it was tried to tone down with this short notice at the end of the article.

In the fifth issue of 4 Mayıs 1911, an article titled as *Emigration and Return* met the readers. This article was put on the first page of the journal. However, it is again unknown who wrote this article.

At the beginning of the article, the events, happened to Arslan Bey, who came to the club, and to his community, were told. So much so that Aznavur Talosten Bey and his community made up of 300 homes, who came to Ottoman Empire from Caucasia seven years ago, settled in Rika region of Syria. After a couple of years, forty families decided to settle down in Kuneitra region, but thirty-eight of them died in a short time because of unfavorable weather conditions.¹⁷⁵

And those who remained in Rika became unable to farm and cultivate and on the four-dacare land granted by the state because of the people's disturbances and aggressions living around, and they became wretched. In order to reveal the conditions under which they live to the state, they chose Arslan Bey as their representative and sent him to İstanbul. Arslan Bey applied to the Ministry of Internal

---

¹⁷⁴ "Bu mutâla'ât ve mesrudâtın maksudımız, Çerkeslerin makam-ı hilâfet-i İslâmiyeye ve hükümet-i 'Osmâniyeye olan rabitalarını kırmak değil; mahzâ onların, muhâfaza-ı insâl idebilmelerini te'min etmektir. O rabita, o kadar koyudur ki, kırılmaz, kırılmaz."

ibid., p. 2.

¹⁷⁵ "Hicret ve 'Avdet," *Gûâze*, No. 5, 4 Mayıs 1911, p. 1.

Affairs, the Parliament and to the Grand Vizierate, and told their problems they faced. Arslan Bey stated that they decided to turn back if they could not get any result that time again. The writer of the article regarded this return decision of Arslan Bey and his community as good news.

Arslan Bey completed his friend's explanation by heralding that they decided to return to Caucasia this time if the application to the government resulted in vain.¹⁷⁶

After the first part mentioning the events occurred to Arslan Bey and his community in general, he began to comment on and present solutions for this condition. The writer, underlining the fact that Circassians came to the Ottoman Empire with great expectations but they had to live in poverty and starvation there, impressed upon that they were getting along the way of extinction with rapid and giant steps.

According to the writer, the only way of escape was returning to motherland Caucasia, of which water and weather they were familiar to with.

After this short story, I thought that how sincerely the Circassians came to this land and how bad treatments they faced here and tried to figure out when this would stop but I failed. Yet, it is certain that Circassians are on the way of extinction, walking through with big steps!
The only solution for them to return to their homeland Caucasia, with which land, water, weather they have been familiar since the creation of the world.¹⁷⁷

---

¹⁷⁶ "Arslan Bey, bu defa merkez-i hükümetde müraca'atı semeredâr olmazsa Kafkasya'ya 'avdet kararını vermiş oldukları müjdesini ekleyerek refikinin îzâhâtını tamamladı."

ibid., p. 1.

¹⁷⁷ "Bu muhtasar hikâyenin 'akîbinde ben kendi kendimi bir lahza dinledim Çerkeslerin bu toprağa ne nâmahdûd ihlâs ile gelmekte ve burada ne dürlü musîbetlere düçâr olmakda bulduklarını şöyle gözümün önüne getirerek bu halin ne vakitlere kadar devam edeceğini keşfe çalışdım. Mümkün olmadı. Yalnız her hatvede şurası daha kat'iyet ile bir kat fazla tavazzuh ediyor ki Çerkeslik ve Çerkesleri, inkırâza doğru bir vaz'iyet almışlar! Yürüyorlar!

Çerkesleri bu mehlîke-i inkırâzdan uzak dolaşdırub rehyâb-ı halâs edecek çâre-i yegâne var ise onların dünya yaradılalı içinde ferc ü fuhûr oturdukları ve toprağına, suyuna, havasına alışdıkları Kafkasya'da râhat oturmalarıdır."

"Hicret ve 'Avdet," *Gûâze*, No. 5, 4 Mayıs 1911, p. 1.

He also mentioned that most of the Circassians' expectations, which they brought with while coming to the Ottoman Empire, resulted in disappointment. He stated that Circassians, who came here to practice Islam freely, subjected to Shi'a danger in Iraq and around, and to danger of Bektashism and Qizilbashism in Rumelia and Anatolia. However, he argued for the necessity of Circassians' remaining in Caucasia in order to practice real Islam, and continued like that:

It seems to us that Circassians hold some expectations about emigration to here. Since they are quite religious, they consider their homeland as Christian land under rule of Christians. This wrong belief was established in their minds once upon a time.

He criticized the Circassians who immigrated to the Ottoman Empire because of economic problems and stated that the Circassians were living in happiness and wealth thanks to the blessings and abundance in Caucasia. Having underlined the fact that many Circassians became rich after the invasion of Caucasia by Russians, the writer mentioned that no Circassian settled in Ottoman Empire achieved such a wealth.¹⁷⁸

On the other hand, they expect to find a more pure and stronger religion in Ottoman Empire. Yet, they do not know that it is under threat of the shi'a from Iraq and Iran. And they do not know that Qizilbashism and Bektashism are practiced commonly in half of Rumelia, Sivas, Adana, Ankara and Konya. Whereas everybody knows and if they think about it they will also understand the fact that Circassian land in Caucasia is the place where Islam is practiced in the purest, sincerest way among all Muslim countries.¹⁷⁹ After the invasion, although they understood that emigration was nothing but a fiasco, with the help of Caucasia's great conditions, the country developed financially and many rich Circassians such as Tarahofs, Toğanofs, Karamazakofs, Şerdanofs emerged. As for the Ottoman Empire, any Circassian has been able to make profit from his business as much as Tarahofs since 1280 or for 49 years. However, the emigration, since 1280, has still been continuing with the same pace and large number of Circassian still come to here and walk on the edge of extinction. And it is obvious from its entire

---

¹⁷⁸ *ibid.*, p. 1.

¹⁷⁹ *ibid.*, p. 1.

treatments that the state to be emigrated does not regard or care them.¹⁸⁰

He determined that there was no solution for Circassians living in poverty but to return to Caucasia, and gave the example of a community's, made up of eighty families from Kabardeyler, returning to Caucasia after having lived under bad circumstances in Tahtakale district of İstanbul for about five or six months. Having promoted Circassians for returning to Caucasia, he highlighted the fact that there was no reason for them to remain in Ottoman Empire.

If it has been analyzed, there is nothing more unreasonable than this emigration! Because it does not depend on a logical and acceptable reason.

If the reason is a religious one, it is still invalid since the purest and sincerest practice of Islam can be found in Circassian land today. Secondly, it does not depend on wealth since they do not live in wealth in Turkey. On the contrary, the wealth is more abundant and common in Circassian land.

Thirdly, it does not depend on sect or political problems. Since the revolution in Russia, in fact there is not such a problem for Circassians and also freedom is tend to be much more in there. To sum up, there is nothing left to make us prefer Turkey to Caucasia!¹⁸¹

---

¹⁸⁰ “İstilâdan sonraki günlerde ise hicretin hezîmetden başka bir şey olmadığını anlamadıklarına rağmen Kafkasya muhîtinin müsâ‘ade-i fevka’l-‘âdesi yardımıyla memleket her dürlü terakkiyât-ı iktisâdiyyeye nâ’îl olmuş ve orada vesâit-i ticâriyyenin tekemmül ve inbisâtı bugün mehâfil-i ticâriye ve sarrâfiyede el-ân ma‘lûm olmayan Tarahoflar, Toğanoflar, Karamazakoflar, Şerdanoflar filanlar gibi birçok zengin Çerkesleri yetiştirmiştir.

Memâlik-i ‘Osmâniyeye gelince 1280 tarihinden beri geçen 49 senelik uzun zamanlar zarfında burada kesb ü kâr ile işini Tarahoflar pâyesinde ilerletmiş tek bir adam bile hemen hiç zuhur etmemiştir. Bununla beraber 1280 tarihindeki hareket-i ‘umûmiyenin hızı hâlâ kesilmeyerek Çerkesler fevc fevc gelmekte ve mehleke-i inkırâza doğru yürümekte devâm ediyorlar. Toprağına geldikleri devletin ise bunlara bir kıymet ve ehemmiyet vermediği her hal ve hareketinden anlaşılmalıdır.”

“Hicret ve ‘Avdet,” *Gûâze*, No. 5, 4 Mayıs 1911, p. 1.

¹⁸¹ “Tedkik edilecek olsa Çerkeslerin bu hicretleri kadar bî-ma‘nâ bir şey yok gibi! Çünkü evvel-i emirde ma‘kûl bir sebep-i mülcîye müstenedd değildir.

Sebeb, diyânet ve İslâmiyet noktası ise muhakkaktır ki bugün bunun en saf, en hâlis kısmı, ancak Çerkesistan’da bulunur.

Sâniyen fikir ve ihtiyâc sevkiyle Türkiye de te‘mîn-i refâhat içinde değildir. Bil‘akis servet, Çerkesistan’da daha mebzûl ve daha ‘umûmî bir haldedir.

Sâlisen tazyîkât-ı mezhebiyye ve siyâsiyyeden de ileri gelmiyor. Rusya’da inkılabdan berü esâsen Çerkesler hakkında öyle bir şey kalmadığı gibi hürriyet orada daha ziyâde tevessü‘ ve inbisât etmek isti‘dâdındadır. Hülâsa edecek olsak Türkiye’yi Kafkasya’ya tercîh ettirecek hiçbir şey kalmıyor!”

ibid., p. 2.

The writer gave an end to his article calling out Şapsıg and Abzeh communities whose land was invaded by Russia in 1864. He said that “If you do not want to return because you do not have any land there, do not worry all your lands, invaded by Russia before, is now waiting for you” and encouraged them to turn back to Caucasia:

Let us not worry about whether Şâpsıĝs and Abzahs will be able to find land in Circassian land because their lands are ready for them. The lands of half million Şâpsıĝs and Abzahs, left by them in 1280 fiasco, are still waiting for them. Besides, there are a lot of lands around the coasts of Kuban river and they can be revived through little efforts. The size of those lands, invaded by the river now, has been determined as fourteen million decares.¹⁸²

An article titled with *Emigration and Return to the Parliament's High Presidency* was published in the sixth issue of the *Gûaze* journal dated 11 May 1911. This article was drawn up by Hacıoĝlu Danyal Ali on behalf of Circassian community living in Mecidiye Village in Aydıncık township of Erdek district.

Revealing their problems in detail in the letter, the writer said that they did not have any solution but to return to Russia as long as this poverty and misfortune continued.

We are poor and wronged emigrants from Mecidiye of Erdek district within Karesi sanjak subject to Hüdâvendigar province. Nine years ago, we emigrated from Russia and took refuge in embrace of protection and affection of Ottoman Empire and then we were settled in village mentioned above. Since we did not know anything then, we were deprived of maintaining the reasons of settlement such as two oxen, seeds, land and we were also put into the hands of extreme poverty through granting of only six decare land for each, which cannot be seen in any part of Ottoman land. Upon our tons of requests and applications concerning that we were unable to earn our livings with this small land, four-thousand decare land around was

---

¹⁸² “Şâpsıĝlarla Abzahların Çerkesistan’da yer bulub bulamayacaklarını düşünmeyelim. Çünkü yerleri hazırdır. 1280 hezîmetinde Türkiye’ye gelen yarım milyon Şâpig ve Abazah nüfusunun Kuban’da bıraktıkları arâzî-i vâsi’ada yüksek kısımlar, ferd-i vâhid iskân edilmemiş olduğu halde hâlî duruyor. Bundan mâ’adâ Peşz (Kuban nehri) sevâhilinin yine Şâpsıĝ ve Abzah havâlisinde cüz’î ‘ameliyat ile kâbil-i ihyâ öyle arâzî vardır ki bugün nehrin taht-ı işğâlinde bulunan o arazinin on dört milyon desetin mikdârında olduğu bi’l-mesâha ta’yîn etmiştir.”

ibid., p. 2.

additionally allocated and granted to us, and although this was recorded in our ownership and always followed by us, the issue has not still resulted thoroughly. Some amount, which had been additionally granted to us formerly, now demanded to be returned with the claim that it had been given to us as debt by Ziraat Bank. However, at that time it was stated that this was granted to us by the government because of our poverty. Now, how is it possible to claim that an amount (in fact the amount that should have been given to emigrants was much more than that) given as a benefaction at that time is a debt? Now it is put forth that this matter was bound to bonds by submission of the relevant documents. We do not have any information about this. Probably they took our signatures and sails. Since at that time we were new here and we could not speak the language, perhaps the officials wanted to benefit from our situation and cheated us? But we are innocent and aggrieved. If the fair government does not take this unjust treatment into consideration, we cannot tell our problem, and have to drag in various poverty and disasters, then we, poor emigrants, will not have any solution but to return Russia.¹⁸³

In the article called *Return to Caucasia* published in the seventh issue of the journal, it was announced that five families from Karaşay Circassians, living in Yalova, decided to turn back to Caucasia. Their main reason for return was that almost five thousand of eight thousand people, who came to Yalova five years ago, died as a

---

¹⁸³ “‘Acizleri Hüdâvendigar vilâyetine tâbi’ Karesi sancağı dâhilinde Erdek kazasına merbût Mecîdiye muhâcirîn-i fakîre ve mazlûmesiyiz. Bundan dokuz sene evvel Rusya’dan hicret ederek âğuş-u himâyet ve şefkat-i devlet-i ‘aliyyeye ilticâ ile karye-i mezbûreye berây-ı iskân sevk olunduk. Devr-i sâbık icâbât-ı elîmesinden olarak zahîrsizliğimiz sebebiyle emsâlimize verilen çift öküzü, tohumluk, hane bahası gibi esbâb-ı iskâniyenin kâfesinden mahrum bırakıldığımız gibi memâlik-i ‘Osmâniye’nin hiç bir tarafında görülmeyecek sûretde yalnız altışar dönüm arâzî i’tâsıyla pençe-i sefâlete teslim edilmiş olduk. Binâperîn altışar dönümlük arazi ile “kuvvet-i lâ-yemût”umuzu tedârik edememekde olduğumuza dâir bi’d-defe’ât vukû’ bulan mürâca’ât ve istirhâmâtımız üzerine civârımızda bulunan dört bin dönümlük arâzinin ‘ilâveten tahsîs ve i’tâsı takarrur ederek mutasarrıflığa yazıldığı ve tarafımızdan mütemâdiyen ta’kîb-i maslahat olduğu halde el-ân mes’ele levâceh bir netîceye iktirân etmemişdir. Fazla olarak vaktiyle (ihsân-ı şâhâne ve sadaka-i pâdişâhidir) diye bize i’tâ olunan ba’zı mebâliğ gûyâ Zirâ’at Bankası’ndan karzen verildiği iddi’âsıyla istirdâd olunmak isteniliyor. Halbu ki o vakit taraf-ı hükûmetden fakr-u hâlimize binâen ihsân-ı hükûmet olarak verildiği beyânıyla izdiyâd-ı ‘ömr ve ‘âfiyet-i pâdişâhî tekrâr etdirilmişdi. Şimdi nasıl olur da o vakit ihsân olarak verilen bir meblağ, (ki hakîkî olarak muhâcirîne verilmesi lâzım gelen şeyler bundan kat kat fazla idi) karzen verilmiş denilerek iddi’â olunabilir? Sonra da bu mes’elenin kefâlet-i müteselsileye rabt edildiği – evrâk-ı müsebbete ibrâz ile – dermeyân ediliyor. Bizim ise bu gibi mu’âmelâtın kat’iyyen haberimiz yoktur. Belki bizden imzâ ve mühür aldılar. Yeni gelmiş lisan bilmez, okumaktan bî-behre bulunduğumuzdan bi’l-istifâde o vakitki me’murlar bizi iğfâl etmek mu’âmele-i nâ-lâyıkasında bulunabilirlerdi? Fakat biz bunda ma’sûm, mağdûruz. Eğer hükûmet-i meşrûte-i ‘âdile mağduriyetimizi nazar-ı te’emmüle almaz, derdimizi anlatamaz, envâ’-ı sefâlet ve felâket içinde muhtac ve zebûn sürünecek olursak biz bî-çâre muhâcirîn için tekrâr Rusya’ya hicret etmekden başka çare kalmayacaktır.”

“Meclis-i Mebusan Riyâset-i Celilesine Hicret ve ‘Avdet,” *Gûâze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 4.

result of the poverty and miserable life they had to live. The Circassians were clearly encouraged to return to Caucasia in this article.

Five families from Caucasian Karaşay emigrants living in Yalova, have returned to their honored homeland this week so as to meet in Kuban under leadership of Tenkiz Kocayok. With the leaderships of Doğan Bey and Hacı Osmân Efendi, these settled down in Yalova with eight thousand people five years ago. According to the statements of Caucasian Karaşay İbrâhîm Efendi, five thousand of these people died in poverty and starvation, and others were surrounded by graves of these people. So, in order to get rid of this tragic scenery they decided to return.¹⁸⁴

The article named the “*Results of Emigration*” met the readers on the third page of the twelfth issue of the journal. It was told in the article what happened to the Circassian community settled in Orhaniye district of Niğde. The disagreements or conflicts because of land between Circassians and peoples around were put in this article which is difficult to read clearly.

It was decided to provide two hundred decares land, relevant charges, a couple of tool and equipment for agriculture and fifty kurus for each family. On one hand maps were prepared and borders of the lands were shown. And the mentioned costs were allowed from the centre but some people from kulak hill have begun to invade the districts which were allocated to them. Naturally, the emigrants did not want to let them in. Then such a conflict occurred.¹⁸⁵

---

¹⁸⁴“ Yalova’da sâkin Kafkasyalı Karaşay muhâcirlerinden beş hâne, Çerkesistân’ın Kuban eyâletinde birleşmek üzere Tenkiz Kocayok’un ma’iyetinde olarak bu hafta ‘avdetle vatan-ı mu’azzezlerine can atmışlardır.

Bunlar, beş sene evvel sekiz bin nüfusu hâvî bir cemâ’at oldukları hâlde ve Doğan Beyle Hacı ‘Osmân efendinin riyâsetleri tahtında gelip Yalova’da oturmuşlardı.

Bu haberi veren Kafkasyalı Karaşaylı İbrâhîm Efendi’nin bize cevâben dediğine göre sekiz bin nüfûsdan beş bini fakir ve zarûret içine vefât ederek etrâfları kabristân hâline girmiş ve bu manzaranın verdiği yâs ve dehşet-i sebeb ‘avdetleri olmuştur.”

“Çerkesistan’a ‘Avdet,” *Gûâze*, no. 8, 25 Mayıs 1911, p. 7.

¹⁸⁵“ Hâne başına ikişer yüz dönüm arâzî ve sâ’ire masârif inşâ’iyesi ve çift alat ve edâvat zirâ’iye-yi esmâni olarak da elli kuruş i’tâsı kararlaştırıldı. Bir taraftan harîtalar yapıldı. Arâzînin hududları gösterildi. Masârif-i mezkûrenin sarfına da merkezden me’ezûniyet verildi derken köye mücevver kulak tepeden ba’zı kesân, bunlara teslim edilen mahalleri ____ başladılar.

Tabî’î ve zarurîdir ki muhâcirin dahî kendilerine gösterildiği harîtalardan anladıkları hududa kimseyi koymak istemediler. İşte böyle bir ihtilâftır baş gösterdi.”

“Hicret Netâicinden,” *Gûâze*, No. 12, 9 Haziran 1911, p. 3.

The Circassians, living in different regions of Ottoman Empire, were talking about the same problems. Those articles titled with *Emigration and Return* generally begun with true stories giving people and place names. We can show the article with the same title published in the seventeenth issue as an example for this.

In the article mentioning the events told by a person who came to Circassian Union and Support Association, it was told that a guide went to Caucasia and cheated the Circassians from Kabardey tribe and then brought them to Damascus first and then Oman. Those “cheated” Circassians realized their fault on the way and decided to turn back. While they were returning they stopped to wait the boat in İstanbul and visited the Circassian Union and Support Association to reveal their condition. This event was placed in journal to be exemplary for everyone.

This guide visited them personally and brought them in Turkey through promising to settle them in Damascus. He was grinning with proud as if he did a good job. But they immediately understood that they were cheated by their guide, and that they did a mistake as soon as they had arrived İstanbul. However, they went to Damascus and then Oman fearfully and hesitantly. Right there, they completely got that they could not stay! And then they returned. They are in İstanbul now.¹⁸⁶

In the article, governor of Syria was also criticized for not taking care of these Circassian emigrants since they were in small number.

The governor of Syria did not take care of them since they were only two families. Wishing sometimes that his being a great trouble about Circassian emigrants, the governor did not accredit and compliment these two families this time.

---

¹⁸⁶ “Bu rehber, Kafkasya’da ayaklarına kadar gitmiş ve onları mevk’i –yi mes’ûdlerinden l kışkırtub Şam’da iskân itdirmek va’adiyle Türkiye’ye getirmiştir.. Güyâ kıymetdâr bir hizmet itdiği emeliyle mağrûryane sırtıyordu.

Fakat bunlar, rehberlerinin kendilerini vertaye düşürdüğünü anlamada gecikmediler. İstanbul’a ‘ayak bastıkları dakikada hatâ itdiklerinin farkına vardılar. Ma’hezâ birçok korkularla fütûr ve tereddüdlerle birlikte Şam’a oradan ‘Ummân’a gittiler. İşte asıl orada daha iyice anlıyorlar ki duramayacaklar! Aldanmışlar! Döndüler geldiler şimdi İstanbul’da bulunuyorlar.”

“Yine Hicret ve ‘Avdet,” *Gûâze*, No. 17, 14 Ağustos 1911, p. 3.

But, he does not hesitate to open the door of acceptance and prepare the settlement places for five hundred Kaberdey emigrants who are to be brought from Caucasia by Jâne Koh Pagoh.¹⁸⁷

Perhaps the most emotional and sorrowful end written about emigration and return was published at the end of this article. Revealing everything with this short but concise end. The writer wanted to draw attention to the severity of the state once more. He gave an end to it with these sentences.

The humanity should cry for the devastation of a seven thousand year Circassian nation, located between two great civilized countries of the world, after 20th century...¹⁸⁸

Pursuing this article in the seventeenth issue, an article named *Again Emigration* met the readers in the eighteenth issue. The most outstanding feature of it was that the writer and the time it was written in was clear. The expression that “27 July 1324-Hit” was written at the end of it. This article, drawn up by Hit Tevfik Talat one of the most active members of the Circassian Union and Support Association, clarified who were responsible for this decision of emigration from Caucasia and it was emphasized once more that it was a wrong decision at all.

The writer started his article mentioning about the problems faced by Circassians after they had immigrated to Syria. Determining the fact that his Circassian ancestors had not left their homeland despite all kinds of pressures and

---

¹⁸⁷ “Suriye valisi. Bunları vilâyetine İhtimâldir ki iki hânedan `ibâret olduğu için ehemmiyet virmedi. Çerkes muhâcirleri hakkında bir vâsi‘ pürüz --- olduğu ara sıra istediğimiz vâlinin bu iki hâneli muhâcirler nasılsa i‘tibâr ve iltifât ideceği gelmedi.

Yalnız Jâne Koh Pagoh nâm `akılliyetinin Kafkasya’dan getireceği beşyüz hane Kaberdey muhacirleri için bâb-ı kabûlü açmak ve onları iskân ideceği mahalleri şimdiden hazırlamak lütfunu dirîg itmiyorlar.”

ibid., p. 3.

¹⁸⁸ “Dünyanın medeni iki büyük devleti arasında yedi bin senelik Çerkes milletinin yirminci ‘asr-ı medeniyeden sonra mahv olmasına insâniyet ağlamalı...”

ibid., p. 3.

obligations for centuries, he could not saturate this baseless emigration for the last fifty years and continued his words like that:

It impossible not to cry in front of the ruined gravestones of those people who came to the hot deserts of Arabia and left their homeland, including bones of their esteemed ancestors, and died here despite the fact that they owned decares of lands in wet valleys and beautiful atmosphere of massive forests in Caucasia. Were not the ancestors of Circassians such great that they defended Circassian land with their blood and lives for centuries. And they buried a body in every valley and hill. In this way, they protected that wide country as they had found. They did not let anyone in. How miserable it is that their descendants forget their bravery. Instead of protecting their masterwork, they tend to leave it.¹⁸⁹

He stated that a non-Muslim settled instead of each Circassian who had left Caucasia and thus highlighted that Muslim population decreased in there. Having continued his article by giving examples from Islamic history, the writer underlined the fact that Circassians emigrated to Islamic countries and left their land to non-Muslims in contrast to those who had gone to Caucasia, China and India to promulgate Islam.

The writer, mentioning that Circassians did not obtain any material or spiritual benefits from this emigration but made a lot of losses, claimed that they did not still see the fact despite all. He said that some part of the society was still supporting emigration with such reasons as Ottomanism, Islamism or Circassianism.

We have not been able to stop this great trouble, emigration, which caused our devastation, according to Islamic and tribal politics. Yet, how hard we tried for it? Why some of us are still acclaiming

---

¹⁸⁹ “Çerkesistan’ın o sulâk vâdilerinde müferrih ormanlarının havâ-yı mu‘attarında binlerce dönüm arâziye binlerce muvâsibe mâlik iken ‘Arabistân’ın kızgın çaylâk çöllerine gelerek binlerce senelik abâ ve ecdâd-ı ‘azâmın kemiklerini ihtivâ iden mübârek vatanını yurdunu terk ile buralarda terk hayât idenlere cüdâ ağlamamak ve bunların her tarafda birer yekün teşgil iden harâb mezar taşları önünde göz yaşları dökmemek kâbil olamaz. ‘Acabâ bu kahraman Çerkeslerin ecdâdı mukaddes değil mi idi ki Çerkesistan’ı yüzlerce binlerce sene canlarıyla kanlarıyla müdâfa‘a itdiler. Ve Çerkesistan’ın her bir vâdisinde her bir yeşil tepeciğinde birer vücûd gömdüler. Ve bu suretle o koca ecdâd o koca memleketi buldukları gibi muhâfaza itdiler. Ve eski ve mübârek ocaklarını hiçbir kimseyi oturtmadılar. O ne büyük felaketdi ki onların ahfadı bi-l ‘akis cedlerinin o hamâset mücâhidânelerini unutupyorlar. Onların eser-i ‘ulvîlerine iktifâen vatanlarını muhâfaza idecek bir de onu boşaltarak hârca karar idiyorlardı.”

“Yine Hicret,” *Gûâze*, No. 18, 24 Ağustos 1911, p. 2.

emigration, a trouble for Ottomans, Muslims or Circassians? What a deep silence!¹⁹⁰

The writer touched upon the same event put in the second issue of *Gûâze* again in the following part of this article. He gave Jankuh as an example, who decided to settle down in Damascus after a conversation with Damascus governor, and discussed who the guilty people were. He mentioned a Circassian called Jankuh and told what he had experienced during his travel to Damascus. He put the information that Jankuh promised to bring a few thousands Circassian families to Damascus against desirable offers of Syria governor and analyzed this information in the rest. According to the article, Syria governor Galip Bey wanted to bring few thousands of families from Caucasia to this region in for security in Damascus and contacted with Jankuh, a rich and dominant Circassian Bey, to arrange this “organization.” This meeting was conveyed to readers as that Syria governor cheated Jankuh with compliments.

One day he invited Jankuh to his palace. Since he has been informed that Jankuh is dominant person among public, he wanted to win him and with his help to settle a few thousand Circassian families in Syria in order to maintain security. But after a couple of days or months, these Circassians were to die because of starvation and those, who were familiar with good weather conditions of Caucasia, would become really devastated. The governor made compliments to Jankuh and cheated him without thinking about these factors or perhaps deliberately.

Jânkuh was fooled with his compliments. He returned to Caucasia immediately and encouraged the people to emigrate. He promised fertile fields and heaven like places.¹⁹¹

---

¹⁹⁰ “Siyâset-i İslâmiye ve kavmiyece tamamiyle mahvımıza sebep olan hicretin bu belâ-yı ‘azîmin şimdîye kadar önünü kesemedik. Bâri bunun için ne kadar fedâkarlık ihtiyâr eyledik. Hala bir sınıf-ı kesirimiz, hicreti gerek ‘Osmânîlik gerek Müslümânîlik ve gerek Çerkeslik için müthiş bir vâsîta-yı tahrîb olan bu hareketi ne derece alkışlıyorlar? Ne büyük bir sükût!”

“Yine Hicret,” *Gûâze*, No. 18, 24 Ağustos 1911, p. 2.

¹⁹¹ “Bir gün Jankuha devlethânesine çağırıyor. Ve onun zengin ve memlekette bir az nâfîz’ül kelime olduğunu işittiğinden onu elde etmek ve vâsîtasıyla birkaç bin hâneyi Kafkasya’dan çıkarmak, iskân etmek ve bunlarla asâyişi te’min etmek istiyor. Fakat bu Çerkesler birkaç gün, birkaç ay sonra açlıktan ölecekler, Çerkesistân’ın o havâ-yı lâtîf ve sâfine almış olanlar burada istemeden mahv olacaklar. Bu cihetleri vâlî bey ma’t’e’sşüf düşünmeyerek yâhûd bilerek Jankuha iltifâta bulunmuş ve onu kandırıştır.

Jânkuha Sûriye vâlisinin bu iltifâtına meftûn kalıyor. Hemen Çerkesistân’a ‘avdet ederek hicret için teşvikinde bulunuyor. Ve Çerkeslere güzel arâziler, cennet i’lâlar va’ad ediyor.”

He stated that Jankuh returned to Caucasia and promoted the public to emigrate talking about the governor's promises. He expressed that Jankuh went to Damascus with three guides but the governor did not keep his promises. Although Jankuh got embarrassed of the guides, he did not give up his efforts.

Then the people immigrated to Damascus with Jankuha. They looked at the lands in Damascus and Kerke. Unfortunately, where are those places, waters promised by Jankuha!... Later, they found eight families who came here two months ago with the same expectations. They became sick and had to live in starvation and poverty. Some of them returned to Caucasia later. Now, poor officials are sad and miserable. Jankuha is ashamed and regretful about the result of his promises. However, Jankuha is still trying hard to promote others.¹⁹²

At the end of the article, the writer hoped that Syria governor would give up his attitudes promoting emigration. Describing the emigration as the "devastation of innocent people," he ended up his article underlining that such extinctions should not be allowed.

We hope from the governor of Syria that he will give up promoting people to emigrate since the damages of emigration are clear in terms of Ottomanism or Islamism. And they will not allow devastation of these people.¹⁹³

When we analyze the article in general we can claim that the style was biased and the language was provocative. He sometimes used exaggerated expressions to describe

---

ibid., p. 3.

¹⁹² "Bunun üzerine bulunduğu mahali ahâlisi üç murahhasla Şam'a Jankuha ile irsâl ediyor. Bunlar gelip Şam'da ve Kerke'de arâzîye bakıyorlar. Ma'te'essüf nerde o Jankuha'nın va'ad ettiği sular, yerler nerde!... Daha sonra bu murahhas iki ay evvel Şam'a gelip ne arâzî ve ne de ___ alamayan ve yine böyle bir ağkâle kapılan sekiz hâne buluyorlar. Bunlar aç, çıplak, sefil Şam'da hastalanıyorlar. Bunlardan bir kısmı gözleri önünde ahîren Çerkesistân'a 'avdet ettiler. Artık şimdi biçâre murahhaslar me'yûs ve mütehhir. Jankuha verdiği va'adlerin doğru olmadığını meydâna çıkmasından dolâyı hâline mahcûp ve müte'essif. Ma'mâfih Jankuha yine durmuyor teşebbüsâtta devâm ediyor."

"Yine Hicret," *Gûâze*, No. 18, 24 Ağustos 1911, p. 3.

¹⁹³ "Biz Süriye vâlisinden şunu ümîd ederiz ki artık gerek 'Osmânîlik ve gerekse Müslümânîlik nokta-yı nazarından mazarratı aşikâr olan şu hicreti teşvikden ferâgat ederler. Ve bunca ma'sûmun mahvına meydân vermezler."

ibid., p. 3.

Caucasia but did not hesitate to present severe accusations while mentioning the countries to be emigrated.

It was emphasized throughout the article that emigration was a fiasco both physically and spiritually and for the first time the “guilty person or people” were indicated and disclosed. Syria governor Galip Bey and Jankuh were indicated as the guilty people of this emigration example. Personally I think that they were used as metaphors in this article. While Syria governor was symbolizing the emigration policy of the Ottoman Empire, Jankuh represented the wealthy and dominant Circassian Beys.

Besides, it was remarkable that the writer did not hesitate to use his name explicitly. He either tried to prove that he did not doubt about whether these events real or not, or wanted to show that all these were the ideas of himself not of Gûâze against any possible reactions from Syria governor or the Ottomans.

The last article of the serial, named *Is it Emigration or Fiasco?* met the readers in the twenty-seventh issue.¹⁹⁴ The writer began this article comparing the lives of Circassians before and after emigration. After this comparison, he underlined that the current situation was nothing but a fiasco and stated that Circassians, living in Caucasia for six thousand years, needed liberty much more than Bulgaria, Montenegro and Serbia.

In fact, when we compare the life in Caucasia with the life in other countries, it is impossible not to regard this collective emigration as a fiasco! However, this collective emigration still continues and cannot be stopped. In order to determine whether it is an hejira or a fiasco, we have examined the Adige tribe, lived in Caucasia fifty years ago with a population of three million people and have discovered that they were not a casual tribe which settled here such, on the contrary they have lived here since almost six thousand years.

---

¹⁹⁴ The text could not be read thoroughly since this issue wore out.

It has more lands, more freedom than the states of Bulgaria, Montenegro and Serbia.¹⁹⁵

In the rest part of the article, he gave examples from Islamic history and determined the conditions under which the emigration should be realized. Giving the example of Ethiopia (Habeshistan) hejira, the writer made comparisons at the end and published a code made up of four articles.

We will regard these three things as principles.

- 1.) Giving up conceit of emigration with expectation of deed and virtue, before conquest
- 2.) The necessity of emigration from a place, where religion is attacked or under danger of unrest, to a safe place is still permanent today.
- 3.) The emigration can be considered as good on the condition that not to cause among Muslims in the left place and the houses and lands will not be invaded and owned by non-Muslims.
- 4.) The issues of “place of war” and “place of Islam” have cheated Adige Muslims most. They were mistaken that they regarded Caucasia as “the place of war (dârü’l-harb) and the Ottoman Empire “as the place of Islam.” (dârü’l-İslâm) It is necessary to understand whether Caucasia is a place of war or not before thinking about the provisions on reside in the place of war.¹⁹⁶

He expressed that Circassians gave false meanings to the Islamic terms such as “place of war” and “place of Islam” and explained them.

¹⁹⁵ “Fi’l hakiki bir kere Kafkas hayatını, bir kere de şimdiki hayatını şöyle bir lahâza-yı ‘ibret ile mülâhaza edenler mümkün değil ki o hareket-i ‘umûmiye-yi bir hezimet ‘ad etmesin! Bir hal ile berâber her nasılsa vaktiyle seyl-i münheddir gibi başlamış olan hareket-i ‘umumiye hala devâm etmekte arkası hala bir türlü kesilmemektedir. Onun için biz de bu hareketin şekli ve sûret ve mâhiyetine göre hata ve ya sevâp olduğunu göstermek hicret mi yoksa hezimet mi kestirmek merakıyla bundan elli sene evvelki Kafkasya’da üç milyon nüfuslu Adige hükûmatını mülâhaza ediyoruz ve buluyoruz ki onlar, bulunduğu yere serseri gelişi gelip oturmuş bir kavim değildir bi’l-‘akis altı bin seneye karîb zamanlardan beri o muhîtin rabbül beyti idi. Bugün ki yanan Bulgâristan, Karadağ, Sırbıye hükümetlerinden daha vâsi’ arâziye daha vâsi’ hürriyete hâkimiyete daha sahîh bir istiklâlê mâlikdir.”

“Hicret mi Hezimet mi?,” *Gûâze*, No. 27, 28 Aralık 1911, p. 2.

¹⁹⁶“ İşte bütün bunlardan nihâyet şu üç şeyi birer düstûr olarak alacağız.

1-‘Ayne’l İtlâk - Sevâb ve fazîlet hayaliyle hicretin mağrûriyeti, ba‘del feth

2- Dinin ma‘rûz-u ta‘ruz olduğu ya‘nî havf-ı iftîtan bulunduğu bir yerden mahal-i mü’ettimine hicretin vucûbî li yevm-il kıyâm-ı bâkîdir.

3-Hicrette hıyâr, bıraktığı mahaldeki ehl-i İslâm’da vukû‘na tessebbüb etmemek ve dâr ve diyârını harbîler işgâl ve temellük etmemek şartıyla mukayyiddir.

4-Adige Müslümânlarını en ziyâde aldatmış olan nokta, dâr-ül harb dâr-ül İslâm mes’alesidir. Adigeler Kafkasya’yı dâr-ül harb ve memleket-i ‘Osmâniyeyi dâr-ül İslâm saymada yanlışlardır. Dâr-ül harbde ikâmet üzerine teferru‘ eden ahkâmı düşünmeden evvel Kafkasya’nın dâr-ül harb olup olmadığını kestirmek lazım gelir.”

ibid., p. 3.

According to the fatwa, a foreign country, which has a permanent contract with the Ottoman Empire and where an Ottoman ambassador resides in, cannot be regarded as a place of war.¹⁹⁷

He emphasized that Circassians' emigration from Caucasia was unnecessary and expressed that with a conclusion including six articles published at the end. Among these reasons, decrease in Muslim population in Russia and excuses based on religion were qualified as unreasonable.

Now we understand that Adige can not leave his homeland with a purpose of hejira. Since order of hejira, no good deeds left. Secondly, there is no possibility for attacking religion even all over the world. So it can not be an excuse for hejira. Thirdly, the population of Muslims in the land to be left will decrease as much. It is a hindrance for hejira. Fourthly, the places to be left can be invaded by non-Muslims. It is another hindrance. Fifthly, Caucasia is not a place of war. It is a place of Islam like the Ottoman Empire. Because Russia made a contract with the Ottoman Empire. There are Ottoman ambassadors and consuls in Russia. Seventhly, even supposing or estimating it as a place of war should achieve properness.¹⁹⁸

The serial titled with *Is it Emigration or a Fiasco?* ended with this striking paragraph and thus it clarified the general view of Circassian Union and Support Association about this issue.

And they can draw people to that side only. Moreover , to the question asking true nature of this collective movement which has

---

¹⁹⁷ "Mebân-i kelâm merhûmun fetvâsına göre devlet-i 'Osmâniye ile 'akd ve 'ahdî bâkî ve mer'î bulunan ve nezdinde devlet-i 'Osmâniye'nin sefiri ikâmet eden bir devlet-i ecnebîyenin memâlikî dâr-ül harb olmamak lazım gelmektedir."

ibid., p. 3.

¹⁹⁸ "Şu halde anlıyoruz ki bir Adige, Kafkasya'dan bir kere fazîlet-i hicret niyetiyle çıkıp gelemez. Zîrâ emr-i hicret, _____ Sevâbı kalmamıştır.

Sâniyen dîne ta'ruz ihtimâli dünyânın hiçbir tarafında bile- kalmamıştır. Bunu hicrete bahâne edemez.

Sâlisen bıraktığı mahaldeki İslâm, 'aded-i Rus ve 'âdedi nüfûsca azalıp o nispette duçâr ve za'f oluyor. Hicrete bu bir mâni'dir.

Râbi'an bıraktığı dâr ve diyârını harbîler (ya'nî gayr-i Müslümler) zabt-ü temellük edebilir. Bu da mâni' değerdir.

Hâmasen Kafkasya dâr-ül harb değildir. 'aynı memâlik-i 'Osmâniye gibi dâr-ül İslâmdır. Çünkü Rusya'nın 'Osmânî devletiyle 'ahdi vardır. Rusya'da 'Osmânî sefiri ve 'Osmânî konsolosları mevcûddur.

Sâdisen dâr-ül harb olduğunu farz ve tahmîn etmek bile arz-ı tabî'atı mizâç ve imtizâca muvâffak olmalıdır."

"Hicret mi Hezimet mi?" *Gûâze*, No. 27, 28 Aralık 1911, p. 3.

been continuing for fifty years and almost devastated Adige existence, I answer certainly that: Yes, it is a fiasco!!¹⁹⁹

The serial named *Is it an emigration or a fiasco?* questioning the emigration from Caucasia to Ottoman land holds many outstanding points.

Seven articles were published in this serial but only one of them was signed by a writer. And this writer preferred to use his family name only (Hit) instead using his whole name. The writers of other articles are not known. When the similarity of style and language were taken into consideration, I had the opinion that other articles were written by the same writer, as well.

In this serial, different from other articles in *Gûâze* in terms of language and style, the discourses and examples were clear. These articles often gave place to emotional expressions and the language could sometimes be provocative. This was not usual situation in the *Gûâze* journal.

The articles generally started with real life experiences and then the subject was discussed in detail. The “excuses” of emigration were mentioned and therefore emphasized to be unreasonable and invalid. It was underlined that emigration could be realized under economic, political, religious and geographical reasons and that none of them is valid for the case of Caucasia.

In almost all of the articles, negative results of emigration on Circassians were stated, the public was promoted to return to Caucasia and those, who had returned, were also mentioned.

---

¹⁹⁹“Ve insânları ancak o tarafa çekerler . Binâen ‘aleyh elli seneden beri devâm edip Adige mevcûdiyetini mahv derecesine getiren bu hareket ‘umûmiyenin mâhiyetini baştaki su’âle şimdi cevâb-ı kat’î veriyorum:
Evet hezimettir!”
ibid., p. 4.

Although it was not done directly or clearly, the housing policy of Ottoman Empire for emigrants was criticized through metaphors, and Russia and Ottoman Empire were compared on this matter.

The examples were not given by objective purposes. Caucasian lands were unnecessarily emphasized in terms of abundance and beauty but the lands to be emigrated were dispraised.

The last of this serial, constituted of six articles, met the readers in the twenty-seventh issue; and ended up this serial through answering the question that is it emigration or a fiasco? asked by Circassian Union and Support Association:

Yes, it is a fiasco!!

Efforts For Establishing Circassian School And Its Regulations

Another issue that was dealt with in the *Gûâze* journal, the media organ of Circassian Union and Support Association, was related to the Circassian School planned to be established. The idea of building a Circassian school was penned with different titles from the very first issue and the readers were informed about it.

We have reached the first information about this subject via a short essay on the eighth page of the first issue published on 2 April 1911. By this short essay titled as “Greetings,” Ömer Hikmet Bey and people from Humus district were thanked since they showed great interest in tickets sold for charity for Circassian School.

Congratulations and Thanks

‘Ömer Hikmet Bey

We would like to thank Ömer Hikmet Bey and Circassian living in Humus for their great efforts in purchasing tickets which are sold for helping Circassian School to be opened.²⁰⁰

---

²⁰⁰ “Tebrik-Teşekki
‘Ömer Hikmet Bey

There were any announcements or articles concerning a fund raising campaign for the Circassian school in the journal. However, an essay, published on the eighth page of the second article, gave us the information that this activity had begun before by announcements from *Tanîn* journal. So, it is possible to think that this campaign was not a new one depending upon the information from that short essay.

Although names of some benefactors helping the school, under patronage of Circassian Union and Support Association, were published via *Tanîn* journal before, this time our journal regard it as duty to thank those people who supported this fund raising campaign by their grants.²⁰¹

When the fund raising campaign for the school began, names of the charitable people and the amount they funded were announced to the readers by the journal. In this way, both the benefactors were honored and the readers were encouraged to help.

The most charitable people were put on top of the lists and they were published in certain periods. These fund lists were released in the second, third, seventh, twenty-fifth, twenty-seventh, thirty-second and thirty-third issues. The person who funded the most money (six thousand *kurus*) was Cananyan Hanım Efendi, the wife of the late İsmail Paşa the former Khedive.²⁰²

When we take a look at the lists, we can observe that many people from Ottoman dynasty or related to it also funded for this school. In addition to that, the

---

Açmak teşebbüsünde bulunulan Çerkes mektebi menfa'atine 'â'id biletlerin emr-i sarfında Humusda 'Ömer Hikmet Bey'in ve kaza-ı mezkur Çerkeslerinin meşhûd olan gayret-i ma'ârifperverâne ve hamiyet- mendânelerinden dolayı 'alenen teşekkürü vazîfeden 'ad eyleriz."

"Tebrik Teşekki," *Gûâze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 8.

²⁰¹ "Çerkes Te'âvün Cemiyeti tarafından küşâdı mukarrir olan mektebe i'âne eden zevât hamiyetsemânın bir kısmının esâmîsi gerçi bundan akdem *Tanîn* gazetesiyle i'lân edilmiş ise de bu def'a neşrine muvaffakiyet hâsıl olan gazetemize bi-tamâmihâ ve kısım kısım olmak üzere tebriken derç ederek göstermiş oldukları hamiyet ve hamâset ma'ârif perverilerine bir hiss-i şükran ve mahmidetle mukâbele etmeyi bir vecibe-i insâniye 'ad ederiz."

Gûâze, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 8.

²⁰² *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 8.

leading soldiers and bureaucrats of the period were on the lists. Another prominent feature was that there were a lot of women names on the lists as many as men names.

In addition to these, the expression of “the first installment” was noted in parentheses next to the amount given in some lists. And in some issues, special acknowledgements were published according the amount of the fund or the importance of the benefactor. The people from Mecca also funded money for the establishment of Circassian School and their names were announced in the twenty-seventh and thirty-third issues of the *Gûâze* journal. A short acknowledgement was put before the list that took place in the twenty-third issue:

We proudly announce here that five thousand kurus, granted by ameers and honored people of Mecca and other people, was sent via Ahmed Hilmi Bey, the ameer of Macca, for the benefit of Circassian Union and Support Association’s school pertaining to fatherless and poor children, and it was taken by us with pleasure.²⁰³

We reached the most detailed information about the establishment facilities of a Circassian school executed by Circassian Union and Support Association through the school regulation published in the fifteenth and sixteenth issues. Made up of thirty articles, this Regulation composed of four parts and thirty articles. The details of many different issues from school administration and curriculum to uniform styles, from holidays to fees were included in this regulation. The most important detail which we do not about the school was the place and time of building.

There were seven articles in the first part of the regulation published with the title of *Regulation of the School which was decided by Circassian Union and Support*

---

²⁰³ “Evlâd-ı eytâm ve fukâraya mahsûs Çerkes Te’âvün Cem’iyyeti mektebi menf’atine Mekke-yi Mükerrime ümerâ ve şerifâsı ve sâ’ir zevât câniblerinden i’tâ buyurulan beş bin kuruş emir-i Mekke-yi mükerrime hazretleri Ahmed Hilmi Bey vasıtasıyla gönderilmiş ve kemâl- memnûniyetle alınmış olmakla ____ derç-i sûtûn mefharet ideriz.”
Gûâze, No. 33, 21 Mart 1912, p. 8.

Association to open on 18 April 1326 (1912). This part gives information about purpose, the education system, administration of the school.

It was clearly stated in the first article of this regulation that the school was to be established for Circassian poor and fatherless children under the patronage of the Circassian Union and Support Association. Besides it was highlighted that students from other nations were allowed to enter the school for fee.

1.) The school is to be established for education and training of fatherless and poor Circassian children and to be under patronage of Circassian Union and Support Association. However, in order not to violate the rights of other children, the students are accepted for registration upon payment of a determined amount.²⁰⁴

In the second article, it was determined that the school was to be constituted of two parts as elementary and secondary, and boarding education was also possible.

2.) This school will give education with elementary and secondary classes for now and be an extern and boarding one.²⁰⁵

In the third and fourth articles, some information about the administrative structure of the school was given. The headmaster would be a well educated and assigned by the Circassian Union and Support Association, and would be responsible of the courses as well as the administration. There would be a board of teachers and an executive board under presidency of the headmaster.

3.) The school will have a responsible headmaster who can be changed and if this headmaster is a well-educated and not so busy, he will also work as a course coordinator, otherwise another person

---

²⁰⁴ “Mekteb Çerkes bikes ve fakîr-i etfâlin ta’lîm ve terbiyesine mahsûs olup Çerkes Te’âvün Cem’iyyeti’nin taht-ı nazâret ve himâyesinde bulunacaktır. Ma’mâfih ‘anasır-ı sâ’ire etfâlinden de mevcûd-i ‘umûmiyenin nıskını tecâvüz etmemek ve bir mucib-i ta’rife-i ucûrât-ı mu’ayene tesviye eylemek şartıyla talebe kayd ve kabûl olunur.”
Gûâze, No. 15, 17 Temmuz 1911, p. 6.

²⁰⁵ “İş bu mekteb şimdilik (İbtidâ’î ve rüşdî) derecelerinde ve (leylî ve nehârî) olacaktır.”
ibid., p. 6.

will be assigned as course coordinator. There is a teacher's board and an administrative board under leadership of directorate.²⁰⁶

Detailed information about the scientific and administrative structure of the school was given in articles five, six and seven. It was insisted upon that the teachers should be graduates of a college absolutely and the caretakers should be honest and literate at least.

5.) All teachers are required to be graduated from a university or at least from a high school or have the necessary knowledge and in accordance with that the headmaster has to be a university undergraduate.

One of the teachers executes the duty of course coordinator and other execute the duty of imâmet.

6.) The administrative board: the school will include a secretary, an assistant if it required, and as many as attendants and caretakers determined in accordance with the population at the school. The secretary is required to be honest and active and graduated from the secondary school or have knowledge at that level. The caretakers are required to be literate at least and honest and efficient.

7.) The school has a consultative committee, consisting of teachers and employees, and all administrative and educational issues are discussed and decided by this committee. The headmaster, course coordinator and the secretary are the permanent members. The decisions are taken by majority. And if it is accepted by the majority, the opinion of the headmaster is preferred.²⁰⁷

---

²⁰⁶ “Mektebin cem’iyyetçe tebdili mümkün bir müdür-i mes’ûul olacak ve iş bu müdür tahsîl-i ‘âlî görmüş ve vazîfesi müsâ’id bulunmuş ise ‘aynı zamanda ders nezâretini der ‘uhde eyleyecek ve ‘aksî hâlde cem’iyyetçe bir diğeri zat ders nazırı olarak ta’yîn kılınacaktır. Mekteb-i müdürîyetin ma’îyetinde bir hey’et mu’allem ve bir de hey’et-i idâre bulunur.”

ibid., p. 6.

²⁰⁷ “5- Hey’et-i mu’allem bir mekteb-i ‘aliyeden ve ya i‘dâdiden me’zûn ve ya bu derece dürûsdan mecâz olması ve bunlar meyânında ders nazırının mutlaka mekteb-i ‘âlîden me’zûn bulunması meşrûttur.

Mu’allimlerden biri ders nazırı ve bir diğeri de imâmet vazîfesini îfâ eyler

6- Hey’et-i idâre: mektebin bir kâtible lede’l îcâb bir mu’âvenetten ve mekteb-i mevcûdiyene göre ta’yîn olunacak mikdârda mübessir ve hademeden mürekkeb ayrıca bir heyet-i idâresi olacaktır. Kâtib-i usûl-ü defteriye. Kitâpta vâkıf olacak müzâkereci ve dâhiliye me’mûru demek olduklarından rüşdiyeden me’zûn ve ya bu derece tahsîl görmüş nâmuslu ve fa’âl ve hademe ise her hâlde okur yazar nâmûslu işgûzâr olacaklardır.

7- Mektebin mu’allimleriyle me’mûrlarından mürekkep (hey’et-i müşâvere) si olup bi’l cümle idâre ve tedrisât husûsâtı iş bu hey’eti tarafından tezekkür edilir ve tahrir eder. Müdür ile ders nazırı ve kâtib iş bu hey’etin a’za-yı dâ’imesindedir. Kararlar ekseriyet ara ile verilir. Ve aranın tesâvîsi takdîrinde müdürün bulunacağı cihetin re’yî tercîh edilir.”

Gûâze, No. 15, 17 Temmuz 1911, p. 6.

The curriculum was included in the second part of the regulation. This part made up of three articles. In the first article of this part, also the eight of regulations, we were informed about that there would be a nursery class, three elementary and three secondary school classes in this school. Following the article, it was stated that the nursery class and the elementary classes would began to serve only in the first year.

7.) The school will be composed of seven classes totally, including a nursery class, three elementary and three secondary classes. Only the nursery and elementary classes will begin education in the first year.
208

The curriculum was explained in detail in article nine. It also gave the information that new subjects would be added besides the ones in formal education program. The subjects which would be added were Circassian Alphabet, Gymnastics, music, general culture and agriculture.

9.) The course program is to be in accordance with the official program of the government but the courses below will be added to them. (Circassian Alphabet and Writing) These are compulsory for Circassian children but elective for others. (Music) elective. (Gymnastics) decorum, methods of clothing and mannering, methods of speaking and writing.
“ for ‘agricultural activities and wisdom courses’ the school garden is to be arranged and if it has been required, special classes will be opened for Circassian language and French courses.”²⁰⁹

It is determined in the tenth article of the regulations that the successful students, who completed their education both scholarly and morally, would be granted with a certificate of appreciation. Also, it was emphasized that the students, succeeded in the

---

²⁰⁸ “Mektebin biri ihtiyât üçü ibtidâ’î ve üçü rüşdî olmak üzere yedi sınıfı olacaktır. İlk senesi yalnız ihtiyât ve ibtidâ’î sınıfları küşâd edilecektir.”

İbid., p. 6.

²⁰⁹ “Ders progrâmı hükümetin resmi programına tevfiik edilmekle berâber âtîdeki derslerde ‘ilâve edilecektir. (Çerkesce Elifbâ ve mükâleme) Çerkes etfâli için iş bu dersler devâm mecbûrî ve sâ’irler için ihtiyâridir. (mûsikî) ihtiyârî. (jîmnâstîk) adab-ı mu’âşeret ve usûl-ü telebbüs ve hareket, usûl-ü hitâbet ve kitâbet.

“ ‘ameli zirâ’at ve hikmet dersleri” mekteb bağçesi tertib edilecek kezlîk Çerkesce ve Fransızca dersleri için îcâb edenler hakkında başkaca hususi sınıflar dahî küşâd edilecektir.”

Gûâze, no. 15, 17 July 1911, p. 6.

exams at the end of the year, would be given books and the poor students would be granted with money and scholarships.

10.) Those students who became successful morally and scholarly and those who succeeded in exams taken at the end of the year are granted by books and cash money, and their families are also supported in terms of encouragement on the condition that they are poor ones.²¹⁰

The third part of the regulation composed of seven articles. In this part, detailed information concerning acceptance terms and fee was given. It was stated in article eleven that only the children between six and twelve years old would be registered and then registration document were mentioned. The documents for registration were included in the twelfth article: the identity card, a school certificate, residence paper of the custodian, a certificate of poverty taken from the headman for poor and fatherless children. Besides, this article underlined the fact that the student should be vaccinated before registration.

11.) The students below 6 or above 12 years old are not accepted.
12.) The student, who is going to register here, should submit an identity card, a school certificate if he has been in another school, a residence paper if he is an extern student, and indicate his/her custodian and that he/she has been vaccinated. The certificate of poverty, confirmed by the district council, is investigated by the consultative committee.²¹¹

It was declared in the thirteenth article that the school was to be opened on the first day of September and the education was to be carried out for ten months including

---

²¹⁰“Ahlâkiyle. Derce-yi tahsîliyle temeyyüz eyleyenlere takdîriye ve sene-i tahsiliye nihâyetlerindeki imtihânlarda da bu gibilere başkaca ‘alâmet-i fârîka i‘tâsı kitâb ve nakid gibi mükâfât tevzî‘î ve tahsîl ve ‘âlîlerinin de – bikes ve muhtâç olmaları şartıyla- cem‘iyetçe te‘mini gibi vesâ‘it-i teşvikiye isti‘mâl edilir.”

ibid., p. 6.

²¹¹ “11- Altı yaşında devn on iki yaşından yukarı talebe alınmaz.

12- Mektebe kayd olunacak talebenin hüviyet-i resmiyesinin ma‘lûm olması ve aşılı bulunması ve başka bir mektebde bulunmuş ise o mektebten alınmış tasdîknâmesini ve bir veli ve nihâri olacaksa ayrıca bir ikâmetgâh etmesi mecbûridir. Kezlik bikes ve fakîr etfâlin hakîkatte muhtâc-ı mu‘âvenet olduklarına dâ‘ir karyeleri ve ya mahalleri hey‘et-i ihtiyâriyesi tarafından musaddak olarak resmiye-yi talebe ve hey‘et-i müşâverece tedkîk edilir.”

ibid., p. 6.

Ramadan as well. It was stated in the fourteenth article that poor and fatherless Circassian children's school charges would be paid by the Circassian Union and Support Association but the other ones would be accepted for fee. The most important detail in this article was the last sentence emphasizing the fact that there would not be any appeasement in terms of discipline.

13.) A new academic year begins on the first day of Septembers and continues for ten months, including the month of Ramadan. The other two months constitutes the holiday time but all the other days can be decided as a relaxation time by the committee.

14.) All kinds of charges of fatherless and poor Circassian children is paid by the Circassian Union and Support Association and the other students have to pay the amount mentioned below.

As a paid student, he or she cannot impinge on the half of all students.²¹²

In the fifteenth article of the regulation, fee scale for extern, part-time boarder and boarding students in the elementary and secondary school was put. The annual fee for a elementary school extern student was determined as two and a half *lirâs*, for a part-time boarder as seven and a half *liras*, and for a boarding student as eight *lirâs*.

The fees for extern, part-time boarder and boarding students in the secondary school were announced as three, eight and eighteen *lirâs* respectively. The difference between extern and part-time students was that the latter's lunch was given by the school like boarding students.

15.) Fees for education and others.

	Elementary	Secondary
Ottoman <i>lirâ</i>		Ottoman <i>lirâ</i>
Extern:	2, 5	3 annually
		Part-time
boarder:	7,5	8 lunch with boarder students

²¹²“13- Sene-yi tedrîsiyeni mübda‘ her senenin eylül ayının birinci günü olup on ay devâm eder. Ramazan dahî tedrisâta devâm olunur. Mütebâkî iki ay ta‘îl olup ancak münâsib zamanlarda cem‘i günleri hey‘etle berâber teferruh yapılır.

14- Bikes ve fakîr Çerkes etfâlinin her nev‘i masârafî cem‘iyyet tarafından mektebe tahsîs ve tedârik edilen ve te‘mîn edilecek ve mütebâkî talebe âfideki madde mücebince ücûrât tesviye eyleyeceklerdir. Ücretli talebe olarak mektebin mevcûd ‘umûmiyesinin nısfını tecâvüz edemez.”

Gûaze, No. 15, 17 Temmuz 1911, p. 7.

In the later part of this article, it was stated that the students willing to use laundry facility would be charged one *lirâ* annually. On the condition that siblings were to be registered to the school, there would be a one-third discount for the second child and 30% for other children.

Besides, the externs and part-time boarders, who want to make their laundry washed here, have to pay one lira annually. Moreover, the school makes discount for siblings, who have registered at this school, and makes a one-third discount for the second child and 30% for other children.²¹⁴

Payment terms were put in articles sixteen and seventeen. The payment would be completed by four installments and the fee would not include school uniform, shoes, and transport and stationery charges. It was underline that the paid installments would not be given back if the student left the school during academic year.

16.)The above amount is paid in four installments. However, the lunch cost to be taken from part-time boarders is determined as a half lira monthly. In this way it is declared to them by indication.
17.)For Paid Students: the costs of official uniform, shoes, transport, and the costs of stationery supplied by the school will be paid separately from the above amount.

The paid installments will not be returned if the student has left the school during the educational term.²¹⁵

The last part of the regulation gave information about the general rules at school. It constituted the longest part of it and included eleven articles.

---

²¹³ *ibid.*, p. 7.

²¹⁴ “Bundan başka nihârî ve nısf-ı leylilerden iç çamaşırlarını mektepte yıkatmak isteyenlerden ayrıca senede birer lirâ-yı ‘Osmânî ahz alınır. Bundan mâ‘adâ iki ve daha ziyâde çocuğu olupta mektepte kayıd ettirenler için ücrette ikinci çocuk için üçte bir ve dördüncü çocuk için otuz tenzilât yapılır.” *ibid.*, p. 7.

²¹⁵“16- Balada ki ücurât dört taksitte alınır. Ma‘mâfih nısf-ı leyliler için öğle yemeği namına alınacak olan fazla ücret şehri yarımşar lirâ olarak mâhiyye ahz olunur. Ve bu sûretle kendilerine de tesbilât ifâ edilmiş olur.

17- Ücretliler için: resmi modeldeki elbise ve ayakkabı ile nakliye masrafı ve mekteb tarafından tevzî edilen kitâb, kağıt ve kalem-i esmânî şâkirdân tarafından baladaki ücûrâtтан başkaca tesviye edilir. Esnâ-yi tahsilde mektebi terk eden ücretlilere i‘tâ eyledikleri taksitler i‘âde olunmaz.” *Gûâze*, No. 16, 26 Temmuz 1911, p. 8.

It was emphasized in article nineteen that religious and moral education of children would carefully be carried out and those students, who failed in this matter, would be punished.

19.)The religious and moral education of the students is paid attention seriously and they are made to perform prayers five times a day. Those who have failed in this matter will be punished in different ways.²¹⁶

In article twenty two, it was mentioned that those who broke or damaged school properties would be punished and the damage would be compensated.

22.) It is prohibited to damage or break any goods belonging to the school and that if the doer is a paid student, this amount is compensated.²¹⁷

In the following part of article twenty-three it was stated that students would be allowed to go downtown only on Fridays and official holidays under supervision of an authorized person, and they would not be allowed to go out individually at night unless accompanied by a close relative.

23.) The boarder students can go downtown on Fridays and holidays only during the term under supervision of attendants or caretakers. They are allowed to go to homes of other people to stay unless he/she is not a close relative. Besides, on the condition that the arrival and return costs of those students, who want to visit their parents living abroad on holidays, are paid by themselves, their demand will be accepted.²¹⁸

---

²¹⁶ “19- Talebenin terbiye-yi diniye ve ahlâkiyesine fevka‘lade dikkat ve ihtimâm edilecek ve evkât-ı hamsede namazları îfâ ettirilecektir. Bu husûsda kusuru görülenler muhtelemeden mecâzât olacaktırlar.”

ibid., p. 8.

²¹⁷“Mekteb dâhîlinde bir şeyi kırmak ve ya bozmak ve‘l hasıl zarar-ı ziyânı dâ‘î harekette bunmak memnû‘ olup bu bab da fâ‘ilî mes’ûl ve ücretli ise ayrıca zâmindir.”

ibid., p. 8.

²¹⁸“Leylî talebesine tedriseye zarfında ancak Cum‘a günleri ve eyâm- ta‘tîliyede her gün mubassırlar ve ya hademe taht-ı nezâret ve refikâsında olarak çarşıya gidebilir. Pek yakın akrabası olmadıkça geceleri beytütet etmek üzere hiçbir ferdin hânesine gidemezler. Bundan başka evkât-ı ta‘tîliyede talebeden dersa‘âdet haricinde velîlerin nezdine gitmek isteyenlerin ‘azîmet ve ‘avdet masarîfî kendileri tarafından tesviye edildiği takdirde mes’ûlleri is‘âf olunur.”

ibid., p. 8.

The holidays were declared in detail in article twenty five. It was emphasized in article twenty six that the absenteeism would not be tolerated except for reasonable excuses.

25.) The holiday times of the school are as follows:

July and August

Sacred and Holy days and nights

Fridays

26.) Except for the times mentioned above, the students can not be allowed to go on school days except for the acceptable and reasonable excuses.

The custodian of such a student should inform the school about the condition through sending a letter sailed by his own sail.²¹⁹

Thanks to article twenty-seven, we have been informed about the fact that there would be a school doctor who would examine the students once a week.

27.) The students are examined by the private doctor of the school once a week. This doctor also looks after everything at school that he is responsible for.²²⁰

It was stated in article twenty-eight that the students would be taken to excursions and museums under supervision of teachers.

28.) All students are taken to excursions on favorable days under supervision of teachers. They are brought to museums, houses and similar places for visit.²²¹

The article twenty-nine gives detailed information about two uniforms; one for normal days and other for official days.

---

²¹⁹ “ 25- Mektebin ta‘tîl zamanları şunlardır:

Temmuz ve ağustos ayları

Eyyâm ve leylî mübârek ve mukaddes

Her hafta Cum‘a günleri

26- Balada ki zamanlardan başka evkâta kavî ve meşrû‘ ma‘zeretlerden başka ma‘zeretlerle hiçbir talebe ders günlerinde me‘zûniyyet verilemez.

Böyle ders günlerinde bulunmayan talebenin velisi keyfiyeti mühr-ü zâtîleriyle memhûr evrâkla bildirmeğe mecbûrdur.”

Gûâze, no. 16, 26 July 1911, p. 8.

²²⁰ “Şâkirdân mektebin tabîb-i husûsâ tarafından haftada bir def‘a mu‘âyene olunur. İş bu tabîb aynı zamanda mektebin sâ‘ir bi‘l cümle ahvâl-i hüsn-ü sûretle te‘minine dikkat eder.”

ibid., p. 8.

²²¹ “Münâsib günlerde mektebin hey‘et-i muallime ve idâresinin taht-ı nezâretinde olarak tekmîl-i mekteb talebesi teferruce çıkarılır. Müze, hânelere vesâ‘ir ziyâretgâhlara götürülür.”

ibid., p. 8.

29.) The school has two types of uniforms; one for normal days (it is a cloth as well) and the other for holidays.

The official uniform is worn on Fridays, holidays, sacred days, and for ceremonies. Either these uniforms and shoes or beds wardrobes are determined and supplied by consultative committee. The mentioned committee regards it as a duty to provide the necessary material from its internal products as much as possible.²²²

In the last article of the regulation, it was highlighted that the school would be a completely educational place and behaviors against modern education (such as cringing) would not be allowed certainly.

30.) The student is responsible from acting in accordance with his education and is free of cringing and such kind of acts. (It is for mother and father and etc. Any term or condition cannot be put forth for parents' treatment.)²²³

When we look at the regulation in general, we observe that all kinds of details were thought before and it presents a Western type of school, promoting discipline and scientific education, rather than a classical type of Ottoman education system.

It is an interesting point that even the caretakers would be literate at least, in addition to well educated teachers that were to be employed at the school. Besides, it was mentioned that some additional subjects such as Circassian classes would be put except for official curriculum.

The managers, separating the students as poor-orphan and paid ones, established a system based on discipline and reward. It was underlined that the paid students also had to pay attention to the rules and there would certainly be any

---

²²²“Mektebin biri eyyâm-ı ‘adiyye ve diğeri eyyâm- ı resmîyeye mahsûs olmak üzere iki nev’ üniforması olup birincisi ‘aynı zamanda dâhil elbîsedir.

Cum‘a ve teferruc günleri vesâ’ir eyyâm-ı mübâreke ve mukaddesede ve merâsim-i sâ’irede resmî üniforma giyilir. Gerek iş bu üniformalarla ayakkabılar gerekse yatak dolapları hey’et-i müşâverece ta‘yin-i takdîr ve tedârik olunur. Şu kadar ki hey’et-i mezkûre bu bâbda îcâb eden malzemeyi mümkün olduğu kadar dâhili ma‘mûlattan tedârik etmesi vecîbeden ‘ad eyler.”

ibid., p. 8.

²²³“Talebin merâsim-i ta‘tîliye ve ihtirâmiyesi ber vech ta‘lîmî ifâsından ‘ibâret olup el ve etek öpmek gibi tekâpûlardan son derece tevkî eyleyecektir.

(ana ve baba ve bu gibiler hakkında olunacak. Ebeveyn mu‘âmelesi için hiçbir kayd ve şart der miyân olunamaz.)”

ibid., p. 8

discrimination on this matter. It was mentioned that the successful students would be rewarded. Also, it was stated that religious and moral development of children would be given weight except for school subjects.

As it was determined in the foundation regulation of Circassian Union and Support Association, opening such a school was one of the greatest aims of the Circassian Union and Support Association. To that end, it worked hard and conducted fund raising campaigns but we do not know whether it achieved this aim or not because there was no information about it in the *Gûâze* journal.

During my research in Ottoman-Prime Ministry Archive, I reached a document of 20 March 1326. A Circassian school, to be built in Kabasakal under patronage of Circassian Union and Support Association, was mentioned in this document. The school would have elementary and secondary sections with extern and boardering students. And the address of it was indicated as; Ahmet Paşa Mahallesi (District) No: 2 Kabasakal.

We do not know whether the regulation above was of this school or not, an whether this school began to serve or not, however we are sure of the fact that facilities towards establishing a school had begun much before Circassian Exemplary School which was to be built by Circassian Women's Support Association in 1920.

Circassian Union and Support Association's works for establishing a Circassian school and the regulations they published made us think again that they were pioneers or beyond of their period.

Social and Political Articles

Gûâze journal, because of its mission and the messages it announced, adopted Circassian nation as an audience for itself, and kept them under its scope instead of calling out all the components constituting Ottoman society.

More than 70% of the articles published in *Gûâze* dealt with social and political issues concerning Circassians only. In the other articles, general matters regarding all people in Ottoman society was dwelt upon.

Aiming to be the voice of deported and “diaspora Circassians,” *Gûâze* journal had great importance in providing communication among Circassians pervaded in wide land geographically and separately. By this journal, common problems of Circassians were discussed in detail and tried to be solved.

When we look at the articles published about national and social problems of Circassian, we can see that housing, educational, economic and cultural problems stood out.

From the first issue of the journal, the emigration from Caucasia to Ottoman Empire was discussed thoroughly. It was emphasized that this emigration, continued for almost forty years, should be stopped and the mistakes were revealed for readers through real examples.

The housing problem was handled in some articles; and the problems, emerging from settlement of Circassians in unfavorable places for their biological and physical structure, were stated. Three reasons were put forward in the article titled *Why is the Amount of Population Low in Circassians?* The inhumane treatment experienced by Circassians during emigration or after emigration to Ottoman Empire from Caucasia was regarded as the first and most important reason.

- 1.) The disaster and bothers experienced by them was their unfamiliarity with the climate and water of their settlement places after emigration.

In the last centuries, although there is no reasonable and acceptable reason, most part of Circassians began not to object leaving their homeland and they tended for it so much that it is not possible to make them give up this opinion or aim. According to the hadees of “no hejira before conquest” it is not necessary to emigrate except for times when it is required by seriat, but it was impossible to tell them this fact. Despite common wish, the emigration has damaged Circassians much; many of them could not resist difficulties of travel and died. It can be claimed that until their settlements, they lost half their population. Thinking about what kind of places these emigrants, who come from a unique country like Caucasia with its climate, water, location and scenery, will be settled in Ottoman Empire and considering their shelter in hot deserts of Arabia as a changing place, when it was the main duty of all saint people then, regrettably not taking such measures and made such a big mistake like sending and sheltering many Circassian immigrants in deserted hot Arabia, Iraq, Syria that desperate situation caused many unrecoverable troubles for Circassians. When we think about the number of immigrants who remained alive today (only eighty families from a couple of thousands in Re’is-ül ‘ayn and around and just eighteen thousand families out of twenty-five thousand in Adana), it is all clear how this emigration cost Circassians a lot.²²⁴

In some of the articles, the Circassians’ problems with the local public in their settlement areas and the injustice treatment they subjected to were focused, and what was happened all were announced to readers.

---

²²⁴“1- Hicret esnâdında uğradıkları mihan ve felâket, hicretten sonra iskân edildikleri mahallerin ab ve havasıyla olan ‘adem-i imtizâçdır.

Son ‘asırlarda Çerkeslerin kısm ı a‘zamî – hakîki ve mübrim bir lüzûm ve sâ‘ik olmadığı hâlde-vatanlarını terk etmekte bir mahzûr görmemeğe başlamışlar ve buna o derece meyle ve rağbet göstermişdi ki, artık kendilerini bu fikr ve emelden vaz geçirmek mümkün değildir. “la hicret ba‘del-feth” hadis-i şerifyle zarûret-i şer‘iyeden mâ‘da zamanlarda hicret lazım kılınmamış iken onlara bu hakîkati tefhim kâbil olmuyordu. Arzu-yı ‘umûmiyeye rağmen, bu hicret vak‘ası Çerkeslerin pek ziyâde mutazarrır etmiştir; bir çokları meşakk ve mezâhim-i seferiyeye tahammül edemeyerek terk-i hayat ettiler, denilebilir ki iskânlarına geçen müddet zarfında Çerkesler, nüfuslarının nısfî kadarını zâyi‘ ve etmişlerdi. Kafkasya gibi, ab ve havasıyla, mevâki‘ ve menâzır cihetiyle dünyânın mu‘tenâ ve yektâ olan bir kıt‘asından gelen bu kâfile-i muhâcirinin memâlik-i ‘Osmâniye de ne gibi mevâki‘ iskân edilebileceklerini düşünmek onların bilâd-ı hâre demek olan ‘Arabistân ile çorak susuz çöllerde barınmalarının ‘adîm‘il mekân olduğunu mülâhaza etmek, o vakitki evliyâ-ı umûrun cümle-i vezâ‘if-i esâsiyesinden iken ma‘te’essüf bu gibi tedâbirde bulunulmayarak, ‘Irak, ‘Arab, Sûriye ve Adanaya birçok Çerkes muhâcirlerini sevk ve iskân etmek gibi bir hata-ı ‘azîmde bulunmuşlardır ki, bu hal-i biçâre Çerkesler için telâfisi gayr-ı kâbil felâketlere sebep olmuştur.

Re’is-ül ‘ayn taraflarına birkaç bin hâne Çerkes muhâcirleri sevk olunduğu hâlde bugün orada ancak seksen hâne kadar kaldığını, Adana vilâyetine yirmi beş bin hâne muhâcirin gönderilmiş iken bugün on sekiz bin hânedeki kalmadığını te‘emmül olunursa hicretin Çerkeslere ne kadar pahallıya mal olduğunu bütün fecâ‘itiyle meydân-ı ‘alâniyyete çıkar.”

M. Tevfik Talat. “Çerkeslerde: Mikdâr-ı Nüfus Neden Mütenâkısıdır,” *Gûaze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 3.

The article, published in the second issue, was a petition written for the Minister of Internal Affairs, Halil Bey, by the Circassians living in Aleppo Province. The managers of the journal published this petition thoroughly and added their short comment at the end of it.

It was mentioned in this petition that the lands, given to emigrant Circassians for cultivation, were invaded by local people and Circassians were prevented from cultivating.

The emigrants were also trying to open their fields for agriculture and cultivation. In the meantime, the local villagers attacked the emigrants in order to prevent them from doing these works. They applied to the government to stop these invasions and it was found out in the investigation that neither the villagers nor anyone else had a right to use these places but the mentioned fields were leased for grazing of animals of şî'r and ginze tribes in spring by Ahmed from Raka district and by 'Abdallâhid and his brother Abdullah and their partners. In other words, it was understood that these men provoked villagers with guns in order not to lose their special door of income.

225

It was also mentioned in this petition that Circassians had been striving against these problems for five years and they became miserable and desperate because of that. It was stated that Circassian emigrants' rights for humane living were not under guarantee and they subjected to bad conditions and dangers such as illnesses, starvation, poverty, local attacks. The Circassians, asking for help from the government, demanded them to end this maltreatment as soon as possible.

The petition signed by Arslan Bey was sent to the emigrant commission and we have not got any answer from the petition

---

²²⁵ “Muhâcirin de zirâ'ate, harasete başlamak üzere tarlalarını açmak teşebbüsâtında bulunuyorlardı. Bu aralık bir hâ'il çıktı ki o da bu işlerle meşgûl olmalarını men' için muhâcirine o civârda bulunan köylülerin müsellahan tecâvüzü idi. Zâten silahları bulunmayan muhâcirin men'-i tecâvüz için hükûmete mürâca'tı tasvîb etti bu sürede icrâ olunan tahkîkât netîcesinde bu yerlerde fi'l-hakîka ne köylülerin ne de başkasının hakk-ı tasarrufu yok ise de mezkûr Raka kazâsı ahâlisinden ve mütegalibeden hadâd birâderi Ahmed ve 'Abdallâhid birâderi 'Abdullah efendilerle bunların şürekâsının arâzi-i mezkureyi bahar mevsimlerinde şî'r ve ginze 'aşîretleri gibi siyâr 'aşîretlerin hayvanatının ra'yı için icâr edilerek bu sûretle istifâde ettikleri cihetle husûsiyelerini gâ'ib etmemek için köylüleri böyle silâh-ı bedest olarak tahrîk ve tecâvüzâta kıyâm ettikleri tahakkuk etti.”

Süleyman Tefîk-Ahmet Cavid. “Dahiliye Nazırı Halil Bey Efendi Hazretlerine,” *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 2.

presented to the Senate yet. And we announce to the patriots who are listening with great concern that it is certain that the mentioned emigrants are in grave needs today. These poor people, equipped with honor, politeness and bravery, emigrated here by the feeling of solidarity and by the legal allowance taken from here. It is inappropriate in terms of constitutionalism to make them devastated by the government's ignorance about them. We request immediate measures to be taken about this matter and ask for the result impatiently.²²⁶

At the end of the article, a paragraph titled with *Gûâze* was published and it was emphasized in it that Circassian emigration was nothing, but a fiasco.

The articles focusing on the solutions as well as the ones mentioning problems often took place in the journal. It was underlined that Circassians needed to settle down in places favorable for their biological and physical structure and thus illnesses and deaths, resulting from climate differences and unfavorable geographical conditions, would be prevented. Therefore, it was stated that emigrants should be settled down in places similar to the ones in Caucasia and that this settlement should be as collective as possible in order to maintain national cultural existence.

Except for housing problem, another subject dwelt upon in the articles often was the importance of education and working. In these articles, met the readers under such titles as “Exertion Working,” “Wealth Working,” “How We Should Be,” “Protection of Health at Schools,” “Time Working,” the necessary changes for reaching the level of modern nations were told.

---

²²⁶“ Arslan Bey imzâsıyla ‘atabe-i şevket takdîm olunan ‘arzu hâl ‘alel-‘âde muhâcirîn komîsyonuna havâle olundu meclis-i ‘alî ‘ayana takdîm edilen ‘arzu hâlin henüz neticesi alınmadı. İşte bizde vukû‘âtı kemâl-i ehemmiyetle nazar-ı dikkat vatan perverlerine ‘arz ediyoruz. Muhâcirîn-i merkûmenin bugün bir dereke-i mehleke-i ihtiyâca sükût ettikleri muhakkaktır. Hiss-i mu‘azzez-i uhuvetle ve ‘ale’l husus buradan aldıkları me‘zûniyyet-i resmiye ile hicret etmiş, nâmûs ve edep ile seciye-i güzîde-i hamâsetkârlıkla ma‘arûf olup bütün mâmelekelerini bu sûretle ifnâ eylemiş bulunan bu biçârelerin hükümetin ‘adem-i icrââtî yüzünden mahv olmaları şan-ı ‘âlî meşrûtiyetle kâbil-i tevfiik olmayan ahvaldendir. Bu babda tedâbir-i ‘âcele ittihâz buyurulmasını bütün mevcûdiyetimizle istihâm ider ve neticeye sabırsızlıkla intizâr eyeriz.”

ibid., p. 2.

In these articles, working under all circumstances was emphasized and it was underlined that they had no time to waste and no chance but to be well-educated. Circassians were advised to send their children, whether boy or girl, to schools.

Also, it was inseeded that elementary and secondary schools should be opened in places where Circassians lived pervasively and it was stated that everything should not be expected from the government. It was highlighted that it was possible to open schools in many cities and districts with the support of the government and local facilities. It was mentioned that these schools could be opened by funds, teinds, alms raised.²²⁷ It was underlined that education should be promoted in all fields and occasions, and the mistakes and deficiencies in the educational system were focused on. It was emphasized that Ottoman educational system was insufficient and away from scientific research and doctrines. So, necessity of implementing a western style educational system was verbalized.

Moreover, it is necessary for us to search the reason preventing our progress in our social structure and in schools not in our nature. We opened Western-type of schools in our country. But we supposed that it was enough. We did not search how to prepare the student for education, what kind of a student should be trained for another school, what kind of things that are allowed or prohibited for children during education, how to study, how to eat and even how to dress up, what to be instructed, how long they are instructed, for what they are instructed, under what conditions schools should serve, how teachers and caretakers should be qualified. Even we did not feel a need to search. Moreover, under these circumstances the duty of the Ministry of Education is just to find a building, name it and find teachers for it, the duty of teachers is just to instruct courses and make them memorize, the duty of attendants is just to give punishment, the duty of parents is just to send the children to school and the duty of children is just to memorize books.

Although being a teacher is regarded as a kind of art and this follower should be as qualified as a doctor in terms of cognition of educational and teaching methods, let us think about where our teachers learnt these methods. Of course from nowhere.

Another name of attendant is instructor particularly in small schools. However, most of these instructors come from being caretaker. Is

---

²²⁷ Tutereş. "Sa'y Çalışmak," *Gûâze*, no. 4, 27 Nisan 1911, p. 4.

there anyone among them who can claim that he or she knows even the word of educational methods? ²²⁸

The problems were not discussed only but also suggestions for solving them presented. The most interesting of these solutions was boarding school. Such kind of education was promoted since the students did not have separate rooms in their houses to study easily. ²²⁹

Instead of benefiting, we have suffered from those who were educated in accordance with the old programs. Because everybody got used to be an official and benefit from existing facilities. The part of science, which brings wealth, did not find a place among us rapidly. Of course, it will not so from now on. From second and third years of elementary school, courses, triggering ideas for enterprising, should be instructed. Trade, Industry, Agriculture school should be opened instead of secondary schools or together with them. Yes, this method is necessary to be implemented. The educational classes should be separated into two for us. One class is composed of sons of wealthy people, who should be educated in high schools and if necessary instructed in schools in Europe and thus trained them as beneficial for the country and nation. The other class consisted of relatively poor ones who cannot afford to go abroad and should be taught of scientific knowledge necessary for earning their livings! ²³⁰

²²⁸ “Binâ’en-‘aleyh bu husûsdaki ya’nî terakkîmize mâni‘ olan sebebi kâbiliyet- fitriyemizde değil ahvâl-i ictimâ’iyemizde, mekteplerde aramak lazım geliyor. Biz memleketimizde garbda gördüğümüz gibi mektepler açdık. Fakat me‘at-te’essüf bu kadarla her iş bitti zannetdik. Talebenin tahsile ne sûretle hazırlanacağını, bir mektebin diğerine nasıl talebe yetiştirmesi iktizâ edeceğini, esnâ-yı tahsilde çocuklar neler yapabileceğini, nelerden men‘ edileceğini, nasıl çalışacağını, hattâ ne yiyeceğini ne dürlü giyineceğini, neler tadrîs olunacağını ne kadar ve ne için tadrîs olunacağını, mekteb binâlarının ne gibi şerâ’iti hâ’iz, mu‘allimlerin nelere vâkıf mubassırların ne mezâyâyı câmi‘ olması lâzım geleceğini hiç tedkik etmedik. Hatta tedkik lüzûmunu da hiss eylemedik. Binâ’en-‘aleyh ma‘ârif nezâretinin vazîfesi bir bina bulup adını koymak, içine mu‘allim oturtmak, mu‘allimlerden vazîfesi yalnız ders anlatmak ve ezberletmek, mubassırların vazîfesi yalnız cezâ vermek, ebeveynin vazîfesi yalnız çocukları mektebe göndermeye icbâr etmek. Çocukların işi gücü de yalnız kitab ezberlemekten ‘ibâret kaldı.

Bugün hocalık bir san‘at ‘adedildiği takdîrde bu san‘at müntesibininin usûl-ü terbiye ve tedris vukûfları bir tabîbin ‘ulûm ve fûnûn-u tıbbiyeye vukûfu derecesinde lâzım iken bizim mu‘allimlerin şu usûlü ve şu san‘atı nereden ta‘allüm etdiklerini bir kere düşünelim. Pek çabuk hükm eder deriz ki hiç bir yerden.

Mubassırların husûsiyle küçük mekteplerdeki mubassırların bir adı da mürebbîdir. Halbu ki ekserîsi hademeden yetişme olan bu mürebbîlerin içinde usûl-ü terbiye sözünü olsun istediklerini isbât değil iddi‘â edecek bir ferd var mıdır?”

Şahap Rıza. “Mekteplerimiz,” *Gûâze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 4.

²²⁹ *Gûâze*, “Evlerden İhrâç,” No. 1, 2 Nisan 1911, p. 8.

²³⁰ “Eski programlar dâ’iresinde tahsîl görenlerimizden fâ’ide yerine büyük muzırratlar görüyorduk. Öyle ya herkes me’mûr olmağa hazır yemeğe alışmışdı. ‘ilmin istihsâl-i servete vâsita olacak aksâmî muhîti-ictimâ’imizde hemen yer bulamamışdı. tabî’i bundan sonra öyle olmamalı. Mekâtib-i ibtidâ’iyyenin ikinci, üçüncü senelerinden bed’ ile fikr-i teşebbüs uyandıracak dersler okutdurulmalı. Rüşdiyeler yerine yâhud onlarla berâber ticâret, sanâyi‘, zirâ‘at mektepleri açılmalı. Evet bu usûlün tatbîki mutlaku’l-lüzûmdur. Biz de sâl-gân-ı tahsîl iki kısma ayrılmalıdır. Birisi meşmûlân ve

Besides that, it was often underlined that private enterprises should be promoted in order to realize social progress. In such articles as *Officials and Disorder*, *Officialism*, it was stated firmly that the mentality of government officialism and the desire for it should be given up; the readers were encouraged to carry out free jobs and private enterprises. Some emphasis directed towards science, art and agriculture was made in *Gûâze* and it was expressed that official mentality, described as “close to development” and “stable,” was needed to be abandoned.

But when a trader, a constructor, a farmer, a writer, who has to survive with their own work, acts logically, he will never lose his status. On the contrary, it is possible for such a person to progress in every minute.

... So, the progress of us and our state cannot be achieved by officialism. Our survival depends on personal enterprises. From now on, let us not drawn by our feelings and search for the truth.²³¹

The articles examining Circassian society and its social structure met the readers, as well. Some of them were informative and some of them were critical essays. It was stressed upon that Circassians, living separately and away from their homeland, did not fail in maintaining their generation even after the great emigration and that they should do something about protecting their own culture. The norms, named “*Xabze*” and enabling cultural union of Circassians though they were living away from each other geographically, were referred. *Xabze* is the non-written sum of social and

---

ağniyâzâdelerdir ki bunları mekâtib-i ‘âliyede tahsîl ve icâbına göre Avrupa’da tevsî‘ ve ikmâl-i ma‘lûmât etdirerek cidden vatana, millete, nâfi‘ bir ‘uzuv olmak üzere yetiştirmeli diğeri, memleketlerinden hârice gitmeğe ve o kadar fedâkarlık ihtiyâr etmeğe hâl ü vakitleri müsâ‘id olmayanlardır ki bunlara da memleketleri dâhilinde te‘mîn-i ma‘îşet etmek için icâb eden ma‘lûmât-i fenniyyeyi öğrenmek husûslarından ‘ibâretidir!’

“Terakki Nasıl Olur,” *Gûâze*, No. 5, 4 Mayıs 1911, p. 4.

²³¹ “Ama hayatı kendi sa‘yıyla pâyidar olan bir tâcir, bir müta‘hid, bir zirâ‘i, bir muharrir hülâsa bir müstahsal-i ‘akl ve mantık dâ‘iresinde hareket edince hiçbir zaman mevki‘nden düşmez. Bi‘l akis öyle bir kimse için her dakika bile sahhe-i terakki mevcûddur.

... Demek ki kendimizin, devletimizin, te‘liyesi terakkisi me‘mûriyetle değildir. Bekâmımız sırf sa‘y-ı zâtımızla teşebbüs-ü şahsımızla dâ‘imdir. Bundan sonra ‘an‘anât-i hissiyâta meclûb olmayalık hakikâtı araştıralım.”

Ali Sıdkı. “Me‘mûriyet,” *Gûâze*, No. 4, 27 Nisan 1911, p. 4.

societal norms which have been formed in the society through centuries. The components of *Xabze* were subject to articles and thus Circassian society was enlightened about them. In this way, all traditions and customs were able to be conveyed to the next generations. Besides, national clothes and tools of Circassians were described and explained.²³²

Moreover, news from Caucasia was announced and the ties between homeland and emigrants were prevented from breaking. The articles on daily life, economy and population in Caucasia took place, as well.

The innovative and reformist viewpoint of Circassian Union and Support Association, which stood out in many occasions, also brought up about *Xabze*. It was stated that changes and innovations needed to be made in *Xabze* forming social structure of Circassians, and many articles were written up about this issue. The Circassian Union and Support Association members clearly declared that Circassians dropped behind civilized nations because of some of their tradition and customs and that they wrote their ideas about the necessary arrangements in their articles.

One of the reasons, indicated in the article *Why is the Amount of Population Low Among Circassians?*, was that they got married late. Because getting married was a burdensome activity and it was emphasized that it should be changed certainly.

Burdens of Marriage

In marriages, payment of bride price is a tradition. If this amount was low, the tradition would not affect population. However, this amount can be determined as five, twenty even thirty thousand kuruş. Everybody has to pay the mentioned amount and not all of them are capable of it. As long as this tradition lives or the marriage cannot be realized with a low price, it is impossible increase population since such increase requires copulation at first.

The generation should not be disrupted through coveting “Vâse*”.

---

²³² “Çerkes Kılınçları,” *Gûâze*, No. 37, 16 Mayıs 1912, p. 4.

“Vâse” does not give a better benefit than maintenance of generation. “Vâse” is a personal materialistic benefit. But many of its harms and damages are common. How miserable and sorrowful it is to ignore common benefit in order to gain a personal one?²³³

It was impressed upon that the traditional and economic hindrances in front of marriages should be removed immediately and then the Circassian population, decreasing day by day, was able to be increased in this way. It was underlined that the traditions and customs such as *Wâse* (bride price) or its religious counterparts should be given up thoroughly from now on or decreased to a symbolic level at least.

In fact, there are some customs damaging our social and therefore our whole life. It is better to give up such traditions. For a long time, to demand high vase in marriage is one of our traditions that should be given up immediately. In the marriage contract, the amount paid to the wife in cash is appropriate. Vase was allowed since it is required. The amount to be paid should be suitable for the status of the couple. Unhappily, this vase has been increased so much until now that it reached to a high level, which a middle class villager cannot meet it easily!²³⁴

The articles including social criticisms directed towards Circassian people were also took place on the pages of the *Gûâze* journal. Published under titles such as *Our Mistakes, Our Troubles*, the articles mentioned about factors preventing social development; and it was stated that they should be given up. Under these titles, the issues of mastership and slavery, family and tribal hostilities, language and education were analyzed.

---

²³³M. Tevfik Talat. “Çerkeslerde Mikdâr-ı Nüfûs Neden Mütenâkısır?” *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 3.

²³⁴“ Fi'l-hakîka ba'zı 'âdetler var ki menâfi'-i ictimâ'iyemizi ve dolayısıyla menâfi'-i 'umûmiyeyi müte'esser eder. Öyle 'âdetin terki evlâdır.

İzdivâc ve münâkehâtda öteden beri yüksek vase ahz ü i'tâsı, bizim artık terki enfa' ve eslah olan 'âdet-i kavmiyemizdendir.

Hîn-i 'akdde zevceye verdiği mihreynin yalnız mu'accel kısmında mustalahdır. Vase, nefsü'l-emrde lâzım ki meşrû' kılınmıştır. Şu şartla ki mikdâren mu'tedil ya'ni zevceynin hâl ve mevki'leriyle mütenâsib de olmalıdır.

Me'a't-te'essüf bu vase dediğimiz kısım mu'accel, tadrîcen o kadar kabarmış, yükselmiş ki nihâyet mutavassıt tabakadan bir köylünün bile kolay tahammül edemeyeceği raddelere gelmiştir!”

“Vase,” *Gûâze*, No. 5, 4 Mayıs 1911, p. 5.

All the improvements in homeland Caucasia were followed closely and their news were announced from the journal. Trying hard to unbreak ties between Caucasia and Diaspora Circassians and to unforget those places, the *Gûâze* journal writers published news from Caucasia on many different subjects.

In addition to that, the relations with Russia were maintained and political and economic news from there were announced to readers. In some of the articles, Russia and Ottoman Empire were compared to each other, and it was commented that the state of Circassians, living under rule of “cruel” Russia, was better than those in Ottoman Empire.

In almost all issues, articles concerning Circassian mythology and history were published. In this way, it was possible to raise awareness among Circassians and the Circassian Union and Support Association, aimed to create a nation with common future, was able to take a step towards that end through forming historical consciousness.

Also, the issues related to entire Ottoman society were given place in the journal even if they were in small numbers. The *Gûâze* journal dealt with social problems, politics and economy. The articles on modernization and civilization problems faced by Ottoman Empire were published. In these articles, it was emphasized that constitutionalism and the rights and freedoms brought together should be protected carefully; it was requested that the value of this period should be appreciated through referring to autocracy period.

In the *Gûâze* journal, articles, under the title of *Politics*, were also published. When we look at these in general, we see that they included issues concerning whole nations living under Ottoman rule. The articles titled as “*Let us Wake up and be Patriotic,*” “*Let us not compete with each other*”, “*Let us Economize: Budget*

Deficit,” “*Of Basic Law,*” “*Level of Slavery in Twenty Centuries*” took place under *Politics*.

The *Gûâze* journal did not include a lot of political news except for those from the parliament, but included local and economic news especially from places where Circassians live pervasively. It may partly be because of the fact that the journal was not a daily one. It was emphasized in these articles that the West should be taken as an example but not to be imitated for basic issues like economy, education, administration, justice and health.

Circassian Union and Support Association, being in parallel with Committee of Union and Progress ideologically and politically according to my observations, supported scientific and positivist way of thinking against pragmatism. For Circassian Union and Support Association and its media organ *Gûâze* journal, holding a progressivist and innovative attitude to all affairs, social union and solidarity got ahead of political thinking. Political views and such statements were substituted by efforts for creating a modern society.

Although the Circassian Union and Support Association followed a policy in line with Committee of Union and Progress ideologically and politically, it did not show any attitude against Seraglio in any matters. I guess that they had good relations with both seraglio and the Committee of Union and Progress since they did not want to spire in terms of politics.

Reader Letters

Beside the articles written by famous authors, ordinary reader letters were published in the *Gûâze* journal. I do not have exact information about whether these letters were actually written by the readers or written by the authors of the *Gûâze*

journal under the name of readers. I think that they are important as they reflect the conditions of that period and the point of view of the society.

The letters were usually published under the heading *As is*. I believe that it is striking that this heading was chosen. In my opinion the heading *As is* aimed to emphasize that the letters were published in the journal without being subject to any change. The name and the address of the reader and the date of the letter could be found under the letter. Some letters were published in *Gûâze* journal unnamed.

When we analyze the letters published in *Gûâze* journal in general, we see that most of them were written for complaint. The readers tried to raise their voice by writing about the difficulties they experienced and the problems they encountered to Circassian Union and Support Association.

In addition to complaint letters, letters desperately seeking for help frequently took place in *Gûâze* journal. The members of Circassian Union and Support Association tried to help its readers as much as possible and offered solutions in its replies. The reader letters published in *Gûâze* journal are among the most important proofs that the readers of *Gûâze* journal regarded Circassian Union and Support Association as their mouthpiece.

Letters written for appreciating or criticizing the articles in the journal as well as letters containing complaints or help requests were published in the *Gûâze* journal. Some of the letters written by the readers as a respond to articles congratulated the *Gûâze* journal and the author and some of them were put down on paper for disapproval or criticism.

A telegram written by Yusuf oğlu Osman, titled *to the Presidency of Circassian Union Club* was published on the eighth page of the first issue of the *Gûâze* journal dated 2 April 1911. It was noted that this telegram was sent three times

to Circassian Union and Support Association by a Circassian man from Samsun. In the letter, Yusuf oğlu Osman mentioned that his pregnant wife was put into jail without any reason and called on for help from Circassian Union and Support Association about this issue.

To the Presidency of Circassian Union Club
On Wednesday, the judge and the execution officer put my pregnant wife into jail by force to persecute and hold her captive by executing the verdict reserved. I am ready to proof the arbitrariness. My telegram requesting the release of my wife dated 20 February 326 is repeatedly sent and our freedom to apply the provision of law on the arrogant men is reserved. Yusuf oğlu Osman²³⁵

In the following part of the telegram the answer of the Circassian Union and Support Association was published under the title *Gûâze*. In the answer, it was said that they were going to apply to the court for the sake of humanity.

Gûâze

We presented one copy of your telegram that was sent to us from Samsun three times to great department of religious affairs and ministry of justice because of the requirement of justice and wishing to work in the interests of humanity.²³⁶

A letter titled *to the Minister of Domestic Affairs Halil Bey* was put in the second issue of the *Gûâze* journal. This letter came from Halab. This letter mentioned about the hunger and poverty that the Circassians living in Rika in Halab encountered. The authors of the letter wrote about inhuman behavior they were exposed to and they sought help from Circassian Union and Support Association, as they could not obtain any results from their applications to the government.

²³⁵ “Çerkes Te’âvün Kulübü Riyâsetine

Çahârşanba hâkim-i şer’î ile icrâ me’mûru meknûz i’lâm hükmünü infâz ederek hâmile bulunan zevcemi zulmen esârete almak üzere habis ettiler. Keyfiyeti isbâta hazırım. Mütecâsirlere hakkında hükm-ü kanunun icrâsı hürriyetimizin muhâfazasıyla zevcemin tahliyesi emrinde 20 Şubât sene 326 telgrâfım te’kiden ma’ruzdur.”

“Çerkes Teâvün Kulübü Riyâsetine,” *Gûâze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 8.

²³⁶ “Gûâze Üçüncü def’a olarak Samsun’dan gelen bu telgrâfnâmenizin birer sûretini hakkınızda levâzı- ma’delet ve insâniyetin ibzâl ve icrâsı temenniyyâtıyla meşihat-ı ‘aliyâye ve ‘adliye nezâret-i celilesine ref’ ve takdîm eyledik.”

ibid., p. 8.

Migrants have been trying to prevent harassment and attacking for five years. They applied to province and courts and all of the government offices and especially the ministry of domestic affairs and the parliament and grand vizier Hakkı Paşa his Excellencies and forceful orders were written but all of these efforts of the migrants are in vain because of violent people and the authorities in the province who support them. A letter consisting of four paragraphs and a telegram was written to Halab province from the ministry of domestic affairs about this issue. Nothing was gained. Moreover in this period, the leader of the migrants Tâlûstân Bey was helpless and had to yield the products of the land that he bought from an auction! The helpless migrants who has been devoid of agricultural activities for five years has used all of the money they brought from their hometowns for living to look after people whom they are responsible. Today they are in need of a slice of bread and they are very poor and miserable. Because of this, today, they are exposed to destruction and this is the most important part of the issue. Although the events are prohibited, today they are too weak to provide their living; they sent someone called Arslan Bey to tell this situation to the threshold of the sultanate, owner of the orders. As they hope that they can request from the sultan his Excellency by telling their situation to be saved from absolute destruction, they have attempted in this manner this time.²³⁷

At the end of the letter, a meaningful respond was given not only to the authors of the letter but also to all of the readers. Depending on what was written in the letter, it was said that coming to the Ottoman Empire was not migration but a loss.

Gûâze

The reality that this two men defined in their letters above is one of the results of activities that proves that the migration of the Circassian is nothing but a loss. And we are leaving the rescue of

²³⁷ “Muhâcirîn işte o târihten şimdiye kadar ki tamam 5 senedir- hiç ardı arası kesilmeyen bu tecâvüzât ve ta’aruzâtın men’î için ibzâl-i mesâ’î ve ikdâmattan geri durmadı. Kaza kaymakamlarından bedâ ile vilâyete ve mahkemelere bütün devâ’ir-i resmîye-i hükûmete ve bilâhare burada dâhiliye nezâretine ve meclis-i meb’ûsâna ve sadrâ’azam Hakkı Paşa hazretlerine mürâca’at etti ve buradan şedîd-ül mal emr nâmeler dahî yazıldı fakat mütegalibe ile onları istishâb eden vilâyetteki müteffizân; muhâcirînin bütün teşebbüsâtını neticesiz bıraktı. Bu husûsa dâir dâiliye nezâretinden Halep vilâyetine dört kıt’a muharrerât ile bir de telgrâfnâme yazıldı. Hiçbir semeresi görülmedi. Hatta bu sürede re’is-i muhâcirîn Tâlûstân Bey naçar kalarak müzâyededen parasıyla satın aldığı arâzî mahsûlünü de o mütegalibe ihrâk ettirdiler!

Beş seneden beri marûm-u zirâ’at olan biçâre muhâcirîn sermâye-i hayat ve ma’îşet-i ittihâz etmek üzere memleketlerinden getirdikleri nukûdî infâk-ı ıyâl için sarf iderek bitirdiler. Bugün nan pâreye muhtâç sefil ve perîşân kaldılar. Bugün bu yüzden hepsi ma’rûz-u helâk bulunuyorlar işin en ziyâde câlib-i ehemmiyet ciheti burasıdır. Tecâcüzât-ı vâkı’a şimdi men’ olunmuş olsa bile bunlar bugünün nafakasını tedârikten âcizdirler bu hâl’ atebe-i şevkete evliyâ-ı umura bi’l-hassa merci’yet hasebîyle zat-ı sâmililerine ‘arz etmek için Arslan Bey namında birisini gönderdiler. Zat-ı hazret pâdişâhiye ve bütün mukâmât-ı ‘âliyye esmâ’-ı hal iderek bu sûretle içinde buldukları helâk-ı muhakkaktan isthlâs-ı nefis idebileceklerini ümîd ettiklerinden bu def’ada bu vech ile teşebbüsâtta bulundular.”

“Dahiliye Nazırı Halil Bey Hazretlerine,” *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 2

those hopeless people from misery and helplessness to the justice and humanity of the government.²³⁸

Another letter similar to those took place in the third issue of *Gûâze* journal issued on 17 April 1911. This letter was written by Hacı Numanzade Süfyan, who was one of the residents of village Hamidiye in Beyşehir in Konya, on 29 March 1327 and it was published under the heading *As is: To the Directorate of Gûâze Journal*. It was noted in the first paragraph of the letter that it was written to show one more time that migration from Caucasia to the Ottoman Empire was a loss.

Hacı Numanzade Süfyan began his letter by saying that they migrated to Ottoman Empire from Caucasia in 1327 because of regional concerns and they were made to reside in Beyşehir, one of the towns in Konya. In the following parts of the letter he said that they experienced lots of health problems in Beyşehir, which they were totally unfamiliar, and therefore they lost one third of their population in a short time in Beyşehir, where their population at the beginning was one hundred and forty four families.²³⁹ Noting that they applied to the government but could not get any results, Hacı Numanzade Süfyan added that the doctor who visited their village prepared a report stating that the air and water in the village were not suitable for living.²⁴⁰

Hacı Numanzade Süfyan wrote that they applied again, believing that their rights would certainly be given and the justice and the laws would not allow them to suffer in the Ottoman Empire, which is a country of independency and constitutional monarchy. However, he explained that they again could not obtain any results. At the

---

²³⁸ “Gûâze Çerkes hicretinin hezimetinden başka bir şey olmadığını isbât eden netâyiç-i fa’aliyeden biri de işte bu iki zâtın yukarı ki mektupları ile tasvîr eyledikleri hakîkattır. Ve artık bu biçârelerin uğradıkları sefâlet felâket-i ye’s-i âverden kurtarılmasını hususunu hükümetin nazargâh-ı ma’delet ve insâniyetine bırakıyoruz.”
ibid., p. 2.

²³⁹ “Aynen: Guaze Gazetesi Müdüriyet-i Aliyesine,” *Gûâze*, No. 3, 17 Nisan 1911, p. 8.

²⁴⁰ *ibid.*, p. 8.

end of the letter, Hacı Numanzade Süfyan noted that five hundred people died because of the air and water and others were trying to survive in the village of Hamidiye and he requested that Circassian Union and Support Association hear their cries and concern with them.²⁴¹

At the end of the letter the respond of the *Gûâze* journal was published under the heading *Gûâze*. It was noted in the answer that the letter was published exactly without any change and they announced that they would do their best to draw the attention of the Minister of Domestic Affairs:

We are publishing the letter that was sent to our journal without any changes. We will not exaggerate this letter which shows miserable and wretched conditions. And without doubt, their misery must not be something wished and needed according to the government. Because it is sufficient for us to attract the attention of the great ministry of domestic affairs.²⁴²

In addition to complaint letters and letters seeking for help, readers sent letters in the form of articles. Those letters sometimes were written to respond to an article published in *Gûâze* journal and sometimes to give opinion in a particular subject and offer solutions. The letter titled *As is: How to Establish a School* published in the twentieth issue of *Gûâze* journal was written by a reader, Vardeyko Nuri, mentioned about the education system and offered solutions in this respect.

This letter narrated by Vardeyko Nuri on 3 Eylül 1327 was longer than other letters. Writing it in the form of an article, Vardeyko Nuri, expressed his opinions about how the education system in the Ottoman Empire should be while showing examples from schools established in Caucasia.

---

²⁴¹ *Ibid.*, p. 8.

²⁴² “Gûâze: Gazetemize vürûd eden bu mektûbu ‘aynen derç ediyoruz. Sefâlet ve perişâniyet ahvâli musavver olan bu mektûba fazla mütâla’a ‘ilâve edecek değiliz. Ve şüphesiz ki hükümetçe onların mahv ve perişâniyeleri matlûb ve mültezem değildir. Çünkü: dâhiliye nezâret celîlesinin ehemmiyetle nazar-ı dikkatine celb etmek ile iktifâ ediyoruz.”
ibid., p. 8

Vardeyko Nuri wrote that Circassians had given less importance to education compared to other publics but this began to change and added that:

It means that Circassians, from now on, are starting a new life, society life, political life. Henceforth, Adiges will have a place and existence in the society and they will be integrated with civilized and advanced nations.²⁴³

Claiming that a Circassian child who is educated in a language other than his mother tongue does not understand what he reads or writes and receives education depending on memorization, Vardeyko Nuri emphasized that this kind of education were not beneficial for the Circassian children. He noted that, the language of the education is Circassian language in the schools established in Caucasia and the Circassian children in the Ottoman Empire should receive education in their mother tongue.

Especially, we, the Adige living in the villages, do not send our children to primary or secondary schools. What can a child who is receiving his first education learn from a book written in a language which is unfamiliar to him. To what extend can that child benefit from it. In the existing education system, the difficulties the young and innocent minds encounter are in vain. Poor child, his mind will be confused because of something he does not know or understand.²⁴⁴

Vardeyko Nuri also mentioned about the school that Circassian Union and Support Association was planning to open. He noted that this school would not be beneficial for the Circassian children in the provinces and would be insufficient.

Vardeyko Nuri ended his letter in the following way:

---

²⁴³ “Zirâ Çerkesler işte bu dakikadan i‘tibîren başka bir hayata, hayat-ı medeniye, hayat-ı siyâsiye giriyorlar demektir. Ba‘demâ ‘âlem-i medeniyete Adigelerinde bir mevki‘leri, bir mevcûdiyeleri olacak, medeni ve müterekki akvam ile bev olabileceklerdir.”

“Aynen: Mekteb Nasıl Yapalım?,” *Gûâze*, No. 20, 28 Eylül 1911, p. 6.

²⁴⁴ “Ekseriyetle köy ‘âleminde köy hayatında yaşayan biz Adigeler evlâdlarımızı tâlî ve ‘âlî derecesindeki mekâtibe göndermiyoruz. İbtidâ‘î tahsîlini göreb bir çocuk aşînâ olmadığı bir lisân olan bir kitâptan ne öğrenebilir. O çocuğun istifâdesi ne kadar olabilir. Hâl-i hazırda usûl-ü tedris ile körpe, ma‘sum dimâğlar çektiği zahmetler hep beyhûdedir. Zavallı çocuk, bilmediği, anlamadığı bir şey için beyni sulanır.”
ibid., p. 7.

Consequently, let us give the issue the importance it deserves. Let us practicing and establishing our language in our schools that are our lives and souls.²⁴⁵

Moreover, *Gûâze* journal readers sent lots of letters in relation to Circassian Alphabet study. The readers who followed the alphabet study closely expressed their opinion.

These letters written by *Gûâze* journal readers for various reasons and objects provide us general information about *Gûâze* journal readers. Considering the complaint letters and letters seeking for help, I think that the readers regarded Circassian Union and Support Association as a guide and expected them to behave as their mouthpiece. In my opinion readers who sent criticism letters to some of the articles in *Gûâze* journal followed *Gûâze* journal very closely. The readers, who could easily write their opinions and criticisms in every subject, did not have difficulty to find a place in *Gûâze* journal. I think, when we take into account the conditions of that period, it was an important success to reflect the readers with such reliability.

Advertisements and Announcements

When we analyze the *Gûâze* journal, we see that it has a very vivid structure in terms of advertisements. There were usually the same advertisements in the journal and the texts were hardly changed. The advertisements were offered to the reader at the last page, the eighth page. The advertisements on the first seventh issues were not collected under different headings but directly followed the articles. As of the seventh issue, the advertisements were published under the heading *Advertisements*.

---

²⁴⁵ “Binâen ‘aleyh işe ‘â’id olduğu ehemmiyeti verelim. Canımız, hayatımız demek olan mekteblerimizin, lisânımızın ta‘mîm ve te‘sisine tetâban olalım.”
ibid., p. 8.

When we look at the contents of the advertisements we see introductions of books and plays. The books and plays that were advertised were narrated by Circassian authors. When we consider the advertisements in this respect, we can say that *Gûâze* allowed this kind of advertisements not because of an artistic point of view but because of the importance it gave to the works of art belonging to Circassian society.

The advertisements were published in the second issue for the first time. These were the introductions of a book called *Venus of Sorrow* written by Hayriye Melek Hunç Hanım and a book called *the Tribes of Siyer* by Düzceli Yusuf Suad (Neguç). Information was given about the authors and the contents of the books and the readers were informed about the price and how to get the books.

Venus of Sorrow

The author: Hayriye Melek Hunç

Here, a fine book written in a delicate style and with affectionate feelings! It will take your mind away with a complimenting flow and put your soul exclusive flowers of a pure and fine womanhood and it is a mirror of the distinguished literary personality of its author whose short stories give big hopes.

The place of distribution: Türkiya library on Bab-ı Ali street and it can be found in other bookstores. Its price is 3 *kurus* and it is 4 *kurus* in provinces.²⁴⁶

The tribes of the Siyer

The author: a drafter of the Directorate of Religious Issues and a student in law faculty:

Düzceli Yusuf Su'âd

The great Siyer is a very valuable and important book, which is about the Prophet his Excellency and consists of six volumes. A detailed siyer in Turkish is now being distributed; it is a book that people from every part of the society who want to understand and learn a lesson from the great reality will read. We recommend it to teachers in schools and medreses, to Sufis and every kind of people

---

²⁴⁶ "Zühre-i Elem

Muharriresi: Hayriye Melek Hünç

İşte size mu'tenâ bir uslûb rakîk ve neziye bir hisle yazılmış latîf bir eser! Öyle bir eser ki bir ceryân-ı nevâziş-gârla fikrinizi sürükler, götürür, ruhunuza saf ve ince bir kadınlığın müstesnâ çiçeklerini serper ve şimdiye kadar yazdığı küçük hikâyelerle büyük ümidler tevellid iden muharriresinin güzide şahsiyat-ı edebiyesine bir mirâttır.

Mahal-i tevzi'î: Bab-ı 'âlî caddesinde Türkiyâ kitâbhânesidir, sâ'ir kitâbçılarda da bulunur. Fiyâtı 3,5 taşraya 4 kuruştur.

"Zühre-i Elem," *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 8.

in the world. Conditions for buying: one volume consists of thirty two forms, a form including 80 pages are regarded as one fascicle and it is sold for 2 *kurus* and a new set that is a fascicle of 80 pages will be published in every fifteen days. Subscription for the first volume is 12 *kurus* for İstanbul and 15 *kurus* for the provinces. Those who wish to buy a set should send 3 *kurus* for each set. Distribution place: on the Bab-ı Ali street (new ottoman publishing house library).²⁴⁷

In addition to those announcements a new announcement took place in the sixth issue of the *Gûâze* journal. This advertisement was about the play called *Climates* written by one of the leading authors of the *Gûâze* journal, Şahap Rıza. We see the detailed version of this advertisement consisting of a single sentence in the following issues of the *Gûâze* journal.

The play by Şahap Rıza was published. It is sold for 100 *kurus* in the bookstores in Bib-i âlî.²⁴⁸

The parts devoted to the advertisements began to be published under the heading *Advertisements* as of the seventh issue. The advertisement texts were rarely changed and sometimes texts containing detailed information took place in the *Gûâze* journal. For instance, the advertisement called *Tribes of Siyer* published in the seventh issue was changed and details about the content of the book were added.²⁴⁹

We see different announcements in the fifteenth issue of the *Gûâze* journal.

First of them was published under *Theatre*. It was about the play by Alî Rızâ Efendi:

---

²⁴⁷ “Akvem-üs Siyer

Mü’ellefi: Meşîhat-ı ‘alyâ kalemi müsevvidlerinden ve mekteb-i hukuk talebesinden: Düzceli Yusuf Su’âd

Siyer-i Seniyye-yi Cenâb risâlet-penâhîye dâ’ir ve altı cildi hâvî gâyet mühim bir eser-i kıymetdârdır. Türkçe böyle mafsâl bir siyer ancak şimdi intişâr ediyor hakayık-ı ‘âliyeyi idrâk ve temâşâ merâkında bulunan her sınıf insânların okuyacakları bir kitâbdır. Mekâtib ve medâresedeki müte‘allîmîn efendilere, meşâîc ve mutasavvifîn kirâma, ve ‘azalara, dünyâda her sınıf insânlara tavsiye ederiz. Şerâ’it-i iştirâye gelince: bir cildi otuz iki forma teşkil etmiş olmakla seksen sahîfelik 5 forması bir cüz i’tibâr edilmiş ve 2 kuruş fiyâ’tıyla neşr olunmuştur ve her on beş günde bir takım ya’nî 80 sahîfelik bir cüz neşr edilecektir. Birinci cildin abonesi İstânbül için 12 taşra için 15 kuruştur. Takım almak isteyenler beher takım için 3 kuruş göndermelidirler. Mahal-i tevzi’î: Bab-ı ‘âlî caddesinde (Yeni ‘osmanlı matba‘a ve kitâbhânesi)dir.”

“Akvem-üs Siyer,” *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 8.

²⁴⁸ “Şahap Rızâ Bay’in İklîmâ tiyâtrosu intişâr etmiştir. Bîb-ı ‘âlî kitâphanelerinde 100 paraya satılmaktadır.”

“İklîmâ,” *Gûâze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 8.

²⁴⁹ “Akvem-üs Siyer,” *Gûâze*, No. 7, 18 Mayıs 1911, p. 8

The play called (Leyla and Mecnûn) will be played for the first time in the theatre building which was built in New Garden, Alî Baba meadow on the seventh day of July, Friday at half past seven.²⁵⁰

The title of the second announcement is *Cabaret Songs*. This announcement is consisted of a single sentence and information about who will perform the songs was given in the announcement.

The third announcement in the fifteenth issue is about the Circassian Union and Support Association. The announcement informed that production upon orders was carried out in trousseau and fabrics rooms in the center of the Circassian Union and Support Association in Beyoğlu and “timely delivery” was emphasized in the details part. In the following part of the announcement, news about a new fabrics factory is given.

Beautiful fabrics for halls and ornaments for trousseau rooms are made with ease upon request at our management building opposite to Sultânî School in Beyoğlu.

The orders will be met properly as they are requested. As we are going to open a fabrics factory in Boğaziçi soon, if those who need furnishings such as fabrics or ornaments give their order via our management building will certainly be content with and benefit from our activities.²⁵¹

We see a different advertisement in the twenty eighth issue of the *Gûâze* journal. The advertisement informed that the first volume of the article series called *the History of Caucasia* written by Met İzzet Paşa in almost every issue of the journal were offered

---

²⁵⁰ “Yeni Bâğçede ‘Alî Baba çayırında mücededen inşâ ettirmiş olduğum tiyâtroda Temmuzun yedinci Cum‘a günü sa‘at yedi buçukta birinci def‘a olarak (Leylâ ile Mecnûn) nam oyun başperde.”

“İlânât,” *Gûâze*, No. 15, 6 Temmuz 1911, p. 8

²⁵¹ “Beyoğlunda Sultânî mektebi karşısında (200) numaralı idâre hânemizde mükemmel salon-u mefrûşâtla cihâz odaları tezyînâtı teshîlât-ı irâ‘esi sûretiyle sipâriş üzerine i‘mâl olunur.

Vukû‘ bulacak sipârişler matlûba muvâfik olarak muntazaman îfâ olunur. Yakında Boğaziçinde cism-i bir mefrûşât inşâât fâbricasını küşâd etmek üzere olduğundan bu gibi mefrûşât ve tezyînât gibi her nevî‘ eşyâya ihtiyâcı olanların doğruca idârehânemize mürâca‘atla sipârişlerini verdikleri hâlde mu‘âmelemizin istikâmetinden memnûn ve müstefid olacakları sûret-i kat‘iyyede ‘arz olunur.”

“İlânât,” *Gûâze*, No. 15, 6 Temmuz 1911, p. 8.

for sale. The details about the content of the book were mentioned in the advertisement.²⁵²

Apart from *Tribes of Siyer*, *Venus of Sorrow* and *Climates*, another different advertisement that I rarely encounter in the *Gûâze* journal was published on the thirty-third issue. This advertisement mentioned that Hafız Süleyman Zühdü Bey, who was graduated from law studies, handled every kind of cases and accepted to act as an attorney and the Circassian Club in Cemberlitas was shown as the center. Afterwards, the book *the Crimean History* was advertised and it was declared that it was available for those wishing to buy it in Caucasian library located opposite to Beyazıd Financial Ministry.

On the thirty-seventh issue, there was an advertisement informing that the *Circassian Alphabet* was finally published. In this advertisement, it was told that the Adige Alphabet was formed via developing and reforming the Kuban Alphabet and this alphabet was needed to facilitate to read and write in Circassian Alphabet. The advertisement ended by saying that the price of the alphabet was 3 *kurus* and it was available in Circassian Club as well as the new Ottoman Library in Bab-ı Ali.²⁵³

As I have mentioned, the advertisements in the *Gûâze* journal were not different in content. Apart from *Tribes of Siyer*, *Venus of Sorrow* and *Climates*, which were published under the heading *Advertisements*, few different advertisements took place on the pages of *the Gûâze* journal. The advertisement types that we see almost in every journal or magazine were not found in the *Gûâze* journal. The subject of the advertisements were either concerning the Circassians or containing a Circassian person. Moreover it is not surprising that those who were not “Circassian” did not

---

²⁵² “İlânât,” *Gûâze*, No. 28, 11 Ocak 1912, p. 8.

²⁵³ “İlânât,” *Gûâze*, No. 37, 16 Mayıs 1912, p. 8.

place advertisements on the *Gûâze* journal, which determined the Circassian society as its audience.

There were no illustrated advertisements under the advertisements part, where books narrated by Circassian authors were introduced. I think that the Circassian Union and Support Association may not have earned money from those advertisements because they were about the books written by the leading members of the Circassian Union and Support Association.

The *Gûâze* journal, which was not vivid in respect of advertisements, was very vivid in terms of announcements. Announcements were not collected under a fixed part or a heading but the readers were addressed in different pages in every issue. Sometimes the announcement was about the need for a teacher and sometimes it was about a horse race. There were news from branches of Circassian Union and Support Association established in different regions, and subscribers were informed about the delivery of the journal and other matters. In my opinion, the announcements carry important hints to understand the style, way of thinking and the mission of the Circassian Union and Support Association.

There was the announcement about a horse race organized by Adapazarı branch of Circassian Union and Support Association.

Horse Race

Adapazarı branch of Circassian Union and Support Association is organizing a large horse race. It is said that participants will come from far districts. The race was going to be done before. It was delayed because unfavorable weather conditions prevented it. One of the leaseholders gives hundred Ottoman liras to the proceeds.²⁵⁴

---

²⁵⁴ “At Koşusu: Çerkes Te’âvün Cem’iyeti’nin Adapazarı şu’besi büyük bir at koşusu tertîb etmektedir. Uzak mahallerden de iştirâk edildiği haberi veriliyor. Koşunun daha evvel icrâsı mukarrir idi. Havaların müsâ’idesizliği mâni’ olarak te’hîr edildi. Hasılatına mültezimin biri yüz lirâ ‘Osmânî veriyor imiş.”

“At Yarışı,” *Gûâze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 8.

In the following issues of the *Gûâze* journal, where we frequently see news about races, race bulletins were published and information about horses was given. When we consider the Circassian society in general, “horse” is an indispensable fact. In Circassian history, love and care for horses can be seen as an important part of the daily and social life. It is not surprising that horse races organized by the Circassians were among the announcements in the journal. In my opinion, the *Gûâze* journal aimed to draw attention by using this “sensitiveness” of the Circassians, tried to attract participants from different regions by announcing horse races, which was perhaps the most prominent organization of the Circassian society. I believe that the fact that I have found announcements related to races organized in Adapazarı and Adana in different issues of *Gûâze* verifies my thesis.

On the sixteenth issue of *Gûâze* journal, there is an announcement called *Seeking for a Teacher*. When I first read the title I did not think that it was interesting, but I later realized that it was very important.

Seeking for a Teacher

We are seeking for a teacher for a Circassian primary school in Ceyhan in Adana. The monthly salary is 400 kurus. Requirements are speaking Circassian language, being decent and having a certificate. Those who are wishing to apply shall give their address to the Circassian Club.²⁵⁵

It was declared that teachers who knew Circassian language and who were morally decent and who had a teaching certificate were sought. The salary of the teacher was added to the announcement and it was fixed as 400 *kurus*. At the end of the letter it was added that those wishing to apply should contact the Circassian Club.

---

²⁵⁵ “Adana’nın Cihân kazasında şehri dört yüz kuruş ma’âşlı ibtidâ’i bir Çerkes mektebi için muallim arıyor. Çerkesce bilmek ahlak hissine sahibi olmak ehliyetnâmesi bulunmak lazımdır. Talib olanın adresini Çerkes Kulübüne bildirmesi ricâ olunur.”

“Mu’allim Aranıyor,” *Gûâze*, no. 16, 26 Temmuz 1911, p. 8.

We gather from this announcement information about a Circassian school in Ceyhan, a town in Adana. Before then, I did not know the existence of that school. Thanks to this small and possibly ignorable announcement consisting of four lines, I am happy to reach information that was hidden in history. In spite of my research into written and oral sources, unfortunately, I have not been able to find any information about this school.

In the fourth issue of the *Gûâze* journal pleasure from and congratulations for the publication of *Woman* magazine was expressed.

Congratulations: Woman
Literary Booklet and its Society
The first issue of this beautiful and valuable magazine, which gives enlightening hopes for excellence and refinement of the future, has been published. We congratulate the advancement of our valuable friend and wish continuous success and we suggest all of our readers make comments.²⁵⁶

I think that the existence of such announcement is meaningful. When we look at the policy of Circassian Union and Support Association about women, we see that its structure promoted activities that exalt the role of the women in society. In my opinion the fact that the Circassian Union and Support Association, which later would contribute to the establishment of Circassian Women's Support Association and to the operation of its publication body *Diyâne*(1920), placed this announcement is important in showing its sincerity and consistency in its policies.

In some of the announcements published in the *Gûâze* journal, subscribers were addressed. For instance in the seventh issue, Çarşambalı Hüseyin Efendi was

---

²⁵⁶“ Tebrik: Kadın

Risâle-i Edebiyye ve İctimâ'îyyesi

Nefâset ve zerâfet-i âtî için münevver ümidler ihsâs edeb bu nefis ve kıymettâr mecmû'anın birinci nüshâsı intişâr etmiştir.

Refik-i muhteremimizin kudumunu tebrik ve devâmı muvaffakiyâtını temenni eyler, ve bütün kârî' ve kârî'lerimize mütâla'asını tavsiye eyleriz.”

“Tebrik: Kadın,” *Gûâze*, No. 4, 27 Nisan 1911, p. 8.

addressed and it was declared that *Gûâze* journal was being sent regularly.²⁵⁷ In the twenty-third issue subscribers were addressed under the heading “*Request from our Precious Subscribers*” on the first page and sent gratitude for their attention.

Open correspondence

To Osman bey from Adapazarı residents.

We thank you for your attention and compliment for our journal.

To Hacı Ali Efendi from Ereğli, Konya:

We received the subscription fee. We thank you for your effort and compliment and we extend our gratitude.²⁵⁸

The most interesting announcements in the *Gûâze* journal were published under the title *Compliments*. In those announcements, famous subscribers from the palace or from the government were made known to public. By this way, the subscriber was honored and the number of the subscribers increased.

Compliments

Noble and powerful prince, his Excellency, Ahmed Nureddin Efendi, honored Circassian club and were so kind to subscribe to our journal and complimented to us last Saturday.²⁵⁹

In addition to this, a list of donators and the amount of the donation they made for a school to be established and for the needs of the Circassian Union and Support Association was put on the pages of *Gûâze* journal. The first list was on the second page of the journal. After that issue this kind of lists were frequently offered to the reader.

Although some of the names of the people who helped to the school opened by Circassian Union and Support Association were announced in *Tanîn* journal before, this time our journal has been successful enough to publish and we think that to respond them, who

---

²⁵⁷ “Teşekkür,” *Gûâze*, No. 7, 18 Mayıs 1911, p. 8.

²⁵⁸ “Açık Muhâbere: Adapazarı eşrâfından ‘Osmân Bey’e: Guaze hakkındaki tevcih ve iltifâtınıza teşekkür ederiz. Konya Ereğlisi’nde eşrâfından Hacı ‘Ali efendiye:

Abone bedelini aldık. Vâki‘ olan gayret ve iltifâtınıza teşekkürle beyân-ı memnûniyet ederiz.”

“Açık Muhâbere,” *Gûâze*, No. 19, 8 Eylül 1911, p. 8

²⁵⁹ “İltifât: Şahzâde devletlû necâbetlû Ahmed Nûreddin Efendi hazretleri, geçen ki cum‘aertesi günü Çerkes kulübünü bi’t teşrif gazetemize abone olmak lütfuyla ibzâl-i iltifât buyurmuşlardır.”

“Teşekkür,” *Gûâze*, No. 12, 22 Temmuz 1911, p. 3

came to our journal in groups and showed their honor and bravery, with gratefulness and glory is our duty.

KURUŞ

6000 by honorable and beautiful Cananyan Hanımefendi Excellency from the harem of ex-vizier the late İsmet Paşa
5400 by honorable mother of vizier Excellency
3240 by Princess Fatma Hanımefendi Excellency
3240 by Prince Abbas Paşa Excellency
1620 by the wife of the late Ferik Kazım Paşa
1000 by powerful Marshal Mahmud Zeki Paşa
800 by powerful honorable Münire Sultan Hanımefendi Excellency
600 by little sister of exvizier the deceased İsmet Paşa, Princess Fa'ika Hanımefendi Excellency
590 by the ex-mayor of Halep, Kazım Bey Excellency
540 by esteemed member of the parliament Mehmed Sıdkı Bey Excellency
540 by the sister of the deceased Mahmud Sırrı Paşa
540 by third chamberlain of the his majesty the sultan İbrahim Bey
400 by honorable Naibe Sultan Hanımefendi Excellency
360 by Nevcivân Hanımefendi Excellency from Üsküdar
330 by retired general Süleyman Paşa Excellency from Üsküdar
220 by the commander of the first squadron brigadier Sa'id Paşa Excellency
110 by navy brigadier Rüstem Paşa
220 by the brother of the late Ghazi Osman Paşa, brigadier Neşet Paşa Excellency²⁶⁰

In some of the issues of the *Gûâze* journal, there were small articles called *Domestic news* and *News from Abroad*. In these sections, news from the Ottoman Empire were written and sometimes interesting news and sometimes ordinary news were offered to the reader. Under *Domestic News* government related news as well as social events was made known to the reader. The changes in the cabinet, resignations, murders and opening announcements were among the headings.

Under *News from Abroad* news related to different countries and cultures were given.

Precious power – the Sultan his royal highness will depart from the Palace on sixteenth of May, Monday and upon that the precious

---

²⁶⁰ *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 8.

power, the Sultan, honored the parliament by extending it to the fourteenth of May and granting it vacation on the said day.

The lavish meal of the Sultan – last Sunday the Sultan his royal highness gave the first lavish meal to some of the people among ministers and to senators and members of the parliament selected from alphabetic list until the letter (S) in ceremony place in Yıldız. And this Sunday the second lavish meal was given to senators and members of the parliament and ministers in the said place.

The resignation of the Finance Minister – the resignation of finance minister Cavid Bey has been realized. The reason for the resignation is related to Colonel Sadık Bey. The resignations of foreign affairs and education ministers and Sheikh ul-Islam are being realized too. Çakırcalı- After the winter ended, Çakırcalı has left normal ways and become a bandit and begun his murders. He killed the mukhtar of Gireli village, his wife and his son and wounded his daughter in law and even set fire to his house.

Kadis of Crete- the kadis who were appointed to the cities and towns in Crete by the department of religious affairs will go to their working places soon.

The Cabinet – it was decided that the cabinet of Hakkı Paşa will remain in their positions until the end of assembly period.

However some of the ministers will be changed. Appointment of Nâ'il Bey from the senate members instead of Cavid Bey has been reached to the precious power.

Nobody has been appointed to Ministry of Education, Public Works and Post and Telegram.

It is thought that Abdu'r-rahmân Şeref Bey from the senators will be appointed to Ministry of Education.

News from Abroad

A society in Korea – A new hostile society against Japan has been formed in Korea.

General Peace Congress – official opening of the third General Peace Congress was realized in Baltimore in America on the fourth day of European May. The government leader monsieur Tafeng said in his speech that he gave with this opportunity “America does not want to extend land. As we know well the tragedy of war, we do not want war.”

Advance in the Chinese – the Chinese have changed a lot in the recent years. Great advance has been made for independence and legality. They are getting rid of opium addiction, this harmful habit that prevents every kind of advancement in minds.

We see that the Chinese now have a great desire for military profession. Yunnan Province has gained a great military power in a short time. While the clothing style of the Chinese soldiers were not resemble to military style in the past, now the soldiers wear coats and trousers peculiar to military profession and this is striking. Old Chinese soldiers used to carry a red umbrella. Now they carry mouser rifle on their shoulders all the time. Education has shown progress and primary schools are being opened in most of the

provinces. The chairs and tables, which were not used in the past, deserve attention and appreciation. Instead of their extremely long and detailed alphabet consisting of approximately ten or fifteen thousand letters, finely published brief alphabets are read. In respect of industry, they have shown progress and while they tried for weeks even years to produce something now they bring devices and machines from Europe. Maybe China deserves being called new China. We hope that they will rise to the level of civilized nations with their desire and efforts.²⁶¹

Death and appointment announcements also took place in the *Gûâze* journal.

Information about people who were promoted or who moved to other towns in other ways because of their profession were made known to the Circassian society and the aim of this practice was protection and continuance of the communication via providing updated information.

In addition, death and funeral news were published in the journal. Although death news were published in *Gûâze*, engagement or wedding news were not announced. I think this fact may be interesting.

Gûâze journal showed by its advertisements and announcements that it was different from the other journals. In my opinion, the content of the advertisements and announcements in the *Gûâze* journal supports my thesis that “its audience consists only of the Circassian people.”

The Audience And The Messages Of *Gûâze* Journal

When we look at fifty-eight issues of *Gûâze* journal, we see that it chose its audience only the “Circassians.” More than seventy percent of the articles contain subjects only concerning the Circassians. The *Gûâze* journal, which did not have the aim to address

---

²⁶¹ “Havadis-i Dahiliye – Havadis-i Hariciye,” *Gûâze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 8.

all of the groups in the Ottoman Empire, wanted to be the voice of the Circassians and published articles to this effect.

I have stated on the previous pages that *Gûâze* means guide. When we analyze *Gûâze* journal thoroughly, one of the striking basic points is that Circassian Union and Support Association behaved suitable to the name “*Gûâze* .” To see that Circassian Union and Support Association behaved in this way in every issue of the journal, the name of which was chosen consciously, I believe, is an important example in respect of the commitment of Circassian Union and Support Association to its mission.

We can explain the sensitivity of the *Gûâze* journal about the subjects related to Circassian society with different roles it had in different issues. In some articles an attitude of a leader that went in front of the society was reflected to the columns and sometimes it expressed itself by ordinary attitudes and integrated into the general way of thinking of the society. It gave lessons and it became a listener and turned into a mirror of the readers. The *Gûâze* journal, which usually tranquilized and made the Circassian society feel comfortable, also did not avoid from being provocative to mobilize the Circassian society when needed.

Circassian Union and Support Association, whose desire was “to create a Circassian society whose past and future is common,” followed this policy in the *Gûâze* journal. Almost in every issue of the *Gûâze* journal, a historical article was put and creating a common historical consciousness in Circassian society was aimed. Emphasizing consistently that every tradition and social class that may create distinction between Circassians should be abandoned, the *Gûâze* journal aimed to make the Circassian society behave in unity and together.

Circassian Union and Support Association, whose object was to form educated generations dedicated to the Circassian culture, continued its efforts to this effect through the *Gûâze* journal. Lots of articles criticizing the education system and suggesting how it should be were published in the *Gûâze* journal. They believed that the society should be conscious in this subject and therefore they made calls to every segment of the society. They sought help from the public in order to build schools in villages and they promoted the society to send their children to school without making distinction between girls and boys.

After the Circassian language alphabet study, a lot of articles in Circassian language took place in the *Gûâze* journal. Especially, as from the twentieth issue, the number of articles written in Circassian language increased; two or three pages in almost every issue were reserved to the Circassian language alphabet studies and to articles written in that alphabet. I believe that non-existence of translations of the articles written in Circassian language to Ottoman Turkish shows that the journal chose only the Circassians as its audience.

When we look at the articles, we see that social and societal subjects were found more frequently than political issues. The articles dealing with issues and problems concerning the Circassian society were published in the *Gûâze* journal for the most part. Generally articles were written by using definitions a lot and in a complicated style and sarcastic articles were avoided. Only the article called *Migration Defeat* attracts attention by its sarcasm.

Circassian Union and Support Association applied “middle way” policy in *Gûâze* journal and rarely mentioned about political issues. It only published articles concerning the whole of the Ottoman Empire.

The *Gûâze* journal was a successful means for Circassian Union and Support Association to expand its mission to larger groups. When we look at the audience and messages given to the *Gûâze* journal, we see how effective Circassian Union and Support Association was in this policy.

Gûâze journal, which was avant-garde in its period, enlightened the Circassian society with its progressive ideas and succeeded in being a “guide” for the Circassian society between the years 1911–1914, when it was in circulation.

CHAPTER IV

CIRCASSIAN WOMEN'S SUPPORT ASSOCIATION

The Establishment of the Circassian Women's Support Association

It was not only men who benefited from the political and social liberties that came along with the declaration of the Second Constitution on 23 July 1908. Women also started to overcome their oppressed status due to the free atmosphere of the period. The Second Constitution and its libertarian policies enabled women to go out and participate in social life.

Even though it was prohibited to form organizations based on “ethnicity and sex” by the Act of Social Organizations, it could not be implemented. Organizations by muslims, minorities and their women were established. The first social contact women made was through these organizations.

Women's organizations were mostly cultural and charitable ones while some had political aims. The ones established by Muslim women were charity organizations at first. We can cite *Şefkat-i Nisvân* which was founded in Thessalonika in 1898 as an example.²⁶² The political ones preferred to adopt the ideology of the Committee of Union and Progress instead of their own. Women's Branch of Union and Progress can be given as an example. Cultural organizations

---

²⁶² Other Associations which was established by Ottoman Women; *Osmanlı Kadınları Şefkat Cemiyet-i Hayriyesi* (Selanik,1908), *Hizmet-i Nisvan* (Edirne), *Beyoğlu Rum Cemiyet-i Hayriye-i Nisvaniyesi* (İstanbul), *Topkapı Fukaraperver Cemiyet-i Hayriyesi* (İstanbul), *Kadıköy Fukarasever Hanımlar Cemiyeti* (İstanbul), *Himaye-i Etfal Cemiyeti* (İstanbul), *Asker Ailelerine Yardımcı Hanımlar Cemiyeti* (İstanbul), *Müslüman Kadın Birliği* (İstanbul), *Arbellies-Balarıları Grubu* (İstanbul)

aimed to raise women's consciousness in various areas and to develop women physically and mentally.²⁶³ Society of *Teâlî Nisvân* and the Society of Ottoman Women can be cited as examples.²⁶⁴

Circassian Women's Support Association was one of these as well. It was founded by the support of Çerkes Union and Support Association which was established in 1908. It can even be called the women's branch of this organization. We can verify their link by Dr. Vasfi Gûsar's article. Gûsar stated that the Circassian Women's Support Association was founded by Met Çunatuka İzzet Paşa who was also one of the founders of the Circassian Circassian Women's Support Association in early September 1918 in Beşiktaş Akaretler.²⁶⁵

Mustafa Butbay explained why and how the Circassian Women's Support Association was established in his book "Kafkasya Hatıraları":

After the Society of Şimâl-î Kafkasya²⁶⁶ was disbanded, the members were left without an organization. Women saved us from

---

²⁶³Ottoman Women Associations that was established for cultural aims; *Asri Kadın Cemiyeti* (İstanbul), *Tefeyyüz Cemiyeti* (Selanik), *Musiki Muhibbi Hanımlar Cemiyeti* (İstanbul), *Osmanlı Kadınları Terakkiperver Cemiyeti* (İstanbul), *Osmanlı Kadınlar Cemiyeti* (İstanbul), *Osmanlı İttihâd-ı Nisvân Cemiyeti* (İstanbul), *Teâl-i Nisvân Cemiyeti* (İstanbul), *Kırmızı Beyaz Kulübü* (Selanik)...

²⁶⁴Serpil Çakır. *Osmanlı Kadın Hareketi*, (İstanbul: Metis Yayınları, 1993), p. 43-78.

²⁶⁵Dr. Vasfi Gûsar. "İstanbul Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti," *Kafkasya Kültürel Dergi*, No. 48, 1975, p. 21.

²⁶⁶*Şimâlî Kafkas Cemiyeti* (Northern Caucasia Association) went into action in 1918. The purpose of its establishment was to create a Caucasian Republic in Caucasia and around. It was deemed suitable to establish an Islamic government in Northern Caucasia, which was to be a wall and a hindrance between Russia and Ottoman State later. The most active members of this, founded by financial and moral support of Enver Pasa, were the Senate Member Müşir Fuad Pasha (Thuga), Hüseyin Tosun, Aziz Meker and Mustafa Butbay. Besides Enver Pasha, supported it financially as well. Since it was established under patronage of Committee of Union and Progress, they were very latent about registering new members. When Committee of Union and Progress began to lose its power, North of Caucasia Association also began to lose its effectiveness because of the loss in income source. Some of its leaders went beyond Ottoman State's borders but some of the members were arrested. Although it gave up being a political association and took the name of "Northern Caucasia Immigrants Supporting Association," it was closed by the British anyway. The English soldiers messed up its centre in Beyoğlu and levied all the documents and notebooks. The association was not able to realize its goal.

Mustafa, Butbay. *Caucasia Memories*, (Ankara:Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990), p. 2. M. Aydın Turan. "Osmanlı Dönemi Kuzey Kafkasya Diasporası Tarihinden Şimâlî Kafkas Cemiyeti," *Tarih ve Toplum*, no 172, Nisan 1998, pp. 50-59.

this abysmal state. They established Circassian Women's Support Association.²⁶⁷

In an archival marginal note sent to İstanbul Police Force Headquarters on 15, May 1335 (1919) by the Ministry of Internal Affairs, Legal Department, it is stated that there was no obstacle to establishing the society but they just needed the by-laws of the Circassian Women's Support Association to be stamped.

In this *derkenâr*, the objectives and activities of the society are also given:

Named as "Circassian Women's Support Association," of which centre was established in İstanbul and of which branches are to be opened in necessary districts, was established to help the Circassian people in need and to shelter and educate Circassian children in orphans' houses, schools and industry schools to be built and of which official license has been demanded...²⁶⁸

It is understood by a statement in the society's by-laws that three days later, on 18 May 1919, the society was legally established by the certificate 102 of the Ministry of Internal Affairs.²⁶⁹

The Founders Of The Circassian Women's Support Association

The headquarters of the Circassian Women's Support Association was in İstanbul Akaretler hill, at Circassian Girls' School. It was established by five Çerkes women: Seza Pooh Hanım, Makbule Berzek, Emine Reşit Zalique, Faika Hanım and Hayriye Melek Hunç. They actively worked for Circassian Union and Support Association before.

---

²⁶⁷ "Şimâl-î Kafkasya Cemiyeti dağıldıktan sonra, cemiyetin üyeleri merkezsiz kalmıştı. Kadınlar bizi bu serseri durumdan kurtardılar. Ve bir Cemiyet-i Hayriye tesis ettiler."

Mustafa Butbay. *Kafkasya Hatıraları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990), s. 5.

²⁶⁸ BOA. Dâhiliye Nezareti Tasnifi, DH HMŞ Dosya. 4-1 No. 4-41, 1335.

²⁶⁹ *Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti Nizâmname-i Esâsisi*, (İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası, 1335), p. 7.

It is important to know these five women to understand their period as well as the society they established before talking about their by-laws and activities.

Hayriye Melek Hanım stood out among the five founder women with her interesting life, family connections and ideas quite avant-garde for her period. Information on the other founders was rather scanty, though.

Seza Pooh Hanım, another founder, was the daughter of General Nazmi Paşa. She got a good education and finished Üsküdar American Girls' High School. In the first meeting of the society, Hayriye Melek Hanım was elected president, while Seza Pooh Hanım became the accountant. Even though Seza Pooh Hanım was only in her late twenties, she served as the principal of Circassian Girls' School. Coming from a well-educated, elite family, she performed her duties successfully by leading her school in many areas.

In 1923, after the closing down of the Circassian Women's Support Association and Circassian Girls' School, Seza Pooh Hanım was tried in the İstiklal Court. So, we can say Seza Pooh Hanım is one of the first women to be tried by the İstiklal Court. Seza Pooh Hanım was a successful woman who worked for Çerkes associations all her life, not just for a certain period.

Information on the rest of the founders, Makbule Berzek, Emine Reşit Zaliq and Faika Hanım is limited. Emine Hanım, who was the wife of retired General Reşit Paşa, was talkative and knowledgeable. She was elected secretary of the society at the first meeting. Makbule Hanım was the wife of Member of Parliament Mazhar Müfit Bey. Faika Hanım was the wife of Mısırlı Çerkes İshak Paşa.²⁷⁰

---

²⁷⁰ Dr. Vasfi Güsar. "İstanbul Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti," *Kafkasya Dergisi*, 1975, No. 48. Nisan-Mayıs-Haziran, p. 21.

Hayriye Melek Hunç Hanım, who played the leading role in the association from its inception to its closing down, left us more detailed and striking information for us than the rest.

Hayriye Melek Hunç Hanım, who was the president of the Circassian Women's Support Association, was the daughter of a Vubih family called "Xuinge" during the Great Caucasian Exile of 1864 from Caucasian Soçi district to Anatolia. She was born in Hacı Osman (*Hunca Hable*) village in Manyas. Her father, Kasbolet Bey volunteered for the Çerkes troops in the Ottoman-Russian War of 1877–78 and fought against the Russians in the Balkans.

Hayriye Melek Hanım's birth date is rather complicated. Even though Hayriye Melek Hanım's birth date is given as 1896 in many sources, I estimate it to be much earlier, around 1880s according to my research.²⁷¹ I could get detailed information on Hayriye Melek Hanım and her siblings thanks to an article I got access to with the help of my advisor Yavuz Selim Karakışla.²⁷² This article contained two letters by Hayriye Melek Hanım and her siblings as well as a health report about her. The report was about Hayriye Melek Hanım's attempted suicide on 23 February 1323 (1907) prepared by "Hamid-î Bursa Hastanesi Etibbası." On this report, the doctor wrote about her "she is around 25 years old." So, in 1907 Hayriye Melek Hanım was around 25 which makes her birth date early 1880's, not 1896. It would not be logical for a woman to have been born in 1896 who actively worked for Circassian Women's Support Association and its publication *Gûâze*, founded in 1908.

---

²⁷¹ Sefer E. Berzeg. *Gurbetteki Kafkasya 3*, (Ankara: Şafak Matbası), p. 32.

²⁷² Meral Altındal. "Asi Meşrutiyet Kadınları," *Collection*, No. 4, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001, p. 33.

It is necessary to introduce her family (siblings, aunts, uncles) in order to know Hayriye Melek Hanım better. I got the information on her family by oral history studies done with Özdemir Özbay.²⁷³

Özdemir Bey met Fikret Bey, the locale manager in Keban Dam in 1972 when he worked for the Legal Department of the Dam. They grew close in time. One day, Özdemir Bey went to Fikret Bey's and noticed a familiar face in a portrait. Özdemir Bey asked about him and found out he was Fikret Bey's uncle Ali Sait Akbay Togan Paşa. So, Özdemir Bey realized Fikret Bey was Hayriye Melek Hanım's nephew. Fikret Bey was Naciye Hanım's son. Naciye Hanım was Hayriye Melek Hanım's elder sister. I will tell what other important information Fikret Bey told Özdemir Bey in due time.

According to my sources, Hayriye Melek Hanım had two sisters and a brother. Ali Sait Akbay Togan Paşa, who was a commander in the Yemen Front for a long time for the Ottoman army, was the eldest. Ali Sait Paşa had to make a marriage of convenience by the order of Sultan Abdülhamid II, in order to end the Yemen Uprising and consolidate Ottoman sovereignty in Yemen. He married Yemen Sultan Yahya's daughter which quelled the rebellions in Yemen and the Yemen Sultan swore allegiance to the Ottoman Empire.

Ali Sait Paşa returned to İstanbul with more than forty Abyssinian slaves given as dowry. Not knowing quite what to do with them, Ali Sait Paşa accomodated the slaves in Mürvetler village in Manyas.²⁷⁴

After returning from Yemen, Ali Sait Akbay Togan Paşa was appointed as the 25th Ottoman Army Corps Commander and İstanbul Guard in 1919, during which

---

²⁷³ I have obtained detailed information about Hayriye Melek Hanım and her family through my oral historical study carried out with Özdemir Özbay, who met Hayriye Melek Hanım's nephew.

²⁷⁴ In this way, the black people living today in Mürüvetler Village or its around settled in Ottoman land.

duty he supported the *Kuvâ-yı Milliye*. He tried to stop Caucasian immigrants from joining counter-revolutionary movements in Anatolia in cooperation with some of his distinguished fellow townsmen such as the Commander of the 14th Army Corps Yusuf İzzet Paşa (his brother-in-law), Marshal Fuat Paşa, Marshal Berzeg Zeki Paşa, Big Ahmet Fevzi Paşa, and Karzeg Salih Paşa. He prevented many people in İstanbul from joining the forces of Ahmet Anzavur in Anatolia. He was arrested by the British occupation forces for his support of the Anatolian revolution on 16 March 1920, and was sent into exile in Malta. When he was released in accordance with the London Treaty signed by Bekir Sami Bey on behalf of the Grand National Assembly of Turkey together with his friends Rauf Orbay, Hatko İsmail Canbulat, Mürsel Baku Paşa and went to Ankara to join the Army of the Grand National Assembly of Turkey.

He also served as the Head of Elviye-i Selâse Investigation Board.²⁷⁵ Ali Sait Paşa acted as host to Iranian Shah Rıza Pehlevi who came to Turkey as Atatürk's guest. The Shah gave him a unique pink diamond as a token of his appreciation.²⁷⁶

Ali Sait Akbay Togan Paşa died in 1950. He left the Akbay Togan building in Sıra Selviler and various jewels.²⁷⁷ The Princess bequeathed this inheritance to Darüşşafaka. She gave the family only his uniform, medals and sword.²⁷⁸

Information on Hayriye Melek Hanım's sisters is vague and insufficient. Hayriye Melek Hanım's elder sister was Naciye, her younger sister was Faika Hanım.²⁷⁹ Ressam Naciye Neyyal, in her memoirs "*Mutlakiyet, Meşrutiyet ve*

---

²⁷⁵ E. Sefer Berzeg. *Gurbetteki Kafkasya 3*, (Ankara: Devran Matbaası, 1989), p. 33.

²⁷⁶ Özdemir Özbay. "Aytek Namitok'un Türkiye Yaşamı," *Marje*, Ankara, February 1993, p. 18.

²⁷⁷ For the biography of Ali Sait Akbay Togan Pasha: *Türk İstiklal Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, (Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Yayını, 1972), p. 50.

²⁷⁸ I got these information from Mr. Özdemir Özbay, during our interview.

²⁷⁹ Fatma Rezan Hürmen. *Ressam Naciye Neyyal'in Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*, (İstanbul: Pınar Yayınları, March 2000), p. 216.

Cumhuriyet Hatıraları,” had a section on these three sisters where she told some truths and some exaggerations about them.²⁸⁰

Neyyal told the exile story of Hayriye Melek Hanım and her siblings to Bursa. Her husband Tevfik Bey was the governor of Bursa, when the three sisters were sent to Bursa with promises of Vasıf Paşa with whom they stayed in İstanbul. They stayed in Tevfik Paşa’s manor house for months while in Bursa, when Neyyal Hanım could get to know them and include them in her memoirs.

Hunç sisters were the victims of an informant working for Sultan Abdülhamid II. causing them to lose their jobs and house because of it. Hayriye Melek Hanım worked in Sultan Abdülhamit II’s court as a clerk, while her sister Faika Hanım was in Sultan Reşad’s harem. Meral Altındal’s article titled “*Asi Meşrutiyet Kadınları*” quotes a letter by Hayriye Melek Hanım, where she talked about her sister Faika Hanım as Sultan Reşad’s bride.²⁸¹ Sultan Abdülhamid II suspected as much and sent Hayriye Melek Hanım away from Yıldız Palace.

Neyyal wrote that Faika Hanım was married to Sultan V. Murad’s youngest son Ömer Hilmi Efendi. She explained the reasons of Faika Hanım’s banishment from the harem as follows:

Faika, the wife of Ömer Hilmi Efendi, was divorced by him two times but united again, however then *hülle* (interim marriage necessary before a divorced can remarry) was required since he divorced her three times. She did not accept *hülle* because there were not any men in serai and so she was dismissed from the serai of Reşad.²⁸²

---

²⁸⁰ *ibid.*, pp. 216-234.

²⁸¹ There is a letter, dated 28th July 1908, written by Hayriye Melek Hanım in the article named “Rebellious Women of Constitutionalism” by Meral Altındal. In this letter, Hayriye Melek Hanım mentioned her sister as the daughter-in-law of Reşad Efendi. Neyyal wrote in her diary that Faika Hanım was married to Ömer Hilmi Efendi, the youngest son of Sultan Murad V.

Meral Altındal. “Asi Meşrutiyet Kadınları,” *Collection*, Sayı. 4, July-August-September 2001, p. 33.
²⁸² “Ömer Hilmi Efendi’nin haremi olan Faika ise, Efendi’den iki kez boş düşüp, tekrar nikahlanmış, lakin efendi onu üç kere yani talak-ı selâse ile boşadığından dini vecibelere göre hülle yapılması icâb etmiş, sarayda erkek kalmadığı için hülleyi kabul etmemiş ve neticede Reşad Efendi’nin sarayından çıkarılmış.”

Faika Hanım did not agree to *hülle*, so Hayriye Melek Hanım was also sent away from Yıldız Palace fearing informants of Sultan Abdülhamid. More detail will follow.

The information on Hayriye Melek Hanım's elder sister Naciye Hanım is very limited. We know Naciye Hanım was married to a *zaptiye* during the period of these events in 1907–1908, had a child and that they could not get along. She eventually came to live with her sisters.²⁸³

One thing I learned from Özdemir Bey was about Hayriye Melek Hanım's uncle Çerkes Yakup Paşa. He was appointed to Egypt as the sultan's representative and lived in Cairo and Alexandria for a long time. He married the last Egyptian king Faruk's aunt Princess Cemile Fazıl, which is also confirmed in Naciye Neyyal's memoirs.

Since her uncle was married to an Egyptian Princess, she lived with the princess until her death and was well-educated there.²⁸⁴

The last bit of information I came across during my interview with Özdemir Bey is about Hayriye Melek Hanım's aunt. Hayriye Melek Hanım's aunt was also the Tunisian sultan's wife. As we will see later, Hayriye Melek Hanım got married to her second husband in Tunisia in the palace of her aunt and uncle.

Hayriye Melek Hanım's family had high ranking officers, a patriotic brother who participated in the War of Independence, an uncle who is related to the Egyptian dynasty by marriage, an aunt in the Tunisian palace, and a sister with connections to the Ottoman Palace.

Fatma Rezan Hürmen. *Ressam Naciye Neyyal'in Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*, (İstanbul: Pınar Yayınları, March 2000), p. 217.

²⁸³ Mr. Fikret is the son of Mrs. Naciye Hunç who was the sister of Hayriye Melek Hanım.

²⁸⁴ "Dayıları, Mısır prenseslerinden biri ile evli olduğundan, prensesin vefatına kadar hep onun yanında yaşayıp, iyi bir tahsil görmüşler."

Fatma Rezan Hürmen. *Ressam Naciye Neyyal'in Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*, (İstanbul: Pınar Yayınları, March 2000), p. 217.

We know first of all that Hayriye Melek Hanım was a graduate of Dame De Sion High School and spoke French well. She found a suitable job for herself in Sultan Abdülhamid II.'s palace.

We also know some details about her personal life from the painter Naciye Neyyal's memoirs titled "*Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*"²⁸⁵ The book starts telling the story of the three sisters' exile to Bursa. At that time, Naciye Neyyal's husband Tevfik Bey was the governor of Bursa. Naciye Hanım says she was very happy to see these three women her age so that she could make friends with them. Her first impressions about the three sisters are as follows:

Despite their old-fashioned clothes, these new comers were quite modern; they were smoking noisily and blowing it around with crossed legs... As far as I remember, Faika was the most beautiful one among these three.²⁸⁶

According to Naciye Neyyal's account, the reason these sisters were sent to exile in Bursa was basically because one of them was in Sultan Abdülhamid II's harem, the other was in Sultan Reşad's. After learning that Hayriye Hanım's sister was in Sultan Reşad's harem, Sultan Abdülhamid II relieved Hayriye Melek Hanım of her duty. Hayriye Melek Hanım returned to Bandırma with her family. At the same time, Faika Hanım could not get along with Ömer Hilmi Efendi and she left Sultan Reşad's harem. At first, Faika Hanım got her pay check regularly, but later she could not out of fear of being informed on. Naciye Neyyal told the rest:

After all, Hayriye Melek Hanım and her sisters, who returned from Bandırma on those days, wanted to live on their own through gathering all their financial savings, however they faced some difficulties since they were considered as "fellows of Reşad Efendi" and nobody hired out their houses to them. Faika got married with a

---

²⁸⁵ Fatma Rezan Hürmen. *Ressam Naciye Neyyal'in Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*, (İstanbul: Pınar Yayınları, March 2000), pp. 216-235.

²⁸⁶ Bu yeni gelenlerin üstlerindeki kıyafetler oldukça demode ise de, kendileri bir hayli modern olup, üçü de bacak bacak üstüne atmış, ellerindeki sigaraları fosur fosur içerek dumanını etrafa savurmakta idiler... Hatırladığıma göre bu üç kardeşin en güzeli de Faika idi." *ibid.*, s. 216.

spendthrift desperately but this guy spent all of the poor girl's money in a short time and left her.

For short, these three sisters decided to return and live in their village in Bandırma after they had led a dog's life like that, but they could not get used to village life. One day, Hayriye Melek Hanım attempted to commit suicide and drank some arsenic, but that amount was not enough to kill her.²⁸⁷

Hayriye Melek Hanım did not die of the arsenic, but was paralysed. After getting better, up and running, the sisters decided to defect to the British Embassy and go to Egypt to be with their aunt there. In case they got extradited, they planned to extort the sultan to go to Cairo and live there in prosperity. So, they went to İstanbul from Bandırma, but ended up in the French Embassy by mistake. Naciye Neyyal told the rest as follows:

As soon as they entered the embassy, the spies, who were guarding around the building so as to prowl the comers, roosted on balusters of windows and were trying to understand what was happening inside. The officials in the embassy got astonished when they saw these ladies and the spies watching them, and then they called an interpreter in order to understand their aim,²⁸⁸ they asked why they came here and when they told their story, they gathered around them and began to compliment and address Faika as “Princess...Princess!” and respected them. The ambassador, who came by then, went to Yıldız Palace immediately as soon as he was informed about the situation by the interpreter. What was spoken there is not known by us. After all, they were promised that all their demands would be realized and they would not be subject to any difficulties.²⁸⁹

---

²⁸⁷ “Netice de o tarihlerde Bandırma’dan dönmüş bulunan Hayriye Melek Hanım’ın ile hemşireleri bütün maddi imkanlarını birleştirerek, bir köşeye çekilip yaşamak istemişler, lakin hem “Reşad Efendi’nin adamlarındandır” diye bir takım müşkilata uğramışlar, hem de kimse onlara evini kiralamayı kabul etmemiş. Faika çaresizlikten “Ne olursa olsun!” diyerek, kendini denize atar gibi bir miras yedi ile evlenmiş, bu herif de kızcağızın nesi var nesi yok, az zamanda yedikten sonra def olup gitmiş.

Velhasıl üç hemşire dört sene böyle süründükten sonra Bandırma’daki köylerine gidip orada yaşamaya karar verirler, ama köy hayatına bir türlü alışamazlar. Bir gün Hayriye Melek Hanım’ın intihar etmeye kalkıp, bir miktar arsenik içer, lakin içtiği zehir onu öldürmeye yetmez.”

ibid., pp. 217-218.

²⁸⁸ It is unknown why an interpreter was called despite the fact that Hayriye Hanım could speak French quite well. There may be two reasons behind it. Either this information is not true, or Hayriye Hanım had abstained from speaking French.

²⁸⁹ “Bunlar sefarete girer girmez, binanın etrafında, buraya gelip gidenleri kolaçan etmek için nöbet tutan hafiyeler, Sefaret pencerelerinin demir parmaklıklarına tüneyerek, içeride neler olduğunu anlamaya çalışırlar. Sefarethanedekiler de bu genç hanımları ve onları dışarıdan gözetleyenleri görünce şaşırır ve bu kadınların meramlarının ne olduğunu anlamak için tercüman çağırır,²⁸⁹ niçin geldiklerini sorar, kim olduklarını öğrenince de, etraflarına toplanır ve Faika’nın anlattığına göre

Believing these promises, Naciye, Hayriye and Faika sisters got in the car sent by Beşiktaş Guard Vasıf Paşa and went to his manor. They stayed there for two months without any change in their status. They started to think they were kept there in vain and wrote letters to people who could help them out of this misery. Vasıf Paşa got afraid these bold sisters would eventually get him into trouble and tried to get rid of them by sending them to Bursa. Thinking that three separate houses and pensions awaited them in Bursa, they were disappointed when they got there. They led a similarly captive life in the manor of the governor.²⁹⁰

This account by Naciye Neyyal overlaps with the letter the sisters wrote to the grand vizier on 23 Temmuz 1908:

We are three sisters here, one of us was in the seriat of our Excellency, and the other was the daughter-in-law of Reşad Efendi. Because of her connection with Reşad Efendi we had to face big troubles. It is better to summarize them in order not to take your time. This connection resulted in banishment of our brother Said Bey, one of lieutenant commanders, and in dismissal of our sister: but this did not trouble us most, in fact the pressures made after dismissal of our sister, who was the daughter-in-law of Reşad Efendi. We are ashamed of uttering these troubles again on this holy day. However desperately we had to apply and request French Embassy to reveal our condition to the Excellency and they did and the ambassador notified imperial rescript officially to us via the interpreter. He told us that our troubles affected the Excellency and then he allocated a house and salary for us. We waited in the house of Vasıf Paşa for two months. Vasıf Paşa also repeated this rescript on the condition that we go to Bursa, we have waited in Bursa penniless for six months and all our efforts resulted in vain. Because of these troubles, we preferred death thousands of times to living under these conditions. We would be subject to these troubles if we were criminals really. However we are completely innocent. We have obtained our freedom after all these troubles, we would like to thank many times for it; but how will we benefit from that? If we

---

kendisine “Prenses Prenses” diye hitap ile nasıl ihtiram edeceklerini, nereye oturacaklarını bilemezler. O sırada gelen sefir, tercümandan vaziyeti öğrenir öğrenmez, derhal ters yüzü dönüp Yıldız’a gider. Orada neler konuşulduğu bizce malum değil. Neticede kendilerine bütün isteklerinin yapılacağına, bundan böyle hiçbir müşkilata maruz kalmayacaklarına dair teminat verilir.”

Fatma Rezan Hürmen. *Ressam Naciye Neyyal’ın Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*, (İstanbul: Pınar Yayınları, March 2000), p. 218.

²⁹⁰ *ibid.*, pp. 218-219

were free so far we could make our living but what will we live with now until we have provided our living?²⁹¹

The most rebellious and threatening letter they wrote was the one dated 18 February 1907. In this letter, the sisters told about the injustice they had to face as follows:

Sir! We wrote it yesterday and this morning, you are still keeping quite!
We are captivated, aggrieved, and wretched. We have still been suffering from others in different ways; but we are not coward or hollow.²⁹²

They introduced themselves as “Turkish Joan of Arcs” and said they would never be silenced and would seek what was rightfully theirs no matter what. The letter makes it obvious how daring the sisters were. They said what they asked for was in no way proportionate to what they had to suffer:

We cannot content with little now. We want twenty thousand *lirâs*, forty *lirâs* salary and big gorgeous and furnished houses for all of us. Apart from these, we want a future for our brothers and sisters. We want our brother back, who was banished because of an involuntary connection with a man from Ottoman dynasty. And we also want guarantee for all the things to be done.²⁹³

---

²⁹¹ ‘Burada üç hemşireyiz, birimiz efendimiz hazretlerinin saray-ı hümayunlarında idi, diğer birimizde Reşad Efendi’nin gelini olmuştu. Bu ikinci hemşirenin Reşad Efendi’ye intisabı bizim için büyük felaketler davet etti, tafsîl-i meşâğir-i kesireniz arasında sizi yorar, muhtarasan söyleyelim. İşte bu erkan-ı harb kol ağalarından bulunan biraderimiz Said Bey’i Musul’a nefy ettirmeye, öbür hemşiremizin de saraydan tardına sebebiyet verdi: fakat asıl bizi ta’zîb eden bu değildir, Reşad Efendi’nin gelini olan hemşiremiz de oradan çıkarıldıktan sonra yapılan tazyikattır. Padişah, kanun bu iki nam-ı celile olarak kadınlığımıza olsun hürmet edilmeyerek bize yapılan taaddiyatı bu mukaddes günde tekrardan istihya ederiz. Yalnız şunu söyleriz ki, en sonra bir humma-yı yes ile Fransa Sefarethanesi’ne iltica ederek halimizi efendimize bildirmelerini rica ettik, arz ettiler, sefir bize tercüman vasıtasıyla resmen irade-i seniye tebliğ etti. Dedi ki çektiğiniz ıztırabat mucib-i teessür-i şahane oldu bundan sonra sebab-ı istirahatınızın ikmali mefruş bir hane ihsanı, münasib maaşlar tahsisi ferman buyuruldu ve bize vaad olundu dediler. İki ay Vasıf Paşa’nın evinde bekledik. Vasıf Paşa da Bursa’ya gitmek şartıyla bu iradeyi tekrar etti, altı aydır Bursa’da beş parasız istikbalimiz gayr-i muayyen, vali konağında bekledik bütün istirhamımız şiddetimiz gayr-i müsmir kaldı. Mevî bin kere memnuniyetle istikbal edecek kadar azab çektik eğer hakikaten cani olsaydık ancak bu kadar tazib olunabilirdik halbuki tamamıyla bî-günahız. Bu kadar azablardan sonra hürriyetimiz iade olundu, bunun için velinimetimize teşekkürlerimiz bi-nihayedir; fakat bu hürriyetten nasıl istifade edeceğiz? Şimdiye kadar hür olsaydık kendimize bir istikbal ta’yin ederdik; lakin şimdi kendi istikbalimizi te’min edinceye kadar ne ile yaşayacağız?’’

Meral Altındal. “Asi Meşrutiyet Kadınları,” *Collection*, No. 4, Temmuz-Ağustos-Eylül 2001, p. 33.

²⁹² “Beyefendi! Evvelki gün yazdık, bu sabah yazdık yine sükut ediyorsunuz! Biz mahbusuz, biz mağduruz, biz biçareyiz. Kimden olursa olsun, ne vasıta ile olursa olsun biz zulüm gördük ve görüyoruz.; fakat aciz korkar, riyakar değiliz.”

ibid., p. 34.

²⁹³ “Artık az şey ile iktifa zamanı geçmiştir, biz yirmişer bin lira para, kırkar lira maaş, büyük mükemmel, mefruş bir konak istiyoruz. Bunlardan başka kardeşlerimizin istikbalini istiyoruz. Hanedan-ı Al-i Osman’dan bir zata, hatta kendi dahli olmayarak gayri ihtiyari bir intisaptan başka kabahati bulunmadığı halde vazife-şinaslığı, sadakati, hizmeti nazar-ı ehemmiyeti alınarak mahkum

As a result of the troubled days in Bursa, as also corroborated by Naciye Neyyal's book, Hayriye Melek Hanım attempted to commit suicide. She drank crushed matches but she was resuscitated again. The report dated 23 Şubat 1907 by the Hamidî Bursa Hospital gives detailed information:

...it was understood that she left a suicide letter and was treated by doctors immediately and it is expected that she will get better certainly. It is obvious that she has drunk arsenic many times even before coming to Bursa. Around 02:30 on 2nd February 1323, we were called out immediately and then found a woman in a room of the middle floor lying on a bed. Inside the room, there were about sixty wet and headless matches in a saucer and there was some reddish water around the mentioned saucer....²⁹⁴

The rest of the report pointed out that this might not be a real suicide:

In such a way that the mentioned person either did not have enough time to treat these matches in water completely or supposed that little amount would be enough for killing or she might attempted to commit suicide just for show. All these possibilities were included and presented in this report.²⁹⁵

Naciye Neyyal talked about the attempted suicide as follows:

Fortunately, the Mademoiselle sufficed there before us and was ordering the people around that "Hurry up and mix a few eggs!" while she was trying to cause Hayriye to vomit through inserting her finger to her mouth. Naciye and Faika were walking inside the room

---

edilmiş, Türkiye'nin ta öbür ucuna kadar nefy edilmiş olan ağabeyimizi istiyoruz. Hem de yapılan şeylerin kat'i, maaşlarımızın kayd-ı hayat olduklarına te'minat-ı kat'iyye istiyoruz."

ibid., p. 34.

²⁹⁴ "Terk-i hayat eylediğine dair hemşirelerine hitaben bir kağıt yazıp bırakmış olduğu anlaşılmiş ve derhal celb edilen etibba tarafından el-halet-ü hazihi tedavi edilmekte olup tahlisi kaviyyen ümit edilmekte bulunmuş olduğu ve neticesinin arz edileceği ve mumaileyhanın Bursa'ya gelmezden evvel dahi defaatla arsenik içmiş olduğu mezkur varakanın mealinden münfehim olmakta idüğü maruzdur.

İşbu sene 1323 şehr-i şubatın 22. Cuma gecesi saat 2,5 raddelerinde serian konaklarına azimetimiz için zat-i sami-i cenab-ı vilayetpenahiden sudur buyurulan imtisalen hemen gidilip konağın orta katının bir odasında karyolada yatakta bir hanım ve odanın derununda teşthan üzerinde bir kahve fincanı tabağı içinde elli atmış kadar ıslanmış ve başları koparılmış kibrit taneleri ve mezkur tabağın kenarında ve keza teşthan üzerinde mezkur ıslanmış kibritten hasıl olan kırmızıca levende bir miktar su bulunduğu görüldü."

ibid., p. 33.

²⁹⁵ "Şöyle ki oda içinde bulunan kibrit başlarının su içinde layıkıyla hal edilmemiş olmasına nazaran mezkur kibritleri su içinde layıkıyla hal etmeye mumaileyha ya vakit bulamayarak veya cuz'i miktarda da tesir eder diye zannederek kendi kendisine tesmim etmek istemiş olduğu ve fakat intihar kasdıyla olmayıp da yalnız bir nümayiş olmak üzere böyle bir muamelede bulunmuş olması ihtimali de bulunduğunu mübeyyin işbu rapor-ı acizanemiz bit-tanzim takdim-i huzur-ı sami-i cenab-ı vilayetpenahileri kılndı."

ibid., p. 33.

crying and bewilderedly. There was a glass, half filled with reddish water, standing next to the sink, and there were a few matches inside it, of which ends were partly crushed. In the meantime Mademoiselle cried out “Oh my finger! it seemed that Hayriye bit her finger while she was trying to open Hayriye’s mouth.”²⁹⁶

Naciye Neyyal also talked about the physical and emotional characteristics of the sisters:

Naciye was a tall, straight bodied, quite white skinned woman with black hair, eyes and eyebrows; Hayriye Melek Hanım was a plumpish woman with bushy chestnut hair and blue eyes; Faika was a medium height, slim woman with blonde hair, blue eyes and a cute face. Shortly, they were quite beautiful. Besides, Hayriye Melek Hanım’s face held all the characteristics of Circassian race. In addition to that, she had more knowledge, was more polite in behavior and had more poetical emotions than others.²⁹⁷

Also apparently, the sisters were rather modern and carefree for their time. In a conservative town like Bursa, their conduct got reactions:

... when we go to the seaside they are quite free and easy, and also they are not being careful about it at home; for instance they sometimes keep the windows, without any trellis, almost open or wide open and they are sitting in front of it and thus allow everybody to watch them.²⁹⁸

---

²⁹⁶ “Bereket versin ki, çocukların Matmazeli, bizden evvel yetişmiş, bir taraftan etraftakilere, “Hemen birkaç yumurtayı çalkalayıp getirin!” diye emirler yağdırıyor, bir taraftan da parmağını Hayriye’nin ağzına sokmuş, onu istifra ettirmeye uğraşiyor. Naciye ile Faika da, ağlayarak odanın içinde şaşkın şaşkın dolaşıyorlardı. Lavobanın yanı başında, içerisi üç parmak kadar kırmızımtırak renkte su ile dolu bir bardak duruyor, bardağın içinde de, uçları kısmen ezilmiş birkaç kibrit göze çarpıyordu. Bu sırada Matmazel, “Aman parmağım gitti!” diye feryad kopardı, meğerse Hayriye ağzını açmaya uğraşan Matmazel’in parmağını var kuvveti ile ısırıp vermiş.”

Fatma Rezan Hürmen. *Ressam Naciye Neyyal’in Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*, (İstanbul: Pınar Yayınları, March 2000), p. 220.

²⁹⁷ “Naciye uzun boylu, mütenasib vücudlu, gayet beyaz ten üzerinde kara kaşlı, kara gözlü, siyah saçlı, top çehrelî; Hayriye Melek Hanım’ın balık etinde gür kestane renk saçlı, koyu mavi gözlü; Faika orta boylu, narin endamlı, mavi gözlü, sarı saçlı idi ve pek sevimli bir simaya malikti. Velhasıl üçü de fevkalade güzel insanlardı. Hayriye Melek Hanım’ın ayrıca, çehre hatları ile Çerkes ırkının bütün hususiyetlerini taşımakta idi. Kendisi aynı zamanda diğerlerinden daha malumatlı, hal ve hareketleri pek nazik ve nazlı, ayrıca şairana hissiyata sahip bir kadındı.”

ibid., p 229.

²⁹⁸“...denize gittiğimiz zaman çok rahat etmekte oldukları gibi, evde de bu hususta dikkatsiz davranıyorlar, mesela kafes konmamış pencerelerin pancurlarını bazen epeyce aralık bazen de tamamen açık bırakıp, önünde şerbestçe oturuyor ve sokaktan geçen herkesin kendilerini seyretmesine sebebiyet veriyorlardı.”

ibid., p. 229.

We also learn that they often had seances once calling the spirit of Sultan II. Mahmud and another time that of Sultan Abdülaziz. Their question to the Sultan Abdülaziz about whether he committed suicide or if his wrists were slit by others was left unanswered. Then they asked him how long Sultan Abdülhamid II would reign and got the answer “one year”.²⁹⁹

Naciye Neyyal also tells us that a few days after the Declaration of the Second Constitution, Hayri Melek Hanım got engaged to Naciye Neyyal’s brother Selim. Hayriye Melek Hanım told this to Naciye Hanım in a letter. Hayriye Melek Hanım said Selim was not actually suitable for her being young and inexperienced and that she refused him at first but that eventually gave in to his persistence courtship. She made some demands to marry Selim:

If your brother is an ambitious, firm and a good man, so I will absolutely be pleased about that.³⁰⁰

Naciye Neyyal says that they got engaged that same night. This engagement was frowned upon by the family. Even though Naciye Neyyal never spoke of this engagement again, we know it did not happily end in marriage. It is obvious that Hayriye Melek Hanım agreed to this arrangement to escape her miserable life rather than out of love for Selim.

Naciye Hanım ends the section on the three sisters with Hasan Bey’s arrival in Bursa to take them away. There is nothing on Hasan Bey, their brother that I could find out. There was no indication that they had a brother by that name. It is possible that he was a close relative rather than a brother.

---

²⁹⁹ *ibid.*, p. 230.

³⁰⁰“Eğer biraderiniz azminde sabit, metin, iyi bir adam olursa bundan tevellüd edecek mahzuziyetim, memnuniyetim, binihaye olacaktır.”
ibid., p. 231.

After returning to İstanbul, their Bursa adventure came to an end except for one. Hayriye Melek Hanım and her sisters left Bursa right after the Declaration of the Second Constitution. We do not know however whether they got what they wanted. Faika and Naciye disappeared after this date. However, Hayriye Melek Hanım resurfaced two years later in 1910 with her novel “*Zühre-i Elem*”.³⁰¹ She continued to write with articles and stories for *Gûâze*, *Diyâne*, *Musavver Kadın*, *Mahâsîn* and *Türk Yurdu*. She wrote her second novel “*Zeyneb*” in 1926.³⁰² Hayriye Melek Hanım was the first Circassian woman novelist as well as one of the first women novelists of the Ottoman Empire.

Until the establishment of the Circassian Women’s Support Association on 18 May 1919, Hayriye Melek Hanım actively worked for Circassian Women’s Support Association and *Gûâze* magazine. She married famous Circassian officer and historian Met Çunatuka İzzet Paşa at the end of 1919.

Met Çunatuka İzzet Paşa was born in Eskişehir in 1875. An orphan, he attended Darüşşafaka for a while in İstanbul and then Kuleli Military High School. After completing his education in Military Academy (Harbiye), he was appointed captain. Met İzzet Paşa proved to be very useful in the Balkan War. At the time of the First World War, he was made general. He served as commander of the 10th Corps in the Caucasian Front. When the war was over, he was appointed as the commander of the 14th Corps. Met İzzet Paşa was a successful military commander.³⁰³

Met İzzet Paşa was appointed as the 14th Corps Commander after he married Hayriye Melek Hanım. So, over a decade later, Hayriye Melek Hanım returned to Bursa. Even though she was the wife of the Corps Commander this time round, Bursa was still not a happy place for Hayriye Melek Hanım. In those years of turmoil,

---

³⁰¹ Hayriye Melek Hunç. *Zühre-i Elem*, (İstanbul: Arşak Garoyan Matbaası, 1910).

³⁰² Hayriye Melek Hunç. *Zeyneb*, (İstanbul: Suhûlet Kütüphanesi, 1926).

³⁰³ İzzet Aydemir. *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara: 1991), pp. 7-13.

patriotic Met İzzet Paşa and Hayriye Melek Hanım could not have a regular marriage. When Met İzzet Paşa was stationed in Bursa, the Grand Turkish National Assembly was opened and as the Member of Parliament from Bolu, he came to Ankara. Hayriye Melek Hanım stayed in Bursa. Özdemir Bey related another anecdote he heard from Fikret Bey. Fikret Bey experienced it first hand.

The Greek army quickly went inland after occupying İzmir and entered Bursa. Met İzzet Paşa was in Ankara at the time. Hayriye Melek Hanım was alone in the house with her eleven years old nephew Fikret. She panicked with the news of the Greek occupation and hid all valuables and documents between floor boards. Some of these valuables included a golden tipped Circasian sword, which was a gift from the President of the Caucasian Republic of 1918 to Met İzzet Paşa with the inscription “Thank you for your contributions to Caucasia,” an Arabian dagger called *cembiye* given to Ali Sait Paşa at his wedding by the Yemen Emir decorated with diamonds, Circasian armors, Circasian clothes, and silver belts.

Hayriye Melek Hanım sought refuge in the British Embassy with her nephew. They came to Mudanya with British Embassy representatives and a security team. There a British ship, which included Halide Edip Hanım and Leyla Hanım (Ahmet Anzavur’s daughter) among its passengers, took them to İstanbul.

Half an hour after Hayriye Melek Hanım left the mansion, Greek soldiers came and pillaged the place. Nothing is known about the fate of those valuables. They may have still been hidden there.

The marriage of Hayriye Melek Hanım and Met Çunatuka İzzet Paşa was rather shortlived as Met İzzet Paşa passed away on 14 April 1922 due to an untimely heart attack. He was buried on 15 April 1922 with a grand state ceremony in Ankara near Hacı Bayram Veli Mosque. Mustafa Kemal Paşa, who was absent from the

funeral, sent a telegram to Hayriye Melek Hanım, on behalf of the Grand Turkish National Assembly and the Military.³⁰⁴ Met İzzet Çunatuka Paşa bequeathed 6600 Turkish *liras*, a good library, two small rugs, and a prayer rug to Circassian Girls' School in Beşiktaş.³⁰⁵

Met Çunatuka İzzet Paşa was not only a good soldier. Besides, Met İzzet Paşa who was a successful scientist and historian left timeless masterpieces behind him about the Circassian History. *Kafkas Tarihi, Evrikalarım, Hattiler, Eski Yunanistan'da Çerkesler, Kadim Kafkasya* and *Kadim Trakya'da Çerkesler* are some of his books among many others.³⁰⁶

Hayriye Melek Hanım married Aytek Namitok, Circassian scientist and lawyer, in 1931 for the second time. Born in Panejukay village, in the district of Adigey of Caucasus, on 6 January 1892, Aytek Namitok graduated from Sorbonne University in 1921. When Hayriye Melek Hanım traveled to France to join the international ethnography and folklore symposium, she met Aytek Namitok. Back in those years, Aytek Namitok was studying Hittites and Circassians and was trying to solve out the link between these two cultures. Namitok came to Turkey to examine some works conducted in Alişar-Alacahöyük. Such case concerned the Turkish Government and Namitok was arrested and exile. Since he was not able to come to Turkey to see Hayriye Melek Hanım, he proposed to her by writing a letter to her. Hayriye Melek Hanım and Aytek Namitok got married in Egypt, in the palace of Hayriye Melek Hanım's aunt.³⁰⁷

---

³⁰⁴ E. Sefer Berzeg. *Gurbetteki Kafkasya* 3, (Ankara: Şafak Matbası), p. 34.

³⁰⁵ İzzet Aydemir. *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*, (Ankara:1991), p. 13.

³⁰⁶ *ibid.*, p. 12.

³⁰⁷ According to what Özdemir Bey told me, following the marriage, the King of Tunisia gifted Hayriye Hanım and her husband a very precious tea set. When this tea set was exposed to the sun light, the portraits of the King of Tunisia and his wife would appear. Özdemir Bey saw this tea set. This tea set was last seen in the collection of Fikret Bey. However, it is not known what happened to this tea set after Fikret Bey. It is either in possession in one of two sons of Fikret Bey or in the closed shelves of an unknown collector.

Until the Second World War years, Aytek Bey and Hayriye Melek Hanım lived in Paris where he was a political immigrant. On the meantime, Namitok was studying the language, history and folklore of the Caucasus people. In 1939, he published a book entitled “*Çerkesler’in Kökeni*” (Origins de Circassiens). Looking at the book by Namitok, we now see Hayriye Melek Hanım also contributed to his studies.

However, the second marriage of Hayriye Melek Hanım was nothing but an immigrant marriage and they had to live separately for several years like she did in her marriage with Met İzzet Paşa. Aytek Namitok went to Berlin in 1942 to work for the Anti-Soviet Northern Caucasus Organizations. Hayriye Melek Hanım, his wife, returned to Turkey in the meantime and, thus, a prolonged period of separate living started. It was in 1949 when Prof. Aytek Namitok was able to come back to Turkey along with several Circassian immigrants and this was how their separate living ended.³⁰⁸

Aytek Namitok passed away on 26 July 1963, and Hayriye Melek Hanım passed way a few months after him, on 24 October 1963. Following the death of Hayriye Melek Hanım, a memorandum was published in the *Cumhuriyet* newspaper on 25 October 1963 by Caucasus Culture Society. It read as follows:

OBITUARY

HAYRİYE MELEK NAMİTOK (Hunç)

Who was the sister of late Full General Ali Sait Paşa, former Commander of Army, the former wife of late Med Yusuf İzzet Paşa and the wife of Prof. Aytek Namitok as well as aunt of the family Çizemuğ and one of the leading members of our society and one of our first female authors passed away.

Her funeral will take place on Friday, 25/10/1963 (today) in Kadıköy Osmanağa Mosque and she will be buried in Karacaahmet Cemetery. Caucasus Culture Society³⁰⁹

³⁰⁸ E. Sefer Berzeg. *Gurbetteki Kafkasya 3*, (Ankara: Devran Matbaası, 1989), p. 35.

³⁰⁹ “Vefat: Eski Ordu Kumandanı merhum Org. Ali Sait Paşa'nın hemşiresi, merhum Med Yusuf İzzet Paşa'nın eski haremi ve Prof. Aytek Namitok'un zevcesi ve Çizemuğ ailesinin teyzeleri, Cemiyetimizin güzide azarından ve ilk kadın yazarlarımızdan HAYRİYE MELEK

Under the light of the data gained from the letters of Hayriye Melek Hanım and the interviews I made, what I understood is that Hayriye Melek Hunc was a type of woman different from the characteristic type of women of the era. Apart from her strong and brave character, she was a self-confident, extremely brave, knowledgeable, sophisticated, modern and successful lady. I believe her character is stemming from her ethnic origin as a Circassian, her education and family bonds from different dynasties.

Circassian Women's Support Association And Its Activities

After a brief introduction to the founders of Circassian Women Support Association, I want to touch upon the objective and activities of the society. As I mentioned earlier at the beginning of my study, the objective behind the foundation of Circassian Women's Support Association was to help the needy Circassians, educate and protect the welfare of the girls and boys at the orphanages, schools and occupational schools to be founded by the society and to flourish the national culture.³¹⁰

Although in the book by Leyla Kaplan entitled *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (Turkish Women in the Societies and Political Organizations) (1908-1960)*³¹¹ Circassian Women's Support Association was described among the "minority women societies which engage with separatist activities," Serpil Çakır, in her article entitled "*Osmanlı Kadın Dernekleri*"

Cumhuriyet, 25 October 1963.

³¹⁰ BOA .Dahiliye Nezareti Tasnifi, DH.HMŞ, File. 4-1, Rank. 4-41, 1335.

³¹¹ Leyla Kaplan. *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908-1960)*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1988) p. 60.

(Societies of Ottoman Women) , describes Circassian Women’s Support Association among the societies with founded with cultural purposes.

Having taken active role in such society Dr. Vasfi Gsar describes the objectives of Circassian Women’s Support Association in an article written in 1975:

The number one objective of Circassian Women’s Support Association was social, economic and cultural issues. In the meantime, they concentrated on opening a school and ensure that the Circassian children were raised as good humans along with national traditions, in their national language and moral values. They aimed to introduce the homeland as well as Turkey to them, and ensure that the new generations are beneficial for the nation, honest, knowledgeable, sophisticated with good characteristics. Then, a cultural magazine...³¹²

The Structure of Circassian Women Support Association

Looking at the by-law of Circassian Women’s Support Association, we see that it is no far different from the by-laws of many women societies founded with the cultural and charity purposes. The one and only difference of Circassian Women Support Association from other societies whose objective was to help the needy ones was the fact that their target group was the Circassians. The by-law of the society in its simplified version by Serpil akır,³¹³ and the full text of the same by Yavuz Selim Karakıřla³¹⁴ was published in several magazines. Also, Sefer Berzeg, in his book

---

³¹²“ Çerkes Kadınları Cemiyeti’nin en büyük amacı; sosyal, kültürel ve ekonomik konulardı. Bu arada en çok düşündükleri bir okul açmak ve erkes çocuklarının ulusal geleneklerle birlikte iyi birer insan olarak yetişmelerini sağlamak, ulusal dilleri ve iyi ahlak ile yetiştirilmeleri idi. Türkiye ile birlikte onlara ana yurdu da tanıtılmak, yetişecek gençlerin ülkeye yararlı, dürüst, bilgili, kültürlü, iyi karakterli bulunmalarıdır. Arkasından bir de kültürel dergi...”

Dr. Vasfi Gsar. “İstanbul Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, No. 48, 1975, p. 21.

³¹³ Serpil akır. “XX.yy’ın Başında Kadın ve Aile Demekleri ve Nizamnameleri,” *Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi*, (Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1992), Cilt. III, p. 999–1001.

³¹⁴ Yavuz Selim Karakışla. “erkes Kadınları Teâvün Cemiyeti (1919),” *Toplumsal Tarih*, No. 88, April 2001, p. 42.

entitled *Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler* (Documents from Caucasus in Exile), included the by-law of Circassian Women's Support Association.³¹⁵

The first section of the by-law is composed of eight articles. The said section cites the general rules; and the objectives of the society were mentioned. In the first article, it is explained that Circassian Women's Support Association was founded in İstanbul and will open branches in other cities where required. In the second article of the by-law, the objective of the society is described as helping the needy ones, protecting the welfare of the girls and boys at the schools, orphanages and the vocational schools to be founded and teaching the "national Circassian manners" to the children. In the by-law, the language of the education was stated as Turkish and Circassian, and it is stated that the children will be taught European languages, as well.³¹⁶

One of the objectives mentioned in the by-law of the society is to open business places to help the deprived men and women. The society aimed to help the deprived Circassians to start a life by giving them employment opportunities instead of temporary solutions; therefore, it was planned that silver processing, weaving, embroidery and tailoring would be taught at the workshops to be opened. The first step taken to achieve such aim was to open a tailor's house in the building of the society located in Beşiktaş Akaretler.

Other activities cited in the by-law of Circassian Women Support Association include concerts, conference, lottery, plays, excursions and courses to be organized and books, newspapers and magazines to be published.

---

³¹⁵ Sefer E Berzeg. *Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler*, (Ankara: Şafak Matbası), p. 26.

³¹⁶ Yavuz Selim Karakışla. "Çerkes Kadınları Teävün Cemiyeti (1919)," *Toplumsal Tarih*, No. 88, April 2001, p. 42.

During the newspaper scanning I made, I encountered two advertisements pertaining to the plays organized by Circassian Women Support Association for charity organizations³¹⁷.

One of such advertisements was the one published on 6 Teşrînisâni 1335,³¹⁸ in the newspaper called *Vakit* under the name “Bâğçe Eğlenceleri.” In this advertisement, it is stated that a cocktail would be organized for the benefit of the orphanage to be founded by Circassian Women’s Support Association and such cocktail would be on Sunday, 9 November 1919 from ten o’clock in the morning till seven o’clock (*ezani*) in the afternoon. In the subsequent parts of the advertisement, it is stated that the detailed schedule would be announced later. The advertisement which points out that the tickets are limited ends with the ticket selling points.

Another advertisement about the same cocktail was issued on the following day, 7 November 1919. Such a advertisement is more detailed in comparison to the previous one. The schedule of the show organized is also seen in the advertisement.

The advertisement reads as follows:

An Amazing Show

An amazing show has been organized by Circassian Women’s Support Association to the benefit of orphanage to be founded on Sunday, ninth of November at Taksîm Bâğçesi, during the show the imperial band and Navy Music Band will play the favorite songs of the east and the west and the dance shows will also be on stage. This show including very special performances shall last from nine o’clock in the morning till seven o’clock in the afternoon. The selling points of the tickets are: Beyoğlu-Pera Palas, Tokatliyan Otelî, Kadıköy Hanımlar Pazarı, EminönüŞamlılar Mağâzası, Galata Trinig Mağâzası, and Beşiktaş Çerkes Kız Numune Mektebi.³¹⁹

---

³¹⁷ I was able to scan the volumes of newspaper *Vakit* covering the years between 1919 and 1922 alone. I wanted to scan the newspaper *Tanin* yet I could not encounter a copy of newspaper *Tanin* in Beyazıt Library or at Taksim Atatürk Library.

³¹⁸ *Vakit*, 6 November 1919.

³¹⁹ “Muhteşem bir Müsâmere: Çerkes Kadımları Teâvün Cemiyetinin taht-ı himâyesinde te’sîs idilecek dârü’l-eytâm menfaatine şehr-i halin dokuzuncu Pazar günü Taksîm Bâğçesinde ‘umûmi-i mahsus muazzam bir müsâmere tertîb edilmiş ve gâyet zengin olan progrâmda muzika-ı humâyûn ve Bahriye muzîkaları tarafından şark ve garbın en klasik parçaları terennüm idileceği gibi garbın müteaddid dansları gösterilecektir. Pek müstesna eğlenceleri intihâb eylemiş olan bu müsâmere gündüz saat ondan gece yediye kadar devam edecektir. Biletlerin mahal-i fûruhtu: Beyoğlu’nda Pera

An identical copy of the foregoing advertisement was issued on 8 November 1919 once again. However, I could not encounter any other news coverage about the show issued following the date of the show.

The second activity organized by Circassian Women's Support Association is the concert announced in the newspaper *Vakit* dated 18 November 1920. The advertisement entitled "*Fevkalade Konser*" was about the concert to be organized on 19 November 1920 to the benefit of the charity organizations. In the advertisement it is stated that the concert will take place in the theater at Beyoğlu Tepebaşı, the concert is open for the women only during the day and is open for everyone in the evening. The concert will be attended by the well-known persons, apart from the performance of the orchestra called Mabeyn-i Hümâyün Orkestrası; the Circassian dances shall also be performed.³²⁰

Both of these activities held by Circassian Women's Support Association were organized in November in two years in quick succession. We do not know whether such dates are coincidence, given the fact that Circassian Women's Support Association was founded in November, I believe such activities are the part of an anniversary celebration.

Moreover, in the activities organized, we see that Circassian Women Support Association offers room not only to the Circassian culture and folklore but also other dance and music types. They made a celebration with Circassian music and Western music and offered room to both types in their program.

Palas, Tokatliyan Oteli'nde, Kadıköy'ünde Hanımlar Pazarı'nda, Eminönü'nde Şamlılar Mağazası'nda, Galata'da Tirinig Mağazası'nda, Beşiktaş Çerkes Kız Numune Mektebi."

Vakit, 7 November 1919.

³²⁰ *Vakit*, 19 November 1920.

The most distinctive aspect that is worth attention in the advertisement is that no separate sessions for men and women were unlike the routine in the Ottoman society. For the first activity in particular, there is no such separation. The concert held in 1920 was organized in two separate sessions. The morning session was open to the women while the evening session was open for the public. During the newspaper scanning I made, I had the chance of reading the advertisement pertaining to the organizations held by many other societies. In most of these advertisements, the morning sessions of the concerts and shows were open for the women while the evening sessions were open for the men alone. From this point of view, we can say that Circassian Women Support Association took more modern steps in comparison to their respective era.

Going back to the by-law of Circassian Women's Support Association, we gain detailed information about the organization and internal regulations of the society. As mentioned in article eight of the by-law of the society, anyone agreeing to give twenty kuruş per month will be entitled to membership of the society.³²¹

In the articles eight and nine of the by-law, information is given about the organization of the society. In such articles, it is stated that the activities of the society will be managed by a central committee composed of twelve ladies and a board of directors composed of seven or twelve women, and both boards will be elected by the members of the society congress for an office term of one year. Allocation of duties within the board of directors is subject to the discretion of the board of directors and it has been also explained that the members of the board of directors may be nominated once again during the elections.³²²

---

³²¹ Serpil Çakır. "XX.yy'ın Başında Kadın ve Aile Dernekleri ve Nizamnameleri," *Sosyo- Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi*, (Ankara: Prime Ministry Family Research Institution, 1992), Volume. III, p. 1000.

³²² *ibid.*, p. 999-1001.

It has been stated that the board of directors of the society will convene once a week, the board may be called to extraordinary meetings by the chairwoman and the secretary general. It has been explained that the central committee will convene fortnightly and shall inspect the board of directors. The members who fail to attend the meeting three times in succession will be deemed to have resigned, and a replacement will be elected. Other articles include in the by-law states that all correspondences of the society shall be signed by the chairwoman and the secretary general, the relations of the society with the governmental authorities will also be managed by them.

It has also been explained that the expenditure shall be made under the signature of the chairwoman and the secretary general; and the committee of cash composed of the chairwoman, secretary general and the teller reports to the central committee while the central committee reports to congress.³²³ Any details pertaining to the management of the society have been thought of, and such details were agreed upon and incorporated into the by-law.

In the by-the law of the society, when deemed necessary, it has been stated that branches may be opened, and clues as to organization have been given. In the article six of the by-law, it has been stated that primary schools will be opened.

School for Circassian Girls

One year after the foundation of Circassian Women's Support Association, it managed to open a school under the name of *Çerkes Kız Numune Mektebi*³²⁴ in Akaretler of İstanbul. Circassian Women's Support Association realized the project

---

³²³ Yavuz Selim Karakışla. "Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti (1919)," *Toplumsal Tarih*, no. 88, April 2001, p. 40.

³²⁴ In some references, this school is referred to as *Çerkes Kız Numune Okulu* or *Çerkes Örnek Okulu*.

of Circassian School that was among the activities of Circassian Union and Support Association and reached an important target.

After the school that was running its operations under the name of Anas [*Înâs*] Terakkî in Akaretler was taken over by Circassian Women's Support Association due to economic hardships and, thus, the school called *Çerkes Kız Numune Mektebi* was founded. We will learn about the foundation story of the school from Mustafa Butbay who worked as the principal in both schools:

“Back in those years, I was the principal of the said school. I was teaching at Galatasary Lycée and Darüşşafaka. *Anas [Înas] Okulu* was first opened by a noble and respectable Circassian lady. Then, the title of founder was transferred to Yusuf Hafid, an attorney-at-law. I took part as the principal.

Amidst the war, the school was undergoing very hard times. I as covering the missing teachers and getting tired too much. In return for the tuition of the children of martyr who studied at the school in free of charge boarding mode, *Müdafaâ-i Milliye Cemiyeti* would pay five-ten lira per month. However, such money was not spent for the requirements of the school. Such amount would be collected in return for title of founding. We would organize concerts from time to time, but the school was unable to make use of the proceeds of the same. All I had in return was nothing but exhaustion.

...since it was not possible for *Înâs Terakki Okulu* to survive due to truce, we transferred the school to Circassian Women's Support Association. We left the school under their auspices. The number one reason of such initiative was Hayriye Melek Hanım, the chairwoman, and Emine Hanım, the secretary of the society and wife of Reşit Paşa, I accepted such position as an honorary principal.³²⁵

---

³²⁵ “Ben o zaman adı geçen okulun müdürü idim. Galatasary Lisesi'nde ve Darüşşafaka'da öğretmen idim. Anas [*Înas*] Okulu'nu önceleri asil ve muhterem bir Çerkes hanımı açmıştı. Sonradan kuruculuk her nasılsa Dava vekili Yusuf Hafid'e devrildi. Yöneticiliğini de ben üzerime almıştım.

Savaş içerisinde okul, hayatını güçlkle sürdürüyordu. Öğretmen noksanını ben tamamlıyor ve çok yoruluyordum. Parasız yataılı olarak okuyan şehit çocuklarının okul ücretlerine karşılık olmak üzere ayda beş on lira Müdafaâ-i Milliye Cemiyet tarafından veriliyordu. Fakat bu para okulun ihtiyaçlarına harcanmıyordu. Kuruculuk hakkı olarak alınmıyordu. Ara sıra konser veriyor, fakat hasılatından okul yararlanmıyordu. Yalnız yorgunluğum yanıma kalıyordu.

...Înâs Terakki Okulu'nun yaşamını sürdürmesi mütareke nedeniyle kail olmadığından Çerkes Kadınları Cemiyeti'ne devrettik. Okulu da onların koruyuculuğuna bıraktık. Bu girişimin başlıca nedeni Reise Hayriye Melek Hanım'ın ile cemiyetin katibesi Reşit Paşa'nın hanımı Emine Hanım idi. Ben de onursal bir müdür olarak bu görevi kabul ettim.”

Mustafa Butbay. *Kafkasya Hatıraları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi,1990), p. 3-5.

The head office of *Çerkes Kız Numune Mektebi* is the building number 52 in Akaretler.³²⁶ Mustafa Butbay and Hafid Bey supplied some of the furniture free of charge and the desks and chairs with the payment made by the society and the school started education.

Mustafa Butbay in his book entitled *Kafkasya Hatırları* gave brief information about the students of *Çerkes Kız Numune Mektebi*. The founders of Circassian Women's Support Association made the immigrants who escaped from the Bolsheviks and came to İstanbul settle in a certain portion of the school. They accepted their children to the school. Thus, the majority of the students in the school consisted of the Circassians.³²⁷

This school was a private school with six classes. One of the most notable features of this school that was equal to primary school and secondary school is the fact that for the first time in the entire Ottoman Empire territory, in a school pertaining to a Muslim community, girls and boys were educated together under the same roof. The mixed education system that could be described as an innovative step for that era was only one of the distinguishing features of the school.

Also, *Çerkes Kız Numune Mektebi* opened a kindergarten for the 4-6 age group. Looking at the first quarter of the twentieth century, it is evident that the kindergarten project is an extremely innovative and important step taken. This kindergarten was one of the few kindergartens in the Ottoman Empire.

The firsts made by *Çerkes Kız Numune Mektebi* were not limited to the foregoing. For the first time in the Ottoman Empire territory, education in Latin letters was started in a school pertaining to a Muslim Community. *Çerkes Kız Numune Mektebi* management that used a new Circassian alphabet mostly composed

---

³²⁶ Mustafa Gökmen. "Taksim-Beşiktaş Yolunun Dünü Bugünü VIII," *Yeni Defne*, 1987, p. 15.

³²⁷ Mustafa Butbay. *Kafkasya Hatıraları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990), p. 5.

of Latin letters made another innovative breakthrough that is in line with its name and reputation.³²⁸ The Latin alphabet was not only used in the school, and they printed books using such alphabet and sent them to Caucasus.

Looking at the staff of the school, we encounter the leading Circassian intellectuals. When *Çerkes Kız Numune Mektebi* was founded, its principal was Mustafa Butbay, yet, after a series of debates, Mustafa Butbay resigned and Seza Pooh Hanım was appointed as his replacement. Mustafa Butbay summarizes the argument that made him resign in his book as follows:

... They appointed me as a director too. I accepted the position as the honorary director. Then, I resigned due to an argument that broke out between me and the Board of Directors about the curriculum. The dispute can be summarized as follows: the board of Directors wanted the entire education is conducted in Circassian, and supported such idea. Above everything else, I believed that was unacceptable in legal terms. I thought the education had to be in Turkish, but a separate class could be opened for those wishing to study in Circassian. My suggestion was denied and I insisted on resigning.³²⁹

After the resignation of Mustafa Butbay, Seza Pooh Hanım was appointed as the school principal. Being one of the youngest members of the society, Seza Pooh Hanım fulfilled such a big responsibility so nicely despite her young age.

Lamia Jankat was appointed as the master teacher. Seza Pooh Hanım was giving Turkish and geography classes. Lamia Jankat was lecturing on language classes and Caucasus history and geography in Circassian, and Hilmi Tsey was giving

---

³²⁸ Dr. Vasfı Güsar. "Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti," *Kafkasya Dergisi*, No. 48, Nisan-Mayıs-Haziran 1975, p. 24.

³²⁹"... Beni de müdür olarak atadılar. Ben de onursal bir müdür olarak görevi kabul ettim. Sonra program meselesinden dolayı Yönetim Kurulu ile aramızda çıkan bir anlaşmazlık dolayısıyla istifa ettim. Anlaşmazlık şu idi: Yönetim kurulu bütün öğretimin Çerkesce olmasını istiyor ve destekliyordu. Ben her şey bir tarafa maddaten bunun kabul olmayacağı fikrinde idim. Öğretimin tamamen Türkçe olması, fakat Çerkesce okumak isteyenlere de ayrıca bir sınıf açılmasını gerekli buluyordum. Fikrim kabul edilmekle beraber istifamda direndim."

Mustafa Butbay. *Kafkasya Hatıraları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990), p. 5.

the Circassian literature and poetry classes. Lawyer Şemi Time was giving the Circassian pronunciation classes.

Zekiye Venje Hanım was Turkish teacher in two classes. Having graduated from Teaching School, İhsan Bey was dealing with the administrative affairs. Lutfullah Şav who graduated from Lausanne University was teaching French (who, later, was appointed as the Ambassador to Saudi Arabia). Vasfi Gsar was teaching biology at *Çerkes Kız Numune Mektebi*.³³⁰

Also, it is known that a person who studied in Britain gave English classes at *Çerkes Kız Numune Mektebi*.³³¹

The painting classes were given by Namık İsmail Zefy,³³² the well-known artist. Blenev Harun taught Circassian language, history and geography in Circassian. Prof. Hege taught music, was playing the Circassian instruments brought from Uzunyayla and Gnen, and collecting musical notes, was playing them in the piano and giving lectures. The national Circassian instrument *pşine*³³³ was added to other instruments. İkbâl Hanım, the step mother of Sati Bey, the principal of Galatasaray Lycée was giving the *sofge* class.

Major Sait Nexuş Bey, who retired after working at Damascus and Edirne Military Schools as the physical education teacher took on the gym and physical education classes at the school. The physical education classes were given using *trapeze*, rings and other gymnastic equipment. Also, Meliha, an Armenian girl, was

---

³³⁰ I gained these details about Vasfı Gsar from the verbal history study I conducted with zdemir zbay.

³³¹ İ'lânât, *Diyane*, No. 1, 12 Mart 1920, p. 12.

³³² The founder of İstanbul Fine Arts Academy.

³³³ The Circassian national instrument smaller than accordion.

teaching the students the popular dances of those years such as polka, mazurka, kadril and waltz.³³⁴

Looking at the classes given at the school, the main objective was to educate the students not only in terms of science, but also in social and cultural terms and in terms of Circassian culture. Apart from Turkish, history, and geography classes, the students were taught Circassian language, history and geography. Also, English classes were an indispensable part of the curriculum. The managers of the school who paid attention to social and cultural development, decided on giving dance and theater classes as well as painting, music and physical education classes.

In the theater stage of the school, plays performed by the girls and boys at the school were prepared; and plays were performed in national Circassian costumes. On one of such plays is a play written by principal Seza Pooh Hanım entitled “*Kafkas’a Doğru*” (Toward the Caucasus). This play enjoyed a great interest and was performed a for a few times.³³⁵

Most of the managers and teachers working at the school were volunteers, and did not get paid any salary in return for the jobs they did. There were only a few managers and teachers who got paid salary. The dues collected from the students were used to pay for the rent, the expenses, the salaries of a few teachers and students.

In an article by Vasfi Güsar dated 1975 under the name of “*İstanbul Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti*,” it was stated that the number of the students studying at the school stood at around 150 and 180. In this school that had 25–30 students in every class; the boys would put on a fur cap while the girls would put on modern

---

³³⁴ Dr. Vasfi Güsar. “Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, No. 48 Nisan-Mayıs-Haziran 1975, p. 23.

³³⁵ Dr. Vasfi Güsar. “Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, No. 48 Nisan-Mayıs-Haziran 1975, p. 24.

costumes. The national plays would be conducted in national costumes, and the costumes for such plays would be tailored at the tailoring house of the school.³³⁶

Although the school was open for everyone, mostly the Circassian children would attend the school. Most of the classes would be given in Circassian language, and Latin letters accepted by Circassian Union and Support Society would be used as the alphabet.

Up until now I had not encountered a student who studied at this school, and just as I had started thinking that this school was nothing more than a ghost school. I learnt that a lady who studied at this school until the third grade in this school was still alive. Before meeting her, I had some concerns about the age of this lady who was 94 years old. I did not know her physical and mental condition. When I saw her, I realized some of these concerns were baseless and some were justified.

The name of this lady is Fazilet Gorbon. Born in 1910 Fazilet Hanım was the daughter of Prof. Aziz Meker, one of the founders of Circassian Union and Support Association. When I visited her in her house, first her chauffeur and then her maid welcomed me. After a while, Fazilet Hanım showed up. With her blond and well-looked-for hair, in her black suit and high heeled shoes, she greeted me so upright. I was so astonished and surprised. I was expecting to see an elderly at the age of 94, who could hardly stand up. I found out my concerns were baseless. Unfortunately, I realized some of my concerns were justified as we started talking and mentioned about the past. The memory of Fazilet Hanım was not as good as her physical

---

³³⁶ Circassian Union and Support Society made efforts to ensure Circassian language is written in Latin letters, and in this direction prepared alphabets composed of Latin letters; and sent them to Caucasus. One of the most important alphabets is *Çerkes Abhaz Elifbası (Circassian Abkhazian Alphabet)* prepared by Mustafa Butbay. This book was composed of 10–12 pages, and the Circassian words included in it were written in the Latin alphabet. As we will see in the subsequent sections, the *Diyâne* magazine, the publication body of the society, was issued in both Circassian and Ottoman. The Circassian portion of the same journal was written in Latin alphabet, instead of Cyrillic alphabet. Dr. Vasfi Güsar. “Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, No. 48, Nisan-Mayıs-Haziran 1975, ,p. 23.

outlook. She was able to remember some things only after thinking for a long time, and was unable to remember most things at all.

What she remembered about *Çerkes Kız Numune Mektebi* was so limited. She remembers the place of the school and a big staircase welcomed them after entering. Having said that she attended to that school until the third or fourth grade, Fazilet Hanım told me that they would out on a uniform and the boys would put on a fur cap.

The mother of Fazilet Hanım was a lady who worked at Circassian Women's Support Association for several years. Having recalled that she accompanied her mother during the visits to the society, and her mother worked together with Seza Pooh and Hayriye Melek Hanım, Fazilet Hanım recalled she had friends, but could not remember any of their names. These were all Fazilet Hanım remembered about what she lived almost ninety years earlier. Fazilet Hanım followed the suit as her mother and father for several years, and worked in several Circassian societies, and supported them in mental and pecuniary terms.

I believe the interview I had with Fazilet Hanım is a critical turning point for my thesis. As I said earlier, *Çerkes Kız Numune Mektebi* that had an innovative education system with its programs and curriculums was no longer a ghost school for me and took on a body. Although the information I gained from Fazilet Hanım about the school was limited, I was so pleased to meet Fazilet Hanım and to learn that *Çerkes Kız Numune Mektebi* had at least one student.

One of the activities by Circassian Women's Support Association was the tailoring house established at the entrance floor of the school to help the deprived Circassian women. In the by-law of the society, it is stated that employment opportunities will be given to help the needy Circassians. The members of the society who made such promise come true opened a tailoring shop on the entrance floor of

the school building. This tailoring shop was managed by Saime Beşuk Hanım, the daughter of Ahmet Anzavur. Those who do not know how to sew were taught how to sew, and those who were already experienced in sewing would tailor costumes for the well-off figures of the city. They were sharing the moneys they earn.³³⁷

---

³³⁷ Dr. Vasfî Gûsar. “Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti,” *Kafkasya Dergisi*, No. 48, Nisan-Mayıs-Haziran 1975, p. 23.

CHAPTER V

DIYANE MAGAZİNE

General Characteristics of *Diyane*

The single most important activity of Circassian Women Support Association was the magazine *Diyâne*. Looking back in those years, what we see is the printed media was revived in a short while, and several new magazines and newspapers were published. If we give figures about these developments, more than one thousand periodicals were issued during the ten years between Declaration of Second Constitution on 23 July 1908 and signature of Montreaux Treaty on 30 October 1918.³³⁸ Also, thirty-two magazines and newspapers were published for the Ottoman women.³³⁹

*Diyâne*³⁴⁰ magazine, the publishing body of the society, was issued in March 1920. According to a book by Hasan Duman entitled *Osmanlı-Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri (1828- 1928)* (Ottoman-Turkish Periodicals and Newspapers), only one issue of the *Diyâne* magazine was published.³⁴¹ However, in an article by Nicole A.N.M. Van Os entitled “*Geçmişten Gelen Kaynaklar, Gelecek İçin Kaynaklar,*”³⁴² (*Sources from the Past, Sources for the Future*), it is stated that *Diyâne* magazine had other issues and these issues are owned of a private collector. I could not persuade Nicole Van Os Hanım so far to help me in this regard. Despite the inquiries I made, I could not encounter another

---

³³⁸ Yavuz Selim Karakışla. “ II. Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Çocuk Dünyası Dergisi, (1913-1914; 1918-1919; 1926-1927),” *Mütefferrika*, No.13, Yaz 1998, p. 119-191.

³³⁹ Şirin Tekeli, “Kadın Hareketi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. IV, (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 1994), p. 344–347. This volume is about the women magazine and newspapers released between 1867 and 1928.

³⁴⁰ The copy of *Diyâne* I have is an identical copy of the one kept in Kadın Eserleri Kütüphanesi. There are some illegible lines on these copies. I have not been able to find a clear copy of *Diyâne* so far.

³⁴¹ Hasan Duman, “Osmanlı- Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri, 1828–1928”, volume I, Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2000, p. 262.

³⁴² Nicole A.N.M. Van Os. “Geçmişten Gelen Kaynaklar, Gelecek İçin Kaynaklar,” *Toplumsal Tarih*, c. XVII, No. 99, March 2002, p. 13.

issue of the *Diyâne* magazine. I have the one and only issue of the magazine ever published.

Diyâne is a Circassian word, but it means “our mother” in Turkish. I believe two factors played a role in selection of such name. Firstly, the idea that the most comprehensive and sincere name for a women magazine could be explained with authority of motherhood. In this way, reference is made to a relation with the readers based on a motherly love, and also a secret authority connotation can be sensed. Another reason for using this name is the fact that word our mother might be used as a reference to the homeland Caucasus.

Under the title of *Diyâne* magazine, there is a phrase which reads as *Çerkes Kadınları Te'âvün Cem'iyeti'nin* naşir-i efkârıdır (literally, the thoughts of the Circassian Women's Support Association). The owner of the magazine was Seza Pooh Hanım, while the head writer of the magazine was Hayriye Melek Hunç Hanım. The selling price of one issue was 15 kurus, while quarterly subscription of *Diyâne* magazine cost 90, semi-annual subscription cost 180 and annual subscription cost 360 *kurus*. *Diyâne* that was planned to be issued fortnightly started to be published with, social, cultural and literary content.

Diyâne magazine contains no illustration or cartoons. The magazine is composed of six articles and four advertisements. *Diyâne* Magazine is composed of two sections and twelve pages in total. The first section was printed in Ottoman letters while the second section was printed in Circassian using Latin letters.

The first and, probably, the last issue of the magazine, the articles by Hayriye Melek Hanım, Met İzzet Paşa, Seza Pooh Hanım, Blenov Batuk and Cankat Levstenbi were published. The last page of the magazine had some advertisements.

The Content, Articles and Messages

The first article of *Diyâne* magazine was written by Hayriye Melek Hunç, the master writer of the magazine. In the article entitled “*Diyâne’nin Mesleği, Gayesi*” (Occupation and Objective of *Diyâne*), Hayriye Melek Hanım emphasized that Circassians had to demonstrate themselves in the field of science and literature, not in the battle fields. She invited the Circassian youth to study the Circassian history, language, music and sociology and come together around *Diyâne* magazine.

Under this light, we invite our new generations to examine our history, language, literature, music, industry and various national existence and work for the improvement of such existence.³⁴³

The second article of *Diyâne* magazine was written by Met Çunatuka İzzet Paşa. The title of his article was “*Diyâne, Nam-ı Diğerle Millet Anası,*” (*Diyâne*, the mother of the people). At the beginning of his article, Met Çunatuka İzzet Paşa expressed his pleasure about the foundation of Circassian Women’s Support Association and opening of Çerkes Numune Okulu before the first anniversary of the society. In the subsequent parts of his article, he studied the word “*Diyâne*” in etymological terms and focused on the importance of this concept for the Circassian society.

Met İzzet touched upon the meanings of the word *Diyâne* in Greek and Latin. Having emphasized that a “*Diyâne Committee*” that took part in the management of the society was a very suitable practice Met İzzet Paşa explains there could be no better word for a magazine published by the Circassian women.

---

³⁴³ “Bu meş‘alenin altında gençlerimizi târîh, lisân, edebiyât, mûsîkî ve ictimâ‘iyâtımızı, sanâyi‘imizi, hülâsa millî varlığımızı tedkîk ve tetebbu‘a ve o varlığın a‘zami inkişâf ve tekemmülüne çalışmağa da‘vet ediyoruz.”

Hayriye Melek Hunç. “*Diyane’nin Mesleği, Gayesi,*” *Diyâne*, no. 1, 12 March 1336, p. 1.

Having said that the word “*Diyâne*” is pronounced as “*Tiyane*” in some dialects of Circassian language, and this word means mother in Greek, Met İzzet Paşa argues that the Greeks could be from the east, and even from the Hittites.

By the end of his article Met İzzet Paşa pointed out that the Greek Gods included six Goddesses is because of the respect paid to the women and their superior level in the society. He stated that feminism is not something new, and has been around for several centuries, and Met İzzet Paşa added that Amazons who were originally Circassians were the fighters of feminism once upon a time as explained in words of Met İzzet Paşa below.³⁴⁴

There are six goddesses in Greek mythology and this indicates that women had an important role in social life and they could comprehend all of their rights and duties completely. It means that the historical origin of feminism can be traced back to earlier times. There is a goddess, who can be described as “*Tiyâne*” in Circassian, among them and it is great honor for the noble Circassian nation, a fact which is accepted by historians, as well. Besides, famous amazons were also of Caucasian origin and probably they were real warriors of feminism in the old times.³⁴⁵

In the last paragraph of his article, Met İzzet Paşa focused on the importance attached by the Circassians to the women. Having said that a man riding a horse steps down his horse when he sees a woman is a sign of the respect for the women, the author depicts the women of Caucasus as the representative of the affection and sacrifice. In such era when the Circassians needed a *Diyâne*, he ends his article by presenting his

---

³⁴⁴ The two copies of *Diyane* magazine I have are in worse condition than one another. I had a very hard time in reading a few pages due to inaccurate printing. Therefore, there are several words I have not been able to read. I found many words hard to read in the articles by Met İzzet Paşa and Seza Pooh Hanım.

³⁴⁵ “Yunan kadîm mabûdları miyânın da altı kadının bulunması bir cihetten kadın ‘âleminin dahî cem‘iyet-i beşeriyede pek ‘alî vezâ‘if ifâ etmiş olması dolayısıyla müstahakk-ı tecebbil olmuş olduğuna ve diğer cihetten ise hakk ve vazîfesini de tamamen idrâk etmiş bulunduğuna delâlet eder. Demek ki bugünkü “feminizm”in menşe‘-i tarihîsi evvel derece kadîmdir. Bu kadîm mâ‘bûdeler içinde ancak Çerkes lisânıyla kabil-i tefsîr olmak üzere bir “*Tiyâne*” nin bulunuşu zaten Avrupa müverrihinincede musaddak olan Çerkes millet-i necîbe pek büyük bir hissa-i şereftir. Kaldı ki târîh-i kadîm de pek mühim mevki‘ işgâl eden meşhûr amazonlar dahî menşe‘leri i‘tibârıyla Kafkasyalı idiler ve muhtemeldir ki bu cengâver kadınlar zaman-ı kadîm-i feminizmin hakîki mücâhidleri idiler.”

Met İzzet, “*Diyâne*, Nâm-ı Diğerle Millet Anası,” *Diyane*, No. 1, 12 March 1336, p. 1–5.

wholehearted thanks to the Circassian Women's Support Association and *Diyâne* magazine for he believe they will meet such need.

The next article was written by Seza Pooh Hanım who was the owner of the magazine. Her article entitled “*İçtimâ’î Hayâtımızda Kadının Mevki’i*” (the Position of the Woman in our Social Life) was the third article in the magazine. Seza Pooh Hanım starts her article by explaining that the position of a woman in the society is an indication of the civilization level of that society. In the eras when the laws did not exist or were not in force, Seza Pooh Hanım points out it is not possible to talk about woman rights and uses the phrase “the woman is no different than a maid of the house” for those eras. Seza Pooh Hanım who draws the attention to the fact that such status of the woman has been recognized, with a delay though, states that the women have grasped their freedom over the time and started to act in the positions they deserve.

According to Seza Pooh Hanım, the higher the position of the woman is, the higher the civilization level of the society is. It is also underlined that the societies detached from civilization do not attach the value to the women they deserve. It is told that, since the role of the women in the society has been designated by the traditions (*xabze*), the woman is extremely valuable for the Circassians, and she is valued. The author who states that the Circassians always respect the women no matter what the conditions may be expresses that no acts of violence are carried out before women and men stand up when a woman passes by as explained in the words of Seza Pooh Hanım below.

Women are always respected in meetings. A man cannot sit when there is an older lady around. No anger or violence act can be showed in front of women. Even an oral discussion should not be made. While walking in the street a woman should not be blocked. While a woman is passing by, a gentleman should stand up immediately. When confronted with her on a way, women have

always right to go first. Even when the man is on a horse, he should leave the way for the woman and have to stand aside in a respectful manner until she has passed by. Every Circassian woman can order the younger men for help only. How powerful they are, a man should not keep away from serving old ladies. If he abstains from such help, his dignity will diminish a little since this act is against social norms of Circassians (*Xabze*).³⁴⁶

Another article of the magazine was written by Blenov Batuk under the title of “*Lisân-ı Millînin Ehemmiyet-i ‘İlmiye ve Medeniyesi*” (literally: Importance of the National Language). This article is a linguistic study. Having focused on importance of the national language; and the requirement of writing and speaking in the native language under any circumstances Blenov Batuk makes several explanations and comparisons about the French and the Arabs. He associates the fact that the French has a leading role in the science world with their use of native language in their studies. He tells that the advancement in a nation can only be possible if such nation protects and maintains its native language.

The author who criticized the Islam world’s efforts to acquire the Arabic as the common language pointed out that going after such an objective would be meaningless. He also tells that those making efforts in this regard will end up with disappointment as expressed below in his words.

The author who says that the scientists and writers who had an education in languages other than their native one will not be beneficial to the society even if they seem to become successful gives the Circassians as an example to such fact. He sadly

---

³⁴⁶ “Meclislerde kadın dâ’imâ mevki’ ihtirâmı alır. Yaşça daha büyük bir kadın huzurunda oturamaz. Kadın önünde hiddet ve şiddet gösterilemez. Lisân mücadelesi bile yapılamaz. Yolda yürüyen bir kadının önü kesilemez. Bir kadının geçtiği yerden otura kalamaz ayağa kalkar. Bir yolda tesadüf edilirse yol kadınıdır. Hatta erkeğin atlı bulunsa bile yolu kadına terk etmeğe ve bir kenarda atından inerek kadın geçinceye kadar bir vaz’-ı ihtirâm ve mutâva`at olmağa mecbûrdur. Her Çerkes kadını yaşça kendisinden daha ileride olmamak şartıyla her hangi bir erkeğe hidemât husûsâsi namına emr edebilir. Ne kadar güç olursa olsun bu hizmetinden istikâf edemez. İtmesi (*Xabze*) Çerkes kavânin-i içtimâ’iyesine muhâlefet teşkil ettiği için şeref-i recûliyeye nakîse verir.”

Seza Pooh. “İçtimâ’î Hayâtımızda Kadının Mevki’i,” *Diyane*, No. 1, 12 March 1336, p. 5–6.

tells that the Circassian authors and philosophers fluent in Turkish and Arabic have not supported the Circassian community as much as needed. Having underlined the importance of studying science in one's native language, Blenov Batuk ends his article by congratulating the Circassian Women's Support Association for their activities.³⁴⁷

Another article that was offered room in *Diyâne* magazine was written by Cankat Levstenbi. The name of the article is *Xabze*. *Xabze*, can be shortly describe as the total rules regulating Circassian social life. In this article whereby Jankat Levstenbi describes the Circassian traditions with examples explains how important the *Xabze* is in the Circassian social life and no Circassian society could be thought of without *Xabze*.

The author explains the Circassian social life in three words; which include "iffet," "hamaset" and "musiki." He describes these three aspects as the indispensable qualities of the Circassian society and explained them with examples.

Having underlined that how a child grown up with *Xabze* acts towards his father and surrounding, the author explains the effect of the rules regulating the social life of the Circassians on the women.³⁴⁸

The last article of *Diyâne* magazine is the critique written by Blenov Harun on the Circassian grammar book. The title of the article is "*Çerkesce Sarf Muharrir-i Muhteremine*." Having expressed his pleasure about the release of such book, the author starts his article. Blenov Harun, who explains he has some different thoughts about the Circassian grammar, directs the questions in his mind to the author of the book.³⁴⁹

---

³⁴⁷ Blenov Batuk. "Lisân-ı Millînin Ehemmiyet-i İlmiye ve Medeniyesi," *Diyane*, No. 1, 12 Mart 1336, p. 8.

³⁴⁸ Cankat Levstenbi. "Xabze," *Diyane*, no. 1, 12 Mart 1336, ss. 8-10.

³⁴⁹ Blenov Harun. "Çerkesce Sarf Muharrir-i Muhteremine," *Diyane*, No. 1, 12 March 1336, p. 10-11.

There is a page that contains various advertisements before the Circassian section of the magazine. Looking at such page, we see that the first advertisement is a call by *Diyâne* to its readers. It is requested that any kind of articles in Turkish or Circassian be sent to the magazine for release in upcoming issue and such articles are likely to be issued in *Diyâne*. It is announced to the readers the Turkish articles sent to the magazine will be translated into Circassian alphabet.

In the second advertisement, however, it is announced that any kind of garments are tailored in the tailoring house in Circassian Women's Support Association building of Beşiktaş Akaretler. In the advertisement that states not only the women's wear but also men's and kids' wear are tailored, the issue that is underlined is that the deliveries are made on time. As I mentioned at the beginning of the article, the income of this tailoring shop opened at Circassian Women's Support Association building would be shared among the deprived Circassian women working there.

Another advertisement is about the private English classes given by a person who studied in Britain at *Çerkes Kız Numune Mektebi*, in Beşiktaş-Akaretler. No details as to the age and gender of this person are given in the detail. Those interested in the advertisements are required to apply to the school for details.

The last advertisement is an advertisement that reads as the individuals who wish to take Circassian piano classes and reach Circassian books need to apply to *Çerkes Kız Numune Okulu* as can be seen in the following original text of the said advertisements.

Advertisements

All kinds of Turkish and Circassian articles by our people can be published in *Diyâne* on the condition that they will not be against its professional and scientific content. Circassian articles written by Turkish letters will be translated into our national alphabet.

Circassian Tailors House

In the tailors' house, established under supervision of Circassian Women's Support Association, all kinds of fashioned clothes, fantasy dresses, embroidered and ornamented underwear, Circassian man, woman and child suits and clothes are made. All orders are delivered on time.

Management Center: Circassian Women's Support Association building in Akâretler/Beşiktaş

English course is given by a person, who took education in England, in Circassian Girls School in Akâretler/Beşiktaş. For further information please apply to the school.

To take piano lessons taught in Circassian and to provide books in Circassian, you can apply to Circassian Girls School.³⁵⁰

The subsequent part of the magazine is written in Circassian using Latin letters. In the last page of such section, there is an explanation which reads as "for those readers wishing to read the Circassian section, the following chart has been prepared." Below this explanation is the list of the Circassian alphabet converted into Latin alphabet.

The foregoing is the one and only issue of *Diyâne* that survived until today.

We are not sure whether further issues of the magazine were published or not. Until we reach another issue, we should assume that only one issue of the magazine was published, I believe.

---

³⁵⁰ "İ'lânât: Mecmû'anın meslek-i 'ilm-i ictimâ'iyesine mugâyyir olamamak şartıyla gayretli hemşehrilerimizden gönderilecek her nev'î Türkçe ve Çerkesce makâlâta *Diyâne*'nin sayfaları açıktır. Türkçe hurûfâtla yazılacak Çerkesçeler millî hurûfâtımıza tebdil olunacaktır.

Çerkes Terzihânesi

Çerkes Kadınları Te'âvün Cem'iyeti'nin taht-ı nezâretinde küşâd edilen terzihânedeki şâyân-ı rağbet ehveniyetle modaya muvâfık her türlü kostüm yapıyor, fantâzi elbiseler, işleme ve müzeyyenâtlı çamaşır takımı, Çerkes kadın ve erkek elbiseleri ve çocuk elbise ve takımları dikeyor. Sipârişât günü gününe teslîm olunur.

Merkez-i idâresi: Beşiktaş 'Akâretler'de Çerkes Kadınları Te'âvün Cem'iyeti binâsı

Beşiktaş 'Akâretler'de Çerkes Kız Numune Mektebinde İngiltere'de tahsîl görmüş bir zât tarafından İngilizce dersi verilir. Şerâ'iti öğrenmek arzusunda bulunan zevât mektebe mürâca'at edebilirler.

Çerkesce piyano dersi almak ve Çerkesce kitâblarını tedârik etmek isteyen zevât Çerkes Kız Numune Mektebi'ne mürâca'at edebilirler."

"İ'lânât," *Diyane*, no. 1, 12 March 1336, p. 12.

The End of Circassian Women's Association

Disappearance of Circassian Women's Support Association and *Diyâne*, its publishing body, which run its operations between 1919 and 1923 and carried its effects up until today with only one copy of its magazine, is closely linked with developments during Lausanne Conference. The society that aimed to be the voice of the Circassians and managed to do so, partially though, was closed down following the Lausanne Conference.

One of the most important issues discussed in Lausanne Conference held in Switzerland was the issue of minorities. Long debates took place about the disputes between Lord Curzon, the Ministry of Foreign Affairs of Britain and İsmet İnönü, the Chairman of the Turkish Delegation, and one of these subjects of this debate was the Circassians. Lord Curzon insisted on that the Circassians be given minority status, İsmet Paşa said "the Circassians are our full brothers, and we cannot see them different from us like the Christians and Jews. We cannot distinguish them from us," and as Lausanne Treaty signed on 24 July 1923, the Circassians were given no status of minority.

One month after this treaty, the activities of Circassian Union and Support Association and Circassian Women's Support Association were suspended. Çerkes Kız Numune Mektebi was closed down as per the order given by Ministry of National Education to İstanbul Directorate of Education on 5 September 1923.³⁵¹ The school that was opened as per the permit issued by Ottoman Empire was suddenly closed under the order of Turkish Government. The students attending the school were sent to their parents, and the goods of the school were sold. All documents and fixtures

---

³⁵¹ Elmas Zeynep Aksoy. "Çerkes Teâvün Cemiyeti," *Toplumsal Tarih*, September 2003, No. 112, p. 101.

were seized. All documents of the society and the school were seized. Having had a deep sorrow due to these events, Seza Pooh Hanım had a meeting with Saffet Bey, the National Education Director, and asked the school to be closed down. Having said that there is nothing they could do, Saffet Bey said, “maybe we can let you open the school again later,” and sent Seza Pooh Hanım away.

Seza Pooh Hanım was arrested after a while, and was sent to İstanbul Police Department and, then, to Ankara. Having been tried in the İstiklal Courts, Seza Pooh Hanım was acquitted a few months later.³⁵²

This community school that was closed down in 1923 was never opened again. No other society using the name Circassian was used. No other Circassian Newspaper was issued. No other society that was established from that date on managed to establish strong links with Caucasus like this one. No other society made so many firsts as this one.

Looking at the founder members of Circassian Women’s Support Association, we see that they came from the high rank army members or politician families and most of them are well-educated persons. The common point of them all was their support to the deprived Circassians living in the Ottoman Empire and protect and maintain the national identity of the Circassians

These women with clear vision did not avoid fulfilling the requirements of the era while preserving their national identities. While preserving their languages, they learnt English and French and taught the others these languages. Apart from national dances, they learnt modern western dance styles and included such types of dance styles in their shows.

---

³⁵² Dr. Vasfı Güsar. “Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti,” No. 48, *Kafkasya Dergisi*, April-May-June 1975, p. 25.

Thanks to close relations these powerful women who built with the government and the place, and managed to overcome many hardships made good use of their opportunities and managed to find solutions for the problems. To illustrate, we can mention an event whereby Circassians immigrants who were saved from an English ship.³⁵³

We see that Circassian Women's Support Association made several firsts in the Ottoman Empire. With *Çerkes Kız Numune Mektebi* they opened, Circassian Women's Support Association that started the first mixed gender education and use of the Latin letters made a first with the magazine they issued, and through publications in Circassian and Ottoman language, they aimed to build consciousness among the Circassian people and preserve cultures and languages.

Looking at the content of *Diyâne* magazine, we see that is not merely a magazine aiming to build consciousness in women. Although *Diyâne* is the publication body of Circassian Women's Support Association, based on the content, it is easy to understand that it does not target the women alone. The issues discussed are not only women-related issues, rather, the issues concerning the entire Circassian

---

³⁵³ Once, the students of *Çerkes Kız Numune Mektebi* went to Kabataş Quay to make paintings and have fresh air, in the company of Seza Pooh Hanım and Leyla Hanım, the painting teacher. They realized that three tall and well-built men who seemed to be foreigners were trying to communicate with the fishers in the coast. Seza Hanım instantly realized that these three men were Circassians due to their physical features and costumes and ran toward them. She was right. These three men with their daggers in their waist and the fur cap on their heads who were trying to speak to the fishers were Circassians who escaped from the Revolution by a boat with a British flag. A boatload of Circassians who set sail and were forced to go to another country other than Ottoman Empire stopped in Bosphorus for some needs, and these Circassian lads came ashore to buy food. They said around one hundred women, children and men onboard the ship were ill. After leaving the students under custody of Leyla Hanım, Seza Hanım went to Hayriye Melek Hanım. Together with Hayriye Melek Hunç Hanım, Seza Pooh Hanım went to General Nazmi Paşa, his father. And, they went to Fuat Thuga Paşa along with Nazmi Paşa to explain the situation. With the help of Fuat Paşa, they got a letter from the Sultan. This letter was addressed to British Embassy. The letter contains an order about prompt evacuation of the boat and release of the Circassians onboard to Circassian Women's Support Association. Seza Hanım who made around one hundred Circassians onboard the ship to *Çerkes Kız Numune Mektebi* protected her citizens together with Hayriye Melek Hanım. Due to such event that took place in Ramadan, one Circassian met the expenses incurred for fast breaking every day. The Circassian immigrants who left in the school were sent to their relatives after the end of Ramadan.

community. The concept that is covered in *Diyâne* is not woman, rather, “the Circassian people.”

Having read the articles on the women magazines of the era, we see that *Diyâne* magazine is different in terms of content. For instance, while other women magazines covered the issues such as child care, house chores and fashion, it is worth attention that none of these issues were covered in *Diyâne* magazine. I think *Diyâne* magazine is a magazine aimed at the Circassian people, rather than the women alone.

Circassian Women’s Support Association that was founded by five Circassian ladies at a time when the effect of Circassian Union and Support Association diminished, *Gûâze* newspaper was no longer issued, *Şimâli Kafkas Cemiyeti* was closed continued to be the voice of the Circassian people, transferred the heritage they took over to the next generation. Circassian Women’s Support Association who made many firsts with determination and will is of paramount importance in terms of Ottoman and Turkish history, not only in terms of Circassian history.

CHAPTER VI

CONCLUSION

Circassian Union and Support Association (*Çerkes İttihâd ve Teaviün Cemiyeti*) that made use of the free ambience offered by Constitutional Monarchy was founded for the purpose of becoming the representative of the Circassians, who lived away from the homeland in social and political terms and were separated from one another. The Circassian Union and Support Association that tried to instill the awareness of being a nation into the Circassians in the Diaspora who were exiled from the home land before they turned into a nation initiated its efforts to create a Circassian nation with a single origin and a common future in several fields.

Circassian Union and Support Association that worked on abolishment of the Circassian slavery which was a societal burden, started the efforts for a common Circassian Alphabet and mobilization for education, tried to found Circassian schools turned its face toward the West without breaking its ties with its past, yet without being captured by its past. The Circassian Union and Support Association focused on advancement without degeneration in the westernization process and gave the Circassian people this message. Without breaking off its roots and turning away its face to its past, the association aimed to Western way of thinking in every field of life from education, art, to the craft and science and directed its efforts in this way.

Circassian Union and Support Association did not avoid applying certain thoughts and activities that were far ahead of its era and led the Circassian people in all aspects, and, as can be inferred from its name, way of thinking and activities

pursued a policy in favor of the Committee of Union and Progress. Circassian Union and Support Association which demonstrated this policy by way of its way of thinking in line with enlightenment and Western attitudes in several occasions became a small piece of Turkist policies of Enver Pasa, just like *Şimâlî Kafkas Cemiyeti*. It is known that *Şimâlî Kafkas Cemiyeti* received aids from Enver Pasa in those years. That is an example to prove the relation of Circassian Union and Support Association with Committee of Union and Progress.

However, it is important to note that Circassian Union and Support Association was not totally a supporter of Committee of Union and Progress. When looking at the association in terms of its members and activities, we see that they had close links with the palace. Circassian Union and Support Association of which members included several people who were supporting the palace conveyed the problems to the palace by means of their members who close links with the palace about the issues that required support from the Ottoman Empire; e.g. the issue of slavery. Circassian Union and Support Association which used any resources they have to the maximum extent on behalf of the Circassian people can be said to have built the good relations with the palace and Committee of Union and Progress supporters at the same time, which is a political accomplishment, instead of pursuing a unilateral policy.

Although the members of Circassian Union and Support Association had different political belief, the denominator which brought them together under the same roof was their desire to elevate their nation to the point where it is supposed to be. Circassian Union and Support Association which overcame any obstacles they encountered *en route* with successful political maneuvers turned into the ultimate hope of Circassian people who were scattered to a vast land. The letters and telegrams

sent Circassian Union and Support Association from different places with different reasons are the most evident indication of such fact.

Circassian Union and Support Association that issued a newspaper entitled *Gûâze* (Guide) in order to build the union among the Circassians who were scattered on a vast piece of land from the Balkans, Syria to Kayseri and Samsun and assure the communication among the Circassians managed to become the voice of the Circassian people living in the Ottoman Empire. Although it is not the first publication by the Circassians in the Ottoman Empire, this newspaper is of paramount importance since it was the single publication with a quite long publication term. Also, it is the first newspaper published under a Circassian title.

The newspaper *Gûâze* that was published by Circassian Union and Support Association between 1911 and 1914, the most problematic era of the Ottoman Empire aimed merely the Circassian people as its target reader group. Having focused on the political social, economic issues of the Circassians, the newspaper *Gûâze* was not a political newspaper in terms of its content. It was published once week for the first one and half years, then, it was published fortnightly, therefore the newspaper did not deal with the current news of the day.

Based on the letters sent by the readers, we assume that the newspaper *Gûâze* stretched out to other cities beyond the city of İstanbul. The newspaper featured the letters sent from different parts of Ottoman Empire to Circassian Union and Support Association under the title of “as is” and the newspaper aimed to give the readers an active role. They received letters and telegrams from the cities such as Samsun, Damascus, Golan and Adapazarı which are still densely populated by the Circassians. Although I do not have much information as to how the newspaper reached these

areas, the striking point is that the newspaper *Gûâze* managed to assure communication among the Circassians who were scattered in a wide area.

I failed to gain access to detailed information about the circulation of the newspaper *Gûâze* I believe the newspaper *Gûâze* that was published between 1911 and 1914 when several parts of the Ottoman Empire were suffering from war reached an adequate number of readers. Following the breakout of the First World War, several members of the association and the writers of the newspaper *Gûâze* went to the battle field and, thus, the newspaper *Gûâze* had to be closed down.

The Ottoman Woman that tried to break its shell following the Declaration of Second Constitutional Monarchy went one step ahead of being the mother to her children and the woman of her house and entered the social life. The Ottoman woman that started to break off its shell by meeting under the roof of societies mostly engaged with cultural activities and with social works found a place for herself in the printed media. Majority of the Ottoman society did not approve of woman going out of her house and participating in the social life and her articles being published in the newspapers and magazines and many raised objections. However, the Circassian women intellectuals and leaders encouraged women to take part in the social life and they gave big roles to the women in the Circassian Union and Support Association and in *Gûâze*. Several women who were among the founders and the members of Circassian Union and Support Association wrote articles issued in the newspaper *Gûâze* and other daily papers. Hayriye Melek Hunç released a book entitled *Zühre-i Elem* in 1910. Her second book, *Zeyneb* was released in 1926.

Circassian Union and Support Association that lost much of its power following the First World War transferred its mission to the Circassian women.

Owing to the aid and leadership of Met İzzet Pasha, one of the most active members of Circassian Union and Support Association, in 1919 Circassian Women's Support Association (*Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti*) was founded and existed actively until 1923. This Association founded by the well-educated, powerful, intellectual and polite Circassian women such as Hayriye Melek Hunç and Seza Pooh made many firsts during its short period of activity.

In those painful years when the Ottoman Empire was under invasion, this *Circassian Women's Support Association* realized the Circassian school dream planned by Circassian Union and Support Association or several years with no result. *Çerkes Kız Numune Mektebi* that was founded in 1920, was more or less like the foreign schools of those years in terms of its curriculum and educational system. In this school where most of the lessons were given in Circassian, English and French were other languages being taught, and the education also included music, painting, and theatre lessons. The children were trained in western dances such as polka and waltz apart from the traditional folk dances.

When looking from the education system point of view, *Çerkes Kız Numune Mektebi* was different form Ottoman states schools, and the girls and boys were studying in the same class. For the first time in the Ottoman territory, the girls and boys studied together in a school belonging to a Muslim nation. Besides, the children would go to the school in a uniform similar to a traditional Circassian costume. *Çerkes Kız Numune Mektebi* also made a first with the alphabet used. Circassian alphabet including Latin letters that was introduced by Circassian Union and Support Association was used in *Çerkes Kız Numune Mektebi* and the students of the school were educated using this alphabet. So, for the first time, education in Latin letters was conducted in a Muslim school. This school which was equal to today's primary and

secondary schools also had a kindergarten. This kindergarten where children at the ages of 4-6 were educated was the one of the first kindergartens of the Ottoman Empire.

Çerkes Kız Numune Mektebi which started education in Latin letters in 1920 proved, once again, it was ahead of its time; and demonstrated its innovative side once again with its kindergarten, and indicated that the school retained its Western approach without breaking off its ties with its pas with the classes in Circassian and in other foreign languages.

Not only did the Circassian Women open *Çerkes Kız Numune Mektebi*, but also met the needs of the Circassian, who had no magazine in those years. The magazine called *Diyâne* (our mother) first published in 1920 was published to reassure communication among the Circassians after the *Gûâze* magazine that was closed in 1914. This magazine prepared by the Circassian Women's Support Association met its readers with a different content from the magazines of the era. *Diyâne*, that was a sophisticated magazine in terms of its discourse and content addressed all Circassians rather than being a woman magazine. Like the newspaper *Gûâze*, the magazine *Diyâne* that aimed merely the Circassian people was released in only one issue.

The Circassian Union and Support Association and Circassian Women's Support Association that were founded by the leading Circassian intellectuals to suggest accurate, long-lasting and feasible solutions at the national and universal level bearing responsibility for their past and people and the publication bodies of these societies, namely, the newspaper *Gûâze* and the *Diyane* magazine found a place for themselves in our history with the firsts they made and their accomplishments and the steps they took which resulted in failure.

I believe that it is both interesting and worrying that no study was conducted on the Circassian societies so far. These two societies that were opened in the last era of the Ottoman Empire and the Circassian newspapers and magazines published in the same era are supposed to be the subject of several studies, however, they remained within the dusty pages of the history and were not revealed to the day light. Although the Second Constitutional Monarchy was analysed via several ethnic and religious groups and articles and books were written on this issue, the Circassians were excluded from this subject.

The fact that, apart from a few articles, no single study was conducted about the Circassian Union and Support Association and Circassian Women's Support Association, the newspaper *Gûâze* and the magazine *Diyane* has not been conducted up until now both scared and excited me.

I am aware that I assume a great responsibility by doing something for the first time. That frightened me from time to time. The greatest disappointment was that no issue of the newspaper *Gûâze* was translated until 2004. Another tiring stage was that I could not track down any original sources apart from the newspaper *Gûâze*, the magazine *Diyane* and a few archive documents. I sometimes thought I was doing something impossible. Despite several problems, hardship and inadequacy I encountered, I completed my study with the joy of making a first. I know very well that there may be some points that need further clarification or have been misinterpreted in this issue that is the subject of my study. Therefore, more comprehensive studies may be conducted about other issues, particularly, Circassian Union and Support Association and Circassian Women's Support Association.

The Circassian Union and Support Association and the Circassian Women's Support Association that aimed to instill the awareness of being a nation into the

Circassian people who were exiled from their homeland and scattered over a wide geography, did not forget that they were an integral part of the Ottoman Association. As they accepted return to homeland is impossible, they embraced their new homeland more and more, and fought to remain Circassians in the Ottoman territory.

Instead Of Conclusion...

Upon completion of my research about the Circassian societies, I closed my eyes and thought on the first thing that appeared in my mind. The first thing that came to my mind whether these societies had anything to do with my being an individual brought up in this territory, aware of my Circassian origin and my being comfortable with saying that. Did my ancestors read the newspaper *Gûâze* ? Did any relative of ours become a member of the association? Could there be anyone who adopted the association's way of thinking and instill such thinking into us? Maybe yes, maybe no...

Then, I turned the pictured upside down ... I did not know about these pioneering societies when I was at the high school! I am sure many Circassians living in this country are still not aware of them. Why did I have a guilty conscience when I realized that I had not heard about the efforts of association for creating a nation with a single past and a common future before?

I think this thesis gives me the feeling that somewhere and sometime in the past an Ottoman relative of mine I have never seen and whom I did not know existed had the similar feelings and demonstrated similar behaviors...

BIBLIOGRAPHY

PRIMARY SOURCES

- BOA .Dahiliye Nezareti Tasnifi, DH.HMŞ, Dosya. 4–1, Sıra. 4–41, 1335.
- BOA, DH.EUM5.ŞB, Dosya. 79, No. 30.
- Köle ve Cariyelerin Ref'i Hakkında Mebusan-ı Kirama, İstanbul, 1326, Rıza Nur Kütüphanesi, Dosya no. 902, Sıra no. T811
- Ali Sıdkı. "Me'mûriyet," *Guaze*, No. 4, 27 Nisan 1911, p. 4
- Blenov Batuk. "Lisân-ı Millînin Ehemmiyet-i 'İlmiye ve Medeniyesi," *Diyane*, no. 1, 12 Mart 1336, p. 6–8.
- Blenov Harun. "Çerkesce Sarf Muharrir-i Muhteremine," *Diyane*, no. 1, 12 Mart 1336, p. 10-11.
- Cankat Levstenbi. "Xabze," *Diyane*, no. 1, 12 Mart 1336, p. 8–10.
- Met İzzet, "Diyâne, Nâm-ı Diğerle Millet Anası," *Diyane*, No. 1, 12 Mart 1336, p. 1–5.
- M. Tevfik Talat. "Çerkeslerde: Mikdâr-ı Nüfûs Neden Mütenâkısıdır," *Guaze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 3.
- No Name. "Açık Muhabere," *Guaze*, No. 19, 8 Eylül 1911, p. 8
- No Name. "Adigeabze," *Gûâze*, No. 29, 25 Ocak 1912, p. 7.
- No Name. "Akvem-üs Siyer," *Guaze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 8.
- No Name. "At Yarışı," *Guaze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 8.
- No Name. "Aynen: Guaze Gazetesi Müdüriyet-i Aliyesine," *Guaze*, No. 3, 17 Nisan 1911, p. 8.
- No Name. "Aynen: Mekteb Nasıl Yapalım?," *Guaze*, No. 20, 28 Eylül 1911, p. 6.
- No Name. "Çerkes Elifbâsı Hakkında Çerkes Teâvün Cemiyeti'nin ilk Mukerrarâtı," *Gûâze*, no. 12, 22 Haziran 1911, p. 5.
- No Name. "Çerkes Kılınçları," *Guaze*, No. 37, 16 Mayıs 1912, p. 4.
- No Name. "Çerkes Lisânına Mahsûs Elifbâ," *Gûâze*, No. 13, 4 Temmuz 1911, p. 6.
- No Name. "Çerkesce Osmanlıca Güzel Sözler," *Gûâze* No. 17, 14 Ağustos 1911, p. 8.

- No Name. “Çerkes Teavün Cemiyeti tarafından Dahiliye Nezarati Celilesine Takdim Kılınan Fi 11 Kanûnisânî Sene 1327 tarihi ve 28 Numaralı takrir suretidir,” *Guaze*, No. 31, 22 Şubat 1912, p. 2.
- No Name. “Çerkes Teâvün Kulübü Riyâsetine,” *Guaze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 8.
- No Name. “Çerkes ve sâ‘ir köle ve câriyelerin de üsera-yı zenciye gibi men-i bey‘ü şirâsı hakkında irâde-i seniyye,” *Takvîm-i Vekâîi*, 12 Mayıs 1327, p. 2.
- No Name. “Çerkesistan‘a ‘Avdet,” *Gûâze*, no. 8, 25 Mayıs 1911, p. 7.
- No Name. “Dahiliye Nazırı Halil Bey Hazretlerine,” *Guaze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 2
- No Name. “Derdlerimizden: Beylik-Kölelik,” *Guaze*, No. 10, 8 Haziran 1911, p. 2.
- No Name. “Evlerden İhrâç,” *Guaze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 8.
- No Name. “Havadis-i Dahiliye – Havadis-i Hariciye,” *Guaze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 8.
- No Name. “Hicret ve ‘Avdet,” *Gûâze*, No. 5, 4 Mayıs 1911, p. 1.
- No Name. “Hicret mi Hezimet mi?” *Guaze*, no. 2, 1911, p. 1.
- No Name. “Hicret Netâfincinden,” *Gûâze*, No. 12, 9 Haziran 1911, p. 3.
- No Name. “İslah-ı Hurûf,” *Gûâze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 4.
- No Name. “İklimâ,” *Guaze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 8.
- No Name. “İlânât,” *Diyane*, no. 1, 12 Mart 1336, p. 12.
- No Name. “İlânât,” *Guaze*, No. 15, 6 Temmuz 1911, p. 8
- No Name. “İlânât,” *Guaze*, No. 28, 11 Ocak 1912, p. 8.
- No Name. “İlânât,” *Guaze*, No. 37, 16 Mayıs 1912, p. 8.
- No Name. “Kölelik Aleyhinde,” *Guaze*, No. 7, 18 Mayıs 1911, p. 1.
- No Name. “Kölelik Aleyhinde 1,” *Guaze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 2.
- No Name. “Kölelik Aleyhinde 2,” *Guaze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 6.
- No Name. “Kölelik Aleyhinde 3,” *Guaze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 5.
- No Name. “Kölelik Hakkında,” *Guaze*, No. 9, 1 Haziran 1911, p. 4.

- No Name. "Lisan Meselesi," *Gûâze*, No. 23, 3 Kasım 1911, p. 2.
- No Name. "Lisan Meselesi 2," *Gûâze*, No. 24, 16 Kasım 1911, p.7.
- No Name. "Lisan Meselesi 6," *Gûâze*, No. 30, 8 Şubat 1912, p. 2.
- No Name. "Meclis-i Mebusan Riyâset-i Celilesine Hicret ve 'Avdet," *Gûâze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 4.
- No Name. "Mesleğimiz," No Name. No. 1, 2 Nisan 1911, p.1.
- No Name. "Mu'allim Aranıyor," *Guaze*, no. 16, 26 Temmuz 1911, p. 8.
- No Name. "Osmanlıca-Çerkesce Kamus," *Gûâze*, No. 35, 18 Nisan 1912, p. 6.
- No Name. "Tashîh", *Gûâze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 8.
- No Name. "Tebrik: Kadın," *Guaze*, No. 4, 27 Nisan 1911, p. 8.
- No Name. "Tebrik Teşekki," *Guaze*, No. 1, 2 Nisan 1911, p. 8.
- No Name. "Teşekkür," *Guaze*, No. 7, 18 Mayıs 1911, p. 8.
- No Name. "Terakki Nasıl Olur," *Guaze*, No. 5, 4 Mayıs 1911, p. 4.
- No Name. "Vase," *Guaze*, No. 5, 4 Mayıs 1911, p. 5
- No Name. "Yine Hicret," *Gûâze*, No. 18, 24 Ağustos 1911, p. 2.
- No Name. "Yine Hicret ve 'Avdet," *Gûâze*, No. 17, 14 Ağustos 1911, p. 3.
- No Name. "Zühre-i Elem," *Guaze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 8.
- Seza Pooh. "İçtimâ'î Hayâtımızda Kadının Mevki'î," *Diyane*, No. 1, 12 Mart 1336, p. 5-6.
- Süleyman Tevfik-Ahmet Cavid. "Dahiliye Nazırı Halil Bey Efendi Hazretlerine," *Guaze*, No. 2, 10 Nisan 1911, p. 2.
- Şahap Rıza. "Mekteblerimiz," *Guaze*, No. 6, 11 Mayıs 1911, p. 4.
- Tutereş. "Sa'y Çalışmak," *Guaze*, no. 4, 27 Nisan 1911, p. 4.

SECONDARY SOURCES

Aksoy, Elmas Zeynep. “Çerkes Teâvün Cemiyeti.” *Toplumsal Tarih*, no. 112 (Eylül 2003), p. 101.

Akşam “Davet İlanı.” 1918.

Altındal, Meral. “Asi Meşrutiyet Kadınları.” *Collection Dergisi*, no. 4 (Tem-Ağu-Eylül 2001).

Amca, Hasan. “Çerkes Kızları Saraydan Niçin Çıkarılmıştır?” *Yeni Tarih Dünyası*, no. 1 (17 Eylül 1953) pp. 24–25.

Avagyan, Arsen. *Osmanlı İmparatorluğu ve Kemalist Türkiye'nin Devlet-İktidar Sisteminde Çerkesler*. İstanbul: Belge Yayınları, 2004, pp. 29–36.

Aydemir, İzzet. *Muhaceretteki Çerkes Aydınları*. Ankara, 1991.

Baj, Jabaghi. *Kökleri-Sosyal Yaşamları-Gelenekleri Çerkezler*. Ankara: İtalik, 2000.

Berkok, İsmail. *Tarihte Kafkasya*. İstanbul, 1958.

Berzeg, Sefer. *Gurbetteki Kafkasyadan Belgeler*. Ankara, 1985.

Berzeg, Sefer. *Gurbetteki Kafkasya III*. Ankara:Şafak Matbaacılık, 1987.

Berzeg, Sefer. *Gurbetteki Kafkasya III*. Ankara: Devran Matbası, 1989.

Berzeg, Sefer. *Kafkasya Bibliyografyası*. İstanbul: Chiviyazıları, 2004.

Berzeg, Sefer. *Kafkas Diasporası'nda Edebiyatçılar ve Yazarlar Sözlüğü*. Samsun, 1995.

Berzeg, Sefer. “Çerkes İttihâd ve Teâvün Cemiyeti Beyânnâmesi.” *Gurbetteki Kafkasya'dan Belgeler*. Ankara: 1985, p. 15

Bir, Berat. “Şimali Kafkas Cemiyeti ve Şubelerine Gönderdiği 1919 Tarihli Bir Talimatname.” *Kuzey Kafkasya*. No. 68- 69-70.

Butbay, Mustafa. *Kafkasya Hatıraları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1990.

BOA. Dahiliye Nezareti Tasnifi, DH.HMŞ, Dosya:4-1, Sıra:4-41, 1335.

Çakır, Serpil. *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları, 1993.

Çakır, Serpil. “XX. yy'ın Başında Kadın ve Aile Dernekleri ve

Nizamnameleri.” *Sosyo- Kültürel Değişim Sürecinde Türk Ailesi*. Cilt: III, Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1992.

Çerkes İttihâd ve Teâvün Cemiyeti Nizâmnâme-i Esâsîsi. İstanbul: Matbaa-i Uhuvvet, 1326.

Çerkes Kadınları Teâvün Cemiyeti Nizâmnâme-i Esâsîsi. İstanbul: Ahmed İhsan ve Şürekası, 1335.

Duman, Hasan. *Osmanlı- Türk Süreli Yayınları ve Gazeteleri, 1828-1928*. c. I, Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı, 2000.

Erdem, Y. Hakan. *Osmanlıda Köleliğin Sonu 1800–1909*. İstanbul: Kitap Yayınevi, 2004.

Gölen, Zafer. “Çerkes Köleliğini Önlemeye Yönelik Faaliyetler.” *Toplumsal Tarih*, No. 57, 1998.

Gökçe, Cemal. *Kafkasya ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Kafkasya Siyaseti*. İstanbul:Şamil Eğitim ve Kültür Vakfı, 1979.

Gökmen, Mustafa. “Taksim-Beşiktaş Yolunun Dünü Bugünü VIII.” *Yeni Defne*, 1987.

Güsar, Vasfi. “İstanbul Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti.” *Kafkasya Kültürel Dergi*, 1975.

Güsar, Vasfi. “Çerkes Teavün Cemiyeti.” *Kafkasya Dergisi*, No. 47 (Ocak-Şubat-Mart 1975).

Habiçoğlu, Bedri. *Kafkasya'dan Anadolu'ya Göçler*, İstanbul: Nart Yayıncılık, 1993.

Hunc, Hayriye Melek. *Zühre-i Elem*. Arşak Garoyan Matbaası: 1326 (1910).

Hunc, Hayriye Melek. *Zeyneb*. İstanbul: Suhulet Kütüphanesi, 1926.

Huvaj, Fahri. “Guaze.” *Kebikeç*, No. 5, 1997.

Hürmen, Fatma Rezzan. *Ressam Naciye Neyyal'in Mutlakiyet, Meşrutiyet ve Cumhuriyet Hatıraları*. İstanbul: Pınar Yayınları, Mart 2000.

Kanbolat, Hasan and Taymaz, Erol. “Kafkas-Osmanlı İlişkileri ve Köle Ticareti.” *Tarih ve Toplum*, (Temmuz 1990), p. 37.

Kaplan, Leyla. *Cemiyetlerde ve Siyasi Teşkilatlarda Türk Kadını (1908–1960)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 1988.

Karakışla, Yavuz Selim. “Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti.” *Toplumsal Tarih*, No. 88, (Nisan 2001).

- Karpat, Kemal. *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Köle ve Cariyelerin Ref'i Hakkında Mebusan-ı Kirama, İstanbul, 1326, Rıza Nur Kütüphanesi, Dosya no. 902, Sıra no. T811.
- Papşu, Murat. "Kafkasya'daki Çerkesya." *Atlas Dergisi*, (Mart 2004), p. 14.
- Özbay, Özdemir. "Aytek Namitok'un Türkiye Yaşamı." *Marje*, Ankara, Şubat 1993.
- Saydam, Abdullah. *Kırım ve Kafkas Göçleri 1856-1876*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1997.
- Tekeli, Şirin, "Kadın Hareketi." *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, c. IV, (İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, 1994.
- Toledano, Ehad. *Osmanlı Köle Ticareti 1840-1950*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2000.
- Tuna, Fikri. *Diyane*, İstanbul: As Yayın, 2004.
- Tunaya, Tarık Zafer. "Çerkes Kadınları Teavün Cemiyeti Nizamname-i Esasisi." *Türkiye'de Siyasal Partiler; Mütareke Dönemi 1918-1922*, cilt.2 İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, Şubat, 1986.
- Turan, M. Aydın, "Osmanlı Dönemi Kuzey Kafkasya Diasporası Tarihinden: Şimali Kafkas Cemiyeti." *Tarih ve Toplum*, No. 172, (Nisan 1998).
- Uluçay, Çağatay. *Harem II*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2001.
- Uşaklıgil, Halit Ziya. *Saray ve Ötesi: Anılar*. İstanbul: Özgür Yayınları, 2003.
- Vakit*, 6 Kasım 1919.
- Vakit*, 7 Kasım 1919.
- Vakit*, 18 Kasım 1920.
- Vakit*, 19 Kasım 1920.
- Van Os, A.N.M. Nicole, "Geçmişten Gelen Kaynaklar, Gelecek İçin Kaynaklar." *Toplumsal Tarih*, c. XVII, no. 99, (Mart 2002).

APPENDIXES

INDEX

Article	Author	Page
No:1 21 Mart 1327 2 Nisan-ı Efrenci 1911		
Mesleğimiz		1
Bizde Mesâ'i-yi İçtimâ'ya Mukaddemâtı	Tahir Hayreddin Tleş	1
Ayan ve Mebusan ... Kölelik Aleyhinde (1)		2
Bir Hikaye-yi Harb	Hayriye Melek Hunç	3
İslah-ı Huruf		4
Teracim-i Ahval:Tarih Sahifeleri; Şeyh Şamil	Ö'mer Lütfullah Şav	5
Gu'ze Tefrikası: Kafkasya Tarihi (Kafkasya'nın		
Ehemmiyeti)	Met İzzet	6
Evlerden İhraç	Şahab Rıza	7
Teşekkür		8
At Koşusu		8
Biraz Mantık		8
Aynen:Çerkes Teavün Kulübü Riyasetine	Yusuf Oğlu Osman	8
Guaze		8
Rusya ve Kafkasya Haberleri: Çerkeslerde Maarif		8
No:2 28 Mart 1327 10 Nisan-ı Efrenci 1911		
Hicret mi Hezimet mi		1
	Süleyman Tevfik Ahmed	
Dahiliye Nazırı Halil Bey Efendi Hazretlerine	Cavid	2
Guaze		3
Çerkeslerde: (mikdar-ı nüfus niçin mütenakısdır?)	M. Tevfik Talat	3
Şark-Garb	Şahab Rıza	3
Guazenin Tefrikası 2: Kafkasya Tarihi	Met İzzet	4
Fecayi-i Hayat İçtimayimizden - Amil ve		
Müsebbiblerine	Aydın.Fe.Necat	5
Kafkasya'ya Dair Malumat-ı Umumiye	Met İzzet	5
Kölelik Aleyhinde (2)		6
Şu'un		
Mektup		8
Çerkes Teavün Cemiyeti Tarafından Küşadı Mukarrir		
Olan Mekteb İçin İane Veren Zevatın Esamisi		8
Tashih		8
Zühre-i Elem		8

Akvam'üs Siyer			
No:3	4 Nisan 1327	17 Nisan 1911	
Ecdad 1		İsmail Meney	1
Hayreddin Paşa			2
Yine İhtiras Yine Cinayet		Aydın Fikret	3
İslah-ı Huruf Yazısına Cevab		Şemsettin Bey	3
Kafkas Tarihi 3		Met İzzet	4
Memurin ve Nizamsızlık		Şahab Rıza	5
Münakehate Bir Nazır (Çerkes Dindaşlarımıza İthaf)		Se.Fehmi	6
Şu'un			7
Aynen "Ğuaze Gazetesi Müdüriyet-İ Aliyesine"		Hacı Numanzade Süfyan	8
Guaze			8
Çerkes Teavün Cemiyeti Tarafından Küşadı Mukarrir Olan Mekteb İçin İane Veren Zevatın Esamisi			8
Akvam'üs Siyer			8
No. 4	14 Nisan 1327	27 Nisan-ı Efrenci 1911	
Culus-u Hümayun			1
Düzce'den Bir Haber Masuniyyet-i Mesakin			1
Ecdad 2		İsmail Meney	2
Memuriyet		Ali Sıdkı	3
Say Çalışmak		Aydın Tutereş	4
Kafkasya Tarihi 4		Met İzzet	4
Nasıl Olmalı?		Şahab Rıza	5
Fetva-yı Şerife			6
Rika Kazası Kaymakamı Beyefendiye		Süleyman Tevfik	6
Azizim İzzet Beyefendi		Süleyman Tevfik	7
Rusya'da Hayat-ı Meşrutiyet			7
Amman Çerkeslerinde			8
İlyas Şami Efendiye			8
Reji Aleyhinde Bir Da'va			8
Tebrik			8
No. 5	21 Nisan 1327	4 Mayıs-ı Efrenci 1911	
Mündericat			1
Hicret ve Avdet			1
Alim, Haluk, Karşinas		Şahab Rıza	2
Masuniyyet-i Mesakin			3
Terakki Nasıl Olur?		H.F.	4
Vase			5
Çerkesler			5
Kafkasya Tarihi 5		Met İzzet	5
Öykü		Belkıs	5
Esatir-i Kafkasya'dan Nart			8
Müteferrika Teşekkür			8
Tebrik			8

Kısa Haber ve duyurular		8
No. 6 28 Nisan 1327 11 Mayıs-ı Efrenc 1911		
Mündericat		1
Siyasiyat Uyanalım!...Vatanperver olalım		1
Ecdad 3	İsmail Meney	2
Altun Zincir	Hayriye Melek Hunç	3
Meclis-i Mebusan Riyaset Celilesine Hicret ve Avdet	Ali Hacı Oğlu Danyal	4
Mekteplerimiz	Şahab Rıza	4
Tabibin Hazakatı		5
Kölelik Aleyhinde (3)		5
Servet Çalışmak	Ayn Tutereş	6
Kafkasya Tarihinden (		7
Havadis-i Dahiliye		8
Havadis-i Hariciye		8
İklima		8
No. 7 5 Mayıs 1327 18 Mayıs-ı Efrenc 1911		
Mündericat		
Muhafaza-yı Nesl ve Kavmiyet	Savsaruk	1
Kölelik Aleyhinde		1
Hastalığımız	Şahab Rıza	2
Gelen Bir Mektup Aynen Colanlı	Mim Yahyi	3
Kafkas Tarihi 5	Met İzzet	4
Köylü Vatandaşlarıma Hitabım	Elif Nun	5
İskan-ı Muhacirin Hakkında Meclis-i Vükela Kararı		6
At Koşusu ve Mükafatı Nakdiye		6
Teşekkür		6
Tebrik		6
Havadis-i Dahiliye		7
Kayıp		7
Havadis-i Hariciye		7
Çerkes Teavün Cemiyeti Tarafından Küşadı Mukarrir		
Olan Mekteb İçin İane Veren Zevatin Esamisi		8
İlanat		8
Akvam'üs Siyer		8
İklima		8
Zühre-i Elem		8
At Koşusu		8
No. 8 12 Mayıs 1327 25 Mayıs-ı Efrenc 1911		
Mündericat		1
Derdlerimizden Lisan, Maarif	Hayriye Melek Hunç	1
Matbuat-ı Dahiliye Müdiriyetinden		2
Guaze		2
Millet ve Hükümet	Şahab Rıza	3
Teracim-i Ahval 2 Berzeg Hacı Karanduk Bey		4

Kafkas Tarihinden		4
Çerkesistan'a Avdet		7
Öteden Beriden Sansür Maskeli Dalavere!	Don Kişot	7
Havadis-i Dahiliye		8
Kısa Haber ve duyurular		8
No. 9 19 Mayıs 1327 1 Haziran-ı Efreñç 1911		
Mündericat		1
Rica Posta ve Telgraf Müdiriyeti Aliyesine		1
Tevhid-i ...		1
Hal-İstikbal	Şahab Rıza Rekindazade İsmail	2
Kafkasya Hatıralarından: Bir Sefer Gecesi	Zühdü "Şehrah" Refik Muhterememziden	3
Kölelik Hakkında	Met İzzet	4
Kafkas Tarihi	Met İzzet	4
Guaze		5
Hacı Karanduk Seferinden Maba'd	Met İzzet	5
Hadise-i Semaviyye		7
İrtihal		7
Bir Numune-i Hamiyet		7
Methiye		7
Cevap	Ahmed Nuri	7
Tashih		8
İlanat: Akvam'üs Siyer, Aklima ve Zühre-i Elem		8
No. 10 26 Mayıs 1327 8 Haziran-ı Efreñç 1911		
Mündericat		1
Nasıl Yapalım?	Şahab Rıza	1
Derdlerimizden Beylik-Kölelik	Hayriye Melek Hunç	2
Lisan	Aydın.Hikmet	3
Biz de Ormanlar	Mim. Hilmi	3
Hacı Karanduk Seferinden Maba'd	Met İzzet	4
Guaze'nin Tefrikası Kafkas Tarihi	Met İzzet	4
Koca Bardak (Çerkesce Yazılmış Olabilir)		6
Havadis		7
Tebrik		7
İrtihal		7
Guaze		7
Orman Ceza Nakdiyeleri		7
Teklif Ve Kabul		8
Havadis-i Dahiliye	İstihbarat Kalemi	8
No. 11 2 Haziran 1327 15 Haziran-ı Efreñç 1911		
Mündericat		1
Küçük Mektepler	Şahab Rıza	1
Bir Mektup: Tevhid-i...	Adanalı Osman Kemal	2

Esatir-i Kafkasya'dan Savsoruk ve Nart		3
Arnavutluk Hakkında		4
Kafkas Tarihi	Met İzzet	4
Asir Ahval-i		6
Talimat		6
Teşkilat-ı Zabita Hakkında		7
Müteferrika		7
Kahirede İctimai		7
Mısır Talebeleri ve Hidiv-i Mısır		7
Aynen	Ahmed Besim	7
Guaze		
Evkaf-ı Münderise		8
Suriye'de Selanik...		8
İlanat		8
No. 12 9 Haziran 1327 22 Haziran-ı Efreñç 1911		
Mündericat		1
Kapışmayalım...Kısalım Bütçe Açık		1
Adam Yok	Şahab Rıza	2
İltifat		3
Hicret Netaicinden		3
Kafkasya Hatıraları:Baskın	Hayriye Melek Hunç	4
Çerkes Elifbası Hakkında Çerkes Teavün Cemiyeti'nin İlk Mukarreratı		5
Zaman Çalışmak	Tutereş İzzet	6
Ziya Gazetesinden Siyahat-ı Hümayun		7
Sadrazam Paşanın Nutk-u Mühimi		7
Yemen Ahvali	Emir Meke Hüseyin	8
Yemen'de Alamatı Şeriyye		8
Açık Muhabere		8
Rusya'da Museviler		8
No. 13 21 Haziran 1327 4 Temmuz-u Efreñç 1911		
Mündericat		1
Beyan-ı İtizar		1
Taşra Hastalıklarından		1
Mekteplerde Hıfz'ıs sıhha	Şahab Rıza	2
Terciman-ı Hakikatten Aynen Yine Bir Acı	Elif.Ayın.	2
Guaze		4
En nedibe! Bismillahirrahmanirrahim		5
Çerkes Lisanına Mahsus Elif Ba		6
İzahat 1-2		6
Suret-i İmla ve Tahrir 3		7
Mugalatacılar		8
Çerkes Teavün Cemiyeti Kuneytra Şubesi		8
No. 14 23 Haziran 1327 6 Temmuz-u Efreñç		

1911		
Tarik-i İslam		1
Hatalarımız	Şahab Rıza	2
En nedibe! Devamı		3
Çerkes Lisanına Mahsus Elif Ba		4
İzahat 1-2		4
Suret-i İmla ve Tahrir 3		4
Hemrah Gazetesinden!		6
Yemen Ahvali		6
Hükümet-i Osmaniye'nin Teşebbüsü		6
Hemrah Gazetesinden! Yanya'da Bir Vuku	Yanya	7
Rum ve Ermeni Patrikaneleri	Puzantyun Gazetesinden	7
Açık Mektup	Aydın. Nun	7
Açık Mektuplar		8
İlanat	Düzceli Yusuf Suad	8
Şahap Rıza Bey'in Tiyatrosu		8
Zühre-i Elem		
No. 15 7 Temmuz 1327 6 Temmuz-u Efrenc 1911		
Mütefekkir miyiz Mutahayyır mıyız?		1
Husus-u Mektepler	Şahab Rıza	2
Tama'kar Yayalara 'İbret	Yeni Gazete	3
Bab-ı Ali'nin Yeni Mesa'idatı	Hemrah Refikamızdan	4
Kafkasya Tarihi 11 (Adigey)	Met İzzet	4
Hal-ı Hazır ...Memalik-i Osmaniyyede Buhran		3
Cevap	Yusuf Suad	5
Korkaklık		5
Çerkes Teavün Cemiyeti Tarafından Küşadına 18		
Nisan 1326 tarihine irade-yi seniyyeyi istihsal kalınan		
mektebin nizamname-i dahiliyesi		6
Oğlum (Sivas'dan gelen mektup)	Pederiniz Başkan	7
	Mezkur Kara	
	Ahalisinamına Mehmed	
Bir Numune-i Fazilet ve Hamiyet	Tevfik	7
Yeni Gazete Refikamızdan Aynen	Sirozlu	7
Evvelki Nüshalardan Ma-bad		8
İlanat		8
No. 16 19 Temmuz 1327 26 Temmuz-u efrenc 1911		
İdare-i Umur-u Devlette		1
Kendimizi Bilelim	Şahab Rıza	2
Bir Daha Yanmak İçin	İbn-il Hüsn	3
Hutbeler Hangi Dil İle		3
Çerkesistan'da Mektepler		3
Reji İdaresi Cinayatından Guaze Gazetesi Müdüriyeti-i 'Aliyesine	Tenbudet!	3

Guaze		4
Kafkas Tarihi 12 Adıgey Çerkesistan	Met İzzet	4
Garaibi Şuun ve Kanun		4
Rokfelerin Sıkıntısı		4
Harik Hakkında Beyanname-yi Resmi		5
Bize Mahsus Hallerden		6
Haftalık Havadis		6
Çerkes Teavün Cemiyeti Tarafından Küşadı Mukarrır Olan Mektebin Masarif-i Tesisiyesine Medar Olmak Üzere Yeniden İane İta Eden Zevatın Esamiyesi		7
Fasıl Nizamname-i Dahiliye Dair Mevadd-ı 'Umumiye		8
Manuzme:...	Bigalı Bir zat	8
Muallim Aranıyor		8
İlanat	Düzceli Yusuf Suad	8
No. 17 2 Ağustos 1327 14 Ağustos-u Efreñç 1911		
Tevsi' Mezuniyet		1
	Şahab Rıza	2
Yine Hicret ve Avdet		3
İki Tarz Mevcudiyet 1	Agumuka Ayın He	3
Kafkasya Tarihi 13	Met İzzet	4
At Koşusu		5
Mesail-i Hukukiyeden		5
Hemrah'dan Suriye Valisi Galip Bey Ne Yapıyor)	Ahmed Nuri	6
Çerkes Mahmud'un Katli ve Çakırcalı Münasebetiyle	Ayın he	7
Havadis-i Müteferrika		7
Guaze Gazetesine	Mehmed Ali	8
Guaze		8
Kerkanuk Ahmed Bey		8
Pedis Batur Bey		8
Çerkesce Osmanlıca Güzel Sözler		8
No. 18 11 Ağustos 1327 24 Ağustos-u Eferñç 1911		
Siyasiyat		1
Rica Muhterem Abonelerimizden		1
İstikbal Meselesi	Şahap Rıza	2
Yine Hicret	Hit...	2
Tatarlar da Mühim bir Hatve Terakki ve ya Islah-ı Huruf		3
Guaze'nin Tefrikası Kafkas Tarihi Adıgey Çerkesistan 14	Met İzzet	4
Çerkesce Harfler		4
	Mehmet Şakir Ramif - Mehmet Zaker Ramif	5
.... Hal		5
Geçmiş Zaman Olur ki...		6
Kabardeyce Manzum gibi bir Şey!		7

Avrupa'ya		7
Takdir Ve Teşekkür		7
Havadis-i Müteferrika		7
Geçen Nüşadan Mabad		8
İlanat	Düzceli Yusuf Suad	8
No. 19 25 Ağustos 1327 8 Eylül-ü Efrenc 1911		
Siyasiyat		1
Heyet-i Vükela Hakkında	Şahap Rıza	3
Hatırat-ı Tarihiyeden: Na'ib		3
Guaze'nin Tefrikası Kafkas Tarihi Adıgey Çerkesistan 15	Met İzzet	4
Kafkasya'nın Çerkes Hayatındaki Naibi	Ha. Fehmi	5
Kafkasya Haberleri		5
İki Tarz-ı Mevcudiye 2	Agumuka Ömer Hilmi	6
Havadis-i Müteferrika		7
Muktesabat- Çekirdekten Kurnaz Hırsız	Hakikat-Eskişehir	8
Açık Muhabere		8
İlanat	Hayriye Melek Hunç, Yusuf Suad, Şahap Rıza	8
No. 20 8 Eylül 1327 28 Eylül-ü Efrenc 1911		
Çerkesistandan		1
Siyasiyat En nebi mine'l Rahman		1
Akvam'üs Siyer		1
	Şahab Rıza	3
İzdivaçta Gayr-i Tabii'yet	Ömer Hilmi	4
Kafkasya Tarihi 16		4
Aynen Mekteb Nasıl Yapalım?	Vardeyko Nuri	6
Havadis-i Müteferrika		8
Açık Muhabere		8
Tashih		8
İlanat		8
No. 21 22 Eylül 1327 5 Teşrin-i Evvel 1911		
Siyasiyat Hukuk-u Esasiyeden		1
Hareket-i Hazıra	Şahap Rıza	2
Kafkasya Tarihi 17	Met İzzet	2
Cenne mi Cine mi ?	Agumuk Ömer Hilmi	3
Muktesabat		5
Havadis-i Müteferrika		7
Düzcede ...		7
Düzcede Adige Nüfus		7
Açık Muhabere		8
İlanat		8
No. 22 Teşrin-i Evvel 1327 19 Teşrin-i Evvel Efrenc 1911		

Siyasiyat Mukavemet mi -----itilaf mı?		1
Olmaz mı?	Elif. Nun	2
Guaze'nin Tefrikası Kafkas Tarihi 18 Adıgey	Met İzzet	2
Fırkaların Salı Günkü İçtimai		3
Baş Kitabet ve Ayanlık	Damad Ferid	4
İstanbul'da Efkarı Umumiye		5
Çerkesistan'da		6
Geçmiş Vakalarda		6
Diyoruz ki	Pıışı Haluk	7
Havadis-i Müteferrika		7
İlanat		8
Kafkasya Tarihi	Met İzzet	8
Akvamü's Siyer	Düzceli Yusuf Suad	8
Zühre-i Elem	Hayriye Melek Hunç	8
No. 23 20 Teşrin-I Evvel 1327 3 Teşrin-i Sani Efreñç 1911		
Rica Muhterem Abonelerimizden		1
Lisan Meselesi	Doktor Mehmed Ali	1
Donanma-yı Osmani Muavenet-i Milli Cemiyetinin Nazarı Dikkatine	Mim Hayrullah Süleyman Yedik	3
Elif Ba Nerede Kaldı?	Aydın. Lahşok	4
Guaze'nin Tefrikası Kafkas Tarihi Adıgey 18	Met İzzet	4
Mesele Ne İmiş		5
Bu da Bir Numune-i İnsaniyet		5
Tarih Parçaları		5
Kafkasya Haberleri		7
Aynen	Hasan Efendi Tarafından	7
Havadis-i Müteferrika		7
İlanat		8
Kafkasya Tarihi	Met İzzet	8
Akvamü's Siyer	Düzceli Yusuf Suad	8
İklima	Hayriye Melek Hunç	8
Zühre-i Elem		
No. 24 3 Teşrin-i Sani 1327 16 Teşrin-i Sani Efreñç 1327		
Teşekkür		1
Siyasiyat 20. Asırda Derece-i Vahşet		1
Vesikalar		2
İçtimai Çerkesistan da: Usul-u İdare-i Kadime		3
Guaze'nin Tefrikası: Kafkasya Tarihi Adıgey 19	Met İzzet	4
Lisan Meselesi 2 Aydın. Lahşok Bey'e	Pıışı Haluk	7
Serçe Kuşu Lisanından	Pıışı Haluk	7
Cinayet	Sit Hadi Hit!	7
Tarih Parçalarından		7

Askeri Atları		7
Harbiye Nazırı		8
Fetva-yı Şerif		8
Açık Muhabere		8
Çerkesce Yeni Kitaplar		8
İlanat		8
Zühre-i Elem	Hayriye Melek Hunç	8
No. 25 17 Teşrin-i Sani 1327 30 Teşrin-i Sani Efrenc 1911		
Osmanlı Milletine		1
Hürriyet ve İtilaf Fırkası		1
Yeni Fırkanın Umumi Beyannamesi	El Tevfik	2
	Mim. Hayrullah	
Alim-i İslam ve Siyaset-i Hazıra Rıza Tevfik Beye	Süleyman !	3
...		4
Terane-i Zafer	Mücahiddin Osmaniye ...	5
Lisan Meselesi Cevab Pıışı Haluk Beye Cevap	Aydın. Lahşok	6
Tarih Parçalarından		6
Çerkes Teavün Cemiyeti Mektebi		7
Havadis-i Müteferrika		7
Çakırcalı'nın İtlafı		7
Teşekkür		8
Akvamü's Siyer	Düzceli Yusuf Suad	8
No. 26 1 Teşrin-i Sani 1327 14 Teşrin-i Sani Efrenc 1911		
Dahiliye Nazırı Bey Efendiye Düzce Kaymakamı		1
İçtimai		1
Sahaif-i Tarihiyeden Mühim bir Bahis		2
Manzume	Pıışı Haluk	4
Guaze'nin Tefrikası Kafkas Tarihi Adıgey 21	Met İzzet	4
Eski Hikayelerden	Pıışı Haluk	5
Fedailer		5
Mütalaa	Met İzzet	6
Yeni Fırka-Yeni Mebus		8
Havadis-i Müteferrika		8
Zayi' A'ile		
Dahiliye Nezaretine		
No. 27 15 Kanun-u Evvel 1327 28 Kanun-u Evvel Efrenci 1911		
Siyasiyat		1
Hicret mi Hezimet mi		2
Kuban Alfabe	Aydın. Hikmet	4
Togrug Muharebesi!	Pıışı Haluk	4

Kafkasya Muhabir Mahsusundan	Mim.Sad	6
Havadis-i Müteferrika Suriye Vilayetinde İmanda Yarış	Aydın. Hikmet	6
Memurin-i İlmiye A'ileleri Ma'aşatı		6
Maarife-i Teberru		7
Teracime-i Ahval		7
Takdir Ve Teşekkür		7
Çerkes Teavün Cemiyeti Mektebi		7
İlanat		8
Vendinin Aşıkları		8
Akvamü's Siyerr	Düzceli Yusuf Suad	8
Kafkasya Tarihi	Met İzzet	8
No. 29 Kanun-u Evvel 1328 11 Kanun-u Sani Efrenc 1912		
Siyasiyat Fesh-i Mebusan		1
Taşra Ahalisine : İnticab-ı Atı İçin	Şahab Rıza	3
Kabardey Şivesiyle Bir yazı		4
Tahlilat: Vork		4
Hükümet-ı İslamiye ve Tekessür-ü İslam		5
	Mim. Hayrullah Süleyman !	6
Devlet-i Aliyye- Avrupa	Agumuko Ömer Hilmi	6
İçtima'i: Hayat-ı Meşahir		7
Nesli-i --- Teksirine Dair Teşvikat		7
Guaze		7
Havadis-i Müteferrika		8
İlanat Kafkasya Tarihi		8
SAYI:29 12 Kanun-u Sani 1328 25 Kanun-u Sani Efrenc 1912		
Kafkasya'da:Çerkeslerin İmtiyazat ve Teşkilatı		1
Kafkasya Tarihi		1
	Mim.Hayrullah Süleyman Yediç	2
Hitabeler	Mim .Şerif	4
Teshil-i İzdivaç	Mehmed Tevfik	4
"Adige Tarihine" --- Kılmaya		5
Lisan Meselesi 6		6
Havadis-i Müteferrika		7
Vefat		7
Tashih		7
Muhabere-yi 'Aleniyye		7
Adigeabze		7
Çerkesce Bir yazı !	Zağre Elif. Nuri	7
Çerkesce Devam Ediyor		

No. 30 26 Kanun-u Sani 1328 8 Şubat-ı Efrenc 1912

Siyasiyat Meb'usluk		1
Milliyet Hissi ve Bizde Ma'arif	Rekindazade İsmail	
Lisan Mes'elesi 6	Zühdü	2
Kafkasya Hürriyet Maziyyesinin Acı Bir Hatırası	Pıışı Haluk	2
Bir Mazanne-yi Tarihiye	Pıışı Haluk	4
Defter-i Hakani Nezaretine	....Ahmed	4
İ'ane Veren Zevatların Listesi		5
Muhabere-yi 'Aleniyye		5
Parçalar		6
Adigeabze		6
Çerkesce Bir yazı !		6
Çerkesce Devam Ediyor		7
Eskişehir'de Tevfik Beye		8
Pıışı Haluk Bey'e		8
İlanat		8
No. 31 9 Şubat 1327 22 Şubat-ı Efreñç 1912		
Derdlerimizden: Kabile ve Aile Husumetleri	Hayriye Melek Hunç	1
Çerkes Teavün Cemiyeti Tarafından Dahiliye Nezareti		
Celilesine Takdim Kılınan Fi 11 Kanun-u Sani Sene		
1327 tarihi ve 28 Numaralı Takrir Suretidir.		2
Guaze		2
Adapazarı Hükümetine		3
İrklara Nazaran Avrupa'nın Nüfusu		3
.....Oğulları :Vatanın Bu İki Kahraman Evladlarına	Pıışı Haluk	3
İ'ane Veren Zevatların Listesi		4
.....		5
Adigeabze		5
İlanat		8
No.32 23 Şubat 1327 7 Mart-ı Efreñç 1912	Kafkasyadaki	
Siyasiyat	vatandaşlardan birinin	
	resmi	
	Şahap Rıza	1
Hemşehri Sedaları.... Münasebetiyle	Mim. Hayri Süleyman	
Kafkasya Hatıraları Kabile Namusu Rekinda'nın!	Yedik	2
Ruhuna	Rekinda Zade-İsmail	
.....	Zehdi	3
Havadis-i Müteferrika	Pıışı Haluk	4
Adigeabze		5
Kavaid-i Esasiye		6
Çerkesce Bir yazı !	Mehmed Yahya	6

Ref-i Hacz		7
Sada-yı Cevlan		7
Çerkes Teavün Cemiyeti Mektebi (Liste)		7
Guazaye Abone Olanlar		8
İlanat		8
No. 33 8 Mart 1327 21 Mart-ı Efreñç 1912		
Bugünkü Mücadelemiz		1
.....	Nusret	2
Lisanın Ehemmiyeti	Demir Hisarlı Hüseyin ..	
Çerkeslik ve Hekimlik	Bey	2
Adige Lisanın İlm-i Elsine Nokta-i Nazırından	Pışı Haluk	3
Tedkiki	Met İzzet	5
Mesele Ne İmiş		6
Beyan-ı İtizar		6
Havadis-i Müteferrika		6
Adige Elifbası		7
Adige Kitapları		7
Kafkas Tarihi		7
Çerkes Teavün Cemiyeti Mektebi (Liste)		7
Adigeabze		7
Tavzih		8
İlanat		8
No. 34 22 Mart 1327 4 Nisan-ı Efreñç 1912	Pışı Haluk Bey'in Resmi	
Pisak! Mustafa Bey Efendi		1
Emlah-ı Safrate Billurati!		1
Kolostrin		1
Hemşehri Sedaları	Mim. Hı. Cim	2
Merdana Kafkas Hatıratından	Seyd Hadi Hıt	3
İhda-yı Asar		4
Tashih		4
Teşekkür		4
Azimet		4
Açık Mektup	Mim. Hayri Süleyman	
Adige(Çerkes) Lisanının İlm-i Elsine Nokta-i	Yedik	4
Nazarından Tedkiki		4
Müteferrika		6
Adigeabze		6
İlanat		8
No. 35 5 Nisan 1328 18 Nisan-ı Efreñç 1912	Ahmed Cavit Paşa'nın Resmi	
Meclisin Küşadı		1
Ahmed Cavid Paşa	Pışı Haluk	1
Memleketimizin Derdlerine Dair	Mim.Emin	1

Adigeabze		2
Çerkes Teavün Cemiyetinin Mazhar-ı Kabul ve Takdiri Olan Adige Elifbasından Bir Kısım; Mukaddeme	Doktor Pıışı Haluk Mehmed Ali	4
Çerkes Elifbası		4
İzahat-ı Huruf		4
El Yazısı		5
Guaze'nin Tefrikası: Mukaddeme 1	Mehmed Ali Pıışı Haluk	6
Çerkesce-Türkçe Kamus	Ahmed Cavid-Mehmed Ali	6
Havadis-i Müteferrika		7
Tevsi'		7
İane-i İta Buyuran Zevat		7
Guaze'nin Koleksiyonu		8
Tashih		8
İrtihal		8
Adige Elifbası		8
Ali Kerami Bey		8

No. 36 20 Nisan 1328 3 Mayıs-ı Efrenc 1912		
Teşekkür	Düzceli Yusuf Suad	1
Adat-ı Kavmiyemiz Muhriblerine Bir Nale-i ... Bir sahife-yi nefrin	Ayın Hikmet	1
Adige Tarihi Muharriri Met İzzet Beyefendiye	Azugi Mehmed Tevfik	2
Adigeler .... Askerdirler		3
Havadisi Müteferrika		4
Guazanin Tefrikası Çerkesce-Türkçe Kamus 2		4
İzah		5
Tashih		5
Hemşehrilerimizden Bir Rica		6
Farklı Bir Alfabe İle Yazılmış Çerkesce Yazı		6
Çerkes Elifbası		7
Ali Kerami Bey		8
Guaze'nin Koleksiyonu		8
İlanat		8
No. 37 3 Mayıs 1328 16 Mayıs-ı Efrenc 1912		
Tevsii Me'zuniyet Münasebetiyle	.....-Mim. Şerif	1
Hasbehal 1 Anana	Rekinda Zade-İsmail Zühtü	2
Asker Forması-Çerkes Kasvesi!		3
Çerkes Kılınçları	Vedih Mehmed Adil	4
Hemşehri Sedaları Yıldız Parlıyor		4

Mısır'daki Çerkeslerin Tarihi	Yediç Mim.Hayrullah Süleyman	5
Havadis-i Müteferrika		6
Teşekkür Name		6
Taşradaki Karilerimizden Rica		6
Asar-ı Münteşire Ahmed Cavid Paşa Elifbası	Ahmed Cavid Paşa	6
Fırkalar ve Ben	Bezmi Nusret	6
2 sayfa Çerkesce		7
Kafkas Tarihi	Met İzzet	8
Ali Kerami Bey		8
Çerkes Elifbası		8
No. 38 17 Mayıs 1328 30 Mayıs-ı Efrenc 1912		
Fazail-i Ahlakiye	Hafız Hüseyin	1
.....		2
Sabah Gazetesinden Hindistan Müslümanlarının Muhtırası		4
Akşam Tahassüsü		4
Çerkes Teavün Cemiyeti Kütüphanesine yardım edenler		5
Havadis-i Müteferrika		5
Tashih		5
Azimet		5
Çerkesce Yazı		6
İlanat		7
Guaze'nin Koleksiyonu		7
Kırım Tarihi		7
Zühre-i Elem	Hayriye Melek Hunç	7
Kafkas Tarihi	Met İzzet	8
Akvamü's Siyer	Düzceli Yusuf Suad	8
Ali Kerami Bey		8
Çerkes Elifbası		8
No. 39 2 Haziran 1328 15 Haziran-ı Efrenc 1912		
Çerkeslerin Askerlikle Münasebetleri	Vedih Mehmed Adil	1
İhtar		1
Çerkes Köle ve Cariyelerin Mekatibeye Rabtı		2
Gazetenin Çerkesce Kısmını Suhuletle Okuyabilmek İçin Ba'zı İzahat		2
Veli Efendi At Koşuları Yarışı		3
Guaze'nin Tefrikası 3: Çerkesce-Türkçe Kamus		4
Havadis-i Müteferrika		6
Muhabere-yi 'Aleniyye		7
Çerkesce Bir yazı !		7
İlanat		8
Hemşehrilerimizden Bir Rica		8

No. 43 20 Eylül 1328 3 Teşrin-i Evvel 1912		
Derdlerimizden: Gönül İstiyoruz	Vedih	1
Belki Hükümetin Nazar-ı Merhameti İtitaf Eder		2
Muhterem Guaze'ye		2
Mebus...	Hacı Kemal	3
Lisan-ı Umumiye-i Edeb		3
Guaze'nin Tefrikası:Çerkesce-Türkçe Kamus 5	Pıışı Haluk	4
Havadis-i Müteferrika		7
İane-i İta Buyuran Zevat		8
Tashih		8
Kafkasya Tarihi		8
İlanat		8
No. 44 18 Teşrin-i Evvel 1328 31 Teşrin-i Evvel-i		
Efrenç 1912		
İctimai; Pıışı, Varok		1
Tarih-i .... Ecdad	Mim Nuri	3
Bir Gazeteden Okumuştum Kafkasya Muhacirini	Agumuko Ömer Hilmi	4
Devlet-i Osmaniye- İtalya Muharebesi		5
Kamil Paşa'nın Sadareti	Mehmed Reşad	5
Bulgaristan Hududunda Şark Ordusu		6
Takvim-i Harb		6
Son Havadis		7
Havadisi Müteferrika		7
İsim Listesi		7
İlanat		8

Mesleğimiz

Gûâze, “Çerkes Te’âvün Cemî’yeti”nin rehberi ve nâsir-i efkârıdır. Bundan maksad ve mesleğimiz, bir dereceye kadar anlaşılabilirse da tavzih-i merâm için deriz ki cem’iyyet-i mezkurenin hin-i teşkilinde kabul ve neşr eylediği programın ikinci maddesinde gösterdiği vezâ’ifi îfâ ‘anâsır-ı muhtelif-i ‘Osmâniye arasında vifâk ve revâbit-ı uhuvvet ve ittihâdın husûlune çalışarak, mu’azzez ve mukaddes vatan-ı müşterek-i ‘Osmânimize hizmet etmektir. .Ve mine’t Tevfik

Bizde Mesâ’î-yi İctimâ’iyye Mukdemâtı

Ufk-u siyâsiyede parlayan hilâl-i ‘Osmâni, hakîkatta bir kitle-yi mu’azzama-yı teşkîl iden hey’et-i içtimâ’iyyemizin ancak bir kısım münevverini izhâr idebilmektedir. Fakat ‘aynı zamanda o kitlenin şems-i ma’ârifî henüz ma’rûz olamayan kısm-ı mütebâlisini de şekl-i hilâlin delâletiyle ihtâr etmemektedir. Şafak _____ bir zeîn-i ergûvânide parlayan bu hilâl, seyr-i serî’î ve mütemâdî olan inkılâb-ı bedî’î ile bir gün olub da, enzâr-ı cihâna ‘ulvî bir manzarasını ‘arz edecektir.

Şu emel-i vatanperverân ve hamîyyet gösterâneyi kalblerimizin köşesinde bir yer etmekle berâber, bunu da i’tirâf etmek zarûridir ki hey’et-i ictimâ’iyyemiz akvâm-ı mütemeddine-yi sâ’irenin anladığı ma’nâ ile, bi’lcümle safahâtinde, henüz hilâlin bedre-yi nisbeti kabîlinden olarak hal-i tufülliyetindedir.

Akvâm-ı sâ’ire, şu’ûn-u ‘ilmî siyâsî, ictimâ’î, iktisâdî...Bir çok namlar altında ayrı ayrı tasnîf etmişler, hey’et-i mecmû’asında bir sahîfe-yi medeniyet tersim ve te’lif eylemişler, bu sahîfeye intibâk iden hayat-ı hakîkiye safahâtini cem’iyyetle ve cemâ’atle tedkik ve te’emmül ediyorlar, her cem’iyyet ve cemâ’atin vâsıtâ-yı neşr-i efkârı olan evrâk-ı havâdisde açılan mübâhasât ve münâkaşat ile tekemmül ediyorlar. Biz de ise, etfâlin münâzır-ı hayal - bâzîye meclûbiyyeti kabîlinden olarak, siyâsetten başka- o da menfî bir tar-ı telakî esâsi üzerine – hiçbir manzara yek mültefit olamıyor. Ve ‘ale-l ekser çocukluğun haslet-i mümeyyizesi olan cedel zevkine teba’iyyet edilmekle beraber, fakat ser-a -pâ cedâlden ‘ibâret olan hayat-ı ictimâ’înin başka sahalarda ki mücâdelâtı onu diliyor. İnzâr ve efkâra politika ‘âlemi denilen sahada in’itâf ediyor, ve bundan bilir bilmez bir ma’nâ istihracı uğurunda eşkâl-i sâ’ire fa’âliyetinden insırâf ediyor. Niçin? Bu galat-ı rû’yet, bu ibtilâyı da uyuşturucu bir devr-i medîdin millete yudum yudum içirdiği semûnden mütevellid nakîza-yı nisyâna ‘itaf etmek zarûridir.

Fi’l hakîki, bir kuvve-i mücbere tarafından millet, senlerce hukuk-u esâsiye ve içtimâ’iyyesinden tecrid edilmiş idi. ‘Asrımızda her biri cem’iyyet ve cemâ’atle görülecek ihtiyâcât mütenevvi’a-yı medeniyete karşısında fikr-i tecemmümün merdûd ve bunu tatbîk değil _____ cesâret edenlerin saha-yı vatandan matrûd olduğu böyle bir zamanda- halk o ihtiyâcât –ı mütenevvi’anın bir şekl-i basît ibtidâ’îsî olan kuvvet-i ruz merreyi – o da herkesin ‘ale-l infirâd – kesb ve tedârik etmesi gibi kırk ‘asır mukaddimki bir tarz-ı hayata mahkûm edimiş idi. Bu tarz-ı hayat, refte refte ‘aşîret ve milletlerin, devlet ve hükümetlerin ma’îşet-i içtimâ’iyye ‘itibârıyla hikmet te’sisinde bi-l-küllîye tegâfûl edilmesini, ve mevcûdiyet-i ictimâ’iyyenin münhasırân bir şekl-i idârede görülmesini intâc edilmiş idi. Böylelikle halk, fitrî olan teşebbüs kuvvetini gâ’ib etmekte olmağla berâber, bir yandan da o kuvve-yi mücbere tarafından sahâ’if-i

târîh millete çirkin bir renk ile yazılmakta olan icrâât-ı elime ve sakîmeyi sâkitâne-yi tettebbu' etmek dolayısıyla siyâset ibtilâsına düştü.

Bu tarz-ı telakkî, zaman ile öyle bir hal-i kesb ider ki; güyâ koca bir millet-i 'Osmâniyenin mevcûdiyet-i ictimâ'iyesindeki hikmet, siyâset dâhiliye zan edilen hüsn-ü âmîziş-i ahâlî ve me'mûrinden 'ibâret kimseden incinmemeğe hasr-ı gayret imiş! Ve bundan başka bir maksad yok imiş! Bu menfi tarz-ı telakkî neye benzer? 'Adetâ bir fâbrikanın ne mikdârda ne gibi mevâdd-ı ibtidâ'iyeyi, ne kadar zamanda, ne şekilde mevâdd-ı masnû'aya tahvîl etmekde olduğunu tedkîk ve teemül etmeğe bedel- ki fâbrikanın hikmet-i te'sisi odur- içindeki gulgule-yi fa'âliyetin ahenginden mahzuz olarak sâdece seyrine dalmak gibidir. Yahud kâ'ide-i 'arz ve taleb ve rekâbetin derecâtını ta'kîp emek mecbûriyeti dolayısıyla, komşu fâbrikalarla, ve 'ale-l 'umum piyâsa ile idâme-yi münâsebet ve te'sis-i temâs ve te'âti-yi ihtisâs etmeğe bedel. La hamd bu ezhâr-ı memnûniyet etmek gibidir. İşte bu ahvâlin pek garîb eşkâlî bizde görülmüştür.

Manastırda 3-5 erbâb-ı hamînin ancak on beş günlük mücâhedeyle kâbûs-u 'atâletin tazvîkinden kurtulan bu millet-i 'Osmâniye, üç senelik bir zamanda henüz o galat-ı rü'yet, ibtilâ-yı sakîmden tamamiyle kurtulamadı. Bununla berâber birçok ihtiyâcât-ı medeniye ihsâs-ı mefkûdiyyet etti. İnfirâd ve tagallübüne bedel, ittihâd ve Te'âvüne doğru bir meyl-i hiss edildi. Ve bu sebeble câ-be-câ ihtiyâcât-ı mütenevvia sâ'ikasıyla cem'iyetler, cemâ'atler telkil etti.

İşte bu teşkilâttır ki milletin hikmet-i ictimâ'iyeye nokta-yi nazarından mesâ'isini tanzîm ider. bu teşkilâttır ki taksîm-i 'amâl kâ'idesine mürâ'âtlerle şekli mesâ'iyi halka tefhîm ider. bu hizmet-yi mesâ'iyenin birincisi neşr-i ma'ârifdir. Münâzırı şaşırılmış olan enzârî layık ve lazım olan istikâmetlere tevcihe, efkârı şu zaman-ı terakkiye münâsib güşâyîşe nâ'iliyyetle avâl-i 'umûmiyemizi terfi idecek ma'ârifdir. Ma'ârif ta'bîrini nezâret-i resmiye-yi ma'lûmeye münhasır görmemelidir. Ma'ârifinde cem'iyet ve cemâ'atle girilecek işlerden biri olduğunu bilmeli, ve buna îmân etmelidir. Fi'l hakîki hilâl-i 'Osmâniyi ufk-u siyâsi ve ictimâ'ide bedr haline getirecek sâ'ik, ma'ârifdir. Fakat, bedri yine o ufukda husûfdan sakınacak, matbû'attır. Müsellimdir ki matbû'ât, tabakat-ı halkın bir kısım 'azimi için- usûsiyle biz de- ma'ârifin vazîfesini der'uhde etmiştir. Ma'lûmât müktesebesini sahâif-i matbû'attan iktibâs edebildiği fevâ'ide inhisâr eden, yahud müktesebât-ı kalîlesini bu menba'dan aldığı feyz ile tenmiye eden kimselerin yakını- yine husûsiyle bizde- 'acaba ne râddelere bâliğ olmaktadır!

Demek oluyor ki matbû'ât, hem efkâr-ı 'umûmiyeye güşâiş verecek ma'lûmâtın tevzî'yle mükellef bir şahne, hem de o efkârın tecellîgâhı olan bir sahnedir. O, hayat-ı 'umûmiyeye sahasında teressüm iden elvâhî teşhir ve ta'dâd, memleketin ihtiyâcâta mütemmelik mübâhesi tedkik ve bu bâbda ehl-i habereyi cem'iyet ve cemâ'atle _____ râbîta dardır. Ta'bîr-i diğerkle sahaif-i matbû'ât-ı milletin mahsulesini temsil etmelidir. Böyle olmayınca pâyidâr olamaz. Zâten tecemmu'-yü ictimâ'iyeye (social groupement) şekli içine teressüm etmeden sahne-i matbû'âtı tevsî'ye çalışmak hakîkaten bi'lüzumdur. Bu 'deta sadece on kemândan bir saz faslı tertib etmeğe benzer.

Hülâsa mesâ'î-yi ictimâ'iyede te'min ve tesri' muvaffakiyetine nazım olan sahayif-i matbû'ât, maddi ma'nevî kuvve-i hayâtiyesini milletin bir kitlesinden almalıdır.

İşte Çerkes Te'âvün Cem'iyetinden nebe'ân eden kuvây-ı nâmiyenin Çerkes kavm-i necibine fâ'ide bahş olacak bir mecrâda isâlesini ve binâen 'aleyh böyle bir mecrâda feyzi tersim ve tahkim edecek sûrette kalem-i _____ haddam olmak üzere sahne-yi matbû'âta ba nehâde olan bu gazeteyi yalnız nisbet-i kavmiyeye

‘itibâriyle değil, bi-l tabi’ mevcûdiyetimle hiss ettiğim medeniyet sâ’ikasıyla alkışlayarak hatm-i kelâm ederim.

Tâhir Hayrettin Tleş

Kölelik ‘Aleyhinde

Çerkeslerde köle sınıfı, Kafkasya’da ve burada da her zaman akalliyet teşkil eden bir kısımdan ‘ibâret ola gelmiştir.

Ma’hazâ bunu biz ehemmiyetsiz olmayan husûsât-ı kavmiyetimizden ‘ad ederiz. Ehemmiyeti kemmiyetinde değil - münkerât-ı sâ’irede olduğu gibi - keyfinden dolaydır.

Hakikat-ı halde kölelik hayatı, hayattan ‘ad olunmayacak bir mâhiyettir. Kölelik, bir dağdağadır. Kölelik, manzûme-i kâ’inât içinde bir galat, bir gayr-ı tabî’lik teşkil ediyor. Bunun için bu emr-i mu’vecc, erbâb-ı iz’ân ve insâfin gözüne kolayca ilişivermelidir.

İnkılâb-ı Osmânî semeresi olarak Kanun-u Esâsî millete birçok hukuk-u esâsiyeyi i’ade etti. O meyânda kitle-yi Osmâniyeye mazrub olan zell –i meskenet -i esâret, Kanun-u Esâsiyenin ‘ilân edildiği hürriyet şahsiyet ile ref’ edildi. O zaman mütenevvir tabakadan ba’zılarımız Kanun-u Esâsiye’nin kölelerden köleliği bilâ kayd-u şart izâle idebileceği zan ve tahmîninde bulundular. Diğer ba’zı mütefekkirinde bi’l ‘akis Çerkeslerin kölelerindeki köleliğin şekli ve mahiyete göre ancak kendi kanun-u mahsus–u şer’iyesine tâbi’ olacağı ve şu kadar ki Kanun-u Esâsiye’nin millete olan _____ Çerkes köleliğini ilgâ hususunda bir ‘âmel kavî olabileceği re’yinde bulundular ki doğru olan da şüphesiz re’y-i sâni idi. Nasıl ki vukû’ât bunu göstermiştir.

Hukuk-u beşeri biraz daha felsefice düşünenler, kölelik ve câriyelik denilen o gayr – ı tabî’lik ‘aleyhinde teşdîd-i ‘azm için her gün bir başka türlü devâ’î _____ müsâdif olduklarını his ve ya tevehhüm iderlerdi. Hele hâdise-i ma’lûma isnâde her millete mensub bir sürü halkın Çerkes câriyeleri namıyla saraydan çıkması mes’eleyi öyle hâdd bir şekle getirdi ki bu şiddet, muhîttten merkez cem’iyete geçip Çerkes Te’âvün Cem’iyeti buna akdam etmeyi nihâyet kendine bir vazîfe saymış ve:

1- Çerkeslerde köle sınıfının bedel-i mu’tedil-i mukâbelede mükâtebe usûl –ü meşrû’asına rabtı

2- Bedel-i mükâtebenin beytû’l mâl mesâ’înden verilmesi

3- O halde köle ve câriye kalmayacağı cihetle bey’ ü şirâsının te’mîn memnû’iyyeti

Hakkında bir madde-i kanuniye-yi vaz’ini müsted’î-yi ‘arzuhâl ile hükümete ve meclis-i ‘âlî millete mürâca’at etmiştir.

Meclis-i milli, bu ilk hatvede işi hükümete kondurmak ile iktifâ eyledi. Bunda muhtî ve ya musîb idi dimeğe lüzum görmüyoruz.

Hükümette etrâfdan mürâca’âtın tevâlisi yardımıyla ba’zı muhâberâta bulunarak şurâ-yı devlet tanzimât dâ’iresinden bir mazbata yapıldı. Ve meclis-i vükelâda okunup mücebince mu’âmele icrâsına dâ’ir şeref-i müte’allik buyurulan irâde-i seniyyenin tebliğini mutezamın meşîhat-ı ‘alyâya 18 lal 1327 târihli mezkure-i sâmiye yazıldı.

Mezkure-yi sâmiyede diyordu ki; (Memâlik-i ‘Osmâniyede esâret, kanunen memnû’ ve bu memnû’iyyet kanun-u esâsî ile mü’eyyed ve mesâğ-ı istirkâkın vücûdu usûl ve şerâ’it-i mevzû’aya tâb’i olan Çerkeslerin vesile’-i ticâret-i ittihâzı gayr-ı câ’iz bulunduğuna binâen Çerkes ve sâ’ir köle ve câriyelerinde userâyı zenciye gibi men’ _____ ve şurâsı var ki inkiyâdı mevlaları tarafından iddi’â olunanlar var ise

haklarında ber nehç –i şer’î hemen murâfa’a-ı ecrâ ve hükümleri i’tâ ile şer’en ve kanunen hür olan bir takım ebnâ’-yı vatanın esâret altında kalmalarına meydân verilmemesi hususunda bi’l istizân irâde-i seniyye-yi şeref-i müteallik buyurularak ‘adliye ve dâhiliye nezâretlerine teblîgât- ı icrâ kılındığı ...) işte Çerkes Cem’iyyetinden edilen teşebbüsün semeresi hesâbca ancak bu oluyor idi. Şimdi şunu ma’a-t-te’essüf i’tirâf edeceğiz ki cem’iyyetimiz nidâsını ve istid’âsını hükümete esmâ’ idebildiğinden bile şüphelidir. Esmâ’ şöyle dursun hükümetin kölelik ve câriyelik denilen bu dağdağanın ref’ ve imâtası cihetini iltizâm idüp itmeme hususunda ne türlü fikir ve arzuda bulunacağı bile ne muhâberâtından ne şûra’-yı mazbutasından ne irâde-yi seniyyeden, ne de tezkire-yi sâmiyyeden ve-l-hâsıl bu silsile-yi mübhemâttan anlayamayarak bil-l-’akis ‘âkıbet-i umura intizâren hayretle tevakkufa mecbûr kalmıştır.

Fi-l-vâki’ bu mübhemâtı hal-i merâkında bulunacak her hângi bir insân için hayret ve tevakkufu zarûrî bulurlar. Zirâ kim bilmez ki memâlik-i ‘Osmâniye de esâret kanunen memnû’ ve bu memnû’iyet kanun-u esâsî ile mü’eyyed. Ve kim diyebiliyor ki mesâğ-ı istirkâkın vücudu usul ve şerâ’it-i mevzûa’ya tâb’i değildir. Fakat ne fâ’ide ki hükümet ri’âyet ider gibi görüldüğü ve Çerkeslerimizdeki kölelik ve câriyeliliği hedm için hazırladığını zan eylediği bu kavâ’id-i esâsiye ve nazariyenin kuvvet ve te’esirini ‘ameli surette göstermek lazım gelirken bi-l-’akis rıka inkiyâdı mevlaları tarafından ed’â olunanlar hakkında bir nehç –i şer’î murâfa’a-yı icrâ ve hükümlerinin i’tâsını emr etmek ile gevşetmiştir.

Gerçi her bir memlekette hür bir kavimden hürriyeti müsellemler _____ bir ferd ‘aleyhinde ikâme edilecek inkiyâd d’avası hakkında (...murâfa’a-yı icrâ ve hükümlerinin i’tâsı ..) me’âlinde verilecek elâstiki emirden hükm-ü hürriyet i’tâsı ma’nâsının anlaşılması mümkün ise de cem’iyyet, hükümetin bi-l-hassa hürriyet-i şahsiye hakkında vereceği emirde biraz daha vuzûh ve biraz daha kat’iyyet bulacağı emel ve hayalinde bulunmuştur.

Bizce matlûb olan cihet (...hükümlerinin i’tâsı ...)ndan sonraki mu’âmele idi. Mahkeme haydî bir mûcib karar-ı hürriyet hükmünü verdi. Sonra ‘acaba ne yapılacak? Hükümet, matlûb olan asıl o noktayı göstermedi. Farz idelim ki ‘Aziziye mahkeme-yi şer’iyyesi, böyle bir da’vanın muhâkemesinde birinin sübût-u rıkkıyetine hükm verse şimdi o mahkumu ‘aleyhi rıka inkiyâd da devâm edecek mi? Ya’nî köle olarak kalacak mı kalmayacak mı? Esâs mes’ele budur.. Biz, köle olarak kalmasın ve kalmağa çâre bulunsun temenniyyâtındayız.

Çerkesler esâsen üç halin birinden halî değildir. Ya’nî her hangi bir Çerkes ya fi-l- asl hürriyeti müsellemdir ve ihtimâl-i rıkkıyeti yoktur. Ya fi-l-asl rıkkıyeti müsellemdir. Üçüncü hal dahî rıkkıyeti münâzi’-yi fi’hâ olmaktır. Birinci haldekileri mevzû‘ bahisimizin hâricine çıkarıyoruz. Şu surette ta’yin ediyor ki asl-ı kölelik ve câriyelik nizâ’nın mahali, ikinci, üçüncü haldeki sınıf kalîl-ül efrâddır. Rıkkıyeti müsellemler ya’nî nizâ’dan halî olanlarla rıkkıyetini münekker olanları ele alalım. Rıkkıye-i müsellemler olanlar zaten köledirler. Rıkkıyetini münekker olanlar- ki mevlaları tarafından rıka inkiyâdları iddi’â edilenlerden maksad odur- bunları bir nehç-i şer’î murâfa’aya sevk idüp rıkkıyetlerine hükm-ü şer’î de la-hak olduğunu farz edelim. O halde bunlar dahi diğer ikinci haldekiler gibi köle ‘ad edilmiş olsunlar. Sonra hükümetin ittihâz ve teblîg ettiği kararı da mülâhaza ediverelim. ‘Acaba cem’iyyetin lağv ve hedm-i esâret hakkındaki maksadı hasıl olmuş diyebilir miyiz diyemez miyiz? Şüphesiz ki diyemeyiz. Çünkü hasıl olamamıştır.

Köleliğin ‘aleyhinde beyân-ı efkâr edenler nazarında köleliğin her türlü birdir. Gerek kabl’el murâfa’a rıkkıyeti müsellemler-i sübût olan köle ve câriyeler gerek ba’d’el murâfa’a verilen hükm-ü şer’î üzerine köleliği sübût bulan köle ve câriyeler

‘ayn-ı hal ve mâhiyettedir. Cem’iyyet, dimedi ki yalnız murâfa‘a-yı icrâ ve hükm ‘itâsı kifâyet ider. Cem’iyyet diledi ki mükâtebe-i usul-ü meşrû‘ası tetbîk olsun. Buna karşı siyâk-ı mu‘âmele anlatıyor ki karar-ı mezkur ancak lede’l murâfa‘a köle olmadığı sâbit olacakların kölelikle isti‘bâdlarına meydân verilmemesini tasrîh iderek köle olanlar ve ya köleliği bi’l âhire hükmen subût bulunları hakkında yapılacak mu‘ameleyi kapaklı bırakmıştır. Şu halde hakikat daha kat’i bir şekilde anlaşılıyor ki cem’iyyetin dilediği olmamıştır. Esâs maksadı ise hükümetin kararda meskût‘ane bıraktığı kısım idi ki o da asl köle olanlar ve ya köleliği bi’l âhire hükmen subût bulunları idi.

Şimdi şöyle birâz düşünür gibi olunca anlıyoruz ki ne Kanun-u Esâsiye’nin ‘umûm-u millete verdiği ne de hukuk-u beşerin iktizâ eylediği hürriyete rağmen talebimizin emr-i tervicinde musâmaha vukû’ kalıyor. Fakat ‘acaba cem’iyyet bunda lüzûmundan ziyâde müfratdır da hükümet ba’zı mülâhazât-ı dakîka sevkiyle müte’enniyâne hareketi daha muvâffık-ı maslahat mı görüyor diyelim? Bizde ve her kavimde rıkk=kölelik, ancak istirkâk ile olmuştur. İstirkâk olmalı ki rıkk olabilsin. Mesâg-ı istirkâkın vücûd-u ise bir takım usûl ve şerâ’it mevzu‘aya tâ’bi‘ ki Kafkasya da bunlar pek çok def‘a ve belki de hiçbir zaman tahakkuk etmemiştir. Dimek ki istinâd edeceğimizi zann ettiğimiz esâsda bir çürüklük başlıyor. Asl-ı batıl olunca fer‘ de kazadır.

Farz edilinsin ki şerâ’tî de tahakkuk etmiştir. O tahakkuka mukâbil hükümet ve maslahat rıkkın bekâ ve devâmında değil bi-l-‘akis hedm ve lağvındadır. Nasıl ki şâri‘, ‘itâk da ecr ve fazîlet-i isbât bile etmiş ve kayd-ı rıkkın zevâlini edna ve ehven sebeblere bağlamak suretiyle kolaylaştırmıştır. Eğer rıkkın devâm ve bekâsı bizzad şâri‘ de maksud ve mültezim olsa idi şâri‘ insanları ‘itâka hiss ve tahrîz etmezdi.

Nazar-ı şâri‘ de hedmiyle ibkâsından biri tercih edilmeyerek köle ve câriye istihdâmının emr-i mübâh olduğunu farz ve ‘itibâr etsek buna artık şüphe kalmamıştır ki muhîtimizde hedm ciheti tercihe eşid ihtiyâç-ı husûle gelmiştir. Ve rıkkıyyetin _____ münkerât-ı umur-u ‘idâdine dâhil olacağı mertebe-i subût ve _____ Çünkü şeri’ enverin müsâ’id olmayacağı öyle mefâside mebnî‘ olmuştur ki tafsil ve teşrihine lüzûm görmezsiniz.

İmdi biz ‘Osmânlılar ki yirminci ‘asır medeniyette ve bir devlet-i mu‘azzama şeklinde ve esâret-i şahsiyeyi çirkin gören muhîtlerde yaşıyoruz. Hükümetimiz a’yân ve meb’ûsân meclislerimiz vardır. Öyle bir devlet, öyle a’yân ve me‘bûsân ki efrâd-ı milletinden tek bir ferdinin ‘izzet-i nefsine mülâyim gelmeyen edna bir tecâvüze düşâr olduğunu kabul etmeyecek, hukuk, tıbbi‘ye ve mevzû‘asını vikâye edecek kavânin vaz‘î vazîfesiyle mükellefdir. ‘Akla, şerî‘ata, kanuna, medeniyete, insaniyete, muvaffık olarak def‘alarla tekrarlanan ricâmızı- bir ferdin değil bir kavmin bu ricâsını – kabul etmede bir mahzûr ve mahzûr tasvir etmesini mümkün bulmuyoruz. Meb’ûsân-ı millet, köleler hakkındaki ahkam-ı şer‘iyyeye mugâyîr kanun kalsın diyoruz. Fakat mükâtebe usulü meşrû’dur diyoruz. Mükâtebe usulünden bahs ediyoruz. Mükâtebe usulü, köleliği mahv etmek için kâfi bir usul-ü meşrû’dur ‘idd’âsındayız. Bugün kölelik ve câriyelikte ki mefâsid-i ‘azîme inkâr olunamaz. Der’ül mefâsid ise vezâ’if-i esâsiyedendir. Vazîfesini bilen her hangi bir heyet-i ictimâ’iyye, bizim temenniyâtımızı sem’-i kabul ile dinleyeceği kanâ‘atindeyiz ve bu kanâ‘atle diyoruz ki: Mevlâları tarafından _____ mu‘tedile ile mükâtebeye lüzûm ve sûret-i rabtına dâ’ir bir kanun vaz‘ında salah ve selâmet vardır.

İslâh-ı Hurûf

Çerkes Te'âvün Cem'iyeti, bir zamanlardan beri ıslâh-ı hurûf umuru ile de iştiğâl eyledi. Alfabelerini 'asr-ı hazırdaki isti'dâd-ı tekamül ve terakkî ile münâsib bir şekl-i basîte ifrâg-ı emel ve arzusunda bulunmakta ve muvaffak olacaklarını da ummaktadır.

Fakat bu vâdîde çalışanlar, lisân-ı millîye evvelen hurûfât-ı 'arabiyye mi yoksa Lâtîn hurûfî mi yoksa bir şekl-i mahsûs-u ihtirâ' ve kabulü mü ıslâh olacağına ittifâk edemiyorlardı. Şıkk-ı sâlisin tasarı sebebiyle tarafdarı hemen olmamış gibidir.

Fakat iki evvelki şıkların ta'yin-i ercahı husûsunda bir hayli zamanlar münâkaşa ceryân eyledi. Çerkesce olarak el yevm mevcûd kitaplarda iltizâm edilen tenkît kâ'idesinin kifâyetinde birleşemediler. Zîrâ ba'zıları, hürûfâtta, _____ nakîse 'ad ediyorlar. Çerkesce için 'ilâvesi lazım gelen 16 harften ma'ada diğer hurûfât-ı 'arabiyyedeki noktaların dahi 'aleyhdârı çıkıyorlar. İşte bu sebepten dolayı elde hazır kitâblar bir kere şöyle bir tarafa bırakıldı.

Evkâf nazırı esbakı Şemseddin Beyefendi netice-i tettebbu'âtlarını hâvî yazdıkları risâleyi hurûfât komisyonuna verdiler. Müşârü'l-ileyh, risâlelerindeki iddi'âlarına göre 82 harfe ihtiyâc bulunduğu re'y ve kanâ'atindedir. Öteden beri ittifâk edilmiş bir şey var idi ki Çerkes Lisânı 42 harf ile yazılacak. Abzah, bjeduh, hatîkoy, şâpsığ, kabardey, vubuh şiveleriyle mütekellem erbâbının tedkikiyle husûle gelen o kanâ'ate karşı 82 harf teklîfi nâ'il-i kabul olamadı.

Şemseddin Bey, harf-i vâhidin muhtelif kabâ'il tarafından cüzî farklarla telafuz edilmekte olmasına bakarak her telafuza göre her kabîle için bir harf lazım geleceği ve esvâtın bi'cümle ihtizâzâtını kayd ve zabt-ı iktizâ edeceği zanda bulunuyorlardı ki doğru değildir. Zîrâ bir harfî meselâ fars ma'nâsına gelen harfî Şâpsığlar bir türlü abzahlar ona yakın bir türlü hatîkoyle daha başka türlü söylerler.

Halbû ki harf, 'aynı harftir. Nasıl ki ye'cüc ve me'cüc) kelimesi 'arablardan ba'zıları (ye'jüje ve me'jüje) diğer ba'zılar (ye'kûke ve me'kûke) diye okurlar. Aslı ise cimdîr, cim yazılıyor. Sonra her kelime, o harfî kendi şivesi üzere dilediği gibi telafuz ediliyor.

Kendilerini mütenevvir bilmek istiyorlar, Lâtîn hurûfâtının suhûletini idd'â ettiler ve bir milletin ve hele 'arab akvamının her türlü medâriç ve me'âriç terakkiyâtı için hurûfata mübteni olduğu zanında bulundular.

Lâtîn tarafdarlarına karşı mütefekkir geçinen zevâtta ta'assub gösterdiler...! Çerkeslerin evvelâ Müslümân sonra şarklı olduğuna bakdılar. ('arab 'arab ise şark da şarkdır. Akvam-ı selâmiye arasında lisân-ı millisini Lâtîn hurûfesiyle yazan bir kavimde yok. Ba husus tahsîl-i her hangî bir Çerkes için zarûrî olan _____ şer'îye Lâtîn hurûfîyle okunamaz. Şu halde lisân-ı milli için Lâtîn ve 'ulûm-u diniye içinde 'Arab hurûfâtını okuyarak fazla külfetlerle vakt-i zâyî' etmek lazım geliyor ki câ'iz değil. Hurufât-ı 'Arabiyyenin cümle-i _____ biri menkût olması imiş! Yanlış. Noktanın zararı nedir? Çirkinlik mi? O ancak tecdid değil tebdil hevesinde bulunanların yanlış nazarlarına göredir. Lâtîn hurûfu ise dedikleri kadar sür'atle yazı yazmayı te'min etmiyor. Bu sâbittir. Meselâ Lâtîn hurûfuyla her hângi bir kelimeyi meselâ mustafî kelimesini siz bir def'a yazıncaya kadar biz hurûf-u 'Arabiye ile tam dört def'a yazarsınız. Hele hurûfâtının emr-i terakkiyede 'amîl-i bi-nefsihi olduğunu hiçbir sûretle isbâta edemezsiniz) dediler.

Tarafeyn bu münâkaşada öyle dursun efkâr-ı 'umûmiye işe karıştı. 'Arabî hurûfâtının rüchânini o te'min etti.

Ma'hezâ bir şey de kararlaştırıldı ki ne 'Arabî ne de Lâtîn tercihinin tazammun etmiyor idi ki bi'l'akis hangisinin hakk-ı rüchânî olduğunu zaman ta'yîn etmek üzere her ikisi sûrt-i gayr-ı resmîyede kabul edilecekti.

Bu karardan sonra ta'dîl hususunda hângî usûlün daha muvâfık olacağını ta'yînine sıra geldi. Lâtîn usûlü üzere kelimeleri mütekattî' hurûf ile yazmak esâsının evleviyetinde tarafeyn-i ecmâ' ve _____ eylediler. O zaman zan olundu ki iş bitti. Halbû ki öyle olmadı.

Ba'zıları, ta'dilin kabul edilecek hurûfât-ı 'Arabîyeyi mümkün mertebe Lâtîn hurûfâtına benzetmede menfa'at-i 'umûmiye mülâhaza etti. Me't 'İzzet Bey dahî öyle bir esâs üzerine elifbe harflerini tebdil derecesinde ta'dîl ve teceddüd etti ki cidden hakîki bir îcâd 'ad edilebilir. Şu kadar ki biz bu îcâdın iyi yâhud kötü olduğunu söylemeye kalkışmamız şimdilik _____ çünkü onu zaman gösterecektir. Yalnız bugün bizim gözlerimiz elişmediği için bunu en ziyâde eski hatt-ı kûfî ile yazılmış yapılmış garîb bir levhaya benzetiriz. Hesâbça bunlar, matba'a hurûfâtıdır ve câ'izdir ki kabul 'âmihiye de na'il olsun. Fakat bunun bir de yazı hattı lazım geliyor nasıl ki sülûs ve neshin rika'sı vardır.

Genç _____, buna da bir kaylı çalışdı. Fakat bu ikinci teşebbüsün evvelindeki kadar güzel muvaffakiyetle neticelenmiş olduğunu şimdilik ümid edemiyor sâhib-i eser, bu eserine Kafkasya'da ki Kuban eyâletine izâfeten (Kuban Elifbe) namını vermek niyetindedir.

Şunu şurada ilâveten yazmak lüzumu var ki bir haylî zevât bi-l hassa Câvîd Paşa hazretleri gibi lisâniyetimiz tedkîkât ve tetbi'âtını hâvî eserler tevdi' etmişlerdi. Şüphesizdir ki gâyet hülûs-u niyet ve mahza-ı hizmet emeliyle vermişlerdir. Gösterdikleri kâ'idelerden almanda alınmayanda olmuşdur. Hiç kimsenin kâ'idesi alınmadığından vesâ'ireden dolayı nefsinde bir şeyi hiss etmemek sûretiyle ihlâl-i hülûs küçüklüğüne tenezzül etmemesini temenni ederiz.

Evlerden İhrâc

Evlerimizin zâhiren tarz-ı inşâsına bakılacak olursa “ ‘asar-ı ‘antîka inşâ ediyoruz” diyenlere hak vermek mecbûriyeti derhâl hiss olunur. Evlerimizin hâriçden görünen ma'nasızlığı, yanlışlığı, yokluğu ekseriyâ dâhilde daha ziyâde meşhûd olur. Bu da her şeyde, her _____ hakîkate, menfa'ate değil, süse meclûbiyyetimizden, zevâhir perestliğimizden ileri gelme bir halde. Evlerimizin tarz-ı inşâsında en ziyâde naza-ı dikkate aldığımız şey zâhiren zarafetten 'ibârettir. Pek çok evlerimizin dışı içinden güzeldir. Bunun için zâhiren güzel oldukça vâkıfâne binâ edilmiş gördüğümüz bir evin içine girecek olursa yanıldığını görür ta'accüb idersiniz. Dışarıdaki güzelliği içeride bulamazsınız. Hele hıfz-ı sıhhatin hiç düşünülmediğini hiss edersiniz. Çünkü evlerin mühendisi, mi'mârı bizim dülger dediğimiz kimselerdir ki onların hıfz-ı sıhha denilen fen ile hiçbir münâsebeti hatta öyle bir fennin mevcûdiyetinden bile haberleri yoktur. Hâne sâhibinin de bu hususta münâsebeti yahud lüzûmuna kana'atî ve yahud kavâ'idine ne sûretle ve ne ile ri'âyet edileceğine vukûfî yok ise o vakit dülger efendilerin keyfine göre yapılmış evde oturanlara artık “ ‘âfiyet versin” demekten başka çâre kalmaz.

Evlerimizde odaların en fenâsı, en ziyâde hava, güneş almayanları dâ'imâ oturulmağa, bi'l 'akis en ziyâde güzl ve muvâfık-ı sıhhet olanları da misâfir odası olmağa tahsîs edilir ki zevâhir perestliği her şeyden 'azîz olması iktizâ iden sıhhatimize bile tercîh ettiğimize bir delil-i 'alenîde budur.

Hele intizâmın mefkûdiyyeti 'â'ile efrâdından her birinin vazîfesine, meşâgiline, mesleğine göre tertibât ve ihzâratta bulunulmuş olmaması netâici i'tibâr ile son derece câlib-i dikkat ve hâ'iz-i ehemmiyettir. Çocukların 'â'ile arasında bir mevki' layık olmadığından bunların kendine mahsus, çalışmalarına mahsus odaları ve o odalarda da levâzım-ı tallümiyeleri yoktur. Çocuk bu gece bir yerde, yarın gece

diğer bir yerde vezâ'ifesiyle iştigâl etmek mecbûriyetinde olduğu gibi bu gece kalem yok, yarın gece kağıd yok, hele bu gece misâfir geldi, yarın gece bacın hastalandı gibi mâni'lerin tekerrürü çocuğu pek çok def'a lar vazîfesini îfâdan, hatta ba'zen mektebe devâmdan alıkoyar. Bu hallerin en mazar te'essîrâtı çocukda fikr-i vazîfe ve hiss-i intizâm perveriyi ikâz edememesi ve sa'y-ı dâ'iminin gayr-ı kâbiliyetine iktâ'eylemesi cihetlerinde görülür. Bu muhît, bu halat, bu mevâki' içerisinde yetişen bizler, bunun için hiçbir vazîfeyi ehemmiyetle telakkî, intizâmı rü'yet, devâmla îfâ edemeyiz. Etmek mecbûriyetinde kalsak sıkılırız, yapamayız yahud sersemleşiriz.

Yalnız bir müddet-i muvakkite kadar te'sirât-ı harciyeden muhâfaza maksadıyla yapılan, tertib edilen evlerimizin arzu edilen, lazım görülen mükemmeliyet ve intizâmı bulmaları için ne kadar uğraşılsa yine pek çok zamana müteveffikdir. Halbuki memleketimizin bugün ki ihtiyâcı bizim o kadar zaman beklemeğe müsâ'de etmiyor. Binâ'en-'aleyh ikbâl ve istikbâl vatan ellerine teslim edeceğimiz çocukları bu muzır muhîtlardan çıkarıp efrâdı yalnız kendilerinden 'ibâret bir 'aile teşkil etmek ve onları intizâm-ı mahsûs ve selâmet-i fikr ve hiss içinde bulundurmak lazımdır. Ya'nî mekâtib-i leyliyemizi teksir ve ta'mîm etmeliyiz.

Birâz düşünecek olursak bizde en ziyâde 'askerliğin terakkî etmiş olduğuna hüküm ederiz. Hatta iki tıbbiye mektebimizden 'askerî olanı diğerine fâ'ik adamlar yetiştirmiştir. Çünkü bu mektebler leylidir.

Bu vakitler mekteb-i mülkiyede leylî olduğundan erbâb-ı iktidâra mahreç olmuşdu. Bu def'a mekteb-i mülkiyenin lağv ve ya tagyîri mes'elesini ortaya sürenlere – ki iddi'âlarında pek haklı idiler – bu mekteb mâzîde şöyle idi istikbâlde de erbâb-ı iktidâra mahreç olacaktır tarzında mukâbele edilerek iddi'â-ı vâki' red olundu. Fakat mâzîde mekteb-i mülkiyenin müktedir adamlar yetiştirmesi neden idi, ne sâyede idi. Bunlar şimdi mevcûd mu, değil mi bu cihet düşünülmedi. Kerâmeti mektebin adında buldular ve aman o adı değiştirmeyiniz, günâhdır dediler!...

Şahâp Rızâ

Kafkasya Târîhî

Çerkes Te'âvün Cem'iyeti'nin açmak teşebbüsünde bulunduğu mektebin menfa'atine Met 'İzzet Bey tarafından bi'l-tahrîr ihdâ edilmiştir.

Gûâzemizi tezyin edecek olan bu kıymetdâr târîhî ibtidâ-i tefrika olarak yazacağız. Sonra kitâb şeklinde neşr edeceğiz:

Tebrik-Teşekki

'Ömer Hikmet Bey

Açmak teşebbüsünde bulunulan Çerkes mektebi menfa'atine 'â'id bilenlerin emr-i sarfında Humusda(!) 'Ömer Hikmet Bey'in ve kaza-ı mezkur Çerkeslerinin meşhûd olan gayret-i ma'ârifperverâne ve hamiyet- mendânelerinden dolayı 'alenen teşekkürü vazîfeden 'ad eyleriz.

At Koşusu

Çerkes Te'âvün Cem'iyeti'nin Adapazarı şu'besi büyük bir at koşusu tertîb etmektedir. Uzak mahallerden de iştirâk edildiği haberi veriliyor. Koşunun daha evvel icrâsı mukarrir idi. Havalanın müsâ'idesizliği mâni' olarak te'hîr edildi. Hasılatına mültezimin biri yüz lirâ 'Osmânî veriyor imiş.

Çerkes Te'âvün Kulübü Riyâsetine

Çahârşamba hâkim-i şer'î ile icrâ me'mûru meknûz i'lâm hükmünü infâz ederek hâmile bulunan zevcemi zulmen esârete almak üzere habis ettiler. Keyfiyeti isbâta hazırım. Mütecâsirler hakkında hükm-ü kanunun icrâsı hürriyetimizin muhâfazasıyla zevcemin tahliyesi emrinde 20 Şubât sene 326 telgrâfım te'kiden ma'ruzdur.

Yusuf Oğlu 'Osmân

Gûâze

Üçüncü def'a olarak Samsun'dan gelen bu telgrâfnâmenizin birer sûretini hakkınızda levâzı- ma'delet ve insâniyetin ibzâl ve icrâsı temenniyyâtıyla meşihat-ı 'aliyâye ve 'adliye nezâret-i celilesine ref' ve takdîm eyledik.

Rusya ve Kafkasya'dan Haberler

Çerkeslerde Ma'ârif

Kafkasya'nın Kuban eyâletinde Şapsığlardan Hızal İbrâhim Efendi namında bir mu'allim geçen sene Penehesde (!) bir mekteb açmak idi. Ders programına göre muhtelif mevzû'lardan 21 kitâp okutacak ve kitâblar kısmen Rusça ve Çerkesce olacaktır. Mektebin bir tarafında şimdi bir de inâs sınıfını teşkil eyledi. Kısm-ı inâs dahî şimdilik sınıf-ı zükûrun okuduğu dersleri okuyacaklardır.

Eyâlet-i mezkûrenin muhtelif mevki'lerinde Çerkesler, birçok mektebler küşâd teşebbüsünde bulunuyorlar. Te'sissât-ı mutasavviriye karşılık olacak akçe için menba' aradılar. Çok yerlerde en evvel hububat-ı 'eşâr ile zekât hatırlarına gelmiştir. Fakat cevâz noktasında: (Kafkasya'da Çerkeslerin hububat 'eşârını her sene efrâz etmeleri şer'en lazım mı değil mi? Lazım ise bunu kendi aralarında cem ve idhâr edip ve mekâtib ve medâris-i 'ilmiye inşâsına levâzım-ı ta'limiye tedârikine..mu'allimin ve müte'allimin nafakasına sarf etmeleri câ'iz olmaz mı? Kezâlık agniyânın her sene verdikleri zekâtlarını husûsat-ı mezkûreye sarf için müsâğ-ı şer'ine vechledir.) diye tereddüd ve iştibâha düşüyorlardı. Bu def'a makam-ı 'â'idinden istiftâ eylediler.

No. 2

Hicret mi Hezimet mi?

Şamdan mektup ile bildirildiğine göre:

(Kafkasya'nın Terek eyâleti Kaberdeylerinden (Zâne Kûha Pâkûha) nam-ı zat, bu sene cenub-u Hicâzdan 'avdetle Şam'a uğrayıp valîye mülâkî olmuş...

Çerkesistân'dan iki bin hâne ile memâlike-i 'Osmâniyeye hicret itmek üzere hâlî arazi istemiş...Kerekde ya Havran da istediği kadar yer verileceği va'adini aldıktan sonra çekmiş gitmiş!!

Gerçi bir haberdir. Fakat bizce öyle bir haberdir ki kanâ'at veriyor..Sıhhatine inanıyoruz..Ba'zı esbâb ve emsâl-i sâbıkaya binâ'en kâ'idenin hilâfına kezbe ihtimâli de yoktur.

Bu mülâkâtı Pakûha mı yoksa vâlî mi arzu ettiği noktasını araştırarak değiliz. Yalnız araştırmağa lüzûm gördüğümüz nokta, Çerkeslerin zâhiren hicrete benzemeyen ve hakîkaten hezimetten başka bir şey olmayan bu hareket ve reca'itleri doğru mu değil mi? Cihetîdir...

Hiç şüpheye ve tereddüte mahal yok ki doğru değildir. Çünkü bir ferdin ve ya bir cem'in bir yerden mahal-î âhire nakli için terk ideceği mahal-i sıhhat, ta'yiş, emniyet ve asâyiş gibi hususatta kendine iyi gelmeyecek ve kötü dimeğe sadık olacak bir hal de bulunmalı ve gideceği mahal ise onun 'aksî olmalı ki hicret, ma'kul 'ad idilebilsin: Esâsen hicret dedikleri bu hareket tazyîkat-ı mahaliye eseri olduğu gibi münafesât-ı siyâsiye, 'ikâmet-i arz, şedâ'id-i iklîm, taşkın derecede tezâyid nüfûs gibi esbâb-ı nazariyeden de ileri gelmiş değildi. Bunu böyle bilmek için dest-i feyyâz fitratın tersim ve ibdâ' eylediği bedâi' hârikasıyla ab ve havâsının fevkâl'âdesiyle iklimindeki i'tidâliyle, toprağının hassa-i meşhure-i inbâtiyesiyle, mebzûl ormanlarıyla ma'denleriyle, vâsi' sahra ve mer'âlarıyla, ticârete müsâ'id sevâhil ve enhârıyla tekmil kerre-i 'arzın nâdide bir kıta' bi-nazîrini taheyhül ediniz işte Kafkasya odur...

Çerkeslerin tunç devrinden beri altı bin seneye karîb zamandır içinde sâkin oldukları delâ'il-i târîhiyye ile sâbit olan Kafkas İklim-i bedî'indeki hayatları kadar dünyada hiçbir kavim, henüz hayat -ü refâhet görmemiştir.

Çerkesler, Kafkasya'da fakîr değildiler. Çerkeslik orada kuyud ve hudûdi olmayan bir hürriyet-i mutallaka içinde yaşamıştır. Çerkeslerin Kafkasya 'daki hayatı hayat-ı sâdenin en şahanesiydi..O, öyle bir hayat ki en müterakki diyeceğimiz milel ve akvamın bugünkü tarz-ı hayatları Çerkesistân ve Çerkes hayatına nisbetle pek müz'îç gelmemek kâbil olamaz.

Dediğim bu hayat-ı sâdeyi onlara (_____ centilmenleri) vasfını layık gören İngiliz mudakkıkı kadar içlerinde yakından görmeli ki Kafkasya hayatının mâhiyyeti anlaşılmalı olabilsin.

Dünyada bugün ki hayat-ı medeniyet, eğer tahavvül ve terakki ede ede nihâyet bir noktada bir mertebede tavakkuf idecekse onun en son karar kılacağı şeklin ancak Çerkesistân hayatına benzer bir şey olacağı şüphesiz gibidir.

Bu sözlerim ile şunu demek istiyorum ki Çerkeslerin hicret-i ibtilâsıyla terk eyledikleri dar-ü diyâr, fenâ bir yurt olmak söyle dursun misalini yahud mukâribini bulmak imkansız olan bir yurttur.

Çerkesler, vakı'â-yı müslümândırlar. Fakat memâlik-i Osmâniye hâricindeki 'anasır arasında Müslümân olan yalnız bunlar değildir.. Bir çok ânasır-ı İslâmiye arasında en ziyâde Osmânî toprağına muhibb ve mütemâyil olanlar Çerkeslerdir. 'Osmânî Osmânî olalı ne Afgandan ne Türkistândan, ne Hind ve Çin'den cem'iyet halinde muhâcir gelmemiştir. Çerkeslerin ise o dünya cennetini bırakıp da Türkiye'ye ifrâcen ve efrâden gelmelerinin kırk dokuz seneden beri arkası hala kesilmemiştir! Bunun sebebi nedir? Hicret hissi ve fikri bunların zihinlerine en evvel ne turukdan ne yolda telkîn ve telkîh edimiştir?

Ta'mîk edilecek olur ise Ferruh 'Alî Paşa'nın me'muren Çerkesistân'a gitmesinin içinde her şey gözüktüyor.

Hezimetin mebd-i sahîhi işte odur.

Demiştim ki hicret dedikleri hareketin ma'kûl olabilmesi için vatan-ı sâninin daha ifsah ve ercah olması lazım gelir. Halbuki Anadolu sahilinde mesâ'ib fikir ve ihtiyâcın envâ'î henûz kendilerini karşılamazdan evvel 'âkıbetlerinin vehâmetini anlamışlardı... Bu mesâ'ib elli seneden beri hala onların peşini bırakmadı.

Hükümet-i 'Osmâniye bunların hicretinden belki bir çok menâfi'-i mülâhaza etmiş idi. Çünkü üç milyon nüfuslu 'askeri bir milletin kitle-i vâhide olarak kollaınca iltihâk edivermesi her hangi bir devlet için menâfi'-i 'azimeyi hasıl ideceği tahmîn olunabilir husûsâ onlarda hem din ve hem mezhep olursa... Fakat devlete bu menâfi'-i 'azimeyi hasıl iden kavmin bu menâfi'-i 'azimeyi te'mîn etmiş olmasına

mukâbil devlet-i ‘Osmâniye’de onların terfih-i ahvalî lüzumunu biraz düşünmeli değil mi idi?

Bir hezimet müdhiş idi. Bir sükût müdhiş izmihâl ile dünyanın yegâne o bihiş abadını bırakıp canuba doğru yürüdüler. Öyle bir yürüyüş öyle bir mukadder ki câlib-i hayret:

Rusya Hükümeti’nin muhâcirîn komîsyonu kuyud-u resmiyesinin gösterdiği mikdara göre 1280 hicretinde yalnız Kuban eyâletindeki Şağsığların (258.000) ve Abazahlerinde (250.000) nüfusu gelmiştir. Şüphesiz ki bir çokları da komîsyonun kayd ve ma‘lumâtı haricinde kalmıştır. Biz, bu iki kabîlenin gayrı Abaza, Bijedüğ, Hatıkoy, Besleney, Kabardey, Nethuç, Ubuh kabâ‘ili muhâcirlerini de ona ‘ilâve idelim artık yekûnünü siz tahmîn idiniz...(1280) hezimetinden sene-i sâbika-yı hicriye nihâyetine değin hicret edenlerin mecmû‘ayi (1.750.000) nüfusa bâliğ olmuştur. Bunu son tahkîkât gösteriyor..

Kafkasya’da Gürci, Ermeni, Çeçen, Asetin ve sâ‘ire gibi ‘anâsır-ı muhtelifi içinde o zaman nüfûs-u ‘umûmiyesi üç milyona bâliğ olan yalnız Çerkesler idi.. Cenubdan icrâ edilen Yeru Yagandanın intâç eylediği bu hezimet, Çerkeslere evvelen ‘anâsır-ı Kafkasya arasında ekseriyetini gayb ettirdi. Erbâbının takdîr ve teslîm ideceği öyle bir zayâ‘adır ki zâyî’ edildikleri hukuk ve menâfi‘nin en değersiz belki bu olarak gösterilebiliyor..Bu zâyî‘âta mukâbil bârî o vakitteki evliyâ-yı umûr me‘mûl ve mülâhaza eylediği menfa‘ati te‘mîn için onların mücerred-i muhâfaza-ı hayatları lüzumunu düşünüp de o noktadan tab‘i ve mizâçlarına uyacak bir ve ya birkaç mahal sakini gösterse idi.. Çünkü öyle lazım idi..Hükümet bunu da yapmadı..

O vakit ki hükümetin bu agmâz ve müsâmihesi, Kafkasya ni‘metini takdîr idememek küfrânında bulunan Çerkeslerimiz için tam bir cezâ-yı sezâ teşgîl eyledi.. Yorgun argın rast geldikleri mahallerde düşüp kalmağa mecbur oldular..Şu sûretle memâlik-i ‘Osmâniye’nin her tarafına perişân bir halde serpidiler..

Tesâdüfe bakınız ki hiçbir Çerkes köyü mizâçlarına göre kabil-i sakini sayılacak bir mevki’de teşkil etmemiştir!. İskânın bu türlü, insânlık mahv ve inkırâzını müstelzim idi..

Bir milyon yedi yüz elli bin nüfusun bu kadar senelerden beri tezâyüdü kanun tabî‘at-ı iktisâsından iken kanun-u mezkûr, bunda icrâ-ı ahkâm idemedi. Bi’l ‘akis bu külliyet-i ‘azîme, kırk dokuz seneden beri hiçbir eser –i nemâ hiçbir eser-i tezâyüd göstermeyerek kırk dokuz senelik zevâ‘idi yok olmuş ve mikdâr-ı aslisi de ihtimâl ki tek bir milyona bile tenezzül etmiştir.

Kırk dokuz senelik bir zamanın bunlarda bu tahrîbâtı yapması da gösterir ki şimdi mevcûd zan edeceğimiz bir milyonun bir o kadar müddet geçmeden inkırâzi emr-i vâki’ gibi şüphesizdir.

Hâdise-i hezimet bir ‘anasırın demini ihdâr hayatını istihkârdan başka ma‘nâ ile te‘vîl kabul etmemekle berâber oldu geçti.. Ma‘nevî mesûliyeti var ise kime ‘â‘id olması lazım geleceğinin ta‘yîninde de fâ‘ide kalmadı.

Yalnız şurası sâbit bir nokta gibi kaldı ki medeni insânlar nazırında en kıymetli şey, hayattır.. Bu hakîkat-ı tâbiyeye rağmen Çerkeslerin cenuba doğru hicretlerini tahsîl ve teşvîk politikası, müsellemler bir ‘anasırı mahv olacağı sa‘ate doğru imâle etmiş bir hatt-ı harekettir.. Öyle olduğuna Çerkeslerin şimâl ve cenûbdaki hal ve vazî‘yyet-i hazıralarından daha sarîh delil istemez..

Ne acınacak bir hal, ne karanlık bir istikbaldir ki inkırâz neslinden korkulan en vahşi hayvanatın en mühlik ve müstekreh zevâhifin idâme-i insâline çalıştığı devr-i ahîr medeniyette Çerkes ‘anasırı, bu kocaman dünyâda artık muhafaza-ı insâl edebileceğinden endiş-nâk!

&

Bu mutâla'ât ve mesrudâtın maksadımız, Çerkeslerin makam-ı hilâfet-i İslâmîyeye ve hükümet-i 'Osmâniyeye olan rabitalarını kırmak değil; mahzâ onların, muhâfaza-ı insâl idebilmelerini te'mîn etmektir. O rabita, o kadar koyudur ki, kırılmaz, kırılmaz.

Dâhiliye Nâzırı Halîl Bey Efendi Hazretlerine

Haleb vilâyetinden Raka kazâsı merkezinde kırk hâne Kafkas muhâciri vardır bunlar hicret etmeden evvel hüsn sûretle îskân ve îvâ olunacaklarına dâ'ir buradan va'ad-ı resmi olarak ba me'zûniyyet-i resmîye 1320 sene-yi malîyesi zarfında hicret eden muhâcirindendir. Bu kazâyâ iskânları târîhi altı seneye yaklaşıyor. Hükümet-i sâbika bunların zirâ'at ve haraseti için orada hîç kimsenin hakk-ı tasarruf ve hakk-ı müdâhalesi olmayan, sırf arâzi-i hâliye-yi emîriyeden olan dört bin dönüm arâzi tahsîs edilmişti ve bunun bir haritasını tanzîm ile kendilerine göstermişti.

Muhâcirin de zirâ'ate, harasete başlamak üzere tarlalarını açmak teşebbüsâtında bulunuyorlardı. Bu aralık bir hâ'il çıktı ki o da bu işlerle meşgûl olmalarını men' için muhâcirine o civârda bulunan köylülerin müsellahan tecâvüzü idi. Zâten silahları bulunmayan muhâcirin men'-i tecâvüz için hükümete mürâca'tı tasvîb etti bu sürede icrâ olunan tahkîkât netîcesinde bu yerlerde fi'l-hakîka ne köylülerin ne de başkasının hakk-ı tasarrufu yok ise de mezkûr Raka kazâsı ahâlisinden ve mütegalibeden hadâd birâderi Ahmed ve 'Abdallâhid birâderi 'Abdullah efendilerle bunların şürekâsının arâzi-i mezkureyi bahar mevsimlerinde şî'r ve ginze 'aşîretleri gibi siyâr 'aşîretlerin hayvanatının ra'yı için îcâr edilerek bu sûretle istifâde ettikleri cihetle husûsiyelerini gâ'ib etmemek için köylüleri böyle silâh-ı bedest olarak tahrîk ve tecâvüzâta kıyâm ettikleri tahakkuk etti.

Muhâcirîn işte o târîhten şimdîye kadar ki tamam 5 senedir- hiç ardı arası kesilmeyen bu tecâvüzât ve ta'aruzâtın men'î için ibzâl-i mesâ'î ve ikdâmattan geri durmadı. Kaza kaymakamlarından bedâ ile vilâyete ve mahkemelere bütün devâ'ir-i resmîye-i hükümete ve bilâhare burada dâhiliye nezâretine ve meclis-i meb'ûsâna ve sadrâ'azam Hakkı Paşa hazretlerine mürâca'at etti ve buradan şedîd-ül mal emr nâmeler dahî yazıldı fakat mütegalibe ile onları istishâb eden vilâyetteki müteneffizân; muhâcirînin bütün teşebbüsâtını neticesiz bıraktı. Bu husûsa dâir dâiliye nezâretinden Halep vilâyetine dört kıt'a muharrerât ile bir de telgrâfnâme yazıldı. Hiçbir semeresi görülmedi. Hatta bu sürede re'is-i muhâcirîn Tâlûstân Bey naçar kalarak müzâyededen parasıyla satın aldığı arâzî mahsûlünü de o mütegalibe ihrâk ettirdiler!

Beş seneden beri marûm-u zirâ'at olan biçâre muhâcirîn sermâye-i hayat ve ma'îşet-i ittihâz etmek üzere memleketlerinden getirdikleri nukûdî infâk-ı ıyâl için sarf iderek bitirdiler. Bugün nan pâreye muhtâç sefil ve perîşân kaldılar. Bugün bu yüzden hepsi ma'rûz-u helâk bulunuyorlar işin en ziyâde câlib-i ehemmiyet ciheti burasıdır. Tecâcüzât-ı vâkı'a şimdi men' olunmuş olsa bile bunlar bugünün nafakasını tedârikten 'âcizdirler bu hâlî 'atebe-i şevkete evliyâ-ı umura bi'l-hassa merci'yet hasebîyle zat-ı sâmililerine 'arz etmek için Arslan Bey namında birisini gönderdiler. Zat-ı hazret pâdişâhiye ve bütün mukâmât-ı 'âliyye esmâ'-ı hal iderek bu sûretle içinde buldukları helâk-ı muhakkaktan isthlâs-ı nefis idebileceklerini ümîd ettiklerinden bu def'ada bu vech ile teşebbüsâtta bulundular.

Arslan Bey imzâsıyla 'atabe-i şevket takdîm olunan 'arzuhâl 'alel-'âde muhâcirîn komîsyonuna havâle olundu meclis-i 'alî 'ayana takdîm edilen 'arzuhâlin henüz neticesi alınamadı. İşte bizde vukû'âtı kemâl-i ehemmiyetle nazar-ı dikkat vatan perverlerine 'arz ediyoruz.

Muhâcirîn-i merkûmenin bugün bir dereke-i mehleke-i ihtiyâca sükût ettikleri muhakkaktır. Hiss-i mu‘azzez-i uhuvetle ve ‘ale‘l husus buradan aldıkları me‘zûniyyet-i resmiye ile hicret etmiş, nâmûs ve edep ile seciye-i güzîde-i hamâsetkârlıkla ma‘arûf olup bütün mâmelekelerini bu sûretle ifnâ eylemiş bulunan bu biçârelerin hükümetin ‘adem-i icrââtî yüzünden mahv olmaları şan-ı ‘âlî meşrûtiyetle kâbil-i tevfiik olmayan ahvaldendir. Bu babda tedâbir-i ‘âcele ittihâz buyurulmasını bütün mevcûdiyetimizle istirhâm ider ve neticeye sabırsızlıkla intizâr eyleriz.

Süleymân Tevfik Ahmed Câvîd

Gûâze

Çerkes hicretinin hezimetinden başka bir şey olmadığını isbât eden netâyiç-i fa‘aliyeden biri de işte bu iki zâtın yukarı ki mektupları ile tasvîr eyledikleri hakîkattır. Ve artık bu biçârelerin uğradıkları sefâlet felâket-i ye’s-i âverden kurtarılmasını hususunu hükümetin nazargâh-ı ma‘delet ve insâniyetine bırakıyoruz.

Kölelik ‘Aleyhinde

Memâlik-i ‘Osmâniye’de köle ve câriyeliğin şimdi en vâsi‘ muhîfî, Sîvâs ‘Azîziyesi ve havâlisidir. Öteden beri en mühim mesâ‘il-i rûz-u merresinden biri, kölelik hususu idi. Orada bu mes‘ele ‘ale-l ekser hal-i buhrânda bulunuyor.

İnkılâb-ı ‘Osmâniyemizden beri mütezâyiden şiddetini arttıran bu buhrân ve fevrân artık son mertebesine varmak üzere olduğu anlaşılmaya başladı.

(Dûmânişzâde Mahmûd) imzâsıyla ‘Azîziyeden İstanbul’a yazılıp tarafımıza tevdi‘idilen 5 Mart sene 1327 târihli mektubun verdiği haber iyi bir halde değildir. Köleler, mevlâlarına karşı i‘lân-ı ‘isyâna karar veriyorlarmış.

İş şunu gösteriyor ki mevlâlar- köleler iki taraf olarak bir ayrılık teşkil etmişler. Tezât menfa‘at sevkiyle yek diğerine karşı bi’t-tab‘ muhâlefet-i vazi‘yyet almışlar. Kendi kendilerine asla uyşamayacaklar. Bundan dolayı tarafeyni bir noktayı i’tilâfa sevk ve cebr idecek mühimme-i hal bir mutavassıt lazımdır. Bu tavassut yalnız hükümetin elinden gelir... Başkası yapamaz... Hükümete rıkkıyete ‘â‘id hukuk ve menâfi‘î te‘mîn eden kanun-u mahsus-u şer‘îye mugâyir olmayacak yeni bir kâi‘de-yi kanuniye ittihâz ve tatbikî tarîkiyle tavassut etmiş olabilir.

Rusya devletinin i‘lân-ı hürriyet eylediği esnâda bu hürriyeti Kafkasya’daki kölelere teşmil etmiş olması hem hükümet-i ‘Osmâniye için hem de kölelerimiz için câlib-i dikkat ve ‘ibret bir numune olmak lazım gelir – hükümet-i ‘Osmâniye için câlib-i ‘ibrettir diyoruz çünkü Rus gibi bir devlet, hürriyet-i şahsiyeden müsellemler bir sınıf-ı ‘âcizin mahrûm kalmasını mugâyir-i ma‘delet buldu.

Köleler içinde câlib-i ‘ibrettir çünkü Rus gibi bir devler, bu mes‘elede kendi bildiğine gitmedi belki İslâmda kölelikle ‘â‘id ahkamı te‘mîn iden kanun-u mahsus-u şer‘îye Tevfik-i hareketle ilgâ eyledi.

Köleler, şimdilik işi ceryân-ı tabiiyeye bırakmalı ya‘nî te‘âvün cem‘iyyetinin ta‘kibine havâle etmelidir. Esâsen kölelik ‘aleyhinde bir hiss var ki o ceryân-ı kifâyet ider kendileri artık bu iş için fazla yorulmasınlar ve isti‘câl etmesinler. Hükümet-i ‘Osmâniye, buna mühime-i hal bir çâre düşünecektir...Bundaki ümîdimiz kat‘îdir diyebiliriz.

Nasıl ki ‘âzîziyede ki kölelerin îvâ ve iskânları masâfirine medâr olmak üzere hükümetin altı bin lirâ tahsîsâtı olduğu ve meblağ-ı mezbûrun bura muhâcirin

komisyonunca Sîvâs'a havâle edimekte bulunduğu muhakkaktır ki işte köleliğin ilgâsı hakkında hükümetin ilk hatve-i icrââtı. Bu da muvaffakiyetlerdendir.

Çerkeslerde: (Mikdâr-ı Nüfûs Niçin Mütenâkısıdır?)

Bütün akvam ve ümemlerin tenâfûs-ü nüfûsu, hayat ve bekâlarına îrâs-ı sekte edecek ahvaldendir. Büyük, büyük milel ve hükümâtça, tezâyid-i nüfûsu te'mîn için ittihâz-ı tedâbir ne kadar lazım ise: mevcûdiyelerini onlar kadar muhâfazaya muktedir olamayan az nüfûslu akvam ve ümemce, bu husûsun te'mîn-i esbâbı, ondan aşağı derecede hâ'iz ehemmiyet, bir keyfiyet değildir, evet, büyük milletler, çok nüfûslu akvam, dehrin sademât-ı müte'addidesinden sonra da bekâ pezir olabiliyorlar ki bu târîhen müsbettir. Fakat, öyle olmayan akvam, küçük bir hâdise dehre-i takat-ı berendâz-ı mukâvemet olamayarak mahv ve perişân olurlar ki bu da zarûridir.

Faraza bir 'iilet-i sâriye bir memlekete müstevlî oluyor, yüz binlerce insânları lokma-i dendân-ı belâ edip bitiriyor, bu, maraz müdhiş, mevcûdî birkaç yüz binden 'ibâret olan bir kavme, pence-i istilâsını atsa onlar için telâfisi gayr-ı mümkün tahrîbât-ı îkâ' eyler, ya'nî hemen mevcûdlarını yer, mahv ve nabud edebilir. Fakat, yüz milyonlu bir memleketteki tahrîbâtı ne kadarda çok olsa onlar, diğerleri kadar – ma'nen ve mâdden – müte'sir olmazlar, hatta zâyî'ât-ı nüfûs öyle yerlerde az hiss olunur ve onlar için zâyî'âtı telâfi de az bir zaman ile mümkündür.

Böyle olduğu hâlde bizler bu husûsu asla nazar-ı dikkate almıyor, o kadar lâkayid bulunuyoruz ki mikdâr-ı nüfûsumuzun günden güne inhitât ve tedennîye yüz tutmuş olduğunu gördüğümüz, görmekte olduğumuz halde, men'î esbâbına tevessül ve bunun için tedâbir-i lâzime tasavvur bile etmiyoruz bu hâl gaflet ve lâkayidide kalmak tedricen mahv ve inkirâz –ı nesle rızâda de olmak demektir ki bunu arzu edecek hiçbir insân tasavvur olunamaz. Çerkeslerimizden hiçbir ferd ise bu hal-i elim karşısında bulunmağa istemez zan ederim. Binâen 'aleyh tenakus-u nüfûsumuza bâdî olan ahvali men'î vesâ'itine tevessül etmek cümlemizce elzem olan bir keyfiyetti.

Çerkeslerde nüfûs-u mikdâriyenin tenednîyesine bâdî olan ahval şunlardır:

1- Hicret esnâdında uğradıkları mihan ve felâket, hicretten sonra iskân edildikleri mahallerin ab ve havasıyla olan 'adem-i imtizâçdır.

Son 'asırlarda Çerkeslerin kısm ı a'zamî – hakîki ve mübrim bir lüzûm ve sâ'ik olmadığı hâlde- vatanlarını terk etmekte bir mahzûr görmemeğe başlamışlar ve buna o derece meyle ve rağbet göstermişidi ki, artık kendilerini bu fikr ve emelden vaz geçirmek mümkün değildir. "la hicret ba'del- feth" hadis-i şerifyle zarûret-i şer'îyeden mâ'da zamanlarda hicret lazım kılınmamış iken onlara bu hakîkati tefhim kâbil olmuyordu. Arzu-yı 'umûmîyeye rağmen, bu hicret vak'ası Çerkeslerin pek ziyâde mutazzır etmiştir; bir çokları meşakk ve mezâhim-i seferiyeye tahammül edemeyerek terk-i hayat ettiler, denilebilir ki iskânlarına geçen müddet zarfında Çerkesler, nüfûslarının nisfî kadarını zâyî' ve etmişlerdi. Kafkasya gibi, ab ve havasıyla, mevâki' ve menâzır cihetiyle dünyânın mu'tenâ ve yektâ olan bir kıt'asından gelen bu kâfile-i muhâcirinin memâlik-i 'Osmâniye de ne gibi mevâki' iskân edilebileceklerini düşünmek onların bilâd-ı hâre demek olan 'Arabistân ile çorak susuz çöllerde barınmalarının 'adîm'îl mekân olduğunu mülâhaza etmek, o vakitki evliyâ-ı umûrun cümle-i vezâ'if-i esâsiyesinden iken ma'te'essüf bu gibi tedâbirde bulunulmayarak, 'Irak, 'Arab, Sûriye ve Adanaya birçok Çerkes muhâcirlerini sevk ve iskân etmek gibi bir hata-ı 'azîmde bulunmuşlardır ki, bu hal-i biçâre Çerkesler için telâfisi gayr-ı kâbil felâketlere sebep olmuştur.

Re'is-ül 'ayn taraflarına birkaç bin hâne Çerkes muhâcirleri sevk olunduğu hâlde bugün orada ancak seksen hâne kadar kaldığını, Adana vilâyetine yirmi beş bin

hâne muhâcirîn gönderilmiş iken bugün on sekiz bin hânedede kalmadığını te’emmül olunursa hicretin Çerkeslere ne kadar pahallıya mal olduğunu bütün fecâ’itiyle meydân-ı ‘alâniyyete çıkar.

2- Çerkeslerin köle sâhibi olmaları hasebiyle câriye fûrûht etmeleridir.

Her millete zuhûr etmiş olduğu hâlde tevâlî-i ezmân ile fikr-i hakîki-î insâniyetin beşerde uyanması üzerine ber taraf olan esâret yarım ‘asır evvel kadar Rusya’da, i’lân-ı meşrûtiyete kadar da biz de cârî idi. Biz de i’lân-ı meşrûtiyeti müte‘âkıb hiç olmazsa esir ticâreti taht-ı memnû‘iyete alınmış ve bu sûretle insâniyete süregelen leke-i siyâh da silinmiştir. (burâda “esâret kat’iyyen men’ olunmuştur. Birçok zaman hukuk-u insâniye ve esâsiyelerinden mahrum bırakılan üserâda meşrûtiyetin ne‘m-i hakîkesinden vâyemend olmuşlardır” diyebilseydim...inşâallah ona da pek çok zaman kalmamışdır.) devri Hamîdiye de esîr ticâretine o idâreye layık bir hal-i revâc verilmişdi. Fukdân ma‘ârifleri sebebiyle hukuk-u mukaddese-i beşeri takdîrden ‘âciz ba‘zı cühelâ câriye namını verdikleri ma‘sumeleri satmakta tereddüd etmiyorlardı. Bu sûretle nüfusun inâs kısmı azalıyor onlardan hasıl olacak insâlden mahrum kalıyorduk bu ticâret gayr-ı meşrû‘anın tenâkus-u nüfûsumuza te‘esîri çokdur, çok idi. Binâen ‘aleyh esâretin devâmı bizim için bu nokta-i nazardan mahzûrludur.

3- Te’ehhülün tâbi‘ olduğu külfetlerdir

Çerkeslere hîn-i te’ehhülde mehr-i mü‘eccellik tamamen te’diyesi, öteden beri ‘âdetdir. Nikâh az mikdârda olsa idi bu ‘âdetin nüfûsun tedniyesine te‘esîri olmayabilirdi. Halbuki Çerkesler nikâhı on beş –yirmi bin hatta otuz bin kuruşa kadar ‘akid iderler. Herkes makâdir-i mezkûrenin nısfını vermek- mecbûriyetinde olduğu hâlde- iktidârında değildir. Bu ‘âdet kalkmadıkça yahûd nikâh az bir mikdâra tenzîl edilmedikçe nüfûsun bir intizâm-ı tahtında tezâyidi kâbil değildir, zîrâ tezâyid-i nüfûs evvelen tenâsül ile husûl-pezirdir.

“Vâse*” ye tam‘ iderek neslin inkıtâ‘ane sebebiyet verilmemelidir.

“Vâse” bekâ-yı nesilden daha kıymettâr bir fayda te’mîn edemez. “Vâse” bir menfa‘at-ı maddiyedir ki husûsidir, muktedir. Fakat, birçok mazarât ve mahâzîri vardır ki ‘umûmîdir mü’ebbedir. Menfa‘at-i husûsiye-i mevkite için, mazeret-i ‘umûmiye-i mü’ebbedeye ihtiyâr etmek...Düşünülsün ne kadar elîm ne derece mü’essifdir?

Mim. Tevfik Tal‘at

*Çerkeslerde hin-i te’ehhülde verilmesi mu‘tâd ola gelen mehr-i mu‘acceldir.

Teşekkür Teşekki

Gazetemizin intişârını tebrik lütfunda bulunan muhterem – Ziyâ – Sabah – Yeni Gazete ve ‘Arapça El-‘Adl refiklerimize teşekkür ederiz.

Mu‘allim İstiyorlar

Dün kulübümüze gelen bir zât: kariyeleri bulunan Hama’nın Selimiye kazasına tâbi‘ “Telistan” ın mühim bir mevki‘î, nüfûsu hâ’iz olduğu ve mekteb dahî hazır bulunduğu halde ma‘ârif nezâretinin bu bâbdaki teşkilât-ı ahîresine rağmen mu‘allimsiz kaldıklarını söylüyor, diyor ki:

“İnkılâb-ı mes‘ûdiyemizden biri, hepimizde nur-u ma‘rife doğru ilerlemek arzu ve hissi uyanmıştır. Ve artık bir mekteb-i ‘irfân ve mücâhededen ‘ibâret olan bu

dünyâda istikşâf-ı hakk ve hakikat – bize değilse bile – hiç olmazsa evlâdlarımıza nasîb olsun; bu insâl-i âtiye her halde sâlim ve metin bir terbiye, muktazâ-ı zaman ve muhît bir tenevvür fikirle meydâna atılsın, diyoruz. Fakat, ma‘te‘essüf şimdîye kadar mukamat-ı ‘â’idesine vukû‘ bulan mürâca‘ımız neticesiz kalıyor ve çocuklarımız da böyle tekemmül ve terakkîye en ziyâde muhtâç olduğumuz bir zamanda feyz ve nur-u ma‘rifden mahrûm bırakılıyor...”

Biz artık vatan-ı mukaddesimizin ma‘ârif-i ibtidâ’iyeye olan şiddet-i lüzûm ve ihtiyâcını burada uzun uzâdıya serd etmek istemeyiz. Yalnız şunu ümid ederiz ki bu nokta-i dakîkayı kemâl-i ehemmiyetle nazar-ı i‘tinâyâ almış olan ma‘ârif nezâreti _____ ‘ilm ve ma‘rifeti vesâ’ilden mahrûm bırakmayacaktır.

&&&

Dün idâre hânemize mekteb-i tıbbiye-yi ‘askeriye hastahânesinde müstahdem Çerkes ‘Osmân bin Mehmed nam-ı şahıs mürâca‘at etti. Ve atîdeki ifâdâtta bulundu:

“Bundan altı ay mukaddem hastahâne de münhall olan hademeliğe gedik namıyla tesviyesi mu‘tâd olan parayı kapu zabtı Ziyâ Efendiye dâhiliye zabıtları muvâcehesinde teslîm iderek dâhil oldum. Bu da kayden ve evrâken müsbettir. Ve bu sefer yine heye’tin kararıyla ihrâç edildim. Nakden teslîm ettiğim paranın i‘âdesini istihâm ettim. Bu paranın düyûn-u gayrı muntazemeye geçtiğinden bahisle te’diyesinden imtinâ’ edildi. Harbiye nezâret-i celilesine bi’l istid‘â mürâca‘at eyledim. İstid‘â müdiriyete havale eyledi. Müdiriyet-i mezkuresinde bunun düyûn-u gayr-ı muntazamaya geçtiği cihetle yalnız elime bir sened verebileceğini beyân etti. İkinci def‘a olarak bu teslîm eylediğim paranın düyûn-u gayr-ı muntazemeye geçtiğinden bahis eyleyen müdiriyetin bu ifâdesini ve fakrû zarûretimi bildirerek yine harbiye nezâret-i celilesine bir istid‘â takdîm ettim. Bu def‘a paramın tesviyesi lüzumu tasrîh idilerek yine müdiriyete havâle buyuruldu. Müdür bu sefer meselenin zaman-ı idâresinde vâki’ olmadığı cihetle mesûliyet kabul edemeyeceğini söyledi. Ve bir müddet müzâkereden sonra, evrâkın harbiye nezâretine i‘âde edileceği cihetle nezâret müşârûn ileyhden ta’kîp-i keyfiyet eylemeliğim lüzûmu bildirildi. Bu kadar günden berî harbiye evrâk kaleminden evrâkımı soruyorum. Hala kalemdeki beyân ediliyor. Fakir ve zarûret içindeyim. Merci‘-i ‘âidiyetin nazar-ı dikkatini celb eylemenizi ricâ ederim.”

Bundan altı ay mukaddem bir he’yet muvâcehesinde ve sırf bir kâr-u kesibe mübtenî olarak gedik namıyla verilen, ve o idârenin kararı üzerine açığa çıkarılan bir hademenin tesellüm etmiş olduğu bir paranın düyûn-u gayr-ı muntazamaya geçmiş olduğundan bahisle hakkını ketm etmek bilmiyoruz revâ hak mıdır? Bundan altı ay evvel verilen bir pâra nasıl olur da düyûn-u gayr-ı muntazameye geçer? Hastahâne müdirinin de bu mes‘ele kandi zaman-ı idâresinde vâki’ olmadığı cihetle bir mes‘ûliyet kabul edemeyeceği fıkrası bize epk garîb görünüyor. Bu husûsda merci‘-i ‘â’idiyetin nazar-ı dikkatini celb etmeyi bir vazîfe-i insâniye bildik.

Çerkes Te‘âvün Cemiyeti tarafından küşâdı mukarrir olan mektebe i‘âne eden zevât hamiyetsemânın bir kısmının esâmîsi gerçi bundan akdem Tanîn gazetesiyile i‘lân edilmiş ise de bu def‘a neşrine muvaffakiyet hâsıl olan gazetemize bi-tamâmihâ ve kısım kısım olmak üzere tebriken derç ederek göstermiş oldukları hamiyet ve hamâset ma‘ârif perverilerine bir hiss-i şükrân ve mahmidetle mukâbele etmeyi bir vecibe-i insâniye ‘ad ederiz.

KURUŞ

6000 Hidiv-i esbâk merhûm İsmâ‘îl Paşa Hazretlerinin harem-i ‘ismet vesimleri Cananyan Hanım Efendi hazretleri tarafından

5400 Vâlide-i hidîv 'ismetlû Hanımefendi hazretleri tarafından
3240 Prenses Fatma Hanımefendi hazretleri tarafından
3240 Prens 'Abbas Paşa hazretleri tarafından
1620 merhûm Ferîk Kâzım Paşa'nın haremi hanımefendi tarafından
1000 Müşir devletlû Mahmud Zeki Paşa hazretleri tarafından
800 Devletlû 'ismetlû Münire Sultan Hanımefendi tarafından
600 Hidiv-i esbak merhûm İsmâ'îl Paşa'nın küçük kerimesi Prenses Fa'ika
Hanımefendi hazretleri tarafında
590 Haleb Vâlisi esbak Kâzım Beyefendi hazretleri tarafından
540 _____ meb'ûs muhteremi Mehmed Sıdkı Beyefendi tarafından
540 Merhûm Mahmud Sırrı Paşa hazretlerinin kerimeleri hanımefendi
tarafından
540 Üçüncü karîn hazret pâdişâhî İbrâhîm Beyefendi hazretleri tarafından
400 'ismetlû Na'îme Sultan Hanımefendi hazretleri tarafından
360 Üsküdar da Nevcivân Hanımefendi hazretleri tarafından
330 Ferîk Hüseyin Remzi Paşa Hazretleri tarafından (İlk Taksît)
330 Üsküdar da mütekâ'id ferikândn Süleymân Paşa hazretleri tarafından
220 Birinci fırka kumandanı mîrlivâ Sa'id Paşa hazretleri tarafından
110 Bahriye mîrlivâlarından Rüstem Paşa hazretleri tarafından
220 Gâzî 'Osmân Paşa merhûmun birâderi mîrlivâ Neşet Paşa hazretleri
tarafından

Tashîh

Geçen ki nüshamızda (Islâh-ı Huruf) 'üvânlı ye sin beyin sarf-ı kanâ'at-ı vicdâniyesi ve kendi içtihadından 'ibâret olan makâleye sehven imzâ konulmamış olmağla defa'en liliştibâ tashîh-i keyfiyet olunur. Cem'iyetin bu babdaki mukarrir âti bi'l ahire neşr olunacaktır.

Zühre-i Elem

Muharriresi: Hayriye Melek Hûnç

İşte size mu'tenâ bir uslûb rakîk ve neziye bir hisle yazılmış latîf bir eser! Öyle bir eser ki bir ceryân-ı nevâziş-gârla fikrinizi sürükler, götürür, ruhunuza saf ve ince bir kadınlığın müstesnâ çiçeklerini serper ve şimdiye kadar yazdığı küçük hikâyelerle büyük ümidler tevellid iden muharriresinin güzide şahsîyat-ı edebiyesine bir mirâttır.

Mahal-i tevzî'î: Bab-ı 'âlî caddesinde Türkiyâ kitâbhânesidir, sâ'ir kitâbçılarda da bulunur. Fiyâtı 3,5 taşraya 4 kuruştur.

Akvem-üs Siyer

Mü'ellefi: Meşîhat-ı 'alyâ kalemi müsevvidlerinden ve mekteb-i hukuk talebesinden:

Düzceli Yusuf Su'âd

Siyer-i Seniyye-yi Cenâb risâlet-penâhiye dâ'ir ve altı cildi hâvî gâyet mühim bir eser-i kıymetdârdır. Türkçe böyle mafsâl bir siyer ancak şimdi intişâr ediyor hakayık-ı 'âliyeyi idrâk ve temâşâ merâkında bulunan her sınıf insânların

okuyacakları bir kitâbdır. Mekâtib ve medâresedeki müte‘allimîn efendilere, meşâîç ve mutasavvifin kirâma, ve ‘azalara, dünyâda her sınıf insânlara tavsiye ederiz. Şerâ’it-i iştirâye gelince: bir cildi otuz iki forma teşkîl etmiş olmakla seksen sahîfelik 5 forması bir cüz i‘tibâr edilmiş ve 2 kuruş fiyâ’tıyla neşr olunmuştur ve her on beş günde bir takım ya’nî 80 sahîfelik bir cüz neşr edilecektir.. Birinci cildin abonesi İstânbul için 12 taşra için 15 kuruştur. Takım almak isteyenler beher takım için 3 kuruş göndermelidirler..Mahal-i tevzî’î: Bab-ı ‘âlî caddesinde (Yeni ‘osmanlı matba‘a ve kitâbhânesi)dir.

Müdîr-i Mes’ûl: Mim. Tevfik Tal’at-Hît
Matbaa’-yı ‘Osmâniye

No. 3

Çerkes Te‘âvün Cem‘iyyeti tarafından küşâdı mukarrir olan mekteb için i‘âne veren zevâtın esâmîsi

Mâ ba’d:

220 Dersa‘âdet bidâyet mahkemesi a‘zâsı Şevki Beyefendi tarafından

130 Erkân-ı harbiye binbâşlarından Yusuf ‘izzet Beyefendi tarafından

120 Kâhire de Sâlih Sıdkı Beyefendi tarafından

110 Aranbud köyünde Erkân-ı harbiye binbâşlarından Hüseyin Kadri Beyefendi tarafından

110 Emin Beyefendi tarafından

110 Evkâf nâzır esbakı Şemseddin Beyefendi hazretleri tarafından

110 Gâzî ‘Osmân Paşa merhûmun harem-i ‘iffet vesîmeleri hanımefendi hazretleri tarafından

110 Mütakâ‘id mîrlivâ Bekir Beyefendi tarafından

110 Birinci ordu kumandanı sabıkı ‘Ömer yaver paşa hazretleri tarafından

110 Erkân-ı harbiye binbâşlarından ‘Alî Sa‘îd Beyefendi tarafından

108 Piyâde mülâzımı ‘Abuk Selîm Bey

100 Mütakâ‘id ferîkândan Loh Ahmed Paşa hazretleri

100 Devletlü necâbetlü Hilmi Efendi Hazretleri tarafından

100 Devletlü necâbetlü Hilmi Efendi Hazretlerinin vâlideleri devletlü hanımefendi hazretleri tarafından

100 Devletlü necâbetlü Necmedin Efendi Hazretleri tarafından

100 Devletlü necâbetlü Ziyaeddin Efendi Hazretleri tarafından

100 Mütেকâ'id Mîralaylardan Jev (Ju) Fûâd Efendi (5 taksît)

54 Hamîdiye Birinci Sûvârisi kolağası Rauf Beyefendi tarafından

54 Hamîdiye İkinci Sûvârisi kolağası Cevâd Beyefendi tarafından

54 Hamîdiye Zırhlısında mülâzım Tevfik Beyefendi tarafından

Mu'allim Aranıyor

Adana'nın Cîhân kazasında şehri dört yüz kuruş ma'âşlı ibtidâ'i bir Çerkes mektebi için muallim aranıyor..Çerkesce bilmek ahlak hissine sahibi olmak ehliyetnâmesi bulunmak lazımdır. Talib olanın adresini Çerkes Kulübüne bildirmesi ricâ olunur.

No. 4

Geçen haftaki "Me'mûrin ve Nizâmsızlık" ser-levheli makalenin bir fıkrasına tahrîren ve şifâhen vâki` olan `itinâ zata yine bir makale ile cevâb vermek daha muvâffak gördüm. İhtimâl ki mu`terizler yalnız benim bildiğimden `ibâret değildir. Bina`en `aleyh vereceğim cevâbın onların da nazar-ı tetkîkine vaz` olunmasını arzu ederim.

Esâsen makalenin o fıkrası muhtâc-ı îzâh ve şu vesile ile o îzâhâtı da i'tâ etmiş olacağım. Fakat vermek istediğim cevâb o îzâhâtın kendisinden `ibâret bulunacağı için bu hususda iştibâh ve `itirâzı olanların o sûretle mütâla`a ve tetkîk etmelerini rica ederim.

Terakkî demek insanların fikren te`âlîsi demektir. İnsanın insan olmak `itibâriyle te`âlînin bu türlüüne sarf-ı gayret etmesi iktizâ eder. Çünkü ta`rîfinde hayvan-ı natık demişler. Bir ----- natıkının tezayüdü onu insâniyete tenâkusu da hayvanatı da takrîb eder. Binâ`en `aleyh insanların o te`âlîye bezl-i mesâ`î eylemek mecburiyeti pek `ayân bir hakîkattır.

Fakat gariptir ki bir ihtiyâc ve mecburiyet hiss edilmeyince sırf bu maksadla çalışıldığı nadiren görüle gelmektedir. Hele bir milleti sükut-u tevafuk ve tedenniyeden hareket- ı terakki ----- sevk etmeye ekseriyâ milel sâ`irenin tehdîdâtı sebep olur. Çünkü vâdî-yi terakkiye de te`âlî iden milletler --- muhtelif irtifâ `ilerdeki suların kanun-u hükümeti mücebince ---- diğerleri üzerine ceryân etmeğe başlarlar. Bu ceryân-ı mûmâna`at edilmediği takdirde ise tamamıyla istilâlarına müsâ`ide edilmiş olur. Fakat şunu da kemal-i ehemmiyetle ihtâr edelim ki bu mûmâna`atı sedd-i Çin gibi vesâ`it- i mâni`a ile te`min etmeğe kalkışmak çocukça bir tasavvurun bulduğu tedâbir-i cümlesindedir. Çünkü seviye- i terakkiyât- ı mâlik bizim o divâr irtifâ`ini tecâvüz etmeyeceğine elimizde bir delil kat`î bulunamadığı için yarın öbür gün o divârların, ya üzerinden yahud gördüğü tazyikâttan yıkılıp her taraftan müthiş bir ceryânın vuku`unu müşâhide ideceğimiz muhakkaktır. Bina`en `aleyh o te`ali-i şa`sa`a dâre bakıp gözü karararı ve üzerine de yıkılmak ihtimâlinde korkan milletlerde de yükselmek arzusu, hiss-i terakki intibâhı başlar. Bu intibâhın geç vukû` bulması veya hiç vukû` bulamaması ve yahud ki kâfi derecede vukû`

bulmaması o gibi milletleri her halde rehin-i zevâl eyler. Şu da vardır ki yalnız bu hissin, bu arzunun uyanması, yalnız çalışmak lüzumunun kabulü yine maksadın husulüne kâfi `add edilemez. Bu hususda en ziyade dikkat edilecek cihet nasıl çalışılması lazım geleceği hakkında doğru ve kat`î bir karar verilmektedir. Yoksa bir milletin kendinde, memleketinde her ne varsa mahv ve harab idüb terakkide numune-i ittihâz ettiği diğer bir milletin bütün asar-ı terakkisi hele bunlar ----- dâhil olmayan bütün mevcudât-ı milliye ve `örfiyesini toplayıp memleketine sürükleyerek getirmeğe sa`y etmesi kendini; kurtarılmak istediği tehlikenin daha hatarnakına sukût ettirir.

Milletin mevcûdiyetini tahrîb ve onlar yerine bir başkalarının vaz`i öyle zan olunduğu kadar kolay değildir demeyeyelim de daha doğru olarak mümkün-ül- husul olduğunu iddi`â edelim. Çünkü bir milletin`anânâtı kendine göre elbette bir çok asar-ı himmeti vardır. Bunları tahrîb bir derece daha mâzîye rücû` demek olacağı gibi ba`zı mevcudât da vardır ki bunun mahvı ya o milleti kalbinden yaralamak yahud kolunu, kanadını kırmak sayılabileceğinden bu hususda efrâd-ı milletin mümâna`atına uğramak tehlikesi muhakkaktır. Hele başkalarından gördüğümüz her şeyi yakalayıp memlekete doldurmaya çalışmak memalik-i harredeki harâretin te`dili için şimâlden buz nakı etmeğe yeltenmek kadar bir sa`y bi fâ`ideden başka bir şey olamaz. Yapılacak şey mevcudâtı tahrîb değil tezyîd ve tekmîldir. Dün doğru, nâfi` ve kâfi görülen bir şeyin bu günki terakkiyât-ı `ilmiye ve fenniye sâyesinde tezâhür eden hakayık veya bugün vücûdî hiss olunan bir ihtiyâctan dolayı yanılmış, muzır ve na kâfi olduğu tahakkuk eder. O zaman o şeyin tagyir ve tashîhine lüzum görülüyor. Bu her yerde, her vakitte olan şeylerdendir. Çünkü bir `asır evvelki terakkiyât-ı fikriyenin müsa`idesi derecesindeki vukufle yapılmış her şeyin bir `asır sonra aynen kabulü mümkün değildir. Kabul edilen yerlerin ise bir `asırdan beri hiçbir terakkiye mazhar olmadıklarına hükm etmek mecburidir. Fakat insanlardaki bir hiss-i fitrî dâ`imâ mevcudâtın tagyirine muhâlifdir. Bu hissin ifrâtı muzırdır çünkü memlekette bu gibi teceddüdâta mâni`dir. İ`tidâli nâfi`dir. Çünkü tekâlif-i ma`kuleyi ba`de`l-tedkik kabule müsâ`iddir. Bunun bir de tefriti vardır ki îrâs-ı mazarratta olduğundan hiçbir vakit geri kalmaz. Bu tefritçiler her terakkî olan yerde teceddüde teşâdüf ettiklerinden tagayyürü teceddüde nişâne-i terakkî `add iderler ve her şeyin değişmesini her gün bir yeniliğin görülmesini arzu iderler ki o yeninin taht-ı tahakkümüne `asırlardan beri ezilen bu memleket bir çok zamanlardır bu üçüncüsünün de te`sirât-ı muzırına ma`rus kaldığı görülüyor. Ma`mâfiye bunlar, olayı feylesof, alayı hakim, diplomât, şâ`ir, geçinen bunlar ekalliyeti teşkîl ettiklerinden şimdilik hâ`iz-i ehemmiyet değil ise de terakkiyât-ı ahirimizin yetiştirdiği ümitleri böyle görmek , böyle bulmak her hâlde cây-ı te`essüfdür.

Ekseriyeti teşkil eden ve asıl bahse zikr ifrâtperverlerdir ki eskiden beri bu kadar zararını verdiğimiz halde yine fikirlerini ta`dîl etmezler hala mevcûdların `aynen muhâfazasına lüzûm görmekte ve göstermekte ısrâr ederler. `umumiyyetle bu fikirde olduğumdan bir me`mur, bir vâli bir nâzır bulunduğu yerde ta`bir mahsusuyla sızıltıya meydan vermezse “pek güzel idare ediyor” gibi ----- takdriyeye her halde nâ`il olur. İhtiyâcatın nazar-ı dikkate alınıp, alınmadığı, bunca yapılmaması lazım gelen işlerin bir tarafa bırakılıp bırakılmadığını kimse düşünmez, kimse muâheze etmez. Fi`l-hakîka mevcudun muhâfazası şarttır, fakat hiçbir vakit kâfi değildir hele bizim gibi mukadderâtı derece-i terakkiyâtına göre ta`yîn idecek bir millet için.

Şahap Rıza

No.5

Hicret ve ‘Avdet

Geçen Cuma günü kulübde tanımadığımız yeni bir sîmâ var idi. Mahzun görünüyor, mahcûb duruyor, her ma'nâsıyla bir meflûk anlaşıyor idi. Süleyman Tevfik Bey refikimiz, bunu bize tanıttı:

Yedi sene evvel Çerkesistan'dan hicret etmiş olan Aznavur Talosten Bey'in ve cemâ'atinin vekîl-i murahhası Arslan Bey imiş!

Talosten ve Bey ve cemâ'ati 320 sene-i mâliyesinde hicret etmiş idiler. Hicret etdirildikleri zaman üçyüz haneli bir cem'a'at olarak Rika taraflarına gitmişler. Bunun kırk hanesi birkaç sene iskân intizârında bulunduktan sonra me'yûsen Kuneytraya geçerek (Telülü'l-Hamr) mevki'inde oturmuşlar. Ve oranın vehâmet-i havâ'iyyesine munzamm olan metin-fezân mahalli tegallüb ve tazyîki te'sîriyle otuz hanesi telef olmuşlar.

Raka'dakilere gelince: taraf-ı hükûmetden kendülerine dört bin dönüm kadar hâlî arâzî gösterilmiş ve haritası bile tanzîm ve i'tâ edilmiş olduğu halde mahallî mütegalibesinin müsellihan tehdîd ve tecâvüzleri sebebiyle yedi seneden beru hâlâ esaslı bir sûrette yerleşememişler. Zirâ'at ve harâsete imkân bulamadıkları için bütün mameklerini de bitirerek muhtac kalmışlar.

Nihâyet bu mütemâdî keşmekeşin önünü aldırmağa mahallince çâre bulmaktan 'âciz kalınca İstanbul'a murahhas göndermeğe mecbûr olmuşlar. Süleyman Tevfik Bey, murahhasa sevk-i hamiyetle refâkat ederek Dahiliye Nezaretine, Meclis-i Meb'ûsan riyâsetine, sadâret-i 'uzmâya, 'utbe-i 'ulyâya mürâca'ât ve ma'rûzâtda bulunmuşlar. Şöyle böyle bir şeyler yapmışlar.

Arslan Bey, bu defa merkez-i hükûmetde mürâca'âtı semeredâr olmazsa Kafkasya'ya 'avdet karârını vermiş oldukları müjdesini ekleyerek refikinin îzâhâtını tamamladı.

Biz buna da ötekine de inandık. Çünkü bunlar Kafkasya'dan Türkiye'ye hicret etdiler mi? Etmediler mi? Etdiler. O halde felâket, onların başında hâzırdır.

Bu muhtasar hikâyenin 'akîbinde ben kendi kendimi bir lahza dinledim Çerkeslerin bu toprağa ne nâmahdûd ihlâs ile gelmekte ve burada ne dürlü musîbetlere düşür olmakda bulduklarını şöyle gözümün önüne getirerek bu halin ne vakitlere kadar devam edeceğini keşfe çalıştım. Mümkün olmadı. Yalnız her hatvede şurası daha kat'iyet ile bir kat fazla tavazzuh ediyor ki Çerkeslik ve Çerkesler, inkırâza doğru bir vaz'iyet almışlar! Yürüyorlar!

Çerkesleri bu mehlike-i inkırâzdan uzak dolaştırub rehyâb-ı halâs edecek çâre-i yegâne var ise onların dünya yaradılalı içinde ferc ü fuhûr oturdukları ve toprağına, suyuna, havasına alıştıkları Kafkasya'da râhat oturmalarındır.

Bize öyle gözüküyor ki Çerkesler, bu toprağa gelmek husûsunda birtakım hayâlâta kapılıyorlar. Kendileri diyâneten pek salâbetli olduğu için memleketlerini Hıristiyan nüfûzu tahtında bir Hıristiyan toprağı tasavvur ediyorlar. Zihinlerinde bu za'm-ı bâtl vaktiyle her nasılsa kökleştirilmiştir.

Buna mukâbil memâlik-i 'Osmâniyede daha bâkir bir din, daha kavî bir İslâmiyet bulacakları ümîdinde bulunurlar. Bilmiyorlar ki tekâmîl 'Irak-ı 'Arab, 'Irak-ı 'Acem Şi'yyetin taht-ı tehdîdindedir. Ne bilmiyorlar ki Rumili'nin yarısı ve Anadolu'nun Sivas'ı, Adana'sı, Ankara'sı, Konya'sı, Bektâşlık Kızılbaşlık gibi seyyiât kaplamıştır.

Halbuki bilenler bilirler ve kendileri de eyü düşünseler bilecekler ki bugün tekâmîl kürre-i arzın Müslüman memleketleri içinde İslâmiyet, ahlâk-ı emrinde en sâf, en bâkir ve hâlis yeri ancak Kafkasya'da Çerkesistan'dır.

Demek memâlik-i 'Osmâniye için tahayyül eyledikleri o selef-i sâlihîn hayâtını ancak kendi vatanlarındaki Müslümanlarda bulacaklardır.

Sonra bunlarda hicrete bir sebab-i iktisâdî mülâhazası da yoktur. Çerkeslerin kadîmden beri iktisâd husûsunda görülen hayat ve meslekleri iştirâkî bir mâhiyetdedir. Mu'âvezeten mübâdeleyi insâniyete bil-hassa kerem ve mürüvvete menâfi gördükleri günler, bizden pek uzaklaşmış mâzî değildir.

Kafkasya, tabî'atin her dürlü feyz ve bereketine mazhar olmuş bir memleket idi! Orada serveti teşkil eden bi'l-cümle mevâdd ve mahsûlâtı, Çerkesler beyninde müşterek tasavvur ediniz. Öyle bir hayattaki Çerkeslerin o devirde fakîr değil bi'l-'akis müreffeh ve mes'ûd olduklarını kolay anlarsınız.

İstîlâdan sonraki günlerde ise hicretin hezîmetden başka bir şey olmadığını anlamadıklarına rağmen Kafkasya muhîtinin müsâ'ade-i fevka'l-'âdesi yardımıyla memleket her dürlü terakkiyât-ı iktisâdiyyeye nâ'il olmuş ve orada vesâit-i ticâriyyenin tekemmül ve inbisâtı bugün mehâfil-i ticâriye ve sarrâfiyede el-ân ma'lûm olmayan Tarahoflar, Toğanoflar, Karamazakoflar, Şerdanoflar filanlar gibi birçok zengin Çerkesleri yetiştirmiştir.

Memâlik-i 'Osmâniyeye gelince 1280 tarihinden beri geçen 49 senelik uzun zamanlar zarfında burada kesb ü kâr ile işini Tarahoflar pâyesinde ilerletmiş tek bir adam bile hemen hiç zuhur etmemiştir. Bununla beraber 1280 tarihindeki hareket-i 'umûmiyenin hızı hâlâ kesilmeyerek Çerkesler fevc fevc gelmekte ve mehleke-i inkırâza doğru yürümekte devâm ediyorlar. Toprağına geldikleri devletin ise bunlara bir kıymet ve ehemmiyet vermediği her hal ve hareketinden anlaşılmaktadır.

Bunu kat'iyetle anlamak, kesdirmek için Çerkeslerin evvel ü âhir sûret-i iskanlarında iltizâm eylediği 'adem-i tekayyüde yeni gelen muhacirlerin emr-i kavî ve iskanlarında gösterdiği çin çin i'râza az bir dikkat kifayet eder.

Bu ol kadar sarîh bir şeydir ki uzaklarda misâl ü emsâl aramayınız. İşte Arslan Bey'in vekîl-i murahhası bulunduğu Aznavur Talesten Bey'in ve cemâ'atinin hâli meydandadır!

Böyle yedi senede Raka'da hükûmet kapularında sürünüp zelîl ve hakîr olmakdan ve mütegalibenin zulüm ve tahakkümlerine boyun eğüb servetlerini mahv etmeden Çerkesistan'a 'avdeti kararlaştırmaları kendileri için en ma'kûl, en nâfi' bir tarîk-i aksar-halâs idi. Nasıl ki geçen sene bir cemâ'at-i muhâcirîn, böyle yapmışlardır.

Bunlar yine Kabardeylerden seksen kadar hâneli bir cemâ'at idi. Emsâli gibi İstanbul'da Tahtakale'de bir han içinde beş altı ay sefil ve serkerdân oturdular. Gündüz Bab-ı Âlîde gece handa olmak üzere geçirecekleri İstanbul ve Türkiye hayatının eyü bir semere vereceğine ümidler kalmayarak nihayet hepsi birden Çerkesistan'a 'avdet etmişlerdir.

Tedkîk edilecek olsa Çerkeslerin bu hicretleri kadar bî-ma'nâ bir şey yok gibi! Çünkü evvel-i emirde ma'kûl bir sebab-i mülciye müstenedd değildir.

Sebeb, diyânet ve İslâmiyet noktası ise muhakkaktır ki bugün bunun en saf, en hâlis kısmı, ancak Çerkesistan'da bulunur.

Sâniyen fikir ve ihtiyâc sevgiyle Türkiye de te'mîn-i refâhat içinde değildir. Bil'akis servet, Çerkesistan'da daha mebzûl ve daha 'umûmî bir haldedir.

Sâlisen tazyîkât-ı mezhebiyye ve siyâsiyyeden de ileri gelmiyor. Rusya'da inkılabdan berü esâsen Çerkesler hakkında öyle bir şey kalmadığı gibi hürriyet orada daha ziyâde tevessü' ve inbisât etmek isti'dâdındadır.

Hülâsa edecek olsak Türkiye'yi Kafkasya'ya tercîh eddirecek hiçbir şey kalmıyor!

Bilirsiniz ki her kavmin kavmiyeti i'tibâriyle hakk-ı hayâtı, hakk-ı bekâsı vardır. Her kavim kendini yaşatmak hakkını hâ'iz olduğuna göre bugün Anadolu'da hâl ve vaz'iyet-i hâzıralarıyla inkırâz-ı 'alâ'imini göstermekde bulunan Çerkesler, muhâfaza-i hayât ve te'mîn-i mevcûdiyet kendileri için vazîfe-i mütehattimedir.

Bu vazîfe-i mütehattimenin Aznavur cemâ'atine 'âid kısmını onlar Arslan Beyin müjdediği üzere Kafkasya'ya 'avdetleriyle tamâmen îfâ etmiş olurlar.

Şâpsıgılarla Abzahların Çerkesistan'da yer bulub bulamayacaklarını düşünmeyelim. Çünkü yerleri hazırdır. 1280 hezîmetinde Türkiye'ye gelen yarım milyon Şâpig ve Abzah nüfusunun Kuban'da bıraktıkları arâzî-i vâsi'ada yüksek kısımlar, ferd-i vâhid iskân edilmemiş olduğu halde hâlî duruyor. Bundan mâ'adâ Peşz (Kuban nehri) sevâhilinin yine Şâpsıg ve Abzah havâlisinde cüz'î 'ameliyat ile kâbil-i ihyâ öyle arâzî vardır ki bugün nehrin taht-ı işgâlinde bulunan o arazinin on dört milyon desetîn mikdârında olduğu bi'l-mesâha ta'yîn etmiştir.

'Alim – Halûk – Kârşinâs

Şübhe yokdur ki sûret-i imlâları arasında görülen fark kadar ma'nâları, fâ'ideleri, te'sîrleri beyninde fark-ı 'azîm bulunan bu üç san'atın yâhut bu üç sıfat ve mevsûfînin birbirine karışdırıldığı ve birine tevdi' edilecek hizmetin diğerine ihâle olunduğu memleketimizde yapılan garâ'ib ve yanlışlıklar arasında her zamân meşhûd olmaktadır.

Fenn-i terbiye-i etfâl: meydâna koyduğu usûl-ü dâ'iresinde devr-i terbiye 'ulûm ve fûnûn-u muhtelifeden ma'lûmât i'tâsıyla çocukların kuvvâ-yı fikriyeleri inkişâf etdirilmek lüzûmundan bahs ediyor. Fakat bu ma'lûmâtın sûret-i i'tâsı husûsunda da ortaya bir usûl koymuşdur.

Bu usûle ri'âyet edildiği takdirde ise melhût olan yâhud muhakkak bulunan mehâzîr-i muhtelifeyi de ihtarda gaflet etmiyor. Bizde, bizim evlerimizde ve mekteplerimizde ise o usûlden kimsenin haberi olmadığından ekseriyâ terbiyesine, inkişâfına hizmet edeceğimiz dimağların bozulmasına, harâb olmasına sebebiyet veririz. Çocuklarımız mekteplerden çıkıncaya kadar – ta'bîr-i mahsûsla – kat'iyyen dünyadan haberleri yokdur. Bildikleri, anladıkları, dinledikleri kitâb ve kitâbdaki nukûş siyah renkten 'ibâretidir. Mektebi ikmâl etdikden sonra da başını kitâbdan kaldırmayanların bit-tabî' okuduklarından başka şeylerden haberdâr bulunamayacakları âşikârdır. Husûsuyla bir adamın; 'âlemi seyredebilmesi için ne uzun müddetler, ne büyük bir asûdegî-i fikr ile tahsîl etmesi iktizâ edeceği düşünülecek olursa o gibi kimselerin zihninde kitâbdan başka, kitâbdaki me'ânîden başka endîşe bulunamayacağını teslimde tereddüd göstermeyiz. Bundan başka 'aynı şey' ile dâ'imî sûretde ve uzun müddetler meşgûl olmak zihnin sâ'ir melekâtını körlendirir, söndürür. Bunun içindir ki hâfızasından cildlerle hâfızasından cildlerle değil kitabhanelerle ma'lûmatı hıfz ve en mühim bir mes'ele-i ri'yâziye ve dîniyyeyi kemâl-i suhûletle hall ettiği hâlde söylenilen bir sözü beş dakîka sonra unutan ve meşgûl olmadığı 'ulûm ve fûnûna temâs etmeyen yâhud sırf fikrî olan bir mes'ele-i 'âdiyyeyi hallden yâhûd cühelânın bile fehm edeceği bir sözü anlamaktan izhâr-ı 'aciz eden bir çok 'ulemâya her zaman tesâdüf edilmektedir. Bu i'tirâz götürebilir

hakikatlerden de olmadığı halde yine böyle adamların; ancak memleketinde, efrâd ve ahvâl-i memleketinde her dürlü ahvâline vukûfla vazîfesi îfâ edilebilecek en büyük mevki'lere getirildiği görülüyor. Bütün 'ömrünü masası yâhûd rahlesi önünde geçirmiş gözünü, fikrini kitâb sahîfelerinden hârice çıkarmamış şu takdîrde de bit-tabî' mülk ve milletin ahvâl-i rûhiye ve ihtiyâciyesinden bî-haber bulunan bu adamlar öyle bir mevki'-i mühimme geldikleri zaman kitablarda okudukları şey'lere pek az, okumadıkları şeylere ise pek çok tesâdüf edeceklerinden umûr-u devleti, mesâlih-i 'ibâdî karmakarışık etmeğe başlayacakları muhakkaktır. İşte düşenlerden biri, düşmeğe mahkûm olanlardan biri sözümüzün sıdkına bürhân-ı kati'dir. Bu adamlar şu halde şu kabiliyetde oldukları ve mevki'lerinde buldukları müddetçe her gün haklarında birçok müştakî ve dâ'imâ yapılan işlerden dolayı birçok ağlayan, sızlayan çıktığı halde nasıl olubda müddet-i medîdde mevki'lerini muhâfaza ettiklerine insanın hayret edeceği gelirse de sebebi, basît ve kat'îdir. Bu adamlar mevki'lerine gelir gelmez 'ale'l-us'ul fevka'l-âde hüsn-ü kabûl görürler. Etekler, ayaklar öpülür, tebrikler edilir, medhiyeler okunur. Bu; kendi nazarlarında o mevki'ye liyâkatlarını isbât eder. Bu haller sonraları da devâm ettiği için mevdû' olan vazîfeyi de hüsn-ü sûretle îfâ ettiklerine kanâ'at-bahş olur. Binâ'en-'aleyh 'aczlerini anlamağa vakit ve ben bu işin ehli değilim diye çekilmek lüzûmunu bir dürlü hiss etmeğe imkân bulamazlar. Etraflarında bulunan rü'esâ ve mensûbîn de bu husûsda bi't-tabî' nazar-ı dikkatlerini celb etmezler. İş başında böyle adamlar buldukça, böyle âmirlerle, böyle velî-ni'metlere mazhar oldukça onlar da vazîfelerinde fart-ı mesâ'îye, müşkilâta ve tervîc-i merâmîlarında, istirhâmîlarında su'ûbete dûçâr olmazlar. Hatta bunun içindir ki bir hatâsını görürlerse derhâl örterler. Tesâdüfün yardımıyla bir hizmetini de bulurlarsa parlak bir sûretde herkese i'lân ve izhâr ederler. İşte o adamlar mevki'lerinde bu sâyede durdukça durur. Sonra da hâlâ devâ'irimizin bir dürlü ıslâh olunamadığından bahs ederiz. Hâlâ ıslâh olunamaması sebebinin bir dürlü anlayamayız. Bir mekteb hocasını bu sûretle bir mevki'-i idâriye getirdiğimiz gibi me'mûriyetin de az çok kârşinâslığı görülen bir adamı da muktedirdir diye mekteblere mu'allim ta'yîn ederiz. Ama sonra talebe hergün hocalarının cehlinden şikâyet eder. Hocalarda ba'zen cehlini i'tirâfa mecbûr olur. Ondan sonra da o gibi hocaların tadrîsâtından fâ'ide ümîd ederiz. Ondan sonra da niçin mekteblerimiz erbâb-ı iktidâr yetiştirmiyor deriz! Düşünmeyiz ki 'âlim olmak başka, kâr-agâhlık yine başkadır. Düşünmeyiz ki bir 'âlim eğer usûl-ü tadrîse âşinâ, sâhib-i takrîr veyâ ehl-i kalem ise ancak mu'allim, muharrir, mü'ellif olabilir, başka hiçbir şey olamaz. Onun 'ilmi fâ'idesizdir hiçdir. Târîh-i meşâhir bize pek âşikâr olarak gösteriyor ki 'ulemâ içinde icraâtıyla iştihâr eden hemen yok gibidir. Fakat pek çok ümmîlerin muvaffakiyetlerini alkışlayarak 'âlîme tanıtıyor. Demek ki bilmek başka, yapmak yine başkadır. Bilmek kesbîdir, yapmak yaşanılan muhît ve görülen terbiye ile neşv ü nemâ bulan bir isti'dâddır. Bu isti'dâd izhâr-ı mevcûdiyette için binlerce mücellid ma'lûmâta hiçbir vakit 'arz-ı iftikâr etmez. İşte Mekteb-i Mülkiye bu milletin en büyük bir ümîdgâhı 'add olunurken bu mektebin kapusundan bile geçmemiş birçok zâbitânımız o mekteb me'zûnîninden ziyâde hidmât-ı mülkiyede muvaffakiyet gösteriyorlar.

Hele bir adamın yalnız halûkdur diye iş başına getirilmesi hakikatde oynana muzhikaların en garîbi, en gülüncüdür. Fakat bu muzhikalar hep bizim zararımıza oynandığı için insan gülmeğe değil bağırmağa çağırmağa eğer buna muvaffak olamayacak yahud kulak asıldığı göremeyecek olursa ağlamağa mecbûriyet hiss ediyor.

Bir hükûmetin vazîfesi bir alay saf-dilânı iş başına geçirmek değil eğer o hükûmet bir maksad-ı hafî beslemiyorsa, eğer o hükûmet muktedirse, eğer 'acizinden

korkmuyorsa her zaman iş bilenlere, hizmet edebileceklere, tevdi‘-i umûr etmek ve sù-i isti‘mâlde meydân vermemekdir.

Şahap Rıza

Tenkîd

Masûniyet-i mesâkin

Düzce’de ümerâ-i Çerâkise’den belediye re’isi Hacı İshak Bey’in mahdûmu Kemâleddin Bey’in şekil ve sùret-i tevkîfine dâ’ir geçenki nüshamızda yazdığımız makâle esâsen bir nebzeden ‘ibâret idi.

Çünkü hâdisenin her safhası, o vakit bizce lâyıkiyle tavazzuh etmemiş idi fazla olarak Düzce hükûmetinde bir şu‘be-i idârenin şahsiyâta kapılıb da gayr-ı kanûnî hallere mahal vermek cür’et ve kudretinde bulunabileceğini ummadık idi fakat eyü bir tesâdüf bize ma‘lûmât-ı müte‘amme verdi.

Biz, bu cürm-ü nâ-fâ‘il hakkında müştekînin isnâd-ı mücerreden ‘ibâret bulunan kavli-i mücerredi takdîr husûsunda hiçbir te’sîr yapmamak lâzım gelir safvetinde aldanmıştır.

Halbu ki ne şâhid, ne de delâ‘il ve emmârât-ı kâfiye bulunmadığı ve hâdis dakîkasında Kemâleddîn Bey’in kırâ’athânede birçok ahbâbıyla birlikde oturduğu şühûd-u ‘adîde ile sâbit olduğuna rağmen – şehirden bir çâr-yek sâ‘at mesâfede vukû‘a gelen hâdiseden dolayı – hakkında tevkîf müzekkiresi yine sâdir oluvermiştir!

Kezâlik tevkîf için bir zâbita-i âdliyenin gece menzil-i husûsiye girdiğine inanmada tereddüd edüb dururken yalnız Hacı İshak Bey’in konağı değil o gece hem konağın hem çiftlikdeki hânesinin hem mahallede komşularından beş altı hânenin paldır küldür taharrî edildiğini de anladık!

Sonra tevkîf müzekkiresini ısdârdaki hakk-ı takdîr i‘tibârıyla kazâ müdde‘î ‘umûmî mu‘âvininin bunu istirdâda emr verüb hakk ve ‘adle, tashîh ve tahfîfe doğru bir meyil ve rücû‘ edeceği hakkındaki farz ve tahayyülümüzün de me‘at-te’essüf ‘aksi olmuştur.

Lâkin bu yolsuzluk, kasden mi? Yoksa cehlen mi?

İş burada...

Tevkîf emri ve ‘adem-i istirdâdı, hakk-ı takdîrin sù-i isti‘mâli demek ile tefsîr edilecek ve nisbeten ehemmiyetsiz gösterilecek şeylerden olduğu için o kısmı sol tarafa şöylece saflayarak masûniyet-i mesâkin mes‘ele-i esâsiyesine geçiyoruz:

Evet ne şâhid, ne de delâ‘il ve emmârât-ı kâfiye yok iken tevkîf emri, hakk-ı takdîr arkasından ve ânî sù-i isti‘mâl olarak verilmiştir.

Kezâlik bu yolsuz tevkîf emrinin infâzı için masûn ve ma‘sum mesâkinin zâbita tarafından gece basılması da hukûk-u beşerin erkân-ı esâsiyesinden birini ayak altına almak cürm-ü ‘azîmidir.

Bu bedîhe-i kânûniyeyi anlamak için şu dört düstûra dikkat kifâyet eder:

1- Masûniyet-i mesâkin esastır.
2- Masûniyet-i mesâkin esâsını tahdîd ve takyîd eden ahvâl, birer istisnâdır.. fakat onlar da sarîhan kânun iledir.

3- Kavânîn-i hâzıra-i Osmânyenin ta‘yîn eylediği vezâif-i ‘umûmiye, kâmilin nehârîdir. Böyle olduğuna kânûn-ı mahsûs aramağa lüzûm görmeyiniz, tekmîl kânunlarımız, ona şâhiddir. Zîrâ hiçbir mahkememiz yokdur ki hey‘et-i

hâkimiyesi, gece yarısı mahkemede teşkil-i tarafeyn ile ru'yet-i de'âvîye mecbûr olsun.. vezâ'if-i 'umûmiyyeden diğeri de buna benzer..

Meselâ bir nâzır bir vâlî makâmında gece kimsenin 'arzhâlini kabûl ve havâleye mecbûr değildir.. fakat bu 'adem-i mecbûriyet 'aklen ve 'âdeten ve mantiken pek sarîh olduğu için vezâ'ifin nehârî-i muhizz olduğunu tasrîhe vâzı'-ı kânûn lüzûm görmemiştir. Vezâif-i 'umûmiyenin leyli kısmı var ise bir istisnâdır.. istisnâlar dâ'imâ kânun iledir.

4- Mevâdd-ı cezâ'iyede kıyâs câri ve câ'iz olmaz.. sarîh gerektir.

Bu esâsât-ı erba'ayı unutmamak için zihnimize epeyce nakş etdikden sonra düşünürsek bir emr-i tevkîfin infâz ve icrâsı için zâbitanın ve tahkîkât için de müdde'î-i 'umûmînin mesken ve menzil-i husûsiye (gece) giremeyeceğini ve buna usûl-ü muhâkeme-i cezâ'iyenin müsâ'id olmadığını anlarız.

Evvel-i emirde memleketimizde inkılâb-ı mes'ûdumuz semeresi ve meşrûtiyetimizin feyz ve ni'meti olmak üzere mesâkin, hükûmetin ve bi'l-hassa efrâdın ta'arruzundan masûndur. Bu bir kâ'ide-i esâsiyedir. Bu kâ'idenin gündüze mahsûs olmak üzere bazı müstesniyâtı vardır ki kanun ile sarâhaten mu'ayyendir.

Meselâ müdde'î-i 'umûmi gündüz bir cürmün esnâ-yı tahkîkinde menzil ve mesken-i mahsûsda (evrâk ve eşyâ) taharrîsine lüzûm görüyor. Hükûmet namına hareket ettiğine göre onun o meskene ta'arruzu bu meretebede kâ'ide-i esâsiyeye münâfi gelir. Fakat usûl-ü muhâkeme-i cezâ'iyeye kanununun kâ'ide-i esâsiyeden istisnâ eylediği hallerden biri, bu hal olduğu için kânun-u mezkûrun 33 ve 34. maddeleri icâbına giriyor. İkâmetgâha vardığı dakika eğer gündüz ise – imâm ve muhtar ve sâ'ire gibi kânûnen lüzûmu olanlar da yanında ise – giriyor. Çünkü 'uzviyet-i resmiyenin vezâ'if-i 'umûmiyede hâl-i fa'âliyetde bulunduğu gündüz vaktidir. Öyle bir vakitte taharrî-i mesâkin cevâzı, kâ'ide-i esâsiyeden bir istisnâyı sarîh teşkil etmiştir.

Şu kadar ki girmek 'azmiyle 'azîmet eylediği ikâmetgâha vardığı dakika gündüz olmayub da gece ise bir mâni'-i kânûniye tesâdüf etmiş bulunur ki o da (vezâ'if-i 'umûmiyenin nehârî olması) kâ'ide-i 'umûmiyen-i kânûniyesidir. İşte bu nehârîlik onu (geceleyin dahî duhûl-ü meskenden) birinci derecede men' ediyor.

Müdde'î-i 'umûmînin vezâif-i 'umûmiyeden bizim bilmediğimiz leyli bir vazîfesi, bir salâhiyeti var ise ev, kâ'ide-i 'umûmiyeden bir istisnâdır ki ancak kanun ile olabilir.

Halbu ki masûniyet-i mesâkin kâ'idisinin bir tahdîdi bir istisnâsı bir hilâfi demek olan usûl-ü muhâkeme-i cezâ'iyeye kânunu müdde'î-i 'umûmînin ikâmetgâha (gece) gece girebileceğine dâ'ir sarâhet gösterememekdedir. (gece cevâz-ı duhûl sarâheti) olmadığı halde ikâmetgâha geceleyin girebileceğini kabûl etmek, devr-i sâbık istibdâd zâbitasının usûlünü kabûl etmek demektir ki o başka mesêledir.

Kezâlik mevzû'-u bahs olan hâdisede Hacı İshak Bey'in konağı, bir mesken-i husûsîdir. Binâ'en-'aleyh ta'arruz-u hükûmetden masûndur. Fakat farzedelim ki tevkîfi Düzce zâbita-i 'adliyesince harâretle arzû edilen mahdûmu da o konakta oturuyor. İşte bu hâl dahî masûniyet-i mesâkin kâ'idelerinden bir istisnâ-yı kânûnîdir. Me'a-hâzâ 'uzviyyet-i resmiyenin gece râkid ve râkid olmasına mebnî 'adliyenin emr-i tevkîfi geceleyin zâbitaya vermediğini veremeyeceğini biliyoruz demek ki zâbita, emri gündüz alarak giriyor diyelim. Gündüz usûl-ü nizâmiyesi dâhilinde gider girer.

Mahal-i maksûduna varıncaya kadar şâyed akşâm olur ise gurûbdan (tezkire-i sâmiyeye göre sâ'at birden) i'tibâren gecedir. Nehârî olan vezâ'if-i 'umûmiyenin zâbitaya 'âid o günkü kısmı, sâ'at birden i'tibâren artık munkazî olmuştur.

Binâ'en-'aleyh zâbita, gurûbdan sonra duhûl-ü meskenden iki mâni' sarîh kanunu ile memnû 'addir.

1- Tevkîf müzekkireleri mûcibince ihzârda kanûnun 94 ve 103üncü maddelerinde ta'yîn ve tasrîh edildiği salâhiyet-i zâbita, ancak (icbâr) dan 'ibâretidir. İcbârın duhûl-ü mesken ma'nâsını tazammun ettiğini siz istediğiniz kadar farz ediniz, madam ki duhûl salâhiyeti musarrah değildir. Sarâhat olmayınca gece meskene giremez. Yalnız üşenmezse sabahlara kadar hâric-i meskende her dürlü icbârda ve tedâbîr-i lâzimedede bulunabilir.

2- Vakit gece denilecek kadar olduktan sonra (vezâ'if-i 'umûmiyenin nehârî olması) kâ'idesi artık icrâ-yı ahkâm eder. Buna karşı zabitanın (infâz-ı emr-i tevkîf) hakkında leyfî bir vazife-i istisnâ'iyesi var ise ancak kânun ile musarrah) olmak gerektir. Halbu ki musarrah değildir.

Sarâhat-i kânûniye olmadığı içündür ki zâbita dahî bunda vezâîfin ancak nehâra mahsûs olması kâ'ide-i 'umûmiyesine tâbi' kalur.

Me'a-hâzâ şunu da biliriz ki bizim müdâfa'a etmek istediğimiz masûniyet-i mesâkinin Kânun-u Esâsiye ve meşrûtiyete hürmeti olmayanlarca veyâhut onları bilmeyenlerce hiçbir kıymeti yokdur. Nasıl ki masûniyet-i mesâkin hakkımızın bâziçe-i istibdâd olduğu eyyâm-ı kable'l-inkılâbda öyle idi. Hatta usûl-ü muhâkeme-i cezâ'iyenin o müstesnâ maddeleri, idâre-i mutlakının o vakitki te'vîl ve te'âmülünce Düzce zâbita-i 'adliyesinin bu hâdisede yaptığı gibi her ân ve zamana tatbîk ya'nî geceye de teşmîl olunur idi çünkü kâ'ide-i esâsiye şimdikininki 'aksi olarak masûniyet-i mesâkin hakkının olmaması idi ve çünkü kânun-u esâsî yok idi.

İşte bizim bu mevzû'-u bahsimizdeki fenâ tatbîk bile mutlâkiyet-i sâbikanın kendi ictihâdına göre ta'lîm ve ta'mîm eylediği i'tiyâd sakîm netâyicinden başka bir şey değildir.

Terakkî

Nasıl Olur

Nev'-i beşerin; 'ilm ve fenn denilen mürebbî-i a'zamın feyz-i irşâdâtına mazhar olan sunûf-u mümtâzesi öyle bir müsâbakanın taht-ı te'sîr-i galebânesindedir ki bunların fezâ-yı pinhâ-yı terakkîdeki derece-i i 'tilâlarına nazar-endâz dikkat olubda hayret etmemek ve hele bizim gibi tûl müddet hayât-ı sa'yâneden mahrumiyet hasebiyle pek 'âtil, râcil kalan millet için te'essüflere, te'essürlere mahkûm olmamak kâbil değildir;

Netîcesi memnûniyete varan bu te'essürle kendi kendime şöyle bir muhâtaba-i vicdâniyede bulundum: ah büyük devlet, zavallı milletimiz sen ne acı felâkete, ne cigersüz mukadderâta tecelligâh oldun – velûle-i şân ve şevketin yerleri sarsar, denizleri dalgalandırırken cihan ne halde idi ki ke'b-i i'tilâna yetişmek için ne kadar mesâfe vardı; şimdi ne derekeye indin gaddâr, hunhâr eller bünyân-ı cihân-ârâ-yı mevcûdiyetine bî-rahmâne îrâs ve îsâr-ı hasâr etdiler eğer muktedir olsalar idi nâm-ı mübeccelini harîta-i 'âlemden sileceklerdi fakat sadhezâr şükran ve itminân ki vücûd-u kıymetdârınla bu hâkdânın çok zamanlar daha şerefyâb olması mukaddermiş. Bugün o menhûs eller kırıldı. A'zâ-yı bedeniyeye urulan esâret ipleri çözüldü. Bütün hukûkuna sâhib ve mâlik olarak sâha-i feyzâfeyz-i hürriyete çıktın, müsellemler olan kâbiliyet ve kifâyet-i hâriku'l-'âdene karşı şübhe yokdur ki yakında, hem de pek yakında mevcûdiyetini gösterecek, şehrâ-i terakkî ve tekâmülde büyük hatveler atacaksın. İki senelik hadîka-i meşrûtiyetini tezyîn eden âsâr-ı ber-güzîde buna bürhân-ı nâtikdir. İşte o âsardan biri de sâha-i matbû'ata çıkan ve bir maksad-ı 'ulvî-i

vatanperverâne ta'kîb edecek olan Guaze cerîde-i mu'teberesidir. Müterakkî hiçbir devlet yokdur ki medenî bir hey'et-i ictimâ'îye âyine-i in'ikâsı olmak ve muhîtlerini şe'n-i 'âlem ve ahvâl-i ümemden haberdâr etmek üzere müte'addid cerâ'idi çıkmasun... Gazetelerin efkâr-ı 'umûmiye üzerindeki te'siri nâ-kâbil-i inkâr olub iyü bir meslek sâhibi olan gazete pek büyük mikyâsda hizmet edebilir...Gazeteler ihtiyâcât-ı memleketin mir'ât-ı in'ikâsı demişdim: bu cihetle bir iki söz söylemek isterim. Bedîhîdir ki memleketimizin en ziyâde muhtâc olduğu şey ma'ârifdir. Bunu herkes söylüyor. Şu kadar ki ma'ârif için şimdiki kadar yapılan icrâ'ât ve tatbîkât maksad-ı aslîyi te'mîn edecek bir mâhiyetde değildir. Eski programlar dâ'iresinde tahsîl görenlerimizden fâ'ide yerine büyük muzırratlar görüyorduk. Öyle ya herkes me'mûr olmağa hazır yemeğe alışmışdı. 'ilmin istihsâl-i servete vâsıta olacak aksâmı muhît-i ictimâ'îmizde hemen yer bulamamışdı . tabî'î bundan sonra öyle olmamalı. Mekâtib-i ibtidâ'iyenin ikinci, üçüncü senelerinden bed' ile fikr-i teşebbüs uyandıracak dersler okutdurulmalı. Rüşdiyeler yerine yâhud onlarla berâber ticâret, sanâyi', zirâ'at mektepleri açılmalı. Evet bu usûlün tatbîki mutlaku'l-lüzûmdur. Biz de sâl-gân-ı tahsîl iki kısma ayrılmalıdır. Birisi meşmûlân ve aġniyâzâdelerdir ki bunları mekâtib-i 'âliyede tahsîl ve îcâbına göre Avrupa'da tevsî' ve ikmâl-i ma'lûmât etdirerek cidden vatana, millete, nâfi' bir 'uzuv olmak üzere yetiştirmeli diġerleri, memleketlerinden hârice gitmeġe ve o kadar fedâkarlık ihtiyâr etmeġe hâl ü vakitleri müsâ'id olmayanlardır ki bunlara da memleketleri dâhilinde te'mîn-i ma'îşet etmek için îcâb eden ma'lûmât-ı fenniyei öğrenmek husûslarından 'ibâretdir! Halkımızı istilâ eden fesâd-ı ahlak şübhe yokdur ki hep işsizlik ve bunun netîce-i tabî'yyesi olan yoksulluktan mütevelliddir. Millet'in 'aciz ü meskenet ve yekdiġerine karşı mefsedet ve ihânetden istifâde eyleyen idâre-i sâbıkanın yadigâr-ı şe'âmet-medârı olan bu 'illet-i ictimâ'îyyeyi ne kadar çabuk tedâvî edersek o nisbetde medâr-ı hayâtımız mukteziyyâtını düşünmüş oluruz. En büyük noksanlarımızdan biri de görenin olmaması beliyesiyle birçoklarının hazır paralarından istifâde edilememiş, birçok sermâyelerin köşede bucakda saklanub durmasıdır. Ma'lûmdur ki en büyük iş yapanlar, en çok para kazananlar şirket hâlinde mesâ'î-i mütehadde, kuvvâ-yı müte'âvine ile îfâ-yı mu'âmele edenlerdir. Dünyanın bütün mü'essesât-ı cesîme-i sanâ'îyyesi hep bu suretle sâha-i vücûda gelmiştir! Büyük bir fabrika, cesîm mühimm bir şirket binlerce halkın hem refâhını te'mîn ve hem ahlâkını tezhib, efkârını te'lîf eder. Binâ'en-'aleyh bundan daha mü'essir vâsıta-ı islâhiyye, tedâbîr-i mün-ciye mutasavvar değildir. Memleketimizin kâbiliyet ve ahâlimizin kudret ve istitâ'at-i mâliyesine göre bu sûret ve cihetlerin ufak numûnelerini meydana getirmek, halkı zâ'ika-i füsûnkâr kesb ü rikârdan şîrîngâm etmek lâzımdır. Her ne vakit aramızda cây-gîr olan münâfese-i şahsiyye ve 'atâlet-i müzmine; fa'âliyet-i hayâtiye, rekâbet-i ticâriyye, müsâbaka-i iktisâdiyyeye mübdel olduğunu görürsek o zaman bi-hakkın ikbâl ve istikbâlimiz ta'ayyün etmiş olur.

Garizye'den:

H. F.

Vase

İzdivâc ve münâkahâtda öteden beru i'tâsı 'âdetine ri'âyet olunagelen vase (aġırlık)nin te'hîl-i eşkâlî ve dolayısıyla tezâyüd-ü nüfûsu men' ve ihlâl etmekde olmasına mebnî vâsenin ta'dîli hakkında bir kâ'ide ittihâzını müsted'î İnegöl ahâlî-i Çerâkisesi tarafından meşîhat-i 'ulyâyaya verilen 'arîza, şûrâ-yı 'ilmiyyeye havâle olunmuşdur.

Fi'l-hakîka ba'zı 'âdetler var ki menâfi'-i ictimâ'îyemizi ve dolayısıyla menâfi'-i 'umûmiyyeyi müte'esser eder. Öyle 'âdetin terki evlâdır.

İzdivâc ve münâkehâtda öteden beri yüksek vase ahz ü i'tâsı, bizim artık terki enfa' ve eslah olan 'âdet-i kavmiyemizdendir.

Hîn-i 'akdde zevceye verdiği mihreynin yalnız mu'accel kısmında mustalahdır.

Vase, nefsü'l-emrde lâzım ki meşrû' kılınmıştır. Şu şartla ki mikdâren mu'tedil ya'ni zevceynin hâl ve mevki'leriyle mütenâsib de olmalıdır.

Me'a't-te'essüf bu vase dediğimiz kısım mu'accel, tadrîcen o kadar kabarmış, yükselmiş ki nihâyet mutavassıt tabakadan bir köylünün bile kolay tahammül edemeyeceği raddelere gelmiştir!

Vasenin sebab-i tereffü'ü pek basîtdir. Vase, 'ale'l-ıtlâk semen ma'nâsına gelir. Semen ise mutlaka mübeyya' mukâbilinde tahakkuk eder. Bugünden kim bilir kaç 'asır evvel Kafkasya'daki evvelîn-i Çerâkise mübeyya' – yemin gibi levâzım-ı 'akdi mülâhaza-i emr-i münâkahayı 'ayn-ı bey' ve şerâ' mâhiyetinde tasavvur etmişler. Şübhesizdir ki çok geçmeden tasavvurdaki yanlışlığı düzeltmişler. Fakat vase de vase olarak o vakitten kökleşmiş kalmıştır.

Vase, bizde mutlakdır. Mübâya'ada bey'in bedel ve semeni, münâkahada menkûhanın 'avzı oluyor. Vase, bir kızın kıymetini ta'yîn eder gibi olunca ta'yîn-i kıymet dolayısıyla kızın ve 'â'ilesinin şeref ve haysiyetine ta'alluk etmiş oluyor.

İşte kız babası olanlar, vasenin yüksekliğini evvelen bunun için ve derece-i sâniyede menfa'at-i mâliye ciheti için arzu ederler.

Vasenin yalnız zenginler arasında yüksek olmasının zararı ve binâ'en-'aleyh ehemmiyeti yoktur. Fakîr ve yahud mutavassıt tabakadaki 'â'ileler arasında halleriyle mütenâsib olmayacak kadar yüksek vaselerin ziyâde perişanlığı istilzâm eylediği pek çok def'a görülmüş hallerdendir.

Meselâ bir Çerkes delikanlısı düşünüyor. Evlensem, bir 'â'ile teşkil etsem ta'ayyüş husûsunda daha ziyâde refâhat hazırlamış olurum diyor. Buna karar veriyor. Bu kararını infâz için lâzım gelen teşebbüsâtda bulunuyor. İş vase vermek sırasına geliyor. bütûn mâmülkü ise bi'l-farz iki bin guruşdan 'ibâret bir fakîr farz ediniz. Bu ikibin guruşluk adam, tutacak en hafif bir hesâb ile dört beş bin guruşluk vase verecektir!! Versün mi? Vermesün mi?

Vukû'ât ve hâdisât, kat'iyen göstermiştir ki vermesi de fenâdır, vermemesi de fenâdır!

Vermesi fenâdır diyoruz. Çünkü bütûn kuvvet ve serveti elinden gidiyor. Ve birkaç zaman sonra ölecek olsa terekesinden zevece mihrin mü'eccel kısmını da alub yetimler, mal pederden sıfır-ı l-yedd çıkarılıyor.

Vermemesi fenâdır diyoruz. Zira izdivâc vaseye mutavaffıktır. Tenâsül dahî tenâkühün semeresidir. Vase vermemek ise evlenmemek demektir.

Demek ki vase vermeyecek olsa evlenemez. Bir kavimde veya bir memleketde beş, on, bin ne ise birçok kimsenin vase vermediğini düşünürsek te'ehhülün orada lâayık ve lâzım olduğu mikdarda vukû'a gelmediğini anlarız. Te'ehhül ve izdivâcın azalması nisbetinde nüfûsun da tenâkusu bir emr-i zarûrî kalır.

Geçenki nüshamızda Çerkes 'unsurunun hiss olunan 'alâ'im-i inkırâzından kemâl-i hüzn ve esefle bahs etmiş idik. Hakikatde bu tenâkusu nüfûs mes'elesi, Çerkes kavmi için hayat ve memât mes'elesidir.

Binâ'en-'aleyh İnegöl'den vukû' bulan mürâca'atin ve bu tezâhür-ü ictimâ'inin bilâd-ı sâ'ire-yı 'Osmâniyedeki Çerkesler için bir numûne-i imtisâl olması lazım gelir ve 'ayn-ı zamanda tezâyüd veya tenâkus-u nüfus mes'elesinin kuvvâ-yı 'umûmiyye nokta-i nazarından hâ'iz olduğu te'sîr ve ehemmiyeti hükûmet de nazar-ı i'tibâra alır ümîdindeyiz.

Hükûmetin bunu ehemmiyetle telakkî edüb lazım gelen mukarrerâtı ittihâz ve tatbîkde kusur etmeyeceğini ummakla beraber o i'tiyâd-ı muzırını terk için kendimiz dahî her taraftan arzû-yu 'umûmî göstermeliyiz ki beklediğimiz gibi bir kâ'ide kararlaştırılsa kolay tatbîk olunabilsün. Ve erken de semeredâr olsun.

Çerkesler

Çerkeslerin mevâtın-ı mâziye ve mevâki'-i harbiyeyi ve onların eşhâsı bulunan abdal ve şece'ân-ı Çerakise'nin nu'ût ve menâkibini tasvîr eden çok gabzeleri = hamâsiyâtı ve hicviye denilebilecek birçok letâ'if ve muzhikâtı, fecâyi'-i milliyeyi mutazammın (peşnâle, vered) eş'âr ve mahfuzâtı vardır...

Kırmızıy, Çeştev, Hicretzav, Kohca Berdko, Köşköpiş, Ezehgoya Koh Bivlet, Blezar Fohpiş, Aydemir Kohbedik, Bolet Koh Encohko, Göhşe Gag, Hasas, Negohhan Gül, Albek Komra Göhşee Homra, Peşnâlem Pekoyto, Zane Peşkoy, Pişi Arslangiray, Anzavur Şovas Ha Gohzar, Bevre Kohaz Şüguhtej, Bevraz, Betehalem Pekoyto gibiler, en revnekdârlarını teşkil eder.

Peşnâle kısmı da, Şerelkohların, Kırmızıkohların, Netahokohların vesâirenin 'ibâret değil pek çokdur.

Bizim bu gibi eş'âr-ı kadîmemiz şer'in memdûh 'add etmediği eş'ârdır sayılamaz. Zira teşbîbden münezzehdir. Gulemân, nisvân hakkında diğer akvâm-ı şarkıyyenin müstehcenâtını bunda bulamazsınız. Bil'akis difâ'-ı evtân için kanlarını, canlarını îsâr eden ecdâdımızı mu'azzez, bînazîr, nisyân-ı nâpezîr olan vatan-ı kadîmimizi bizlere her dem ilhâm eder.

Anın için bunları hepimiz bilelim. Ve kendimize lâzım 'addedelim. Her milletin kendi şeref ve mefâhiline ihtirâm ve incizâb-ı mahsûsunu unutmamalı. Nasıl ki 'aşere-i mübeşşereden Sa'd bin Ebî Vakkâs, gazavât ve serâyâ-yı seniyyeyi cemî'-i safahâtıyla oğluna anlatır (Yâ benî hâzihî şeref-ü âbâ'üküm felâ tensevâ zikrehâ) der idi.

Gabzelerimiz ve herhangi ma'nâda olur ise olsun şi'irlerimiz, her kavimde olduğundan belki fazla bugün bizim işimize yarayacaktır. Çünkü evvelîn-i Çerâkisenin mechûl kalmış zann eylediğimiz hayât-ı mâziye, ve teşkilât-ı ictimâ'iyyesini, 'âdât ve te'âmülâtını bilhassa her dürlü hissiyât ve temâyülâtını gösterecektir.

İşte Guaze, bu gibi cihetleri nazar-ı i'tibâra almış ve gabze, peşnâle, vered gibi mahfûzâtı ve onların inşâdına sebep ve zemîn olan vekâyi'i ya'nî mazmûn ve mevzû'unu birer birer yazmak üzere sütun tahsîsine karar vermiştir.

Nart Şebatneko, Nart Savsirko, Ayda Mirkan, Aşmaz, Hamşe Kohpe Nerez, Bambot Sav, Kaşkav gibi tarihin yetişemediği eşhâs ve esâtîre 'âid ve fakat mütevâsiren ve sahîhen menkûl mebâhis dahî bulunacaktır.

Bu emr-i zî-bâle iştirâk lutfunda bulunacakların zahmetlerini kıymetdâr bir himmet ve mu'âvenet 'add edeceğiz:

Tûğan – Hamsâd

İzdivâc ve zifâflarının 'akabinde guarköh olarak seyâhate çıkan Peşisav hâlâ 'avdet etmemiş idi.

Sonbaharın soğuk bir akşamı yatsuya doğru bir süvârî, bu mes'ûd 'â'ilenin müsâfirhânesi önünde atından indi. O idi.

Müsâfirhânedeki müsâfirlerin yanında kalacağı kadar kaldıktan sonra gece harem tarafına geldi. Zevcesinin yanındaki kızlar, bunları soyçeş soev diye selamlayarak çıktılar.

Yatağı serilmiş, hazırlanmış idi. Silahlarını kendine en yakın olan Depik Dase mevzi'-i mahsûsuna ta'lik edüb yatağın içine oturdu. Haremiyle bir iki konuşacak, soyunacak yatacak idi.

Soğukda gelen yorgun genç, ocak ateşi karşusunda sıcak yatağa oturunca göçüverdi.

Hamsad namıyla tanılmış olan zevcesi, ayakda duruyor. Zevcinin emrini bekliyor.

O zamanlar memleketde petrolün bilinmediği günler idi. Karanlık bırakmamak için ocağın ateşine usulca odun atarak sonra kendi mevki'ine çekiliyor idi.

Kadın, ba'zı ihtimâlâtı düşünerek uyandırmak istemedi.

Tamam şafak vakti idi. Pek yakından gelmediği anlaşılan hafif bir nida ki karagolluk idi. Mühimm bir hadisenin vukû'unu iş'âr eden bu feryâd Rus'un baskına geldiğini bildirdi. Peşisav uyanub bir anda kendini topladı. Hemen silahlarına sarıldı.

Fakat sabahlara kadar zevcesini ayakda bırakmış olmasından dolayı utandı. (Allah Allah bana ne oldu? Ben ne yapmışım?) diyebilirdi ki zevcesine karşı terziyeyi ve temennî-i 'afvı tazammun ediyor idi.

Silahları elinde olduğu halde kapuya doğru telâş ve sür'atle giderken samîmî ve fakat merdâne bir eser-i muhabbet olarak sevgili Hamsad'ını yalnız kolları arasına bir kere bastı.

Neden sonra bir kahraman mücâhidi getirdiler. Fakat me'at-te'essüf cesed-i bî-rûh olarak getirdiler!

Hamsad genç bir dul kaldı.

Aradan zamanlar geçiyor, Vefâkar Hamsad sevgili zevcini unutamıyor.

Bir Tuğan var idi ki Çerkesleşmiş Tuğvaylardan idi. Bunun eski tâlib ve muhibbi idi. Hamsad'ı bu def'a yine istedi. Hamsad'ın ise izdivâc fikir ve emeli yok idi. Çünkü sevgili zevcinin muhabbeti kalbinin en mu'azzez duygusu idi. Onun muhabbetiyle, onun hayaliyle yaşıyor idi.

Ebeden zevcini unutamayacak idi. Unutur ise kendini ona hıyanet etmiş sayacak idi.

Tuğan, bu def'ada redd edildi. Hâ'ib kalınca fikrini değiştirdi ve son kararını vererek Hamsad'ı yoldan kaldırdı. Evine getirdi. 'akd yapılub Hamsad, Tuğan'ın zevcesi oldu.

Aradan bir iki sene geçti. Artık teş (peder meskeni) tarafını ziyaret sırası geldi. Tuğan, Hamsad'ı layık olduğu ehemmiyetle hazırladı. Yanına bir hayli de süvârî terfîk etdi. Hamsad, o hey'etle teş tarafına gitmek üzere yola çıktı.

Beri taraftan Hamsad'ın küçük biraderi ve birkaç süvari refikleri bir semte sefer ediyorlardı. Yolda rast geldiler ve hemşiresinin arabasıyla karşılaştılar. Birçok süvârinin refakat eylediği bir kadın arabasını görünce merâsim-i ihtirâmiyyeyi yapmak üzere Hamsad'ın biraderi ve süvari refikleri Hamsad'ın arabasıyla geriye doğru refakat ederek yürümeğe başladılar. Bir iki lahza birlikde geldiler.

Bu ihtirâma karşı 'âdet vecihle beyân-ı teşekkür etmek ve ayrılmalarına müsâ'ade vermek üzere Hamsad, yüzünü arabadan bunlara doğru çevirince bir şey söylemeğe kalmadı gördü ve anladı ki kendi küçük biraderi!

(Ay.. bizim çocukdur yanıma gelsün) dedi. Atını refikleri tutdular. Biraderi de hemşiresinin yanına oturdu.

Refikleri, Hamsad'ın eski komşuları olduğu için artık birlikde eve kadar refakat-i hatırşinaslığında bulunmak 'azmiyle seferden vazgeçdiler. Hamsad biraderiyle arabada konuşuyordu. Tabî'îdir ki birçok âfâkî sözler, cereyan etmiştir.

Bu meyanda biraderi, bir şey' sordu: (Tuğan'ı mı çok seviyorsun evvelkini mi?) vefakar bir kadın için yaraya tuz gibi bir şey idi. Hamsad, gözlerinden yaş akdığı halde cevap verdi:

Esâtîr-i Kafkâsiye'den:

Nart

Kafkasya'da eyyâm-ı kabâil-i't-târîhe 'â'id bir 'unsurdur ki nâmlarından, 'izâm-ı ramîmesinden, bazı âsâr-ı 'atîkasından başka bir şeyleri kalmamıştır.

Nartların menâkib-i garîbesi, Çerkesler'de destandır. Nartlar, en ziyade Çerkeslerle hem-civâr ve münâsebetdâr imişler. Hatta Çerkesler'in bazılarına göre Çerkes dili Nartlardan alınmıştır. Yani Çerkeslerin bugün tekellüm ve telaffuz eyledikleri lisân, Nartların lisan ve lehçeleri idi! Çerkesler, o zaman az, Nartlar çok olduğu için onların lisanları Çerkeslere de geçmiş ve ta'ammüm etmiştir.

Nartlar, Debo Cese denilecek insanlardan idi. Hatta Çerkesistan'da ba'zen toprağın altında ve üstünde tesâdüf ettikleri iri kemikler, Nart kemiğidir. Bu kemikler, o derece iri ki, bir uyluk kemiği, tavlen ekallî bir metre vardır.

Yine Çerkesistan'da kimlere 'â'id olduğu belli olmayan mekâbîr-i kadîmede öyle büyük kılınçlar çıkıyor ki şimdiki boyda insanlardan hiç kimsenin onu kullanması imkân dahilinde değildir. Kabzasını bir el ile gılafını diğer el ile tutub 'ale'l-'âde kınından çıkarmak için çekince şimdiki kadd ü kâmetdeki iki kolun tavli, bu kılınç çıkarmağa kâfi gelmiyor!. Demek ki Nartlar, hakîkaten pek büyük cisimli insanlardı.

Çerkeslerin Nartlardan aldıkları bazı şeyler vardır. Tar, tef bu cümledendir. Nart darısı ma'nâsını ifâde eden (Nart Foğası)nın merhemidir. Kezâlik (Nart San) deriz. Nart şarabı, Nart şurubu demektir.

Nart San bu gün İstanbul'un her köşesinde i'lân-ı varakasını yapırdıkları ve Meb'ûsân Büfesi gibi en kibâr mehâfilinde içtikleri (Narzan) dır ki Kafkasya'nın bir şöhretdeki ma'deni menba'lardan çıkub müzeyyen şişeler içinde dünyanın her tarafına giden sıhhî sudur.

Nart menâkibi, bugün Çerkeslerce uzun bir opera halindedir. Nartlardan Şebatneko nâmında bir zatın yine Nartlardan Vezemeg'in kızı Agüanda Güaş, ta'aşşuk ettiği ve bunun uğurundaki seyr ü harekâtını bir vak'a olarak tasvîr eder.

Vak'ada = operada Agüanda Güaş'ın vâlikesi (Seteteye Güaş) dan ma'adâ Nart Savsirko, Cacem Koh Savay, Astrahan gibi isimler görülmektedir.

Nart Şebatneko, Agüanda Güaş'ı alamıyor. Agüanda, nihayet yine Nartlardan Cacem Koh Savay'a nasîb oluyor.

Nartların Çerkesçe mazbût ve ma'rûf olan sebep-i inkırâzı pek şâyân-ı tedkîk ve tahlîldir. Gûyâ buldukları mevki'lerde bir nev' bâgenin müziyâtdan ve 'akreb cinsinden zuhûr eden bir dürlü mahlûkun ısırıldığı Nart, şişüb ölür idi. İşte bu bageler, Nartları birer birer mahv etmiştir.

Müteferrika

Teşekkür:

Cemâleddin Beyefendi

Hidiv İsmâ'il Paşa

Te'âvün Cem'iyeti tarafından açılacak mektebe, hurûfâtı ta'dîlen ihzâr edilmekte olan yeni elifbenin emr-i tab'ına sarf olunmak üzere Damad Hidivî merhum Hadım Mahmud Paşa'nın mahdûmu Cemaleddin Beyefendi geçen Cumaertesi günü cem'iyete yirmi beş lira-yı 'Osmânî ihdâ buyurmuşlardır. Merhum peder-i 'alîleri de cem'iyetin mü'essisîn-i muhteremesi meyânında ve fakat 'umde-i yegânesi makâmında idiler. Cemâleddin Beyefendinin şu iltifât-ı hamiyetperverânelerinden kendilerine samîm-i kalbimizden en hârr teşekkürâtımızı takdîm ederiz.

No. 6

Münderecât:

Uyanalım...Ecdâd, Altun Zencir, Meclis-i Meb'ûsâna, Mekteblerimiz, Tabîbin Hazâfeti, Kölelik 'Aleyhinde, Servet, Çalışmak, Kafkasya Tarihinden: Hacı Keranduk Seferi, Havâdis-i Dâhiliyye ve Hâriciyye

Siyâsiyyât

Uyanalım! Vatanperver Olalım!

Sene-i ced'demizin, daha doğrusu meşrûtiyetimizin mebâdîsinde Osmanlılar'ın ufk-u siyâsîsinde nazar-ı dikkatimizi bi'l-hassa celb edecek hâdisât-ı mühimme görünmeğe başlamışdır. İhtimâl ki Osmanlı İnkılâbı, İstanbul'un feth-i sânsî bu kere dahî tarih-i 'âleme büsbütün yeni bir devir küşâd etmek üzeredir! Ve biz bu yeni devrin hâdisâtını, vekâyi'ini netâyicini keşfedebilmek vazîfesini kâhinlere terk ediyoruz; ancak inkılâbımızı bizleri cidden endişenâk edecek hâdisât ile müterâdif gördüğümüzden hissiyatımızı vatandaşlarımıza 'arz etmek, cümleyi intibâha, vatanperverliğe da'vet eylemek istiyoruz.

Bugün hükûmetimiz, milletimiz biri Yemen'de, aksâ-yı cenûbde; diğeri Karadağ hudûdunda, müntehâ-yı şimâlde olmak üzere, birbirinden Moğolistan'dan Avrupa hudûduna kadar olan mesâfe kadar ba'îd iki noktada işgal edilmektedir! Kim te'mîn edebilir ki yarın meselâ biri Trablus-u Garb'da, diğeri Irak veyâ Şarkî Anadolu'da diğeri meşgûliyetler zuhûr etmeyecektir?

Biz bu ihtimâlâtı hükûmetimize vukû'âtın müşevvikleri, mürettibleri tarafından verilmekte olan te'mînât-ı sulhperverânenin te'yîd ve te'kîd edildiği nisbetinde kuvvetli görüyoruz; tarihin şehâdetleri de bu kanâ'atimize kuvvet veriyor! Tarih bir tekerrürden 'ibâret olduğuna nazaran meselâ Fransa inkılâbâtını ta'kîb eden şü'ün ve hâdisâtın 'aynını o inkılâbı taklîd eden bed-baht İran'ın ufk-u siyâhında da zuhûr etmiş gördüğümüz gibi biz Osmanlılar dahî ehemmiyeti gitdikçe mütezâyid hâdisâtın mebâdîsinde bulunmakdayız! Bedbaht Fas hükûmet-i İslâmiyesi dahî tekmîl-i enfâs eylemekdedir! Bu hâdisâta karşı gâfil bulunmamak ve bizlere teveccüh edecek mehâlîki lede'l-îcâb müstahzır olarak karşılayabilmek için muhterem vatandaşlarımızı intibâha da'vet etmeyi vecîbeden 'add eyliyoruz. Evet! Artık uyanalım ve hakîkî vatanperver olalım!

'Askerlerimiz Japon – Rus seferinden istedikleri kavâ'id-i harbiyeyi istihrâc etsünler bizler ise bu seferden münhasıran Osmanlı siyâseti için, nazarlarımızı daha ziyâde tevsî' edersek İslam 'âlemi için daha mühimm netâyic istihrâc etmek istiyoruz ve diyoruz ki bu sefer Rusların aksâ-yı şark politikasına hâtime çekmiş, Rusya'yi

Asya kadîm hükûmeti menzilesine indirmişdir! Prens Bismark'ın Asya'ya nâşir medeniyet (!!) olmak üzere Rusya için en muvâfık – hakikatde Almanya için daha muvâfıkdır – olacağı beyânıyla vaz' ve tahdîd etmiş olduğu düstûr-u siyâsete sahne-i tatbîkât olmak için “aksa-yı şark”a bedel bu kere bir “şark-ı garîb” ta'bîri, sâhası îcâd edildi! İhtimâl ki geçen sene bir Bismark ağzından değilse de onun te'sîs eylediği bünyân-ı hükûmetin sahib-kıranı lisânıyla daha şahane ve daha bülend ir lisanla, mü'essir-belîğ ve emniyet-bahş bir tarzda telkîn ve te'yîd edilmiş olan bu siyâset Türkleri tekrâr Asya'ya i'âde eden Şatobiryan'ın tahayyülâtından daha ciddî ve hakîkî olarak Rusları Asya'ya i'âde veyâ Avrupa tamâmıyla rabt ü bend ü kalb eylemiştir!

Rusları f'îmâ-ba'd Avrupa'dan ziyâde Asya ile meşgûl edecek olan bu siyâset iyüce muhâkeme edilecek olursa görülür ki cümleden evvel Osmanlılarla alâkadârdır! Bâ-husûs ki Ruslar, mütevelliyen ma'kûs tâli'lerinden olarak, Japon seferi hezîmetini takîb eden Osmanlı inkılâbında, İran intibâhında da ihtimâl ki o hezîmetden daha vahîm netâyic görmek isterler! İşte inkılâb-ı mes'ûdumuzun ferdâsında Rusların kendi teb'ası bulunan ve yekünü milyonlara bâliğ olan Müslümanların üzerinde tazyîkâtını artırmış, şiddetlendirmiş; medeniyet, beşeriyet, nâmına en büyük mukaddesâtın olan mektebelerini sedd ü bend etmiş; bilhassa binlerce bedbaht Kafkasyalıyı haps ve tağrib ve idam eylemiş; nihayetü'l-emr güya ki neşr-i medeniyet maksadıyla medeniyetden bî-nasîb Kazaklarını hudûdumuzun yanı başlarına İran'ın, komşumuz olan bir hükûmet-i İslâmiye'nin bağına kadar sokması bâlâda ma'rûz yeni siyâsetin mahiyetini izah edici bürhanlardır. Bâ-husûs bugünlerde hududumuzu bâğiyâne tecâvüz eden Karadağlılar'ın sarf ettikleri , bizlere tevcih etledikleri esliha ve mermiyâtın dahî kâmilen Rus hediyesi olması dahî endişelerimizi artıracak bizleri intibâha da'vet edecek mevâddandır! Kaldı ki Sırpıların bir kısım silah ve cebhanesi dahi yakın zamanlarda Rusya hükümeti tarafından iane edilmiş olduğu gibi Bulgaristan'a kraliyetini ilânı müte'âkib hükümetimize tediyesine mecbur olduğu birkaç milyonluk lirayı da bir ân-ı ba'îdde tesviye edilmek üzere ikrâz eden yine Ruslardı!

Rusların meşrûtiyetimize, inkılabımıza karşı ne derecede bir samimiyet ibrâz eylemekte olduklarını gösterir bâlâdaki mesrûdâtdan daha belîğ bir levha görmek ister misiniz? Meclis-i millîmizin in'ikâd etmekte olduğu binâ-yı 'âlîye gidiniz onun karşısında ve ancak bir üçyüz metre uzağında bir sefîne-i harbiye göreceksiniz veya görmekdesinizdir ki manzarası her kalp-i vatanperveri müte'ellim edecek olan toplarıyla, mitralyözleriyle, büyücek Rus sancağıyla Osmanlılığa bir levha-i hakâret teşkîl edüb durur! Gerçi diğer hükûmâtın da Ermeni hâdisât-ı meş'ûmesinden i'lân-ı meşrûtiyete değin böyle birer sefîne-i harbiyesi limanlarda mevcûd idi lâkin onlar inkılâb-ı millîmizle 'avdet ve te'essüs eden hâl-i tabî'iyetin kendi istasyonelerinden ziyâde hukûk-u 'âmme ve 'ahdiyeyi te'mîne kâfi ve kâbil olacağını takdîr ederek harb istasyonelerine der-'akib geri aldirdılar ve bu sûretle de bizleri minnetdâr edecek cemîleler gösterdiler! Vukû'at dahî onların yanılmamış olduklarını isbât eyledi. 31 Mart hâdis-e-i meş'ûmesinin mürettibleri bile sefârethânelerin, ecânibin hukûkuna tecâvüzü hemen hatırlayamadıkları gibi hürriyet-i mübeccelemizi istirdâda koşan ve vaktinde yetişen şanlı ordumuzun ilk endişesi de muhterem misâfirlerimizin muhâfaza ve sıyâneti olmuşdur! Bunlar Osmanlıların esâsen saf, nezîh olan hâlet-i rûhiyesini, 'ulüvv-ü tab'larını gösterir. Halbu ki Rus sefîne-i harbiyesi hiç yapmadığı bundan sonra da yapmağa hâcet kalmayacağı bir vazîfeye gelmeyecek bir fırsata intizâren durdu, duruyor. İhtimal ki daha da duracak! Bu yeni misallerin ta'dâdına girişilecek olursa mücelledât vücûda gelir. Biz de bu bâbda fazlaca tatvîl-i mâkâlden şimdilik sarf-ı nazar etmekle beraber haftalık cerâ'id-i mu'teberimizden birisinin bu kere Rusların Şarkî Anadolu'da Kürdlerin meskûn oldukları eyâlâtda dahi iğdişâst-ı

dâhiliyye ihdâsı için sarf-ı mesâ'î ve nükûd eylediği hakkında verdiği haber vârid ise cidden izhâr-ı te'essür ve telehhûf etmekden kendimizi alamayacağız!

Hülâsa yine tekrâr edeceğiz ufk-u siyâsîmizde mevcûdiyet ve istiklâliyet-i milliyemiz nâmına fevka'l-âde mühimm hâdisât baş göstermeğe başlamıştır ve bu günlerde Karadağ, Yunan ve Bulgaristan hududlarında zuhura gelmekte olan vekâyi'in her birisi en 'âdisi nefsu'l-emrde bir rûsile-i harb olabilecek mahiyeti hâ'izdir. Ve tarafeynin hükûmât-ı merkezîyesi birbirleriyle te'mînât-ı sulh-perverâne te'âtî ederlerken hakikatde hudûdlarımız hâl-i harb üzere bulunmaktadırlar!

Bütün bu ahvâl karşısında cümleden evvel hükûmetimizin kendisine terettüb eden vezâ'if-i müşkileyi layık olduğu derecede takdîr etmiş olacağından ümîdvârız! Ve bu ümîdimiz ordumuzun, her an tezyîd-i kudret ve mekennet eylemekte olduğunu görmekle kesb-i kuvvet ediyor! Bununla beraber bi'l-hassa her dürlü ittisâlâtından mahrum olan Şarkî Anadolu hududuna en emîn ve en serî' vesâitle rabt ü vasl edecek vesâitin ya'nî teymuryollarının bir an evvel vücûda getirilmesinde daha ziyade iltizam-ı sür'at olunmasını da hükûmetimizin vezâ'if-i vatan-perverânesinin en mühimmlerinden 'add eyleriz. Ancak ve ancak bu vesâ'itdir ki el-yevm müteferrik bulunan kuvvâ-yı 'umûmiye-i milliyemizden bir hâsıla-i hayâtiye ve fa'âliye vücûda getiririz ve bu suretle muhtâc olduğumuz, dâ'imâ muhâfazakârı bulduğumuz sulh ve salâhi te'mîn eder.

Bir dâhî-i siyâset bir hükûmetin ancak metîn siyâset, kavî ordu, müreffeh ve mes'ûd ahâli sayesinde kuvvetli ve bekâsından emîn olabileceğini söylemiş idi. İ'tirâf etmelidir ki bu kuvvâ-yı selâseden sahne-i fa'âliyetde, her şey'e karşı 'âdetâ devâ-yı küll olarak, yalnız kavî bir ordumuz vardır. Lâkin siyâsetimizin metânî kesb etmesine ahalimizde refâh-ı hâlin te'sîsine kadar ordumuzun kuvvetini tüketmiş olmasından korkarız. Yine korkarız ki bu müteselsil ve lâ-yenkati' hâdisât-ı dâhiliyye ile uğraşa uğraşa ordumuz kıymet-i harbiyesini kaybetmesin ahâlîde vazîfe ve askerlik muhabbetleri, istihkâr-ı mevt hâssası, vatanperverlik hisleri bu dâ'imî musâdemât ve sevkîyatın netâyic-i tabî'yyesinden olan sefâletler, kesâdlıklarla dûçâr-ı za'af olmasın! Bu endişeler iledir ki siyâsetimizin daha ziyâde izhâr-ı racüliyet etmesini temennî ve talep ediyoruz!

Müreffeh ve mes'ûd ahâlî, işte cem'iyât-ı beşerîyyenin hey'ât-ı rûhiyenin netîce-i âmâlî! İnkılâbımızın başlıca sâ'iki, meşrûtiyet idâremizin başlıca hedefi ve yegâne istidgâhı! Lâkin bu gâye-i hayâlden henüz pek uzak olmadığımızı hatta bir kısım bedbaht halkın ya köle ve cariye namıyla en medenî şehirlerimizde mütegalibenin, ru'ûsâtın el-ân zîr-i tahakkümlerinde olarak her nev'-i hukûkdan arâziden meskenden ve sâ'ir esbâb-ı refâhdan mahrûm bulduklarını me'al-esef görmekle, i'tirâf etmekle beraber mülkümüzde hakimiyet-i milliye esas i'tibârıyla mevcûd idüğünden ahalimiz o hakimiyetden bir tarîk-i meşrû'da istifâde edebilmek yolunu bildikçe o ihtiyâcî hiss ve hakkını arzu ve talep eyleyebilince şüphesiz refâh ve sa'âdetine de mâlik olmuş olacaktır! Bu ân-ı mes'ûdun hulûlünü ta'cîl etmek talep edilen bir hakk-ı meşrû' ve tabî'îyi âheng-i 'umûmîyi ihlâl etmemesi şartıyla idi. Nifâklar, kanlı şafaklar zuhûruna meydân vermeden sâhib-i hakka vermek hükûmetimizin en büyük vazîfe-i vatanperverîsidir. Ancak bu sâyededir ki ahâlî vatanını sever. Hükûmetini sever. Menfa'atını vatan için millet ve hükûmet için ibrâz-ı fedâkârîde görür! Ve böyle bir ahâlîdir ki kavî, vatanperver bir millet, bir hükûmet teşkîl eder! Millet ve hükûmetin her ikisi de müreffeh ve mes'ûd olur!

İşte ahvâl-i 'umûmiyye-i siyâsiyyemizin hiç olmazsa en ziyâde endişe-bahş safahâtından ba'zılarını tasvîr eyledik ve bunlara karşı hükûmetimizden talep etmeğe kendimizi haklı gördüğümüz husûsâtından da kemâl-i 'acimizle bir nebze bahş eyledik. Gelecek makâlemizde ise o hükûmetin fevkinde olan kuvvetden, kuvve-i

asliyeden ya'nî doğrudan doğruya milletden neler bekleneceğini, böyle tehlikeli anlar geçiren diğer milel-i mütemeddinenin ne sûretle muhâfaza-i şeref ve mevcûdiyet eyleyebildiğini mevzû'-u bahis edeceğiz!

Ecdâd

Geçenli makalemizde enzâr-ı kârî'ini tavakkufa uğratabacak ba'zı pürüzlü noktalar bulunduğuna kâni'im. Fakat burada o pürüzlü noktaların izâlesi için uğraşırsak sernâmemizle ta'kîb etmek istediğimiz hatt-ı 'umûmîden pek çok inhirâf, bu sûretle tahsîl-i maksadı da te'hîr etmiş olacağız. Fakat maksûd-u hatt-ı 'umûmîyi bir kere nihâyetek kadar çizdikden sonra bir geri dönüşle vâdî-i mütâla'amızda bir tesviye icrâ edeceğimiz tabî'îdir. Binâ'en-'aleyh burada milletimiz de me'at-te'essüf hüküm sürmemiş olduğunu i'tirâf etdiğimiz "iştigâlât-ı fikriye"den bahs edebilecektir.

Şöyle bir kendimize bakar 'an'anât ve menâkib-i milliyemizi, ve eski sözlerimizi tedkîk edersek bunların bir tesâdüf bir kürenin eseri değil bel ki bir dimâğ-ı mütefekkirin, bir mütefekkir-i devr-i beynin iştigâlâtı olduğunu göreceğiz. Evet, ölürlen bile ecel-i b'i-amâna karşı ibrâz-ı şecâ'at ve metâneti, herkesin müddet-i 'ömrünün lâ-ekall iki sene seyâhat etmek mecbûriyetini, umûr-u mühimme-i milliyeyi müzâkere etmek üzere rü'esânın senede bir def'a ictimâ' etmelerinin elzemiyetini, çalışmak için gece ile gündüzün müsâvâtını, ciddiyet ve sadâkatin muhavvir-i sa'âdet-i beşeriyye olduğunu ve daha pek çok hakâyık tavsiye ve beyân eden ecdâdımızın; medeniyet-i hâzıranın desâtîr-i esâsiyesini düşünmüş ve bulmuş olduğuna kim şüphe debilir? Ecdâdımız bu usul ve 'âdât-ı mevzû'anın her birisini hattâ ifrâtla tatbîk etdiler. O derecede ki, ecelin, ve cüsûdunun en hassas noktalarına saplamış olduğu birkaç düşman kurşunuyla icrâ ettiği son tazyîk-i elîm altında son dem-i hayâtını yaşayan bir cesedimiz içeriye giren pederine karşı ayağa kalkarak son vazîfe-i ihtirâmî îfâ son macerasını hikâye etmek suretiyle ecele karşı ibrâz-ı metânet eylemişdir.

Yine o cedlerimizden birisinin, hulûl eden, ve "zeygûh" denilen zaman seyahatini, hayat-ı beşerin en câzibedâr bir 'ukdesini teşkîl eden hacle-gâh-ı vuslat bile bir gece te'hîr edemedi. Yine o ecdâdımız ki, değil bir makâm-ı zî-ârâm, hatta, düşmanın etrafa zehirâbe-i belâ ve musîbet saçan ordugâhı karşısında bile vazîfe-i meşveretlerini îfâdan geri durmadılar; yine o ecdâdımız ki bir erkek için gecenin vücûdunu inkâr edecek kadar, sükûn ve râhatı unuttular, evet bunların hepsi yapıldı. Fakat netîce hiç! Yine belâ yine musîbet, yine inkırâz yine felâket! Niçin? Şu saydığımız şeylerin her birisi birer semere-i fikir ve sermâye-i mesâ'î, binâ'en-'aleyh birer esâs-ı hayât ve sâ'ik-i terakkî değil mi idi?

Evet; fakat bunların hiç birisi bir maksad-ı hakîkiye sırf bir fikirle idâre edilmedi. Ma'lûm bir şey ne kadar kıymetdâr olursa olsun mâ-vaz' lehinde isti'mâl edilmezse irâ'e-i âsâr edemez.

Bu suretle her ne tarafa baş urduysa makhûren dûcâr-ı hezîmet, her neye teşebbüs etdiyse me'yûsen mecbûr-u ric'at oldu. Bununla beraber yine ne hezîmetden, ne ric'atden hissedâr-ı 'ibret oldu.

Milletimiz mezâyâ-yı fitriyye ve âsâr-ı mâziyesinin istikbâle intikâl, ahfâda tevârüs etmesi için bir vâsita aramadı. Bir arkasına bakıp mâzînin seniyye-i nisyanında neler bırakmış olduğunu, ve nelerin istikbâle götürceğini ve etrâfa bir göz gezdirüb neler olduğunu, ve neler olduğunu düşünmedi. Bütün meziyetler eşhâsla kâ'im kaldı. Binâ'en-'aleyh dâ'im olamadı. Nihâyet pâkize bir vatan şikâr-ı düşman, saf ve nezih bir millet mahkûm-u zillet ve esâret oldu. Şimdi ne kadar feryâd etsek,

bağırsak beyhûde bir giryândır. Çünkü o insafsız kanun şu beşeriyette el-ân hükümrândır.

Bizde de, biz kaygısız ahfâdda da; arkamıza bakıp hiç olmazsa ecdâdımızın mezarlarına karşı mersiye-hân olacak kadar bir hiss-i insâf yok. Evet hiç birimiz, Şeyh Şamili, Kazanoka Jayagi'yi, Hato Hasoka Mehmed Aşe'yi bile tanımıyoruz. Nazarlarımızda anamızdan babamızdan daha gerisini görecektir kadar bir kudret, dâ'ire-i müfekkiremizde derûnunda yaşamakta olduğumuz şerâ'it-i hayâtiyenin menşe'ini ihâta edecek kadar bir vüs'at yok. Bu za'afiyet, bu darlık ise bir tenâsüb-ü 'ale'l-valâ-yı mütezâyide ile artmakta.

Maziye müteveccih olan o imtidâd-ı nazar, muhîte masrûf olan o dâ'ire-i tefekkür, bir gün sıfıra müncerr olacaktır. Nihâyet arkamızda yabancı bir mâzî kendimizi de yabancı bir hayat göreceğiz.

Neney İsmâ'îl

Altun Zencir

Bedbaht Kafkasya'nın devr â devr ufuklarında bir felâket gibi dolaşan esâret onu, bu mermer sütunlu büyük salonların mu'tır sînesine, bu ipek elbiseli gevher-dâr sorguçlu erkeklerin yabancı ayaklarına atdığı zaman soğuk bir lerzeş-i haşyetle üşüyerek, payansız semâlara hasret çeken zavallı bir kuş gibi çırpınarak, inliyordu:

Memleketim! Âh bu memleket; semâlarında idi bir safvet; ormanlarında idi bir hazâret; gülümseyen bu ravza-i cennet; ne kadar ne kadar uzak kalmışdı; şimdi onun ayaklarında ucu kimbilir hangi 'asr-ı vahşetin a'mâkına merbût bir zencir, muzayyik halkalarla bağlana bağlana ağırlaşan bir zencir-i tahakküm vardı. O vakit etrafına rengârenk ipeklerin nermîn-i der-âğuşlarında incelmış, güzel vücûdlar toplanıyor; üstünde elmaslı tüylerin çiçeklerin, hafif 'ıtır-neşâr müveccihlerle, dalgalandığı kumral başlar ona doğru eğiliyor; âsâr-ı teâllümle hâledâr, dümû'-u terahhümle bulutlu gözler hep ona in'itâf eyliyor; lisanlarında, âşk-ı hürriyeti aslâ unutamamış, milletlerini hatırlatan biraz haşîn bir şîve-i 'isyânla soruyorlardı: Sende mi!

Evet o da, Kafkasya'nın bütün bedâyi'-i hüsn ü ânını ihâta eden, bu sâha-i servet ve haşmetde onlarla berâberdi; berâber kalmağa, berâber muzdarib olmağa mahkûm olmuştu.

Gözyaşlarıyla geçen uzun bir günden sonra akşam, nur dalgalarının kucaklaştığı uzun koridorlarda, duvarlarından tavanlarından bir sâye-i haşmet dökülen büyük salonlarında dolaşmağa başladığı zaman birden şaşırılmışdı. Bunlar: ona memleketini ihtâr eden bu tatlı Çerkes şivesi; hicâb-ı 'ismet ve sâfiyetle karışık bu güzel şu halk; halılar parkeler üzerinde sürüklenen uzun eteklerin feşâfeş-i harîrisiyle memzûc bu memdûd ve mütekâtî' kahkahalar, bütün bu gençlik, bütün bu güzellik ve sonra bu yüksek, çiçekli serpuşlar, bu elvâh-ı hüsn ve şebâb üzerine mütemâdiyen yağan bu bârân-ı nur ve zeheb; bunlar ne kadar güzeldi;

Etrâfında her şey, her taraf ziyâ; hep ziyâ; gençliğin ziyâsı; güzelliğin ziyâsı; servetin ziyâsı... Yalnız bir şey bu envâr arasında bir nokta-i elem gibi duruyordu: kendisine mûnis birer kedi sokulganlığıyla bakan siyah, simsiyâh harem ağaları. O bunların nedemek olduğunu bir zamanlar düşünmüş fakat heyhât! Sonra anlamışdı ki bu hayât-ı mezhebin esâtîrinin rûhu onlardır. Ve bu ipekli nurlu muhîtte, tıpkı o da o muhîtte gibi, kalbinde siyah bir nokta-i elem, serbest saf sîmâlara, dağlardan dökülen mu'tır gölgelerle sâyedâr yeşil ovalara karşı sızlayan birer cerîha-i hasretle seneler, uzun seneler yaşamışdı. Sonra bir gün, gözlerinde mutantan ve müdebdeb 'asırlardan mevrûs bir nûr-u 'azametinin titrediği; yumuşak kumral sakalında gümüş gibi beyâz

tellerin parladığı bir yüz ona gülümsemiş; hareketiyle o muhîtte kıskanç boralar uyandıran bir el onu birden bir taht-ı mu‘allâ-yı sefâhete çekmişti; fakat yükseldiği bir mevki‘-i bülendde o elden başına mütemâdiyen altunlar, elmaslar yağarken bunların mest eden parıltıları arasından, görebilirdi ki solmuş, azalmış bir çok ezhâr-ı hüsn ü hiss mü‘eyyid bir sükût-u emelle inleyerek oradan düşüyorlar ve ‘isyân etmişti: ‘Aşk, me‘âlî-i rûha zillet ve sefâlet îsâr eden bir tahakkümden, ‘âile, mütesâdim nazarlarında birer şerâre-i nefret ve rekâbet tutuşan kadınlardan ‘ibâret olamazdı; bu kadınların hissiyât-ı husûmetine mütevâris çocuklardan ancak kin beklenir; keyfiyetden başka kânun, hevesâtından başka hiss tatmayan erkeklere ise yalnız nefret ithâf olunabilirdi. Kendisi böyle hayır-çîn ve coşkun, bu muhît-i medîdin süslü felâketlerine ‘isyân ederken ‘aşk ve sa‘âdet terennüm eden bu güzellik karşısında o ‘azametle lem‘a-dâr gözler birâz açılmış, gümüş tellerle süslü kumral sakalın sakladığı dudaklar tatlı bir tebessümle yaldızlanmış; yumuşak, müstercic bir sis: çocuk; demişti seni ne kadar sevdiğimi, sana neler yaptığımı göremiyorsan bari efendine muhabbet ve itâ‘at borcun olduğunu unutma! Ah; altun halkalarla itâ‘ate rabt edilen zavallı muhabbet; elmas hançerlerle darbâtı durdurulan bîçâre kalb; simnâk yaldızlarla mevcûdiyeti tahrîb olunan bedbaht kadınlar! O zavallı kadın ağır ipekli perdelerinin arkasında hep bir rengâh-ı teccüs ve istihfâf gizli zann ettiği büyük sofalardan levend, muhteşem odalıkların intidâr-ı istirkâbı altında, hezîmetinin ye’siyle makhûr ve muzhal geçerken ruhundan dâ‘imâ: memleketim din bir âvâze-i feryâd yükseliyor, taşıyordu. Şimdi önünde müşa‘şa‘ bir devre-i ikbâl açılmış; o gevher-dâr sorguçu müte‘azzim baş bu asla hoşnûd olmayan, aslâ itâ‘at etmeyen haşîn güzellik önünde eğilmiş; elmas kilidli altun kapılar bu küçük beyaz ellerin sehâr bir hareketiyle açılmış; şarkın bütün bedâyi‘-i haşmeti, mehyâ-yı firâr yaramaz bir kuş kanadına benzeyen bu ayaklar altına serilmişdi. Sonra ne olmuş, niçin mest-i neşve bir ‘iyâş altında kırılmış bir kadeh gibi uzaklara, a‘mâkından nûr-u haşmet yerine nâr-ı sefâlet yağın sert, siyah ufuklara atılmışdı? Hatırlayamıyordu! Devrilmiş tahtları, teşe‘şü‘ etmiş tacları, akmış ve kurumuş kanları, şükür ve tel‘în eylemiş gözyaşları, tantana ve sefâletleriyle bütün bir ‘asrı ihtivâ eden hayâtı üzerinde şimdi hâtîrâtını teşvîş eyleyen bir sis, mütemevvic, mütekâ‘if bir sis vardı. O yalnız, bir şey hatırlıyordu: verîkalarında henüz sihrin şeffâf jaleleri titrerken, gaddar bir Allah koparılarak mermer sütunlu büyük salonların mu‘tîr sinesine atılmış beyaz bir gül ve ebedî bir safveti, ebedî hazâretiyle bu biyaban sefâletin vech-i ‘uryânında bir serâb-ı sa‘âdet gibi gülümseyen “Kafkasya”

Fî 1 Nisan sene 327

Ortaköy

Hayriye Melek - Hunc

Meclis-i Meb‘ûsân Riyâset-i Celîlesine

Hicret ve Da‘vet

‘Acizleri Hüdâvendigar vilâyetine tâbî‘ Karesi sancağı dâhilinde Erdek kazasına merbût Mecîdiye muhâcirîn-i fakîre ve mazlûmesiyiz. Bundan dokuz sene evvel Rusya’dan hicret ederek âğuş-u himâyet ve şefkat-i devlet-î ‘aliyyeye ilticâ ile karye-i mezbûreye berây-ı iskân sevk olunduk. Devr-i sâbık îcâbât-ı elîmesinden olarak zahîrsizliğimiz sebebiyle emsâlimize verilen çift öküzü, tohumluk, hane bahası

gibi esbâb-ı iskâniyenin kâfesinden mahrum bırakıldığımız gibi memâlik-i ‘Osmâniye’nin hiç bir tarafında görülmeyecek sûrette yalnız altışar dönüm arâzi i’tâsıyla pençe-i sefâlete teslîm edilmiş olduk. Binâperîn altışar dönümlük arazi ile “kuvvet-i lâ-yemût”umuzu tedârik edememekte olduğumuza dâir bi’d-defe‘ât vukû‘ bulan mürâca‘ât ve istirhâmâtımız üzerine civârımızda bulunan dört bin dönümlük arâzinin ‘ilâveten tahsîs ve i’tâsı takarrur ederek mutasarrıflığa yazıldığı ve tarafımızdan mütemâdiyen ta‘kîb-i maslahat olunduğu halde el-ân mes’ele levâceh bir netîceye iktirân etmemişdir. Fazla olarak vaktiyle (ihsân-ı şâhâne ve sadaka-i pâdişâhîdir) diye bize i’tâ olunan ba‘zı mebâliğ gûyâ Zirâ‘at Bankası’ndan karzen verildiği iddi‘âsıyla istirdâd olunmak isteniliyor. Halbu ki o vakit taraf-ı hükûmetden fakr-u hâlimize binâen ihsân-ı hükûmet olarak verildiği beyânıyla izdiyâd-ı ‘ömr ve ‘âfiyet-i pâdişâhî tekrâr etdirilmişdi. Şimdi nasıl olur da o vakit ihsân olarak verilen bir meblağ, (ki hakîkî olarak muhâcirîne verilmesi lâzım gelen şeyler bundan kat kat fazla idi) karzen verilmiş denilerek iddi‘â olunabilir? Sonra da bu mes’elenin kefâlet-i müteselsileye rabt edildiği – evrâk-ı müsebbete ibrâz ile – dermeyân ediliyor. Bizim ise bu gibi mu‘âmelâtın kat‘iyyen haberimiz yoktur. Belki bizden imzâ ve mühür aldılar. Yeni gelmiş lisan bilmez, okumaktan bî-behre bulunduğumuzdan bi’l-istifâde o vakitki me’murlar bizi iğfâl etmek mu‘âmele-i nâ-lâyıkasında bulunabilirlerdi? Fakat biz bunda ma’sûm, mağdûruz.

Eğer hükûmet-i meşrûte-i ‘âdile mağduriyetimizi nazar-ı te’emmüle almaz, derdimizi anlatamaz, envâ‘-ı sefâlet ve felâket içinde muhtac ve zebûn sürünecek olursak biz bî-çâre muhâcirîn için tekrâr Rusya’ya hicret etmekten başka çare kalmayacaktır.

Binâ’en-‘aleyh bu gibi tazyîkât-ı gayr-i muhikkadan vaz geçilerek zamîmeten i’tâsı takarrur eden arâzi-i mezbûrenin tesrî‘-i tahsîsi ile dokuz seneden beri bu mücâdele-i felâket ile son nefese gelmiş olan evlâd ü ‘iyâlimizin kaht u sefâletten tahallîsi esbâbının istikmâl buyurulması bâbında emr ü fermân hazret-i riyâset-penâhîlerininindir.

(Erdek kazasının Aydıncık nahiyesine tâbi‘ Sığırcı nâm-ı diğeri Mecîdiye Çerkes karyesi ahalisi nâmına)

‘Ali, Hacıoğlu Danyal

Mekteblerimiz

Bir zamanda idi ki garbın derece-i terakkyâtı şarka tefavvuk etmeğe başlayınca Osmanlı ticâreti, Osmanlı sanâyi‘i, Osmanlı ordusu da taraf taraf mağlûbiyete ve tekerrür-ü mağlûbiyetle mahv olmağa yüz tuttu. Bunun ehemmiyetini takdîr eden dimağlar, vehâmetini gören gözler o vakit Avrupalıların şu‘bât-ı muhtelifedeki terakkiyâta ne sâyede mazhar olduklarını taharrîye girişdiler. Orada bir şey buldular ki o bizde yoktu. Ya‘nî mekteb idi. Bunun üzerine memlketimizde de mektebler küşâdına başlandı. Ve o mekteblerde tadrîs olunmak üzere kitablar tercüme ve te’lîf edildi. Az zaman sonra herkesde mekteblere karşı bir rağbet uyandı. Mekteblerin de a‘dâd ve şu‘bâtı teksîr olundu. Fakat seneler geçti bu mekteplerden bu himmetlerden arzu edildiği ve ümîd olduğu gibi fâ‘ide, semere görülemedi. Hattâ mekâtibimizin bu tekessür ve tenevvü‘ünü, her sene de birçok talebenin o mekteplerden neş‘et ettiğini halbu ki bu me’zuniyetinden memleketin, garbda olduğu gibi istifâde edemediğini gören Avrupalılardan biri “Türkler müste‘idd-i terakkî değildir” diğeri “İslamiyet mâni‘-i terakkîdir” tarzında bâtil fakat ‘Osmanlılık hayatınca muzırr iki zannın takviyesine vesile oldu.

Fi'l-vâki' mekteplerimizden zann olunduğu kadar, ihtiyâcımız kadar müstefîd olamadık, olamıyoruz. Fakat bunun sebebini garblılar gibi düşünmek hiçbir vakit doğru değildir.

Müdkîkimizden biri musâhabemiz esnâsında bir gün dedi ki: "....." sefirin çocuklarıyla görüşdüm. Hiç birinde eser-i zekâ bulamadım. Şübhe yok ki bizim mekteplerimizde her sene dönen ve geçdiği vakit de sondan birinci veya ikinci olarak terfî'-i sınıf eden çocuklarımızın bile hepsi bu sefirzâdelerin onunu, onbeşini istediği gibi aldatacak kadar zekîdir. Fakat sonra onların çocukları der-'uhde etdikleri bir hizmeti hüsn-ü sûretle temşîne, en büyük bir şirketin direktörlüğünü idâreye muktedir oluyor. Bizimkiler ise sonunda ya bir tulumbacı oluyor yahut birçok meziyât-ı fitriyesini, zekâsını, fa'âliyetini, sıhhatini gayb ederek mekteplerden çıkıyor. Bunlar içinde müddet-i tahsîlini hakîkaten bir sa'y-i dâ'imî ile geçirmiş, imtihanlarda hakîkaten parlak pekçok muvaffakiyetler göstermiş olanlar da bulunduğu halde yine bir işde, bir hizmet başında bütün bildiklerini, gördüklerini unutuyorlar, bu def'a hiçbir muvaffakiyet gösteremiyorlar.

Garblılar ne derse desin memleketimizin ahvâl-i rûhiyesini az çok tedkîk edenler şu naklettiğim hakîkati teslîmde tereddüd göstermezler.

Binâ'en-'aleyh bu husûsdaki ya'nî terakkîmize mâni' olan sebebi kâbiliyet-fitriyemizde değil ahvâl-i ictimâ'iyemizde, mekteplerde aramak lazım geliyor.

Biz memleketimizde garbda gördüğümüz gibi mektepler açdık. Fakat me'at-te'essüf bu kadarla her iş bitti zannetdik. Talebenin tahsile ne sûretle hazırlanacağını, bir mektebin diğerine nasıl talebe yetiştirme iktizâ edeceğini, esnâ-yı tahsilde çocuklar neler yapabileceğini, nelerden men' edileceğini, nasıl çalışacağını, hattâ ne yiyeceğini ne dürlü giyineceğini, neler tadrîs olunacağını ne kadar ve ne için tadrîs olunacağını, mekteb binâlarının ne gibi şerâ'iti hâ'iz, mu'allimlerin nelere vâkıf mubassırların ne mezâyâyı câmi' olması lâzım geleceğini hiç tedkîk etmedik. Hatta tedkîk lüzûmunu da hiss eylemedik. Binâ'en-'aleyh ma'ârif nezâretinin vazîfesi bir bina bulup adını koymak, içine mu'allim oturtmak, mu'allimlerden vazîfesi yalnız ders anlatmak ve ezberletmek, mubassırların vazîfesi yalnız cezâ vermek, ebeveynin vazîfesi yalnız çocukları mektebe göndermeye icbâr etmek. Çocukların işi gücü de yalnız kitab ezberlemekten 'ibâret kaldı.

Bugün hocalık bir san'at 'addedildiği takdîrde bu san'at müntesibîninin usûl-ü terbiye ve tadrîse vukûfları bir tabîbin 'ulûm ve fûnûn-u tıbbiyeye vukûfu derecesinde lâzım iken bizim mu'allimlerin şu usûlü ve şu san'atı nereden ta'allüm etdiklerini bir kere düşünelim. Pek çabuk hükm eder deriz ki hiç bir yerden.

Mubassırların husûsiyle küçük mekteplerdeki mubassırların bir adı da mürebbîdir. Halbu ki ekserîsi hademeden yetişme olan bu mürebbîlerin içinde usûl-ü terbiye sözünü olsun istediklerini isbât değil iddi'â edecek bir ferd var mıdır?

Küçük medreseler birer dârü't-tedrîs değil dârü't-terbiyedir. Çünkü müdâvimîni devr-i tekemmülünde ya'nî devr-i terbiyesindedir. Bu devirde vâki' olan intibâ'ât çocuk üzerinde çocuğun kuvvâ-yı rûhiyesi üzerinde pek mühimm eserler bırakırlar. Bu esnâda çocuk iyi bir mürebbî elinde bulunmayub intibâ'ât-ı muzırradan vikâye edilecek olursa bırakacakları eserlerin bi'l-âhire izâlesi ihtimâli pek meşkûk belki de mefkûddür. Bunun gibi çocukların hemen her gün kuvvâ-yı bedeniye ve nefsâniyyelerinde nemâ ve inkişâf vâki' olur. Fakat ba'zı mevâki' bu nemâ ve inkişâfi men' veyâ te'hîr ettiği gibi ba'zı esbâb da tezyîd ve teysîr eder. Demek ki çocukları bu mevâni'den muhâfaza etmek, bu esbâbdan mahrûm bırakmamak lâzım geliyor. Öyle ise bu mekteplerde çocuklar 'âlim olmak için değil terbiye edinmek, kuvvâ-yı fikriyeleri nemâlandırılmak, tahsîl-i 'âliye müsâ'id ve müktesebâtını tasarrufa müste'idd bir hale getirilmek için tadrîs olunmalıdır. Eğer bu nukât-ı mühimme

nazar-ı dikkate alınmayacak olursa o küçücük dimağlar gıdasını alamamış yahud pekçok veya pek yanlış gıda almış olacaklarından neşv ü nemâdan sarf-ı nazar yorulurlar, bozulurlar. Artık o dimağlar tahsîl-i ‘âlden de müstefid olamayacak bir hâle gelirler. Artık onlar bir taraftan konulur, bir taraftan dökülür, kalanları da sarf edilemez ve karma karışık birer hamûle-i ‘ilmiye anbarına döner.

Şundan anlaşılıyor ki bir memleketin en mühimm en ziyâde muhtâc-ı himmet olan mektepleri; küçük mektepleridir. Halbu ki bizde bu mekteplerin hiç bir ehemmiyeti yoktur. Halbu ki bir mekteb mükemmel olmazsa kendinden sonraki mektebe mükemmel talebe yetişdiremez. Talebe de bu ikinci mektebin mükemmeliyetinden istifade eyleyemez.

Şahab Rıza

Tabîbin Hazâkati

Bolu mutasarrıfı beyefendi hazretlerine:

Düzce kazası hastahanesi tabîb ve müdfri ile kâtibi Kemâleddin Bey arasında bir ay kadar evvel esrârengiz bir hâdise zuhûr etmiş idi.

Tabîbin şikâyeti üzerine cihet-i ‘adliye ta’kîbât-ı kânuniye başlatdı. Fakat iş fevka’l-mu’tâd denilecek öyle bir sür‘at ve fa’âliyetle evvel-i mertebe bulandı ve kabardı ki habbe ‘adetâ kubbe olmuşdur!

Me‘a-hâzâ mu‘âmele, kânûnîdir. Bir şey demiyoruz. Maznûn-u ‘aleyh, ma‘sûm mu? Mücrim mi? Kanun dâ’iresinde anlaşılacak sonra o da bu iftirâya karşı hakk-ı kânûnîsini isti‘mâl edecektir.

Tabîbin şimdi bir de kâtibi ‘azl ettirmek ‘azim ve tasavvuruyla makâm-ı livâya mürâca‘at teşebbüsünde bulunduğu Düzce’den bildirilmektedir. Nîm-i nigâhıyla şöyle bir işâret eylediğini Düzce zâbta-i ‘adliyesine teslim etmek hârikasına muvaffak olan bu mağrûr tabîb, bunu da arzu edeceğine kâni‘iz. Mu‘âmelesi, işi tahfîfât-ı ibtidâ’iyye devresinde bulunan bir me’mûrun ricâ-i ‘azli hazâkat ve cesâretiyle vazîfe-şinâs bir mutasarrıf karşısına çıkabilecek her olur olmaz kimsenin câ-yı kabûl bulamayacağından emînz. Bâ-husûs böyle bir hâl ve sıfatda kalan me’mûrîn ve müstahdemîn-i devlet hakkında hükûmetin kararlaştırdığı pek yeni bir usul vardır ki ümîdimizi takviye eden ‘avâmilin biri de asıl budur:

Me’mûrînden cerâ‘im-i ‘âdiye veyâ siyâsiye ile maznûn-u ‘aleyh olanların mahkûmiyetleri tahakkuk etmedilçe me’mûriyetlerinden men‘ olunamayacaklarından me’mûriyetleri vekâletle idâre olduğu takdirde vekillere verilen mikdârdan ma‘adâsının kendilerine i‘tâsı lâzım geleceğine dâ’ir şûrâ-yı devlet mâliye dâ’iresinden ve zeylen hey‘et-i ‘umûmiyeden mazbatalar yapıldı. Bunun üzerine keyfiyet, 18 Rebî‘u’l-âhir sene 329 tarih ve 46 ‘adedli tezkire-i sâmiye ile devâ’ire tebliğ ve iş‘âr ve mezkûr mazbatalar sûretleri de tisyâr buyruldu.

İşte herhangi bir me’mûrun mahkûmiyeti ‘ale’l-usûl bir kat‘iyet-i kânûniye ile tahakkuk etmedikçe – mücerred taht-ı zann ve şübheye girmesinden dolayı – ‘azli tecvîz etmeyen bu karar-ı ‘âdilîn hükmü kâtib-i mûmâ-ileyhden derîğ buyurulmamak muktezâ-yı nısfet ve ma‘deletdir.

Kölelik ‘Âleyhinde

Şer‘an memlûk olan eşhâsın hükûmetçe ba‘de’l-iştirâ i‘tâk edilmeleri ve bu bâbda bir karar ittihâzına kadar bu gibilerin mükellefiyet-i ‘askeriyeden ve sâ’ireden istisnâları istid‘âsına dâ’ir müte‘addid imzâyı hâvî verilen ‘arzihâl ile mehâkim-i

şer'iyeye rakkıyet da'vâlarının istimâ'ına devâm edildikçe hukûk-u hürriyet-i şahsiyyenin bihakkın te'mîn-i mahfûziyeti ve şikâyâtın inkıtâ'ı mümkün olamayacağından dolayı bu gibi da'vâların men'-i ru'yeti lüzûmuna dâ'ir Canik mutasarrıflığından alınan telgraf üzerine dâhiliye nezâretinden takdîm olunan 10 Mart sene 1328 tarihli tezkire ve melfûfâtı yine i'âde buyurulmak üzere fi 27 Rebi'ul-Âhir sene 1329 tarihli tezkire-i sâmiye ile meşîhat-i 'ulyâya tisyâr ve mutâla'a-i meşîhat-penâhî istifsâr kılınarak meclis-i tedkîkât-ı şer'iyeye ifâdesiyle tezkire-i mezkûra me'al-müteferri'ât fetvâhâneye havâle buyurulmuştur.

Evvelki muhâberâtın netîcesinde, kable'l-murâfa'a köleliği münâza'un-fih olmayanlarla ba'de'l-murâfa'a köleliği sâbit olanların ne hal ve sıfatda kalacakları kesdirilmemişti.

Mevlâları tarafından inkıyâd-ı sâbıkları iddi'â edilmesinden dolayı li-eceli'l-murâfa'a mahkemeye sevk etmek usûlü, mechûl olmayan bir yoldur. Fakat bu usul üzere mehâkim-i şer'iyeye rakkıyetin ru'yetine devâm edildikçe kölelik ve câriyeliğin matlûb olan ilgâsı mümkün olamayacak idi.

İşte bu emr-i mu'avvecin şu safha-i ahîresine göre semt-i maksûda doğru artık bir istikâmet hâsıl etmeğe başladığına inanılabilir.

Servet Çalışmak

Diğer bir makalede çalışmak ve bunun ehemmiyeti hakkında zaten erbâb-ı 'akıl ve tefekkürün teslîm ettiği bir esâsı kârî'ine hatırlatmak istemiştik biz yine bu def'a o mevzû'dan ayrılmıyoruz ve öyle düşünüyoruz ki: bu zemînde ne kadar yazı yazılsa memleketimizin halkı iddi'â-yı istiğnâ edemeyeceğinden bir zaman biz de mevzû'-u bahsin esâsını bırakmayacağız.

Bir kitle-i beşeriye ne kadar kaviyyü's-şekîme olursa olsun hâdisât-ı muhâlefeye derece-i mukâvemetini anlamak servet dediğimiz kuvve-i sâhirenin o kitle ile mertebe-i münâsebet ve samîmiyetini ta'yîn etmekle kâbidir.

'Avâmil ve mü'essirât-ı sâ'ire-i ictimâ'iyenin insânların sa'âdeti üzerindeki te'sîrâtı gayr-ı münker ise de o gibi 'âmillerin hüsn-ü tecelliyâtı çok kere servetin 'arz-ı dîdâr-ı fuyûz eylediği bahtiyar muhîtlerde görülür.

Bütün mu'âmelât-ı beşeriyenin muhavviri servetdir dersek yerin üstünde buna i'tirâz edecek hâyır diyecek kaar fikirsiz bir ferd bile bulunacağına kat'iyyen inanamayız. Demek servetin ehemmiyetini bütün – bilâ istisnâ – insanlar kabul ve takdîr ettikleri halde bu ni'met i'tibârıyla sunûf-ı beşeriyenin mukadderâtı arasındaki fâhiş tefâvüt her halde câlib-i dikkattir. Lâkin halli müşkil bir mes'ele değil bir darb-ı mesel ile kâbil-i temsîl bir hâdise-i tabî'iyedir. Derler ki "Eken biçer" evet herkes ekdiğini biçer. Sâha-i fesîh-i emelde şüphesiz her ferd ekdiği tohum-u 'amelin semerât-ı mâliyesini iktitâf eder. Ekmeyenler bit-tabî' bir şey biçemezler.

Bizler me'at-te'essüf i'tirâf etmeliyiz ki ekmeden biçmek isteriz ve eksek bile ne ekdiğimizi bilemeyerek cinsini nev'ini mevsimini bilmediğimiz tohum-u a'mâlimizden a'mâl-i serseriyânemizden muhtac olduğumuz semerâtı, semerât-ı fevâ'idi bekleriz. Bekleriz de netîceyi boş bulunca murâdımıza – iyi kötü sa'yimize rağmen – daha uzak bulunduğumuzu görünce me'yûs oluruz. Artık vazîfemizi ifâ ettiğimize dâ'ir bir kanâ'at-ı kâzibe kâhilâne bir tevekkül – ile sendeleyerek tutduğumuz çıkmaz sokağın karanlık dar güzergâhında bir ileri bir geri gider dururuz. Meselâ deriz ki hakîkaten çalışmak para kazanmak iyi şeydir. Şimdiye kadar gafil idik. Öyle de olmasa üstümüzde istibdâd gibi zulüm gibi tahammülsüz kuvvetler var idi. Bugün anlar hep hürriyetin hakkın galebesiyle tedmîr edilmiş milletin asumâna yükselen hây ü hûy zaferi galgalât-ı sürûr-âveri arasında tedfîn olunmuştur. Şimdi biz

bizeyiz o halde ne yapalım? Haydi çalışalım fakat neye? İşte bu sü'âle kolay kolay cevâp verilemez. Bütün semtin ve mahallenin eski ve yeni terakki-perver kâr-âşinârlarının halline iştirâk ettiği bu müşkilin nihâyet-i mahallede veyâ semtde bir bakkâliye şirketi te'sisiyle hall olunmasına karar verilir. Ve bu karar kemâl-i zahmetle toplanabilen zavallı bir sermâye ile kuvveden fi'ile çıkar. Artık mahalle halkı müslim bir şirkete sâhip olduklarını ve şirketle alâkadar olanlar da kendilerinin ticârete isbât-ı ehliyet ettiklerini zann ederler. Ve çok geçmeden şirket ahz ü i'tâyâ başlar. Keyfe göre şahsa göre biraz müddet perîşân bir alışveriş hayâtı sürdürükden sonra zavallı sermâye ölüme mahkûm olur. Tabî'i şirket fesh edilir defn olunur. Böylece netîcelenen teşebbüsümüz, sa'y-i zâtımız bu teşebbüsten, bu sa'yden fâ'ide, semere ümîd edecekler ile esâsen o gibi ümîd besleyen 'alâkadârların büsbütün âmâlini kesreder. Bir daha onlara çalışmaktan, kazanmaktan bahs etmek câ'iz hattâ mümkün olamaz. İşte bir mahallenin, bir semtin müteşebbis ve müteceddidlerinin bütün muhassale-i fikriyesi bugünkü sâha-i iktisâddan derece-i muvaffakiyeti!!!

Hayât-ı ictimâ'iyemizin en küçük safhalarından en müstesnâ mu'allâ sâhalarına kadar tedkîk ediniz! Hep bu ma'nâsızlığı, bu esâssızlığı buluyorsunuz!

Herhangi san'atda her hangi mesleğimizde şimdiki mesâ'imizin bize te'mîn ettiği semere san'atsız mesleksiz bir hayat iken ba'zen onu da düşünmeyiz. Ancak zî-rûh bulunmak için muhtâc olduğumuz ve onsuz yaşamak asla mümkün olmayan şeylerin istihzârını başkalarından diğer unsurlardan vasıtalarından bekleriz. Daha birkaç gün evvel paskalya olmak münâsebetiyle Hristiyan vatandaşlarımızın ta'til-i a'mâl ettiği üç dört gün zarfında etmek tedârikinde düçâr-ı müşkilât ve hatta ma'rûz-u zarûret olan halkımız payitahtın muhtelif mahallâtı ahâlisi bu hakîkati pek iyi teslîm edeceğinden şüphe etmem.

Muhît-i ictimâ'imizdeki vesâ'it-i medeniyeyi mûcidi olan Hristiyanlar elimizden aldığını farz edersek biz tenbel tenperver Müslümanlar bugünün derbeder Müslümanları biliyormuyuz ki kendimiz hangi asırda bulacağız? Ânî bir istihâle ile yirminci 'asırdan "Kur'un-u Evvelî"ye 'avdet edeceğiz. Büyük te'essüflerle anlamlıdır ki mustakilen bu asırda yaşayamayacağız. Çünkü bizim hiçbir meziyetimiz yirminci asrın ihtiyâcât ve terakkiyâtını kâfil değildir. Hiss-i nezâket ve nezâhete meclûb olmayarak açık söylemek iktizâ ederse bugünün bedbaht Müslümanları başkalarının mesâ'isine medyûnuz. Ya'nî biz yaşamak sefil de olsak yine yaşamak için gayrın çalışması lazımdır. O gayr çalışmazsa her dakika biz ma'rûz-u helâkiz. Bize öyle geliyor ki Müslümanlar bil-hassa Osmanlı Müslümanlar çalışmağa yaşamak için, yükselmek için servet bulmak servet bırakmak için çalışmağa lazım dercede ehemmiyet 'atf etmezlerse "ma'azallah" âtîde giriftâr olunacak musîbetlerden inkırâzlardan ne mevhum-u ma'ârifimiz ne de top ve süngülerimiz ve ne siyâsî dedikoduculuğumuz bizi kurtaracaktır. Bu kuvvetlerden her biri bârân-ı servetle reyyân muhîtlerde feyz-i nisâr olabilir. Çünkü medâr-ı hayat bildiğimiz bu kuvvetler, servetden başka muhavvir üzerinde dönemez.

Her yerde ve hele şimdi bizde meşrû' servet istihsâli için çalışan en ufak bir tâcir, nâfi' bir san'at öğrenmeye uğraşan bir hünkâr hakîkatten kıymetdâr bir asker kadar kıymetdârdır. Onun içindir ki mu'azzez bir vatan fedâ'isinin bir askerinin eline âlet-i müdâfa'ayı tutuşduracak olan yine çalışkan bir vatandaş elidir.

Yoksa 'avâmın el-ân zannettiği gibi çalışkanlar, müteşebbisler mevcûdiyet-i milliyenin hakîr 'unsurları değildir.

O fikirdir ki: mevcûdiyetimize indirdiği müdhiş darbâtının enîn-i ızdırabıyla bugün yine hirâşımızdır.

Vatanperverlik, ma'ârifperverlik ve her nelik lâzımsa cümlesi için servet tahsîline çalışalım ancak istihsâl-i servet sehl değildir. Ve ba'de'l-istihsâl emri-

muhâfazası daha müşkildir. Lâkin levâzım istihsâliyle şerâ'it istihlâki arasında bir nisbet-i dâ'ime gözetilerek metânet ve ciddiyetle bir meslek-i iktisâdîde bezl-i mesâ'î edenler nâ'il-i emel olurlar. Gây-e emel mukaddesdir. Ona vusûl için hissiyâta gâlib mugaffel arzuların müctenib olmak muktezîdir. Ve bu hal tabî'at-ı beşeriyeye mukâvim ve muzâhimdir. Şu kadar ki tarîk-i cidâlde merd'âkilin düstûru:

İkdâm ve tahammül gerek erbâb-ı hayâta
Mevti yaraşır var ise râhat döşeğinde olmalıdır.

‘Azîz ‘A: Toteriş

Havâdis-i Dâhiliyye

İrâde-i seniyye – Zât-ı hazret-i pâdişâhînin vukû' bulacak seyâhat-i mülûkâneleri için Mayıs'ın onaltıncı Pazarertesini günü der-sa'âdetden hareket-i şâhaneleri vukû' bulacağına binâ'en meclis-i 'umûmînin Mayıs'ın ondördüne kadar temdîdiyle yevm-i mezkûrde ta'tiline irâde-i seniyye-i hazret-i pâdişâhî şeref-sâdır olmuştur.

Ziyâfet-i pâdişâhî – Taraf-ı hazret-i pâdişâhîden geçen hafta Pazar günü vükelâ huzerâtından ba'zı zevât ile elifbâ tertibi üzere (S) harfine kadar olan a'yân ve meb'ûsân-ı kirâma Yıldız'da merâsim dâ'iresinde birinci ziyâfet keşîde buyurulmuştu.

Bu Pazar günü dahî geçen hafta da'vet edilmiş a'yân ve meb'ûsân-ı kirâm ile vükelâ huzerâtına mezkûr sarayda ikinci ziyâfet keşîde buyurulmuştu.

Mâliye nâzırının isti'fâsı – Mâliye nâzır Câvid Bey'in isti'fâsı artık tahakkuk etmiştir. Sebeb-i isti'fâ Miralay Sâdık Bey mes'elesi ile 'alâkadâr imiş. Hâriciye, Ma'ârif nâzırları ile Şeyhü'l-İslâmın dahî isti'fâları tahakkuk etmektedir.

Kudüs sirkati – Kudüs-ü şerîfde âsâr-ı 'atîka taharriyatı icrâ etmekte olan İngiliz ve Amerikalılar tarafından vukû' bulunduğu rivâyet edilen sirkat hakkında tahkîkât icrâsı için Trablus mutasarrıfı 'Azmi Bey mahall-i mezkûra gitmişlerdir. Vukû' bulan sirkatin pek ziyâde hâ'iz-i ehemmiyet olmadığı söyleniyor. Rivâyete nazaran eşyâ-yı mesrûka meyânında evâmîr-i 'aşereyi hâvî tabut ile Hazret-i Süleyman'ın tabutu, eslihası bulunuyormuş.

İçinde toprak olduğu söylenerek birçok sandıklar aşırılmasına ve taharriyat icrâ edenler yüz milyon lira kıymetinde hazîne bulmak iddi'âsıyla bulunacak hazinenin nisfi hükûmete, nisf-ı diğeri kendilerine 'â'id olmak üzere mukâvele 'akd etmelerine ve son günlerde hafriyatın gayetle gizli icrâ edilmesine nazaran sirkat-ı vâki'anın pek ehemmiyetsiz olmadığı zann olunabilir.

Nizâmnâme – Ümerâ ve zâbitân ve me'mûrîn- 'askeriyeden ba'de't-tekâ'ud gözleri ma'lûl olub da ru'yet-i basardan mahrûm olanların ma'âşlarına mikdar-ı münâsib zamm için bir nizâmnâme tanzîmine şûrâ-yı 'askerîce karâr verilmiştir.

Çakırcalı – Kış mevsîminin mürûru üzerine ber mu'tâd-ı tarîk şekâvete çıkan Çakırcalı ikâ'-ı cinâyâta başlamıştır. Ödemiş'de Gireli karyesi muhtarı İbrâhim Çavuşla karısını ve bir oğlunu öldürmüş ve gelinini yaraladıktan sonra hanesini dahî yakmıştır.

Girid Kadıları – Girid şehir ve kasabalarına cânib-i meşihatden nasb ve ta'yîn olunan kadılar yakında mahall-i me'mûriyetlerine 'azîmet edeceklerdir.

Kabine – Hakkı Paşa Kabinesi'nin devre-i ictimâ'iyenin nihâyetine kadar mevki'inde kalması takarrur etmiştir.

Ancak nâzırlardan ba'zıları tebeddül edeceklerdir. Ezcümle Câvid Bey'in yerine a'yân a'zâsından Nâ'il Bey'in ta'yîni irâde-i seniyyeye iktirân etmiştir.

Ma'ârif ve Nâfi'a ve Posta ve Telgraf nezâretlerine henüz kimse ta'yîn olunmamıştır.

Ma'ârif nezâretine a'yândan 'Abdu'r-rahmân Şeref Bey'in geçeceği zann olunuyor.

Havâdis-i Hâriciyye

Kore'de bir cem'iyet – Kore'de Japonlar 'aleyhine yeniden bir cem'iyet-i hafiyeye meydana çıkarılmıştır.

Sulh-ü 'Umûmî Kongresi – Mayıs-ı Efrenci'nin 4üncü günü Amerika'nın Baltimor şehrinde Üçüncü Sulh-ü 'Umûmî Kongresi'nin resm-i küşâdı icrâ edilmiştir. Re'îs-i hükûmet Mösyö Tafeng bu münâsebetle îrâd ettiği nutkunda "Amerika tevsî'-i 'arâzî emelinde değildir. Biz muhârebâtın fecâyi'ine vâkıf olduğumuzdan harbi arzu etmeyiz." demiştir.

Çinlilerde terakkîyât – Çinliler şu son senelerde pek değişmiştir. Hürriyet ve meşrûtiyet için pek büyük eser-i terakkî müşâhede edilmektedir. Her dürlü terakkîyât-ı fikriyeye sedd çekmekte olan afyon ibtilâsından, bu öldürücü ve muzırr 'âdetden yavaş yavaş kurtulmaktadır.

'Askerlik mesleğine hele şu son zamanlarda Çinliler tarafından pek 'azîm bir arzu iştiyâk izhâr edilmektedir. Yunnan eyâleti cüz'î bir zaman içinde muntazam bir kuvve-i 'askeriyeye mâlik olmuştur. Eski Çin 'askerlerinin kıyâfeti, tarz-ı telebbüsü aslâ 'askere benzememekte iken şimdiki, 'askerliğe mahsûs yeni tarzdaki setre, pantolon ve sâ'ire gibi şeyler giymektedirler ki pek ziyâde câlib-i dikkattir. Eski Çin 'askerleri ellerinde kırmızı şemsiye olmadan gezemezlerdi. Şimdiki ise mavzer tüfengini omuzlarından ayırmamaktadır.

Ma'ârif dahî epeyce ilerilemekte ve birçok eyâletlerde mekâtib-i ibtidâ'îyye açılmaktadır. Mekteplerinde şimdiye kadar eseri görülmeyen iskemle, masa gibi âsâr-ı medeniyet nazar-ı takdîr ve hayretle görülmeye şâyândır. Bitmez tükenmez olan ve takrîben on onbeş bin harften 'ibâret olan mufassal elifbâları yerine; nefis basılmış muhtasar güzel elifbalar okunmaktadır. Sanayi husûsunda dahî oldukça eser-i terakkî göstermekte ve bir şey'in i'mâli için haftalar, hatta senelerle uğraşmakta iken şimdi Avrupa'dan âletler, makineler getirilmektedir.

Her halde Çin Yeni Çin denilmeğe lâyık bir haldedir. Ümîd ederiz ki bu arzu ve gayretle çok geçmeden akvâm-ı mütemeddine sırasına geçecektir.

İran ahvâli – İran meclis-i 'umûmîsi İngiltere'den yapılacak istikrâzı kabul etmiştir. İran Körfezi'ndeki rûsûmât vâridâtı buna karşılık ittihâz edilmiştir. Ve mezkur varidat Avrupalılardan mürekkep bir komisyon tarafından cibâyet edilecektir.

İngiltere, Hürmüz-Haremâbad ve Rusya Colfa-Tebriz hatları imtiyâzını istihâl için uğraşmakta iseler de İran hükûmeti müdâhalât-ı ecnebiyeden pek ziyâde korkmakta olduğundan hiç bir hükûmete imtiyâz vermemek politikasını ta'kîb etmektedir.

Fas ahvâli – İhbârâta nazaran Kumandan Bresson tarafından tarafından Fas beldesi tamâmen abluka edilmiş ve SEbo kabilesi terk-i silah etmiştir.

Fâside me'kûlâtın fiy'atı pek yükselmiştir. Ahâlinin 'isyânından havf edilmektedir.

Mısır havâdisi – Mısırlılarca ahîren 'akd edilen kongrede Kıptîler tarafından Pazar günlerinin yevm-i ta'tîl ittihâz olunmasına dâ'ir vukû' bulan teklîf redd

edilmiştir. Kogre hey'eti sonbaharda dahî ma'ârif hakkında bir kongre 'akdine karar vermiştir.

Mezkûr hey'et, bir milyon lira sermâye ile millî bir banka te'sîs edecektir.

Yunan baş kumandanı – Ordu başkumandanı iken açığa çıkarılan Cenzal İsmolinski'nin yerine velî'ahd prens Kostantin ta'yîn olunacaktır.

Sahab Rıza Bey'in

İKLİMA

tiyatrosu intişâr etmiştir. Bâb-ı 'âlî kitabhanelerinde 100 paraya satılmaktadır.

No: 9

Kölelik Hakkında

'Azîziye 3 Mayıs 1327

Şu aralık oldukça mühim bir renge giren ehemmiyetli, nâzik sahalara geçirmekte bulunan mes'ele her nedense matbû'atta kemâl-i sükûnetle geçiriliyor. Gazeteler, - Gûaze müstesnâ – bundan, bu mes'ele-yi mühimmeden asla bahs etmiyorlar.

Matbû'atın tercümân-ı efkâr-ı millet, medâfi' hak ve hakikat olduğuna, ve olması lazım geldiğine göre bu sükûta, hürriyet-i şahsiyeyi tehdîd , kanun-u esâsiye mugâyirti hasebiyle, meşrûtiyeti takyîd iden esâret hakkında bu derece lâkayidîye ne ma'na verilmek icâb edeceğinde tereddüdler hasıl oluyor.

Hâlbûki mes'ele şimdi pek ehemmiyetli bir devreye girmiştir. O derece ki bunda sükût, şimdiye kadar vukû' bulan cinâyâta yeniden 'ilâveler yapılmakta olduğu şu sırada teşrih ve îzâh keyfiyete şitâban olmamak elden gelmiyor, evet o cinâyâta karşı ihtiyâr-ı sükût etmek, onu tasvîb hatta teşvîk eylemekten başka bir şey değildir. Bu ise her halde mugâyir-i vicdân ve mürüvettir.

Düşünelim medeniyetin üç bala-yı kemâlde cilve-ger olmakta bulunduğu bir 'asırda, yirminci 'asırdayız. Evet öyle bir 'asırda bulunuyoruz ki insânların hukûk-u _____ lerinden mahrûm olmalarına cevâz verilmek şöyle dursun, bu 'asırda yaşayan insânlar hayvanatın bike cemâyesini düşünmüş ve bunun için cem'iyetler, hey'etler teşkil etmiştir.

Şimdi yakından bir de kendimize 'atf-ı nazar edelim: her yerden kalkmış, hiçbir medenî hükümette vücûdu kalmamış olan esâretin kendi memleketimizde kemâl-i dehşet ve şiddetle hüküm sürmekte olduğunu görürüz.

Ne acınacak bir hâldir ki bunun meşrû'iyetini iddi'â edenlerde bulunuyor bilmiyorlar ki Çerkeslerde meşrû' köle ('abd) yoktur. Şer'-i şerîfin dâ'ire-yi tecvîzi dâhilinde, Çerkeslerde hiçbir köle bulunmaz. Çerkeslerdeki kölelerin sûret-i esâret ve rikkîyetleri târif-i şinâsınca ma'lûm olduğu üzere büsbütün aşkadır. Hakikat bu merkezde iken bundan tevellüd iden vakayı' mü'essefe kabil-i ta'dâd değildir.

Hele, daha bir iki hafta evvel Sîvâs vilâyetine mülhak 'Azîziye de kölelerle mevlâları arasında hâdis olan kanlı vaka' pek ziyâde sûzişlidir.

Meşrûtiyetin füyûzât-ı bâhiresinden olmak bu vazîfe-yi mukaddese kölelere de teşmil olundu. İsrâ ise hürriyetleri için 'askerliği bir zaman 'ad ile îfâ-yı hizmet etmek pek büyük bir şevk ve hâşiş le kabul ettiler. 'Adetâ 'askerliğe can attılar. Ve umur-u tabî'iyeden olduğu üzere Mevlâlarına da artık itâ'atten istinkâf ve hatta onlara râst

geldikçe tahkîr ve istihfâf yoluna döndüler. Hükümetin kendilerinden ‘asker alması memlûk olmadıklarını zımnen tasdik etmesi demek idi. Mevlâlarına bu yolda cevâb verdiler. Bunun üzerine ‘azîziyenin Kazancık kariyesinde tarafeyn beyninde kanlı bir münâza‘a vukû‘a geldi. Vaka‘ kölelerden bir maktul altı mecrûh, beylerden beş mecrûh ile neticelendi. Bu gibi vukû‘âtın tevâlîsi melhûzdur.

Hükümet katli henüz zâhire ihrâç edememiş (!) bu da emsâli misillü gizli, kapaklı kalacaksa ‘aşk olsun o hükümete!

Bu vaka‘-yı mü’essifeden birkaç gün sonra ‘Azîziye ümerâsından Yelohzâde Hacı Bekir Beyin bir câriyesi ecel-i mev‘ûdla vefât etmiş, hocâlardan ba‘zıları ez cümle Kazancık kariyesinden hocâ Hacı Nuh Efendi köleler Mevlâlarına hal-i îsyânda buldukları cihetle bi-çârenin namazını kılmak şer‘en câ‘iz olmadığı iddi‘âsıyla gusûl ve defnine mümâna‘at etmiş ve mevtâyı üç dört gün hâlî üzere bıraktırmıştır.

Görülüyor ya, neler oluyor, ne vaka‘lar ceryân ediyor! İşte şerî‘at-ı garrâ bu yolda dü-çâr-ı iftirâ ve işte insâniyet bu sûretle pâ-mâl hakâret oluyor!...

Bu halat-ı mü’essifeye karşı hükümetin ne gibi tedâbirde bulunacağını bilmiyorum. Fakat; bildiğim bir şey vardır ki o da hükümetin bu mes‘eleyi layık olduğu mertebeye-yi ehemmiyette telakkî etmemekte olmasıdır. Eğer hükümet bunu ber taraf etmek, köleliği yok eylemek için az bir himmette buluna idi bidâyet-i meşrûtiyetten beri kalb-i _____ bu cerîhalar açılmaz, ta yarım ‘asır evvel Rusya hükümetinin yaptığı gibi köleliği sızıltıya meydân vermeksizin lağv ider idi. İşte bu kanlar dökülmez idi. Yapmadı. Mürâca‘atlar tevâlî etti. Yine ehemmiyet verilmedi.

Vilâyette meselâ bir şahsın zevcesi ‘aleyhinde rıkkıyet da‘vası açılıyor. Mahkeme hükm ediyor. Zevceyi zevcinden tefrîk ediyorlar, zevce hâmile imiş. Diğer taraftan yine biri bir kız alıyor. ‘aynı sûretle câriyedir diye iddi‘a olunuyor. Mahkeme zevceyi tefrîk ettiği gibi zevci izâle-yi bikr de bulundu diye cezâ-yı nakdiye ve muhtelif cezâlara mahkûm ediliyor. Zevç ve zevcenin şikâyeti, feryâdları mesmû‘ değil. Bunların hepsi hakkında kirâren ve mirâren makâmâta mürâca‘atlar vukû‘ buluyor hükümet aldırıyor bile. Nihâyet “Çerkes Te‘âvün Cem‘iyyeti” tarafından ‘ayan-ı meb‘ûsân meclisleriyle makam-ı sadârete son def‘a olarak bir mürâca‘at daha vâki‘ oluyor. Hal-i mes‘ele için tarîk ve teshilât olunuyor.

Mes‘ele sür‘at-i mümkün ile hal edilmeyeceği takdîrde netâic-i mü’essife vukû‘ muhtemeldir. Revş-i hal bunu gösteriyor, diyor. Yine mes‘eleye ehemmiyeti derecesinde ‘atf-ı nazar ettirmeğe muvafık olamıyor. Hükümet kâğıd üzerinde oynuyor. İnşallah, maşallah yine bir şeyler yok.

Şimdi iş karıştı. Vaka‘ ehemmiyetini kan ile gösterdi. Vak‘ayı vukû‘ndan evvel melhûzât nev‘inden istihbâr etmiş olan hükümet ‘acaba bundan mesû‘liyetsiz sıyrılabilecek mi?’acaba hükümet yek diğerine karşı şayan-ı endişe bir vazî‘yeye almış olan bu iki tarafın i’tilâfi için şimdi hiçbir tedbir düşündü mü? Bilmiyoruz. Fakat mekâtibe usûlüyle hal-i mes‘ele eshel ve ahsen-i turuktur.

Ayın Lahşok

Gûâze

Bu kölelik ve câriyelik mes‘elesinin her halde sûret-i kat‘iyyede hali hakkında Çerkes Te‘âvün Cem‘iyyeti makam-ı sadâret-i ‘uzmâya bu haftada bir istid‘âile mürâca‘at etmiştir.. Ümid ederiz ki hükümet artık buna kat‘iyyen bir nefice verecektir.

Derdlerimizden: Beylik-Kölelik

_____ ve _____ var olduğu zamanlardan beri yaşayan bir kanun, zâlim gaddar bir kanun vardır: kavînin za'yıfa tagallübü! Bu kanun, ormanların mûhiş sükûnu arasında yalnız ve yalnız hayat için boğuşan iki câhil ve bed baht mevcûddan güneşe havaya kapalı loş yazıhânelerin önünde dünyâyı altın ayakları altında ezmek hevesiyle yanan 'âlim ve fa'âl mahlûka kadar bütün ruhları zabt, bütün safhat-ı mesâ'iyi idâre eyleyen 'aynı menba'dan iktisâb-ı hayat ediyor. O menba' hırs ve hûd beynidir. Bu gün rûh: ben her şeyden evvel insânım: insânları tanımak ve sevmek isterim! Diye bağırarak ihtiyâcıyla yanarken önümüze kanlı hendekleri bekleyen müfteris ordular, hatta hayat-ı _____ aşılamaz müdhiş duvârlar, hudûdlar koyan yine o hırs -ı hûd beyni, yine o arzû-yu tahakküm ve tefevvuktur.

Esârette, şimdiye kadar harbelere sulhlara kumânda eyleyen; daha yârım 'asır evvel, Avrûpâda insâniyet! medeniyet! avâzeleri afâkı tutarken Kafkasyayı şimâl ayısının ağır pençeleri altında ezmen o kanundan doğdu.

Târîh-i esâret, kalbe-l târîh zamanlara ircâ' olunacak kadar eskidir. Târîhin bahs ettiği akvamın hemen hepsi mütezâyid bir zulümle ezdikleri esirlere sâhib eder bâ-husûs Româlîlarda esirin mevki'î pek zelîl ve hakîr idi. Kadınlarında erkeklere benzer bir rûhe mâlik olduğunda şüphe iden bu cihângîr kavme esirinin de kendi gibi bir insân olduğunu kabul edemez, onu hidmât-ı sefeliyyeye münhasır 'âdî bir alt, vesile-yi tefâhür olacak bir ziynet gibi kollarır. Bu alt _____ istediği zaman kırmak, parçalamak hakkını hâ'iz bulunurdu.

Kurun-u vusta de derebeyleri, yalnız harb, binicilik, zevk ve sefâhatle meşgûl oldukları hâlde çalışan, kazanan, beylerine vâsita-yı saltanat yetiştiren ma'mâ-fih aç ve çıplak kalan yine bu bed baht sınıf, bu zavallı esirlerdi.

Esâret sonraları ba'zı yerlerde insânî bir metâ', bir alt 'ad etmekten çıkarak onları yek diğerinden farklı sınıflara taksîm iden bir şekle girdi ve Fransa ihtilâlî, bir kısım halka lüzûmundan fazla iktidâr bahş iden, diğer kısmına hiçbir şey vermeyen bu mevâzenesizliğin netice-i tabî'yesidir.

Ondan sonra, beşeriyetin kısm-ı seffiline hiss-i rahimle dolan kalpler bulundu. Ma'mâfih kemâl-i te'essüfle i'tirâf etmelidir ki insânlarda doğan hiss-i merhamet ve 'adâlet, arzu-yu müsâvât-ı tabî'at-ı aslîlerine o kadar kolaylıkla galebe edemedi; saffet-i mümeyyizesi insâniyete, müsâvâne-i mahabbet olan bir 'asırdaya yaşadığımız halde esâret dünyânın muhtelif noktalarında, az çok farklarla hala devâm ediyor.

Çerkeslerin saha-yı terakkiyede ayağını bağlayan, zincirlerin en ağır, kuvve-yi hayâtiyelerini kemiren cerfhaların en müdhişide budur. Çünkü esâret sâdece bir takım insânların bed baht ve muhtarib olmasıyla kalmaz, hâkim bulunan kısmın fikr-i 'ad altını, kuvve-i teşebbüyesini, hiss-i uhûvvetini öldürür, mahkûm bulunanları ise yükselmek kuvvetinden mahrûm yükselenlere karşı hasûd ve kindâr kılar ve bu sûretle esâret, eşhâs gibi, milletleri içinde mâddî ma'nevî zararlar, mütemâdî sukûtlar hazırlar.

İhtimâl sözlerim 'asırlardan beri te'essüs etmiş, 'âdâta saik kalan ihtiyârlarımızı rencide ider. onlardan safvet ve samîmiyetle taleb-i 'afv ider. kendilerine te'mîn eylerim ki fikr ve i'tifâtları bence şahısları kadar muhteremdir ve bende kendileri gibi milletimizi temsîl iden adab mu'âşeretin, 'âdât-ı kadîmenin muhâfazasına şiddetle taraftarım yalnız bu mecmû'dan muzır, mâni'-i terakkî zan ettiğim bir kaçını istisnâ ediyorum ki esârette o "birkaç"ın içindedir.

Ben burada köle cârîye alınıp satılmasından şikâyet edecek değilim. Pek basit bir hakikattir ki esir satılmadığı zaman alınamaz(*) Bir ‘uzvünin zillet-i esârete ma‘rûziyetine tahammül edemeyen bir millete de esir bulunamaz.

O halde bi-l fa‘âl kölelik artık sehl olmamağa binâ-en ‘aleyh pek ehemmiyetli olmayan bir fen‘lıktır. Asıl yâre bu gün için hudûd-u son derece daralmış olan bu şekl-i esâret değil bize Româlîların bin sekiz yüz sene evvel esirlerine karşı aldığı vaz‘iyyet-i müşâbi ve bir vaz‘iyyet veren esâet-i ictimâ‘iyyedir. Bunun ne kadar muharrib olduğunu, içimizde bir kısmı daha aşağı görmektedir ki ısrâr-ı mağrûrânemizin bize ne kadar pahallıya oturduğunu evfâk bir tedkîk gösterir. Eğer yaşamak istersek bunları nazar-ı dikkate almağa, Româlîlar gibi zirâ‘at, ticâret ve sanâ‘ata hiss-i istihkârla bakarak onları sırf kölelere mahsûs ‘ad etmekten, yalnız ‘askerliğe, me‘mûriyete göz dikmeden vaz geçmei, kurûn-u vustâ derebeyleri gibi boş bir hayat-ı mağrûrâne ile yaşamaktan ictimâb eylemeye mecbûruz. Tekâmül-ü ictimâ‘iye , fikr-i insâniyete geniş adımlarla yürüyen 20. ‘asır, kendisini mâzînin en fenâ ‘adâtıyla tahkîr idenleri göğsünde yaşatamaz.

Bu ‘asır insânlar beyninde hukûkca müsâvâtî, uhûvveti amirdir. Biz böyle biri zelîlâne bir hürmete mecbûr. Diğeri kim bilir kaç ‘asır evvel diğelerinden daha muktedir ve mütehakkim olmuş ceddine medyûn bulunduğu beyliğine mağrûr iki sınıfa münkasım kaldıkça müsâvât, birimiz diğेरinin kanından, zehirden kaçır gibi, kaçdıkça uhûvvetnasıl te’essüs edebilir? Sâye-i ‘ulviyetinde yaşadığımız kanun bizi biri birimizi müsâvî tutuyorsa da çok def‘alar ‘adâtın kuvveti ve ehemmiyetine karşı kanun da ‘âciz kalır. Bunu isbât için misâl aramaktan müstagnîyim.

Büyük ve tehlikeli inkılâplara Çerkeslerin ne ‘aded nüfûsu ne de vaz‘iyyet-i siyâsiyesi müsâ‘id değildir. Bununla berâber bir ceryân-ı medeniyet var ki hayata merbût bir milletin buna mukâvemeti de gayr-ı mümkün! O halde hepimize bir vazîfe terettüb ediyor: Beylerden olsun kölelerden bulunsun milletin bütün efrâdı mütekâbilen ibrâz-ı fedâkârî eylemeli hamiyet göstermelidir.

İnsânlar arasında mutlak bir müsâvât-ı tabî‘î bu kadar olamaz: fakat müsâvânetsizliği tevellid iden şey, onların fülân-ü fülân peder ve yâ vâlidelerden dünyâya gelmesi değil tabî‘atın kendi şahıslarına bahş ettiği büyüklük yahûd küçüklüktür.

Ben bir bey kızuyum. Eğer ecdâdımdan bana mevrûs bir hak, bir şey varsa onu milletimin – bilâ istisnâ- bütün efrâdıyla paylaşmağa, eğer bende ki hak başkalarını tezlîl ediyorsa o hakkı fedâ etmeğe hazırım ve bununla iftuhâr eylerim: çünkü inkırâza yaklaşmış bir milleti kurtarmak için teknil-i ihirâsâtı ayak altında ezecek kadar yükselmek lazımdır ve Çerkeslik bugün bütün efrâdından bunu bekliyor

*Alınmadığı zamanda satılamaz. Ye.Sin

4 Mâyıs 1327 Büyük Ada
Hayriye Melek Hunc

No.12

Çerkes Elifbâsı Hakkında Çerkes Teâvün Cem‘iyyeti’nin İlk Mukerrerâtı

Çerkes lisânı için bir elifbâ ile sarf-ı kitâbı tedvîni hakkında Çerkes Teâvün Cem‘iyyeti tarafından 10 kanunusânî 1325 târihinde bir musâbaka küşâd edilmiş ve keyfiyet-i dersa‘âdette münteşir Türkçe ve Rucça gazeteler ile i‘lân olunmuş idi. Cem‘iyyet bu beyânnâmesinde Çerkes lisânını tahrîr için en muvâffak bir usûl-ü imlânın ta‘yîni ve bir de sarf kitâbının tertîbini taleb etmiş idi. Musâbaka müddeti olarak ta‘yîn edilmiş olan altı aylık müddetin ‘adem-i kifâyesi görülmesine binâ‘en

iki def'a temdîd edilmiş ve nihâyet 1 Teşrînevvel sene 1326 tarihinde müsâbakaya hitâm verilerek bu ana kadar cem'ıyyete irsâl kılınmış olan muhtelif elifbâların tedkîkî bir hey'et-i 'ilmiyyeye tevdi' olunmuştur.

Hey'et-i mezkûre tarafından muhtelif elifbâların netice-i tedkîkâtında Çerkes lisânının tedvîni için esâsen iki muhtelif fikrin cârî ve hâkim olduğu anlaşıldı. Bu iki fikirden biri Çerkes lisânının 'Arabî hurûfla ve diğeri ise Lâtîn hurûfuyla tahrîr ve ifâdesinden 'ibâret idi. Lâtîn hurûfâtıyla tahrîr tarafdarının der-miyân eyledikleri esbâb, 'Arabî hurûfâtının gerek tab'da gerekse yazıda 'aynı şekl-i esâsiyi muhâfaza edemediklerinden 30, 35 harfin hakîkatta 3-4 yüz şekle münce olduğu, binâ'en 'aleyh te'allümünde, karâ'itinde, tertibinde fevkâla'de meşkulâta tesâdüf olduğu, yanlışlıklara sebebiyet verdiği ve fazla olarak matba'a te'sisinde iktizâda muvâffak olmadığı binâen 'aleyh sâlim bir şekl-i tahrîr ve ifâde olamayarak terkleri lazım geldiğinden 'ibâret idi. Ba husûs ki eşgâl-i hurûf için dînî hiçbir mülâhaza olamazdı. Bu hâlde gerek yazıda gerekse tab'da 'aynı şekl-i esâsiyi muhâfaza iden, okumakta yazmakta daha ziyâde suhûleti hâ'iz olan Lâtîn hurûfu kabul edildiği taktir de milel-i garbiyenin terakkiyâtından daha serî' sûrette istifâdeyi te'mîn etmek üzere onların lisânlarının tahsîlide teshîl edilmiş olacaktır. Bundan başka Çerkes lisânı üzerine ilkin yazılmış olan elifbâ da takriben 1860 tarihlerinde Kafkasya'da Rus hurûfâtıyla tertîb ve neşr edilmiş idi. Her hâlde 'Arabî hurûfatın maksadı te'mîn edemediği hurûf-u mezkûrenin islâh ve te'dîli emrinde gerek resmî gerekse husûsî bir çok teşebbüsâtın vukû'yla da sâbittir.

Çerkes lisânının 'Arabî hurûfla tahrîr ve ifâdesi fikrinde olanların der-miyân eyledikleri esbâb ise "Çerkesler de bi'l hassa Kafkasya'dakilerin de lisân-ı tahrîr şimdiye kadar 'Arapça olduğu gibi Çerkeslerde okur yazar buldukları binâ'en 'aleyh 'Arabî esâsî üzerine mürettib elifbâ ve sarf kitâpların tadrîsî için hey'et mua'llime tedârîğinden daha süheyl bulunduğu ve ba-husûs Kurân-ı Kerîm'in 'Arabî hurûfla yazılmış ve işbû kitâb-ı mübînin ve sâ+ir kütüb-ü dîniyenin ta'limine, kırâatine bi'l-cümle _____ ve bu miyânda kâmilen Müslim bulunan Çerkeslerce de mecbûrî bulunmuş olduğundan 'ibâret görülmüştür. Ma'mâfi' hurûf-u 'Arabiye'nin muhtâç-ı islâh olduğu gayr-ı kabul-u inkâr olup hurûf-u mezkûrenin tamâmiyle Lâtîn hurûfunun mâlik olduğu evsâfi hâ'iz olacak sûrette islâhı ve bu islâh edilmiş hurûf ile gerek yazıda gerekse de tab'ında Lâtîn hurûfuyla istihsâl edilen bi'l-cümle fevâ'idin te'mîni kâbidir. Ecnebî lisân ve kitâbının tahsîl ve mütâla'sı mecbûriyeti ve imkânı ancak ba'zı efrâd için olup bir milletin hey'et-i 'umûmiyesi için kabil ve hatta lazım değildir. Bir milletin terrakîyesi, temeddünü, sa'âdeti için ancak kendisine hudâ-dâd olan tarz-ı beyân, lisân-ı milliyesi rehber olabilir! O Çerkes kavminin münâsebâtı ise milel garabiyeden ziyâde milel şarkiye iledir. Binâ'en 'aleyh Türklerle, Tatarlarla, 'Araplarla daha kolay anlaşılabilmesi tercih edilir.

Balâdaki iki muhtelif re'y ve fikir erbâbının istinâd eyledikleri esbâbın her birisi hâ'iz-i ehemmiyet idi. Binâ'en 'aleyh cem'ıyyet bu bâb da ceryân eden müzâkerât-ı medîde neticesinde âtîdeki mukarrerâtı ittihâd eylemiştir:

1- Cem'ıyyet hükümet-i seniye'nin mukarrerât-ı ahîresi mücebince Kurân-ı mübînin ve kitâb-ı diniyenin mütâla'ata ve ta'lîmi için el yevm mevcûd olan hurûf-u 'Arabiye'yi ve usûl-ü tahrîr-i 'Arabîyi kemâfi's sâbık-ı muhâfaza etmeği vazîfedeb 'ad eyler.

2- Çerkes lisânının tedvini ve bu lisânla tahrîr ve risâle-yi tab'ı için gerek islâh edilmiş 'Arabî hurûfla ve gerekse Lâtîn hurûfla birer elifbânın tertîbi ve neşrine karar verilmiştir.

3- Çerkes Lisânına mahsûs ve 'Arabî hurûfla mürettib elifbâsı miyânında işbû nev'-i hurûfun esâsen muhtâç-ı islâh ve te'dîl olduğunu kabul

ederek Lâtîn hurûfunun hâ'iz olduğu evsâfi gerek yazıda gerekse tab' da ha'iz olmak üzere ıslâh edilmiş eşkâlde bulun hurûf-u 'Arabiye ile mürettib olan elifbâyı tercîh ve kabûl etmiştir.

- 4- Lâtîn hurûfuyla mürettib muhtelif elifbâlar miyânında da Çerkes Lisânı üzerine takriben 1869 târîhlerinde yâ'nî yarım 'asır evvel Rus hurûfatıyla bir Çerkes tarafından tertîb ve tab' edilmiş ve milel 'Arabiye miyânında Çerkeslerin, bi'l hassa vatan-ı aslîsi olan Kafkasya'dakilerin, en ziyâde Rûslarla münâsebâtında bulunmasına binâ'en bi't-tercîh kabul ider.
- 5- İşbû iki nev'-i hurûfla mürettib olan iki elifbâdan hângisinin daha merci' olunacağına ta'yîn ve takdîri keyfiyetini âtiye ta'alluk ider.

Çerkes lisânına dâ'ir cem'iyete mevdû' elifbâların tedkikinden zuhûr eden diğer mes'ele ise hakîkatte Çerkes lisânı için bir mes'ele-yi esâsiye teşkîl ediyordu. Bu da Çerkes milletine mensûb kabâ'ilin mütekellim oldukları muhtelif şiveler arasında hângisinin ana, esâs şivesi olduğunun takdîri ve Çerkes lisânının tedvinî, tahrîri için kaç sedâ ve kaç hurûf kabulü lazım geleceğinin ta'yîni idi. Evvelâ sarf-ı lisânı 'Arabiye mahsûs olan (se, ze, dat, ayın ve he) harfleriyle münhasıran lisân-ı terakkiyede mevcûd olan sağır kâfinin ifâde edildikleri sedâların Çerkes şivelerinde mevcûd olmadıkları ___ eylemekle bunların Çerkes hurûf-u asliyesinden 'ad edilmemeleri ve ancak ___ hurûf-u 'Arabîyenin lede'l îcâb cümle 'Arabîyyenin tahrîrine imkân vermek üzere zeylen 'ilâvesi tensîb edildi.

Asl-ı Çerkes lisânına gelince esâsen müte'addid olan muhtelif şivelerden Abaza şivesinin diğer şivelerden pek ziyâde farklı bulunduğu ve (Terek) Kabardey şivesiyle Kûban (Şimâl-i Çerkes) şiveleri arasındaki farkın pek azaldığı ___ etmekle berâber mes'elenin sûret-i kat'iyede hallinde henüz tevhd-i efkâr olunamamıştır. Mes'ele ('ilm-i lisân) ile be bi'l hassa Çerkes kavminin târihiyle ziyâdesiyle 'alakadar bulunduğundan bunun da hal-i kat'iyesinin ___ ancak âtîde olabileceği şüphesizdir. Binâ'en 'aleyh tekmil-i şivelerin tahrîri fikrini der miyân edenler (80)e karîb hurûfun lazım ve bi'l 'akis bir ana şivesinin tahrîri fikrinde bulunanlar 45 harfin kâfi bulunduğunu beyân etmişler ve nihâyet (11)i hurûf-u imlâ olmak ve (5) harfi sarf-ı kelîmât-ı 'Arabiye'ye mahsûs olmak üzere cem'en 57 harfin kabulü hâlinde muhtelif şivelerin pak az bir farkla tahrîrine imkân olacağına ekseriyet-i ara ile karar verilmiştir. İşte balâdaki mukerrerât -ı 'umûmiyyeye gerek ıslâh edilmiş 'Arab, gerekse Rus hurûfiyle tertîb olunmuş olan alfâbeler karîben tab' ve neşr olunacaktır.

A'zâ-yı cem'iyetten Me't 'İzzet Bey tarafından hurûfât-ı 'Arabiye'nin ıslâhıyla tertîb olunarak Çerkes Te'âvün Cem'iyeti tarafından tercihen mazhar kabul olmuş olan Çerkes hurûfâtının ___ te'âlî ___ hâsıl olmuş olmakla karîben ___ tezyîd-i sûtûn-u mefharet kılınacaktır. (Rus hurûfâtıyla mürettib olan Çerkes elifbâsı da ba'dehu neşr idilecektir.)

Karîben gazetemizin bir nısfının işbû hurûfla ve Çerkes lisânıyla intişâr edeceğini de kâr'iyen kirâma 'arz ve tebşîr ideriz.

“Şehrâh” refik-i muhteremimizden

Kölelik Hakkında

'Azîziye 3 Mayıs 1327

Şu aralık oldukça mühim bir renge giren ehemmiyetli, nâzik sahalara geçirmekte bulunan mes'ele her nedense matbû'atta kemâl-i sükûnetle geçirtiliyor.

Gazeteler, - Gûaze müstesnâ – bundan, bu mes'ele-yi mühimmeden asla bahs etmiyorlar.

Matbû'âtın tercümân-ı efkâr-ı millet, medâfi' hak ve hakikat olduğuna, ve olması lazım geldiğine göre bu sükûta, hürriyet-i şahsiyeyi tehdîd , kanun-u esâsiye mugâyirti hasebiyle, meşrûtiyeti takyîd iden esâret hakkında bu derece lâkayidîye ne ma'na verilmek icâb edeceğinde tereddüdler hasıl oluyor.

Hâlbûki mes'ele şimdi pek ehemmiyetli bir devreye girmiştir. O derece ki bunda sükût, şimdiye kadar vukû' bulan cinâyâta yeniden 'ilâveler yapılmakta olduğu şu sırada teşrîh ve îzâh keyfiyete şitâban olmamak elden gelmiyor, evet o cinâyâta karşı ihtiyâr-ı sükût etmek, onu tasvîb hatta teşvîk eylemekten başka bir şey değildir. Bu ise her halde mugâyir-i vicdân ve mürüvettir.

Düşünelim medeniyetin üç bala-yı kemâlde cilve-ger olmakda bulunduğu bir 'asırda, yirminci 'asırdayız. Evet öyle bir 'asırda bulunuyoruz ki insânların hukûk-u _____ lerinden mahrûm olmalarına cevâz verilmek şöyle dursun, bu 'asırda yaşayan insânlar hayvanatın bike cemâyesini düşünmüş ve bunun için cem'iyetler, hey'etler teşkil etmiştir.

Şimdi yakından bir de kendimize 'atf-ı nazar edelim: her yerden kalkmış, hiçbir medenî hükümette vücûdu kalmamış olan esâretin kendi memleketimizde kemâl-i dehşet ve şiddetle hüküm sürmekte olduğunu görürüz.

Ne acınacak bir hâldir ki bunun meşrû'iyetini iddi'â edenlerde bulunuyor bilmiyorlar ki Çerkeslerde meşrû' köle ('abd) yoktur. Şer'-i şerîfin dâ'ire-yi tecvîzi dâhilinde, Çerkeslerde hiçbir köle bulunmaz. Çerkeslerdeki kölelerin sûret-i esâret ve rikkîyetleri târîh-i şinâsınca ma'lûm olduğu üzere büsbütün aşkadır. Hakikat bu merkezde iken bundan tevellüd iden vakayı' mü'essefe kabil-i ta'dâd değildir.

Hele, daha bir iki hafta evvel Sîvâs vilâyetine mülhak 'Azîziye de kölelerle mevlâları arasında hâdis olan kanlı vaka' pek ziyâde sûzişlidir.

Meşrûtiyetin füyûzât-ı bâhiresinden olmak bu vazîfe-yi mukaddese kölelere de teşmil olundu. İsrâ ise hürriyetleri için 'askerliğı bir zaman 'ad ile ifâ-yı hidmet etmek pek büyük bir şevk ve hâhiş le kabul ettiler. 'Adetâ 'askerliğe can attılar. Ve umur-u tabî'iyeden olduğu üzere Mevlâlarına da artık itâ'atten istinkâf ve hatta onlara râst geldikçe tahkîr ve istihfâf yoluna döndüler. Hükümetin kendilerinden 'asker alması memlûk olmadıklarını zımnen tasdik etmesi demek idi. Mevlâlarına bu yolda cevâb verdiler. Bunun üzerine 'azîziyenin Kazancık kariyesinde tarafeyn beyninde kanlı bir münâza'a vukû'a geldi. Vaka' kölelerden bir maktul altı mecrûh, beylerden beş mecrûh ile neticelendi. Bu gibi vukû'âtın tevâlîsi melhûzdur.

Hükümet katli henüz zâhire ihrâç edememiş (!) bu da emsâli misillû gizli, kapaklı kalacaksa 'aşk olsun o hükümete!

Bu vaka'-yı mü'e'ssifeden birkaç gün sonra 'Azîziye ümerâsından Yelohzâde Hacı Bekir Beyin bir câriyesi ecel-i mev'ûdla vefât etmiş, hocâlardan ba'zıları ez cümle Kazancık kariyesinden hocâ Hacı Nuh Efendi köleler Mevlâlarına hal-i îsyânda buldukları cihetle bi-çârenin namazını kılmak şer'en câ'iz olmadığı iddi'âsıyla gusûl ve definine mümâna'at etmiş ve mevtâyı üç dört gün hâlî üzere bıraktırmıştır.

Görülüyor ya, neler oluyor, ne vaka'lar ceryân ediyor! İşte şerî'at-ı garrâ bu yolda dü-çâr-ı iftirâ ve işte insâniyet bu sûretle pâ-mâl hakâret oluyor!...

Bu halat-ı mü'e'ssifeye karşı hükümetin ne gibi tedâbirde bulunacağını bilmiyorum. Fakat; bildiğim bir şey vardır ki o da hükümetin bu mes'eleyi layık olduğu mertebe-yi ehemmiyette telakkî etmemekte olmasıdır. Eğer hükümet bunu ber taraf etmek, köleliği yok eylemek için az bir himmette buluna idi bidâyet-i meşrûtiyetten beri kalb-i _____ bu cerîhalar açılmaz, ta yarım 'asır evvel Rusya

hükümetinin yaptığı gibi köleliği sızıltıya meydân vermeksizin lağv ider idi. İşte bu kanlar dökülmez idi. Yapmadı. Mürâca‘atlar tevâlî etti. Yine ehemmiyet verilmedi.

Vilâyette meselâ bir şahsın zevcesi ‘aleyhinde rıkkıyet da‘vası açılıyor. Mahkeme hükm ediyor. Zevceyi zevcinden tefrîk ediyorlar, zevce hâmile imiş. Diğer taraftan yine biri bir kız alıyor. ‘aynı sûretle câriyedir diye iddî‘a olunuyor. Mahkeme zevceyi tefrîk ettiği gibi zevci izâle-yi bîkr de bulundu diye cezâ-yı nakdiye ve muhtelif cezâlara mahkûm ediliyor. Zevç ve zevcenin şikâyeti, feryâdları mesmû‘ değil. Bunların hepsi hakkında kirâren ve mirâren makâmâta mürâca‘atlar vukû‘ buluyor hükümet aldırıyor bile. Nihâyet “Çerkes Te‘âvün Cem‘iyyeti” tarafından ‘ayan-ı meb‘ûsân meclisleriyle makam-ı sadârete son def‘a olarak bir mürâca‘at daha vâki‘ oluyor. Hal-i mes‘ele için tarîk ve teshilât olunuyor.

Mes‘ele sür‘at-i mümkün ile hal edilmeyeceği takdîrde netâîc-i mü‘essife vukû‘ muhtemeldir. Revş-i hal bunu gösteriyor, diyor. Yine mes‘eleye ehemmiyeti derecesinde ‘atf-ı nazar ettirmeğe muvafık olamıyor. Hükümet kâğıd üzerinde oynuyor. İnşallah, maşallah yine bir şeyler yok.

Şimdi iş karıştı. Vaka‘ ehemmiyetini kan ile gösterdi. Vak‘ayı vukû‘ndan evvel melhûzât nev‘inden istihbâr etmiş olan hükümet ‘acaba bundan mesû‘liyyetsiz sıyrılabilecek mi?’acaba hükümet yek diğerine karşı şayan-ı endişe bir vazî‘yye almış olan bu iki tarafın i’tilâfi için şimdi hiçbir tedbir düşündü mü? Bilmiyoruz. Fakat mekâtibe usûlüyle hal-i mes‘ele eshel ve ahsen-i turuktur.

Ayın Lahşok

Gûâze

Bu kölelik ve câriyelik mes‘elesinin her halde sûret-i kat‘iyyede hali hakkında Çerkes Te‘âvün Cem‘iyyeti makam-ı sadâret-i ‘uzmâya bu haftada bir istid‘âile mürâca‘at etmiştir.. Ümid ederiz ki hükümet artık buna kat‘iyyen bir nefice verecektir.

No: 31

Çerkes Te‘âvün cemiyeti tarafından Dâhiliye nezâret celîlesine takdîm kılınan fî 11 Kânûn sâni sene 1327 tarih ve 28 numarolu tefrir suretidir.

Meşrûti olan memleketimizde esaretin kanunen memnû‘ bulunmasına Çerkeslerde – kölelik ve cariye gibi hâl gayr-ı tabî‘î ve gayr-ı kânûninin devamında makâsid ‘azime mahsus olmasına mebni yirminci ‘asr medeniyetde Müslümânlık ve Osmanlılık hayat meşrûtiyeti şâ‘ibedâr iden bu inkâr-ül umûrun imâtası için kölelik ve cariye hakkında kânûn esâsî icabâtına göre hükümetçe usûl meşrû‘iyesi da‘iresinde idareten mu‘âmele icrâsiyla hürriyet-i şahsiyenin bütün Osmanlılara ta‘mimi cemiyetimiz tarafından birkaç def‘alar taleb ve temenni olunmuşdur.

Rıkkın İslâmda umûr sâbiteden bulunması hasebiyle tâbi‘ olacağı ahkâm şer‘iye nazır i’tibara alınmaksızın hariç ----- şûrû‘ bir usûl vaz‘î teklifinde bulunmadığımız için el-yevm memâlik Osmaniye dâhilinde köle ve cariye namıyla üç bin kûsür nüfusdan ‘ibâret bir sınıf-ı zayıfın buldukları halden tahliyesi için bedel-i mu‘tedil mukâbeletde mukâtebeye rabtları ve bedel-i mukâtebenin hazine-i mâliyeden te‘diyesi.

O halde köle ve cariye kalmayacağı cihetle te‘mîn-i memnu‘iyyeti hakkındaki ma‘rûzât ve mutâlebâtımız muhakkak idi. Bu mutâlebât muhakkamıza karşı şûrâ-yı devlet mazbatası üzerine meclis-i vükelâ kararıyla şerefsâdır olan irade-i seniyyeyi

tebliğ iden tezkire-i sâmiyede dar İslâm'da hürriyetin asl olup rıkkâ inkıyâd sâbıklarının sübûtuyla köle ve cariye oldukları Mevlâları tarafından iddi`a olunanların ancak bir nehc-i şer`i mürâfa`aları iktizâ ideceğini göstermiştir. Fakat ma`at-teessüf kölelik ve cariyelik denilen ve bir çok emrâz-ı ictimâ`iye-i memleket dolayısıyla – hayat-ı Osmaniyede kökleşmiş kalmış olan hâletin kal`i ve ilgâsında bu kararın tetbîki kâfi gelmemiştir zîrâ Çerkeslerde mevcûd bi`l-umûm köle ve cariyeler eben `an cedd-i rıkkâ-yı münkâd köle oldukları için içlerinden mürâfaa-yı şer`iyye tarikiyle yüzde birinin bile isbât-ı hürriyet itmesi mümkün olamayacaktır.

Şu halde bunların rıkkını sâbit bir sınıf-ı isrâdan `ibâret bulunduğuna göre bekâsı münkirât ictimâ`iye mâhiyetinde olan esâretin ilgâsı için devletçe usûl ve kâ`ide-i meşrû`iyesi gözetilmek şartıyla idâre-yi mu`amele icrâsından yani köleliğin ve kölelerin mukâtebeye rabtına dâ`ir bir kânûn vuzıandan başka bir çare kalmamıştır. Nasıl ki ittihâz ve tebliğ buyurulan irade ve mukerreraât kifâyet itmemiştir. Çerkeslerin bu günkü köleleri ve cariyeleri eb`en `an cedd rıkkâ münkâd ola geldikleri i`tibarıyla bi`l-mürâfa`a rıkkıyeti sâbit hükmünde ve binâ-en`aleyh inkıyâdları lazım gelmekte olduğuna rağmen köleler şimdi bunu kabul itmeyerek Mevlâları ile aralarında nizâ` olanca şiddetiyle devam itmektedir. Her iki tarafın selâmeti için tekrâr `arz ediyoruz ki:

(1) `Umum köle ve cariyelerin mukâtebeye rabtı.

2 – Bedel-i mukâtebelerinin hazineden t`adiyesi

3 – Ondan sonra köle ve cariye kalmayacağı cihetle te`min

memnû`iyetiyle beraber iskân-ı muhâcirîn ta`limât-nâmesi mûcibince kendilerine ârâzi `ita ve haklarında muhâcirîn mu`amelesi icrâsının bir kânûn-ı mahsûsa rabtından ma`ada bir tarik-i İslam ve ıslah yoktur.

Hatta Rusya devleti tarafından vaktiyle Kafkasya'nın istilâsından sonra Çerkes köle ve cariyeleri mukâtebeten yani ahkâm şer`iye dâ`iresinde i`tâk itirilmişti. Sûret-i i`takı hâvi raz`ı ve tetbik edilmiş olan nizamnamenin suret-i mütercimesi manzûr-ı `âlileri buyurulmak temenniyâtıyla takdîm kılındığından şimdiye kadar tekrar iden temenniyatımıza ve zât maddenin mâhiyet ve m ve bizce olan ehemmiyete göre bir an evvel netice_i matlûbaya îsâli esbâbının istikmâline himem celile-i nezâretpenâhileri şâyân buyurulmak babında.

Guaze

Bâlâdaki istid`iâmız üzerine nezâret celilece kölelerin mukâtebeye rabt edilmesi esası kabul ve tervîc idilirse de Mevlâlarına virilmesi muktezî mebâliğin emr e sarfında tereddüd idilmekte olduğu netice-i tahkikatımızdan anlaşılmıştır.

Mevlâlar ile köle ve cariyeler beynindeki münasebât ve bilhâssa efendilerinin tâkiyâtı işbu usûl mukâtebeden gayrı suretle mes`eleyi hale cevâz virmediği için her gün bu yüzden tahdis itmekte olan ahvâl-i elimenin daha ziyade kesb ve Hâmit iderek hazin bir manzara teşkil ideceği ve hükümet dahi bil-ahire selâh-ı isti`mâl mecburiyet hissedeceği bi-ıştibâhdır.

`anasır-ı muhtelifeye kiliseler inşâ iden hükümet `âdile ve meşrûtamızdan yekûnu birkaç bin liradan `ibâret cezû`i bir meblağın sarfindan çekinmeyerek bu kadar fecâya`a mahali bırakmamasını temenni ideriz. Hikmet-i hükümet dahi bunu iktizâ ider.

Bu hal gayrı tabiyyatın bir müddet daha devamı takdirinde bir çok kanlar akdıktan sonra birkaç mislinin sarfı mübrim bir hal teşkil itmiş gibi acı bir hakikat karşısında bulunulacağını tahmin itmekte olduğumuzdan ----- umûrun bir kere daha nazar-ı dikkatlerini celb itmeyi bir vazife-i vatanperveri `add eyeriz.

No.39

Çerkes Köle ve Câriyelerinin Mükâtebe Rabtı

Bir çok sû-i isti'mâlâta vesile teşkîl etmekte olması i'tibârıyla zaman-ı hazırda bekâsı bir çok mahâzîr-i ictimâ'iyeye ve ahlâkiyyeyi dâî' bulunan kölelik ve câriyeliğin ref' ve ilgâsıyla mevcûd köle ve câriyelerin mükâtebeye rabt edilmesi hakkında Çerkes Te'âvün Cem'iyetinin dâhiliye nezâretine verdiği ve bir sûreti geçen nüshalarımızdan birinde yazılan takrîrin dâhiliye nâzırı Hâcî 'Adil Beyefendi hazretlerinin icrâât eylediği ve bu bâbda bir nizâmname kaleme alınması hususunun tezekkür edilmekte olduğu istihbâr kılınmıştır.

Yine dâhiliye nezâreti tarafından bir ta'mîm yazılarak el yevm mevcûd köle ve câriyelerin 'adediyle mevlâları tarafından talep ve takdîr edilecek bedel mükâtebe mikdârının mazabata bildirilmiştir.

Her halde işte yakında hüsn-ü sûretle hâtîme verileceğini ümid etmekdeyiz.

No. 44

Çerkes lisânının Lâtîn usûlü üzere tahrîrî için hurûfât-ı 'Arabîyenin ıslâhıyla Çerkes Te'âvün Cemiyeti tarafından vucûda getirilen Çerkes Elifbâsı masârif-i tab'îyyesi doktor Pıçı Hâlûk Bey tarafından tesviye edilerek gâyet nefis bir sûrette tab' ettirilmiştir. Posta ile birlikte yalnız yalnız üç kuruştur. Üç kuruşluk posta yolu dahî kabul olunur. Toptan iştirâ edenlere yirmiden dûn olmamak üzere altmış paraya veriliyor. Merkez-i tevzî'î Çerkes Te'âvün Cem'iyeti merkez-i 'umûmiyesidir. Bâb-ı 'âlî câddesinde yeni 'Osmanlı kütüphânesinde dahî bulunur.

Çerkes Kız Numune Mektebi

(Circassian Girls School)

The First Meeting of Circassian Union and Support Association

№ 1

Berkeziy

№ 12:
№ 1336

DIYANE

Сербиядағы әдебиет пен ғылым журналы

Београд: Мадридский университет

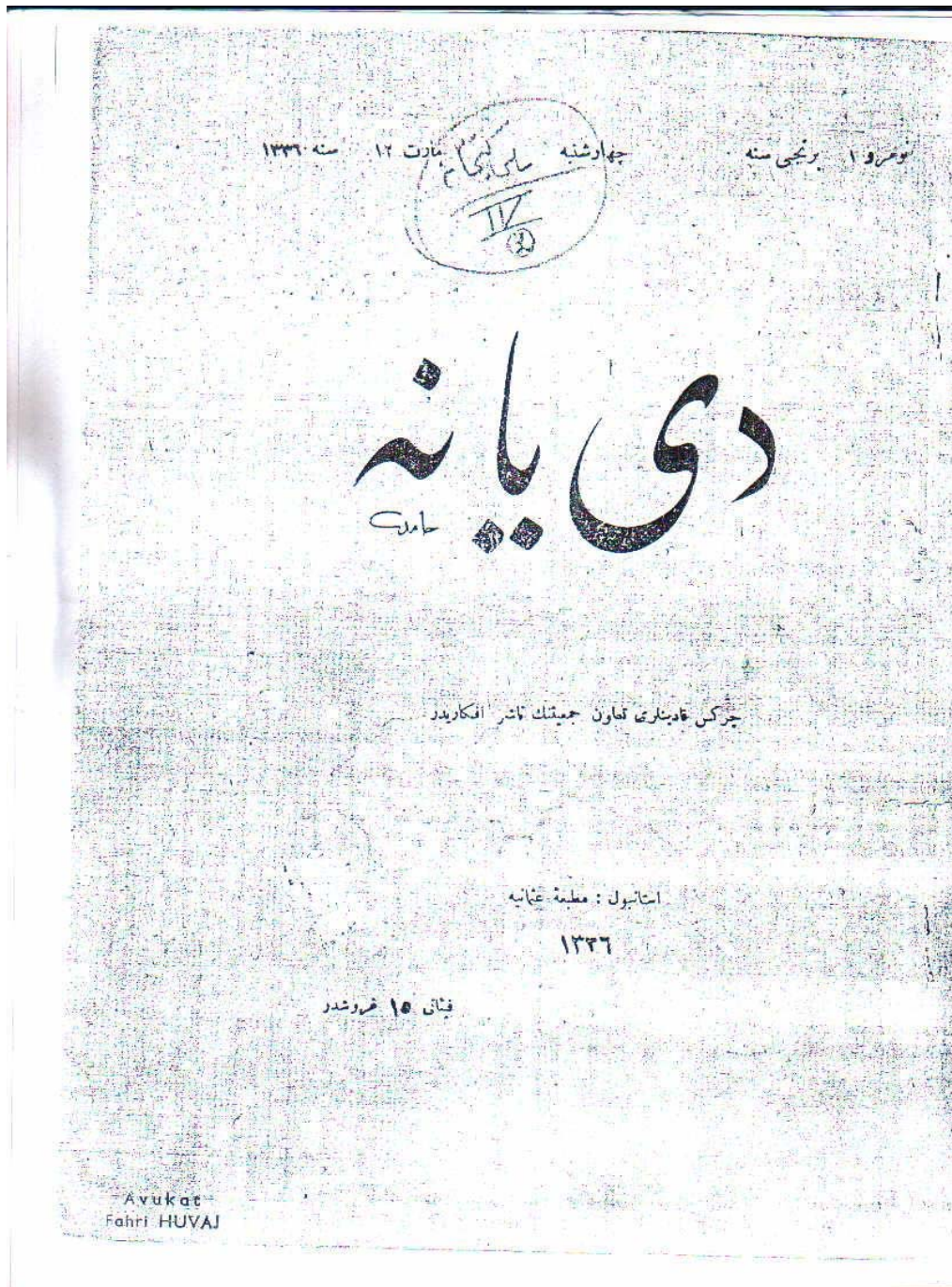
1836

№ 15

Автомат
№ 15

The Cover of *Diyane* Magazine

The Cover of Diyane Magazine

Hayriye Melek Hunc

غوازه

صاحب امتیاز:

یوسف ساد - نه فوج

محل ادارہ:

جنرل طاہرہ برکس ٹاوی

امور ادارہ و تحریرہ ایچون مدرہ
مراجعت اولیور

نسخہ نمبر (۲۰) پارہ دور

مدیر مسئول:

۴. توفیق طلعت - خط

ملک موانق آثارہ صحیفہ لہذا آجیقدر
دوج اولیون اوراق اعادہ ایدلتر

آبہ:

سہ لکی ۳۰ آئی آبی ۱۸ غروشدہ

نسخہ نمبر (۲۰) پارہ دور

شماره نمبر ۲۰ پارہ دور - سیاسی ، اقتصادی ، ادبی ، علمی و غیرہ

۳	ربیع الاخر	۱۳۲۹
۲۱	مارت	۱۳۲۷
۲	نیسان	۱۹۱۱

مسلک:

غوازه ، چرکس ٹاوی جمعیتی ، نک دھیری و ناسر افکار پندر . بوندن مقصد و مسلک ، بردر جہ بقدر اکلاشلہ . یلورسہدہ توضیح مرام ایچون درڑکہ جمعیت مذکورہ نک حین تشکیلندہ قبول و نشر ایدلکی پروگرامک ایچکی مادہ مستندہ کوسرتدیکی و طائنی ایفا ، عناصر مختلفہ عنایہ آہستہ وفاق و روابط اخوت و اتحادک حصولہ چالیشرق ، معزز و مقیم وطن مشترک و متاخر خدمت ایچکدر . و منہ التوفیق .

برزده مساعی اجٹلیہ مقدمانی

افق سباسبہ یازایان لایان متانی ، حقیقتہ برکتہ مظلمہ تشکیل ایدل ہیئت اجتماعہ مرک ایچق رقص منورینی الطار ایدل یسکدر . حفظ عین زمانہ ، اوکتکک شمس مبارقہ هنوز مغروش آله میان نسیم ہنسین دہ شکل ہلاک دلالتیہ اخطار ایچندہد . شفق رنگ بر زمین ارغوانیہ یازایان بولان ، سپر سرب و نمادی اولان انقلاب بدیی یہ برکون اولوبدہ ، الطار جہانہ علوی بر بر منظرہ منی عرض ایدلچکدر .

شواہل و طہر اہ و بیگسرتراہن قابل بیزک لشیار برکوشندہ ہر ہر ایچکدر برار ، بونی دہ اعتراف ایچکدر . چورر پدک ، ہ ہیئت تجربہ من . کین اولام متدہ نساوہ نک

اکلاذینی مساعیہ ، باہرہ مستحقانہ ، هنوز ہلاک بدہ نسینی قیلیدن اولہ رق حال طفولیتدہد .

انوام سائرہ . شون عالی سیاسی ، اجتماعی ، اقتصادی ... الخ کی بر جوق نامراتندہ آری آری نصیب ایچشدر ، ہیئت مجموعہ سندن بر حیثہ مدنیہ ترسم و تألیف ایچشدر ، پوجہ بقہ الطساق ایدن حیات حقیقیہ صفحاتی جمعیتیہ ، و جماعتہ تدقیق و تامل ایدلیورل ، ہر جمیت و جماعتک واسطہ نشر افکاری اولان اوراق حواندہ آجیلان مباحثات و مناقشات ایدتکمل ایلورل . برزہ ایسہ ، اطفاک مناظر خیالیازی بہ جلویق قیلندن اولہرق ، سیاستدن بشقہ - اوہدہ منی و غریب برطرز تلقی اساسی اوڑرہ - ہیچ برمنظرہ یک ملتف اولہ میدور . وعلی الاکثر چوچٹفلک خصلت مجزیسی اولان جدول ذوقہ تہیت ایدلکدر برار ، فقط سراپا جہالندن عبارت اولان حیات اجتماعیہ یک بشقہ ساحلہردہ کی مجادلان او بولیورل ، انظار و افکار ، پولیقہ عالی و نیلان ساحہ بہ انصاف ایدلیور ، بوندن بیلایر یاسز برعنا استخراجی اغورندہ اشکال سائرہ اما لیتدن انصراف ایدلیور . بچرون ؟ بوغاط رؤیت ، بواجلائی تقیم نہ دن ؟ غلط رؤی مارقندہ کی قصاصہ ، ابتلاقی دہ او بوشد برعینی پردور مدیک ملتہ بودم بودم ایچیردیکی سہوہدن شولک نصیصہ نسیانہ عطف ایچک شرویدر .

قی الحقیقہ ، برقوقہ بچیرہ طرفندن ملت ، ستخرجہ حقوق اساسیہ و اجتماعیہ سندن تجرید ایدلش ایدل . عصر برزہ ہرری جمیت و جماعتہ کورہ کجک احتیاجات متنوعہ مدنیہ قارشیستہ فکر تجسسک مردود و بونی تطبیق دکل قوقہ جسارت ایدلترک ساسہ و طندن معرود اولہسی بویلہ برزمانہ - شاق او احتیاجات متنوعہ یک بر شکل بسط ایشدایسی اولان قوت روز مرہین - اوہدہ ہر کسک علی الاقرا د - کسب و تدارک اتمی کی فرق عصر متمدنی برطرز جہانہ حکوم ایدلش ایدل ، بوطرز جہان ، رقتہ رقتہ عشیور و ملتارک ، دہات و حکومتلارک

معدت اجتماعہ اعتبار بہ حکمت تأسستدن ، بالکبہ تامل ایدلستی ، موجودیت اجتماعیہ نک ، منحصر بر شکل ادارہ کورہ منی اشراج ایش ایدل . بویلہ لکھ خلق ، فطری اولان تثبیت توفی غالب ایچکدر اولہ برابر ، بویاندن دہ ، او قوتہ بچیرہ طرفندن صحافت تاریخ ملتہ بچیرکین بر و نک اہل بازلقندہ اولان اجرا اتالیہ وسقیبہ ن ساستانہ تتبع ایچک طرولایسیلہ سیاست ابتلاستہ دوشدی . بوطرز تلقی ، زمان ایہ اولہ برعالم کسب اندرک ، کویا قوجہ بر ملت عنایتک موجودیت اجتماعیہ سندنہ حکمت ، سیاست داخلہ من ایدلن حسن آیزنی اہالی و ماموریندن عبارت ، یاخود سیاست خارجیہ بوی تلی ایدلن کیسہدن ایچہامکہ حصر غیرت ایش ! بوندن بشقہ برقصدیوق ایش ! بونی طرز تلقی نہ بہ بکسز ؟ عادتہ بر فارقتک نہ مقدار دہ ، نہ کی مواد ایشدایسی ، قدر زمانہ ، نہ تکلمہ مواد مصنوعہ بعمول ایچکدر ایدلش تدقیق و تامل ایچکدر بدل ، سکہ فارقتک حکمت تأسسی اور - ایچندہ کی غلطیہ فطانتک آہنگندن محفوظ اولہرق سادہ سیرہ طلق کیدر . یاخود قاعدہ عرض و طلب و تامل و درستی تقیب ایچک بصورتی طرولایسیہ ، قومشو فارقتارلہ ، وعلی الموم ساسہ الہ ادامہ مناسبت و تأسیس تماس و تاملی احساس ایچک بدل ، لہ الحمدو ہفتہدہ ہیچ بر طرندن ہیچ بر خیر کلمی دہ انظار تنوعیت ایچک کیدر . ایشہ بو احوالک یک غریب اشکالی برزہ کورلشدر .

مناسرتہ او جیش ارباب جینک ایچق اون ش کولک مجاہد سبیلہ کابوس عنانک تقیبتندن قورتلان بر ملت عنایتیہ ، اوچ سنہ ک برزمانہ هنوز او غلط رؤت ، او ابتلاقی سقیمدن تالیہ قورتلہ مدی . بونکہ برابر بر جوق احتیاجات مدنیہ احساس مفقودیت ایدل . اقرا و تقابلیہ بدل ، اتحاد و تہاوتہ طوغری بر میل حسن ایدل . بوسبیلہ جاہجا احتیاجات متنوعہ ساقہ سبیلہ جمیتر ، جاعتار تشکیل ایدل . ایشہ بونکلاہدرک ملک حکمت اجتماعیہ

The First Issue of Guaze

بیاننامہ

ہمشہریلو!

استقبالیك دائرۃ تخاصده كندرانى اسبانك ماضیدن استقبالی ضروریدر . ماسبقی اوكرتك افرادلده ، اقوامك ده چاره فلاحیدر .

سعادت آمیه مزى تأمین ایدہ جك سالم برخط حرکت نمینی ایچون ماضیمزه عطف نظر ایدنجہ مشار بالیان علمامز ، عالم اسلامیه مابہ الاختیار اولہ جق بونجہ امرامز ظہور ایتش اولدینی ، آخیق بونلرك اكثریسی وطن اسلبلی خارجی چندہ تمالك تمدنیدن وطن ثانی اتحاد ایلدکری مللکلرده پشمش بولدیغنی کوربرز .

چرکس لرك ثمانت ، صلابت ، جلادت ودها یچہ یچہ مکارم اخلاق فطریه لرینہ رغماً برچوق فلأكثر . ونهایت ترك دارودیار ایله بریشانی به دوچار اولدینی اسبابی تحری ایدنجہ قافقاسیہ ده معارفك تقدانی وعشیرتار آره سنده کی اتحادك نقصانی کی ایکی خطای عظیمیدن بشقه بسبب کورمہ یز .

فی الحقیقه ارباب عقول نظرندہ سیف ایله قلم اداره امورده توأمدر . یا لکنر سیفہ اسناد ایدن برقوتك ثابت مہاجرات عرفانہ دایانہ میچنی ده بر امر مسانددر .

چرکس لرك علم و عرفان و اتحاددن محرومیتلری وطن اصلیلرندن مہجوریتلری انتاج ایدنجہ دو حال قبلہ کاک عالم اسلام اولان وهر مسلم نظرندہ دارالامان عد ایدیلن عثمانی الیکسنہ التجا ایلدکری معلومدر .

انسانی ہجرتدہ اقوام عثمانیہ دن مشاہدہ ایلدکری شفقت و معاونت جدأ سزاوار تقدیر و تجلیل ایسہ ده تأسف اولورکہ عثمانی نام مجبلی التمدہ طولانان اقوامك ملجأ و پناہی اولان شو قوجہ سفینہ دولی استبداد بونك نتیجہ طبعیہ مندن اولان ظلم و بیداد دہشتلی برکرداب اشمخلالہ طوغرو سوق ایدرک بالطلع چرکس لریدہ او آقنیہ صالحی . سبب اتلری کوردکری شواکی خطای عظیمی تصحیح ایتلری چرکس لرچہ اداره سابقہ ده ممکنسی ایدی ؟ اصلاً . چونکہ اساساً استبدادك مسلکی انتشار علم و عرفانہ ثمانت وهر نہ صورتلہ اولورسہ اولسون اتحاد و تعاون و تعاضدہ عدم موافقت ایدی . شکرلر اولسون کہ بوکون مشروطیت وحریتہ نائل اولدق . آرتق خطالمزى تصحیحك آتیمآ آکتاب سعادت ایچون تمقی لازم کان طرق مساعی نمین وقصر یحک زمانی کلش دیکدر .

بوایسہ یک بسط برکفیت یعنی احکام شرعیہ ہ حرقاً رعایتدر . زیرا مدینتک کنہی مساوی اخلاقدن نفرت ، خلاصہ اخلاصہ می انسانیتہ خدمتدر . جناب حاکم مطلق [تعاونوا علی البر والتقوی] وحضرت رسول رب الفلق [بیٹ لائم مکارم الاخلاق] بیورمش اولدق لرینہ نظراً قوانین مقدسہ مز متین مدینت اولدینی انکارہ مجال براماز برحقیقتدر . ایستہ اردمزده وظائف دینیہ ، مکارم اخلاقی ، قواعد مشروطیتی تلقین ، مناسبات تجاریہ وصناعیہ وزراعیہ بی تأسس و تحکیم ایدرک و عناصر عثمانیہ ایله ہم آهنگ اولدوق شہراء ترقینک اوج بالاسنہ سعومزى تأمین مقصدیلہ [چرکس اتحاد و تعاون جمعی] تشکیل ایدی .

دیار غربتہ تک باشہ کوچن و بیکسالک دنیان اوقوہ قاهرہ تک تضیق مدہشی التمدہ بائین دوشن برچوق افراد مزک اقدام و غیرتلری وحن و مشافقہ عدم التفاتلری سایہ سنده نہ چابوق قالمش ونہ قدر یوکلمش اولدینی تامل ایدر ایسہ ک اتحاد و تعاون دنیان اوقوہ عظمانک ظل ظلیلندہ ایدہ جك مساعی نتیجہ سنده رفاه و سعادت مزک نہ درجہ ہ وارد جغنی ، شان و شرف ملیسزک نہ مرتبہ اعتلا ایلہ چکنی یک قولایلتلہ ادراک ایدہ دز . بترکہ اصحاب حیت جمعیتمزى مادہ و منسأ اقدارہ همت ایسون وچون سورودن آریلان قویونک وایسی فورددر ، جمیتک تلقینات خیرخواهانہ سنہ عمومز اطاعت ایلسون .

ہمشہریلو!

ترقی و تاملیری ، رفاه و سعادت مزى ، حق بقامزى ، ادامہ حیات مزى ارزو ایدیورسہ ک جبل متین اتحادہ بون وارلنمز ایله ساریلم و [لیس للانسان الاماسی] ی بردقیقہ ، برخطلہ اولسون خاطر دن جیفاریمہ لم « و من الله توفیق »

15.6.1982

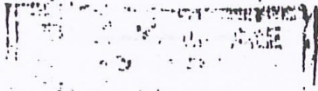
95/10

چنگیز انجمن و حمایت جمعیتی

نظامنامه اساسی

مطبعة اخوت

1973 A 678

۱۳۳۶

The By-Law of Circassian Union and Support Association

